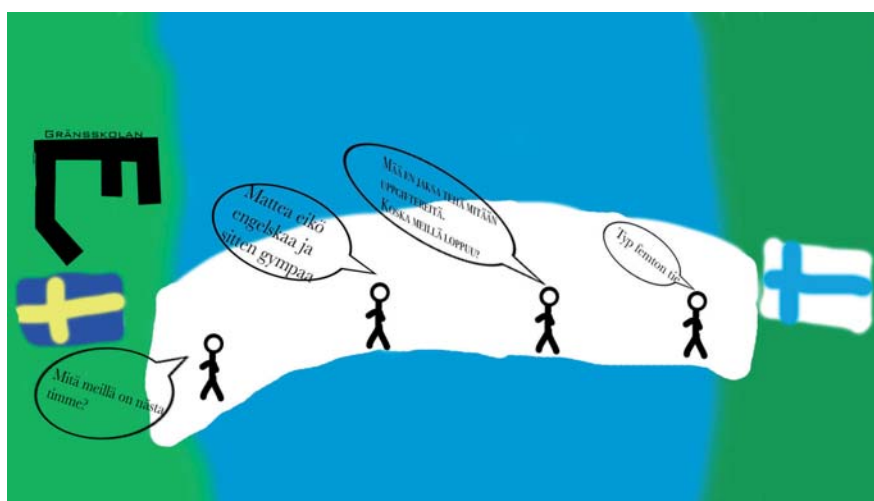

Jaana Kolu

”Me ollaan mukana tässä *experimentissä*”

Lingvistiska resurser och språkpraktiker i
tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda,
Stockholm och Helsingfors

Jaana Kolu

”Me ollaan mukana tässä *experimentissä*”

Lingvistiska resurser och språkpraktiker i
tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda,
Stockholm och Helsingfors

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistis-yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
toukokuun 30. päivänä 2017 kello 10.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Jyväskylä,
in Auditorium S212, on May 30, 2017 at 10 o'clock.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2017

”Me ollaan mukana tässä *experimentissä*”

Lingvistiska resurser och språkpraktiker i
tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda,
Stockholm och Helsingfors

Editors

Åsa Palviainen

Department of Language and Communication Studies, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Sini Tuikka

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Music, Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Paula Kalaja, Department of Language and Communication Studies, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Tarja Nikula, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Epp Lauk, Department of Language and Communication Studies, University of Jyväskylä

Cover drawing by Alex Keskitalo, Gränsskolan, Haparanda

Permanent link to this publication: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7076-5>

URN:ISBN:978-951-39-7076-5

ISBN 978-951-39-7076-5 (PDF)

ISSN 1459-4331

ISBN 978-951-39-7075-8 (nid.)

ISSN 1459-4323

Copyright © 2017, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2017

ABSTRACT

Kolu, Jaana

“Me ollaan mukana tässä *experimentissä*” Lingvistiska resurser och språkpraktiker i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2017, 118 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323; 317 (nid.) ISSN 1459-4331; 317 (PDF))

ISBN 978-951-39-7075-8 (print)

ISBN 978-951-39-7076-5 (PDF)

The thesis explores bilingual adolescents' language use, linguistic resources, and language practices in interaction at three junior high schools in Haparanda, a Swedish town on the country's northeastern border with Finland. A comparison is also made with interaction among bilingual adolescents at two Sweden-Finnish junior high schools in Stockholm and at one Swedish-speaking junior high school in Helsinki. The aim of the study is to increase our knowledge of bilingual adolescents' interaction practices and language repertoires, i.e. *translanguaging*, in interaction.

The primary data consists of close to eleven hours of video- and audio-recorded informal group and pair conversations. The data was collected in 2014–2015 among 14–15-year-old bilingual adolescents at three junior high schools in Haparanda. The first set of material for comparison, comprising six hours of bilingual 13–15-year-old adolescents' informal conversations, was collected in 2014 at a Swedish junior high school in Helsinki. The second set consists of 8 hours of video- and audio-recorded group conversations among 13–15-year-old bilingual adolescents in two Sweden-Finnish high schools in Stockholm in 2015–2016. Each of the conversations lasted for between fifteen minutes and one and a half hours.

The theoretical framework is found in the field of *translanguaging*, which aims to describe bilingual language use and interactional practices (including code-switching), rather than focusing on the languages themselves. In *translanguaging*, research on interaction has the *multilingual speaker*, not the monolingual individual, as the norm. The analysis of the conversation data collected is mainly qualitative.

The qualitative analysis of the bilingual adolescents' conversations in Haparanda reveals patterns in their use of linguistic resources and *translanguaging* practices in interaction. The interlocutors fluidly and flexibly make use of their language resources, including grammar, morphology, syntax and language practices in their interaction. Not only are Standard Swedish and Finnish used in the negotiation processes, but also *Meänkieli*, local dialects, youth slang, and English. They *translanguage* in order to make sense beyond the resources of any one particular language. Examined from the viewpoint of *translanguaging*, similar patterns could be found in Haparanda, Stockholm and Helsinki, but there were also differences: in the recordings from Haparanda, Finnish was the matrix language, i.e. the base language in eleven of the fourteen conversations, but the bilingual adolescents frequently switched from Finnish to Swedish. In the conversational data collected in Helsinki in 2014, the relationship between the languages in the conversations was the reverse. In all the seven conversations from Helsinki the interlocutors generally used Swedish as the matrix language and they switched from Swedish to Finnish. In Stockholm, the interlocutors used more Swedish than Finnish and they switched more between languages if they used Finnish as the matrix language. Their language use seems to be more influenced by Swedish than adolescents' language use in Haparanda. It can be assumed that sociolinguistic factors, like the different language settings, have an impact on adolescents' language use in Haparanda, Stockholm and Helsinki.

Keywords: *translanguaging*, code-switching, youth language, hybrid language use, negotiation of meaning, language repertoire, language resources matrix language, Swedish, Finnish, language contact

Author's address Jaana Kolu
Department of Language and Communication Studies
University of Jyväskylä
jaana.kolu@jyu.fi

Supervisors Åsa Palviainen
Department of Language and Communication Studies
University of Jyväskylä

Mikko Kuronen
Department of Language and Communication Studies
University of Jyväskylä

Reviewers Jarmo Lainio
University of Stockholm

Siv Björklund
University of Vaasa

Opponent Jarmo Lainio
University of Stockholm

FÖRORD

År 1994 arbetade jag i Helsingfors på min första arbetsplats som lärare i en specialskola med omhändertagna barn som även kallades för missanpassade specialelever. Som nyinflyttad från en landsortsstad hade jag svårigheter att förstå ungdomarnas språk som bestod av för mig helt främmande ord. Många av orden var dock lånade från svenskan och på det sättet kunde jag så småningom lite bättre förstå mina elevers verklighet och blev därigenom intresserad av ungdomsspråk och slang. Det är mina gamla Helsingfors elever som jag först och främst vill tacka för att mitt intresse för ungdomsspråk väcktes. Vid sidan av lärarbetet i specialskolan studerade jag svenska vid Helsingfors universitet och deltog i Leif Nyholms (Höckerstedt) kurs i svensk slang och jag fick en idé om att skriva min seminarieuppsats om ungdomsslang i Haparanda (1994). Jag valde Haparanda till undersökningsort, eftersom jag var uppväxt i närheten och speciellt intresserad av att undersöka finskans inflytande på svenskan i området. Efter det har det blivit många enkätundersökningar om ungdomars slangordförråd och dessutom har jag spelat in Haparandaungdomars samtal ända sedan 2005. Jag känner mig skyldig ett stort tack till de Haparandaelever och lärare som så många gånger ställt upp i mina studier. Utan er skulle denna avhandling inte ha blivit till! Jag vill också tacka hela personalen, lärarna och rektorerna i alla de sex skolorna i Haparanda, Stockholm och Helsingfors för att de trots allt jäkt i skolorna alltid så gästvänligt tagit emot mig och hjälpt till att nå eleverna och deras föräldrar. Särskilt vill jag tacka min vän och kontaktlärare i Haparanda under många år, Ritva Pyykkönen.

Därtill vill jag givetvis tacka min huvudhandledare professor Åsa Palviainen för alla bra tips om forskningslitteratur och värdefulla kommentarer på mina artiklar och mitt avhandlingsmanus. Jag vill även tacka bihandledaren universitetslektor Mikko Kuronen för återkoppling till och språkgranskning av mitt manus och för hjälpen med de fonetiska transkriptionerna.

Jag vill även rikta ett mycket varmt tack till förhandsgranskarna professor Jarmo Lainio och professor Siv Björklund för konstruktiva förbättringsförslag och detaljerade kommentarer på mitt avhandlingsmanus. Jag är tacksam för alla de nya infallsvinklarna. Dessutom vill jag tacka varmt Eleanor Underwood för den noggrannhet hon läst och språkgranskat min engelskspråkiga artikel och abstrakt. Ett stort tack även till professor Antti Ylikiiskilä för att han läst igenom och gett mycket konstruktiva kommentarer till mina artiklar. Likaså vill jag rikta ett varmt tack till lektor Hans Jørgen Boe för den sista finslipningen av några av mina artiklar. Jag ansvarar dock själv för innehållet och den sista versionen av min avhandling. Och till slut vill jag tacka mina närmaste kollegor Paulina Nyman-Koskinen, Jessica Rosenberg och Tiina Suominen och hela språkinstitutionen vid Jyväskylä universitet som varit en så uppmuntrande och inspirerande arbetsmiljö att man ryckts med i engagemanget inom undervisning och forskning. Jag vill även tacka alla de anonyma

refereegranskare som varit till en enormt stor hjälp i bearbetningen av alla de fem artiklarna.

Denna avhandling har skrivits vid sidan av undervisningsarbetet, men under det senaste läsåret 2016–2017 har jag fått mer tid för forskning och detta har resulterat i de fem artiklar som ingår i avhandlingen. Jag vill tacka mina närmaste chefer professor Åsa Palviainen och institutionschef Anne Pitkänen-Huhta och min arbetsgivare Jyväskylä universitet för denna möjlighet att kunna koncentrera mig mer på mitt forskningsprojekt.

Slutligen vill jag tacka min man Antti för all den motvikt jag har fått hemma med lantlivet i Kangasniemi och allt vad det innebär från husbygge, skogsröjning, fiske och promenader i skogen. Den här avhandlingen tillägnar jag min mor och far, Anna-Liisa och Usko, som gett mig de värderingar i livet som även sporrat mig vidare med detta forskningsprojekt, även om det emellanåt känts motigt. Det är tråkigt att min mor och far inte hann vara med detta, eftersom jag tror att de framför alla andra skulle ha glatt sig åt denna avhandling!

Synsiö by i Kangasniemi 24.04.2017
Jaana Kolu

TABELLER

TABELL 1	Undersökningsorter, antalet informanter och informanternas angivna modersmål	33
TABELL 2	Informanter och den rapporterade språkanvändningen på rasterna	35
TABELL 3	Undersökningsorterna, deras invånarantal och språkförhållandena i det omgivande samhället och i de undersökta skolorna.	35
TABELL 4	De inspelade materialen på de tre orterna	38
TABELL 5	Böjning av svenska substantiv i finska kasusformer i Haparandamaterialet.....	69
TABELL 6	De svenska inbäddade verben i infinitiv och i olika finska personkasus i singularis i presens indikativ i Haparandamaterialet	70
TABELL 7	De svenska inbäddade verben i preteritum och supinum och i olika modus.....	71
TABELL 8	De svenska inbäddade verben med finskans nekningsverb i Haparandamaterialet.....	72
TABELL 9	Böjning av inbäddade svenska adjektiv i Haparandamaterialet ..	72

LISTA ÖVER ARTIKLARNA

- I Kolu, J. 2016a: Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors. Matrisspråk, morfosyntaktisk integrering och anpassningsstrategier. I: A. W. Gustafsson, L. Holm, K. Lundin, H. Rahm & M. Tronnier (red.). *Svenskans beskrivning 34*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap Serie A74.) Lund: Lunds universitet, 299–312.
<http://konferens.ht.lu.se/svebe34/konferensvolym> (Hämtad 12.10.2016)
- II Kolu, J. 2016b: Onko suomen ja ruotsin koodinvaihdossa kielioppia? Substantiivien ja verbien taivutus Haaparannan, Tukholman ja Helsingin kaksikielisissä keskusteluissa. [’Finns det grammatik i kodväxling mellan finska och svenska? Substantiv- och verbböjning i tvåspråkiga samtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors?']. I: A. Kaivapalu, J. Laakso, M.-M. Linkgreim, K. Siitonen & K. Öim (red.). *Lähiuertailuja 26*, 182–221.
<http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/issue/view/LV26> (Hämtad 20.11.2016)
- III Kolu, J. 2017. ”Määhän aina niinku sekotan *typ* engelska svenska och finska”. Diskurspartiklar som interaktionell och grammatisk resurs i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I: E. Sköldberg, M. Andréasson, H. Adamsson Eryd, F. Lindahl, S. Lindström, J. Prentice, M. Sandberg (red.). *Svenskans beskrivning 35*. Göteborg: Göteborgs universitet, 107–119.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/52211/1/gupea_2077_52211_1.pdf (Hämtad 24.4.2017)
- IV Kolu (under utg. a): Translanguaging as a Multilingual Practice – The Negotiation of Meaning in Bilingual Adolescents’ Conversations in Haparanda and Helsinki. Helsingfors. I: Ziegler, A. (red.). *Jugendsprachen. Aktuelle perspektiven internationaler Forschung*. [Youth languages. Current perspectives of international research]. De Gruyter.
- V Kolu (under utg. b): »*just de niillä oli sovborgon*» Kulturella och pragmatiska aspekter på kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I: *Språk och stil* NF 27.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT

FÖRORD

TABELLER

LISTA ÖVER ARTIKLARNA

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	13
1.1	Introduktion till avhandlingen	13
1.2	Teoretiska utgångspunkter	15
1.3	Syfte	20
1.4	Delsyftena och frågeställningarna i de fem artiklarna	21
1.4.1	Artikel 1 och 2 om matrisspråk, anpassningsstrategier och grammatik i kodväxling	21
1.4.2	Artikel 3 om diskurspartiklar i anslutning till kodväxling	22
1.4.3	Artikel 4 om de tvåspråkiga Haparanda- och Helsingforsungdomarnas interaktionspraktiker och användning av språkresurser	23
1.4.4	Artikel 5 om kulturella, pragmatiska och kontextuella aspekter på kodväxling	23
1.5	Disposition	23
2	UNDERSÖKNINGSORTERNA, DERAS SPRÅKLIGA FÖRHÅLLANDEN OCH INFORMANTERNA	25
2.1	Haparanda	25
2.2	Stockholm	29
2.3	Helsingfors	31
2.4	Informanterna och deras språkliga bakgrund	32
2.5	Sammanfattning av de sociolingvistiska kontexterna på de tre orterna	35
3	MATERIAL OCH METOD	37
3.1	Inspelningar och enkäter	37
3.2	Transkriptioner	39
3.3	Analysmetoder och analytiska verktyg i de fem artiklarna	40
3.4	Etiska överväganden	42
4	TEORETISK FÖRANKRING	44
4.1	Translanguaging	44
4.1.1	Translanguaging vs. kodväxling, språkalternering och inlåning	46
4.1.2	Några kritiska synpunkter på translanguaging och terminologiska överväganden	48

4.1.3	Varför translanguaging?	49
4.2	Grammatisk-syntaktiskt och pragmatisk inriktad kontaktlingvistik och interaktionell kontaktlingvistik.....	51
4.3	Definitioner av de centrala begreppen	53
4.3.1	Begreppen modersmål, två- och flerspråkighet och språk.....	53
4.3.2	Språkrepertoar, lingvistiska resurser och språkpraktiker	56
4.3.3	Matrisspråk och inbäddat språk	57
5	SAMMANDRAG AV DE FEM ARTIKLARNÄ 60	60
5.1	Artikel 1: Matrisspråk, morfologisk integration och anpassningsstrategier i kodväxling i Haparanda och i Helsingfors.....	60
5.2	Artikel 2: Finns det grammatik i tvåspråkiga ungdomars kodväxling i Haparanda, Stockholm och Helsingfors?	62
5.3	Artikel 3: Diskurspartiklar som interaktionell och grammatisk resurs i tvåspråkiga ungdomars interaktion	63
5.4	Artikel 4: Språkrepertoaren som interaktionell resurs i tvåspråkiga ungdomars kommunikation i Haparanda och i Helsingfors.....	64
5.5	Artikel 5: Kulturella och pragmatiska aspekter på kodväxling.....	65
6	SVAR PÅ DE ÖVERGRIPANDE FRÅGESTÄLLNINGARNA OCH SLUTSATSER.....	67
6.1	Translanguaging - språkresurser och språkpraktiker i samtalen i Haparanda, Stockholm och Haparanda.....	67
6.1.1	Morfologi, syntax och grammatiska strukturer.....	68
6.1.2	De fonetisk-fonologiska resurserna i de tvåspråkiga samtalen.....	78
6.1.3	Andra anpassningsstrategier i integrationen av lingvistiska resurser	80
6.1.4	Diskurspartiklar som interaktionell och grammatisk resurs....	81
6.1.5	Språkvarieteter, förhandlingspraktiker och metaspråk som resurser i meningsskapande processer	83
6.1.6	Kodväxling som språkpraktik och lexikon som en tvåspråkig resurs i refererande till den språkliga omgivningen	85
6.2	Jämförelse mellan undersökningsorterna	88
6.3	Hur förhåller sig slutsatserna av resultaten till den aktuella forskningen?	89
7	AVSLUTNING.....	95
	YHTEENVETO (SUMMARY).....	97
	LITTERATUR.....	104

1 INLEDNING

1.1 Introduktion till avhandlingen

Föreliggande avhandling undersöker tvåspråkiga (finska/svenska) ungdomars användning av språkliga resurser och socialt konstruerade drag i kommunikationspraktiker under vardaglig interaktion i Haparanda i norra Sverige vid gränsen mot Finland. Avhandlingen redogör för ungdomarnas kodväxling och andra språkpraktiker ur olika perspektiv från de grammatiska strukturerna till meningsskapande processer. I avhandlingen utgår jag ifrån att alla lingvistiska resurser har betydelse, när de tvåspråkiga talarna skapar mening i interaktionen. Därtill jämförs Haparandaungdomars språkbruk med tvåspråkiga (finska/svenska) ungdomars interaktion i Stockholm och i Helsingfors.

De lingvistiska resurser som tvåspråkiga har till sitt förfogande består t.ex. av lexikon (Kolu 2016a; 2016b; Kolu under utg. a), grammatiska strukturer, syntax och morfologi (Kolu 2016a; 2016b), fonologi (Kolu & Kuronen 2015) och alla de språkpraktiker som tvåspråkiga använder i interaktionen med varandra (Kolu under utg. a). Med *språkpraktiker* avses här återkommande mönster i tvåspråkig kommunikation, dvs. *hur* ungdomarna använder sina lingvistiska resurser i samtalen. Bland annat ingår kodväxling i dessa språkpraktiker, men i denna studie redogörs även för vilka andra kommunikationspraktiker som förekommer bland de tvåspråkiga ungdomarna.

Haparanda, Stockholm och Helsingfors utgör ett intressant studieobjekt ur ett jämförelseperspektiv eftersom det kan antas att ungdomarnas språkbruk påverkas av de tre olika sociolingvistiska kontexterna (jfr Gardner-Chloros 2009:109). Med de sociolingvistiska kontexterna hänvisar jag till svenskans och finskans olika status- och dominansförhållanden i de tre språksamhällena. Ur ett mikroperspektiv återspeglar ungdomarnas språkanvändning troligen de olika språkförhållandena, dvs. finskans och svenskans olika roller som minoritets- och majoritetsspråk i städerna. Det finns givetvis även andra faktorer som påverkar ungdomarnas språkbruk, t.ex. samtalsdeltagarnas

språkkunskaper, preferens för språk, samtalskontext, samtalsämne och samtalets funktion (t.ex. Grosjean 1982 s. 136; Reyes 2004).

Materialet som ligger till grund för föreliggande avhandling utgörs av 35 audioinspelade par- och gruppsamtal mellan sammanlagt 57 tvåspråkiga 13–15-åriga ungdomar. Jag valde högstadieungdomar som informanter, eftersom denna ålder anses vara den tid då ungdomar vanligen etablerar sina kommunikationsstilar, t.ex. kodväxling¹ (Auer 2000:184).

Materialinsamlingen genomfördes under åren 2014–2016. Inspelningsmaterialet kompletterades med skriftliga enkäter om ungdomarnas språkliga bakgrund. Primärmaterialet för studien samlades in i tre högstadieskolor i Haparanda under 2014–2015. Det ena jämförelsematerialet samlades in i en svenskspråkig högstadieskola i Helsingfors 2014, medan det andra jämförelsematerialet spelades in i två sverigefinska skolor i Stockholms län under åren 2015–2016.

Tjugo av de 57 ungdomarna som deltog i inspelningarna angav i bakgrundsformuläret (se vidare i avsnitt 2.4) att de var två- eller flerspråkiga medan övriga valde att beskriva sig som antingen finskspråkiga eller svenskspråkiga. Även dessa senare angav dock i allmänhet att de använder båda språken såväl i hemmet som i skolan och kan därför på ett funktionellt plan anses vara tvåspråkiga (för en vidare diskussion, se avsnitt 2.4). Även deras lärare har uppskattat dessa elever som tvåspråkiga och uppmuntrat dem att delta i inspelningarna. Jag har dock själv inte gjort en bedömning av elevernas språkkunskaper eller deras grad av tvåspråkighet, eftersom det faller utanför ramen för syftet med denna avhandling. Däremot har jag analyserat närmare de samtal där ungdomarna har en två- eller flerspråkig kod och fokus i analysen ligger således på de ungdomar som använder svenska och finska samt andra språkresurser.

I och med att våra samhällen och därmed även våra skolmiljöer i Norden blivit och blir allt mer mångspråkiga och mångkulturella är en undersökning om ungdomars kommunikationsstilar i två- och flerspråkiga skolmiljöer ett angeläget ämne som är värt att uppmärksamma mer än vad som hittills varit fallet. Föreliggande avhandling är ett led i att öka kunskapen om två- och flerspråkiga ungdomars kommunikationsstilar och språkpraktiker utanför klassrum och lektioner. Det unika med studien är att den gör jämförelser med tvåspråkiga ungdomars språkbruk i två länder, i tre olika sociolingvistiska miljöer och i skolmiljöer där svenska och finska dagligen omger studiens informanter. Ingen motsvarande undersökning har gjorts tidigare och det finns en kunskapslucka som min avhandling strävar till att fylla.

¹ Auer (2000:184) anser att åldern kring 13–14 år är kritisk beträffande etablering av kommunikationsstilar: "More sophisticated users of code-switching - for example, changing the topic, or the mode of interaction, or establishing sequential contrasts, etc. as well as the various types of turn-internal switching only become frequent at around age 13 or 14."

1.2 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel redogör jag för de teoretiska utgångspunkter inom aktuell tvåspråkighetsforskning som föreliggande avhandling bygger på. Synen på språk, kommunikation och tvåspråkighet har förändrats under det senaste decenniet till den grad att det skulle kunna kallas för ett *paradigmskifte* (jfr Blommaert & Rampton 2011:3; Canagarajah 2013:6; Lainio 2013:287; Blackledge m.fl. 2014; Pennycook 2016:207). Det tämligen nya paraplybegreppet *translanguaging*² (García 2009a, 2009b, 2011) som syftar på tvåspråkigas användning av språkresurser och språkpraktiker utgör den teoretiska ramen för föreliggande avhandling. Translanguaging har tillsammans med flera andra nya teoretiska infallsvinklar bidragit till en ny vetenskapsteoretisk syn på språk och tvåspråkighet som i huvuddrag presenteras i detta kapitel.

I denna avhandling erbjuder translanguaging således ett vetenskapsteoretiskt synsätt på ungdomarnas tvåspråkiga språkbruk och kommunikationsstilar samt fungerar dessutom som ett samlingsnamn för tvåspråkiga ungdomars lingvistiska resurser och språkbruk. Lewis m.fl. (2012b:667, min kursivering) konstaterar: "Thus, and finally, the conceptualisation of translanguaging is *ideological*. The term reflects a movement from considering languages as separate to integration, from diglossic to a heteroglossic view of the minority-language world [...]". Enligt Garcías (2009a:45, min kursivering) definition är translanguaging ett överbegrepp som omfattar allt språkbruk och alla slags språkpraktiker bland tvåspråkiga, bl.a. *kodväxling*:

[...] translanguagings are multiple discursive practices in which bilinguals engage in order to make sense of their bilingual worlds. Translanguaging goes therefore beyond what has been termed code-switching, *although it includes it*, as well as other kinds of bilingual language use and language contact.

Translanguaging handlar snarare om meningsskapande processer än bara om alternering mellan språk (Garcías 2009a:44). Enligt Li Wei (2011:374) betyder inte heller kodväxling bara växling mellan två språk utan den innebär flexibel användning av språkresurser som förutsätter kreativa strategier av språkbrukare.

Även om forskningslitteratur kring translanguaging (t.ex. Otheguy m.fl. 2015) under de senaste åren tagit avstånd från det traditionella synsätt som förknippas med begreppet kodväxling (som alternering mellan två autonoma språk), använder jag termen *kodväxling* som ett analysverktyg när jag syftar på den *konkreta handlingen* där de tvåspråkiga flexibelt och kreativt använder sina *olika* språkresurser. I enlighet med translanguaging behandlar jag inte de

² Det finns olika svenska översättningar till begreppet translanguaging, bl.a. *transspråkande* och *korsspråkande* (György Ullholm 2016), men ingen av översättningarna har ännu riktigt etablerats. Därför har jag valt att genomgående i avhandlingen använda den internationella termen translanguaging. Översättningarna behandlas mer detaljerat i avsnitt 4.1.

lingvistiska resurserna som autonoma system som knyter an till strikt avgränsbara språk. I avsnitt 4.1 redogör jag mer detaljerat för vad dessa begrepp innebär i denna avhandling och motiverar mina terminologiska val.

Sedan början på 2000-talet har både pedagogisk och sociolingvistisk forskning kring två- och flerspråkigas språkpraktiker introducerat nya infallsvinklar på kommunikation mellan flerspråkiga (Pennycook 2016:202). Forskning inom translanguaging har fokuserat på användning av språkresurser för pedagogiska syften i två- och flerspråkiga klassrum, men idag används begreppet även utanför den pedagogiska kontexten och omfattar studier kring all flerspråkig interaktion (Lewis m.fl. 2012b:667; García & Li Wei 2014:19; Pennycook 2016:203).

Det finns flera näraliggande begrepp till translanguaging, t.ex. *heteroglossia* som myntades av Bakhtin (1934/1935, 1981). Det ursprungliga ryska begreppet *raznorečie* skulle egentligen kunna definieras som 'språklig diversitet' (t.ex. Pietikäinen & Duvfa 2014; Blackledge m.fl. 2014:194). Under det senaste decenniet har flertal engelska begrepp introducerats som delvis överlappar med *translanguaging* (García 2009a; Blackledge & Creese 2010; Li Wei 2011), t.ex. *superdiversity* (Vertovec 2007; Blommaert 2010), *transglossia* (García 2013, 2014), *polylingual languaging* (t.ex. Jørgensen 2008), *metrolingualism* (Otsuji & Pennycook 2010) och *multilanguaging* (Nguyen 2012). Blommaert (2010) kallar språk för *mobile resources* som hänvisar till språkpraktiker i en social, kulturell, politisk och historisk kontext. Enligt Pennycook (2016:201) har dessa begrepp flera likheter, bl.a. avståndstagande från tanken att flerspråkighet är en summa av flera separata och autonoma språk:

All share a desire to move away from the language of bi- or multilingualism, castigating earlier work for operating with the idea that multilingualism is the sum of several, separate languages.

I det följande presenteras sju delvis överlappande tendenser som jag har kunnat urskilja i forskningslitteratur kring translanguaging och hybrida språkresurser under 2000-talet och som jag också själv ser som centrala i min avhandling. Det är dock viktigt att påpeka att det inte är fråga om allena rådande eller helt okontroversiella tendenser som skulle omfatta all tvåspråkighetsforskning.

1) Från en enspråkig norm till tvåspråkig norm

En tydlig tendens inom de ovannämnda infallsvinklarna på tvåspråkigas språkbruk är att enspråkighet inte längre betraktas som norm (García 2009a:44): *Halvspråkighet*³, *dubbel halvspråkighet* (Hansegård 1968:58, 1990; Skutnabb-Kangas 1981:258–260), *additiv* (Cummins 1984:106–107; Baker 2011:4, 71) och *balanserad tvåspråkighet* (t.ex. Baker 2011:8–9; Einarsson 2004:96–97) samt *interimspråk* (t.ex. May 2014:8) är begrepp som kommit till när en enspråkig talare använts som en norm och en tvåspråkig person har förväntats använda

³ Begreppet halvspråkighet myntades av Nils-Erik Hansegård i hans bok *Tvåspråkighet eller halvspråkighet?* (1968). Med detta avses att språkfärdigheten är bristande i båda språken.

sina språkresurser som en enspråkig individ (jfr Li Wei 2000:17; May 2014)⁴. På 1970-talet gjorde tvåspråkighetsforskaren Lambert (1977) skillnad mellan additiv och *subtraktiv* tvåspråkighet. Om inläringen av andraspråk sker på bekostnad av förstaspråket anses det som subtraktivt. Tvåspråkighetsforskning har visat att effekten av att lära sig ett nytt språk genom skolgång inte blir subtraktiv, dvs. reducerar det först inlärd språket, utan lägger till ett språk samtidigt som förstaspråket också utvecklas positivt (t.ex. Lindberg 2002). Enligt translanguaging är tvåspråkigas språkresurser dynamiska och komplexa (García 2011:4).

2) Från *diglossi* till *heteroglossi* och *transglossi*

En annan tendens är att tvåspråkigas språk inte delas in i separata, tydligt avgränsbara fack, i olika domäner och funktioner utan tvåspråkigas språkresurser överlappar, samspelar och smälter samman. Detta synsätt har t.ex. haft inflytande på språkanvändningen i två- och flerspråkiga klassrum (García 2013:156; Lewis m.fl. 2012b:657), och även de nya läroplanerna i Finland betraktar *parallell* undervisning av flera språk som en pedagogisk resurs (GLGU 2014 = *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen* 2014:26). Li Wei (2011:1234) har introducerat begreppet *translanguaging spaces*, dvs. utrymmen som tillåter och skapas av olika flerspråkiga språkpraktiker. Begreppet *transglossi* innebär enligt García (2009b:148) "flexible spaces for language practices that are associated with making meaning and improving communication among participants who are different".

Forskning kring translanguaging tar således avstånd från begreppet *diglossi* och från olika hierarkier mellan språk, och García (2009a:78-79) anser att det finns utrymme för två- och flerspråkigas alla språk i olika kontexter och att talarna inte heller själva har strikta gränser mellan sina språk.

3) Från *halvspråkighet* till *dubbel* eller *multipl* *språkkapacitet* och *synergi*

En central förändring i synen på tvåspråkighet är att tvåspråkighet inte anses vara en "defekt" som orsakar mental förvirring eller bristande språkkunskaper (Lainio 2013:287), så som t.ex. begreppet *halvspråkighet* (Hansegård 1968, 1975, 1990) syftade till, utan att tvåspråkighet innebär något positivt och är en fördel för en tvåspråkig individ:

Thus overall, "bilingualism" moved in the 20th century from being viewed (by many but not all) as a disadvantage to an advantage, from causing mental confusion to the benefits of dual language capacity, from solitudes to synergies (Lewis m.fl. 2012a:643).

4) Fokus flyttat från *strukturer* till *handling i interaktion* och från *språk (language)* till *språkande (languaging)* och *lokala språkpraktiker*

⁴ Det finns dock en stark andraspråksforskningstradition (eng. SLA) inom vilken man fortsatt har enspråkighet som utgångspunkt och rör sig med begrepp som *additiv tvåspråkighet*, *infödd talare*, *interimspråk* och *målspråk* (jfr May 2014:7-31).

Fokuset inom mycket forskning har flyttats från språklig form till interaktion. Gemensamt för de ovannämnda nya inriktningarna och även för denna avhandling är att de betraktar språk som en social och kulturell handling i interaktion mellan människor och därför har många av dem en *-ing*-form i *linguaging* (jfr Pennycook 2016; García & Li Wei 2014). Enligt Li Wei (2011) hänvisar termen *translinguaging* till en aktiv process där talarna aktivt handlar och åstadkommer något genom sitt språkande. Pennycook (2010:2) sammanfattar det nya synsättet i följande citat:

To look at language as a practice is to view language as an activity rather than a structure, as something we do rather than a system we draw on, as a material part of social and cultural life rather than an abstract entity.

Detta är dock inte något helt nytt. Även Auer (1984:99) konstaterar att analys av strukturer är relevant, men bara när det görs ur ett interaktionellt perspektiv:

[...] language cannot be analyzed properly in structural terms alone, but that structural analysis must be completed by a procedural investigation of how structure is being put in use [...]

Enligt Makoni och Pennycook (2007) bör begreppet *språk* omdefinieras och Pennycook (2010:1-2) påpekar att människors språkbruk ska undersökas i sin historiska kontext och miljö. Han har introducerat idén om språk som *lokala praktiker* och menar att språk är produkter av vissa sociala och kulturella aktiviteter som människor är engagerade i. Detta utgör ett viktigt perspektiv även i min studie med tanke på att de inblandade språken (i den traditionella betydelsen) är desamma i denna avhandling, dvs. finska och svenska, men de lokala praktikerna, dvs. ungdomarnas kommunikationsmönster, hur språkresurserna används, kan avvika på de tre undersökningsorterna.

5) Från *alternering* av språk till *simultan monitorering* av språk

Enligt *translinguaging*-synsättet använder tvåspråkiga inte sina språk enligt principen "ett språk åt gången", utan monitorerar sina lingvistiska resurser simultant. De väljer vissa drag från sin språkrepertoar beroende på kontextuella faktorer t.ex. samtalsämne (Kolu, under utg. b) och interaktionella syften (García & Wei 2014:15; Kolu, under utg. b). García & Wei (2014:15) menar att alla språkresurser hela tiden är potentiellt tillgängliga oberoende av den sociala situationen. Det finns även neurolingvistisk forskning (t.ex. Martin-Rhee & Bialystok 2008; Hoshino & Thierry 2011; Wu & Thierry 2010) som visar att tvåspråkiga individer har tillgång till "det andra språket" även om bara "det ena språket" för tillfället används: "languages in the brain, classroom, and street act simultaneously and not sequentially" (Lewis m.fl. 2012b:667). Vissa neurolingvistiska studier visar att det snarare gäller att "koppla bort" den andra tillgängliga språkresursen än att "koppla på" den (Martin-Rhee & Bialystok 2008:91-92). Det innebär att den tvåspråkiga talaren i vissa situationer bör försöka hålla sig till den enspråkiga koden och då behöver hen fokusera på att hålla undan den andra språkresursen. Enligt Martin-Rhee & Bialystok

(2008:91–92) kan även denna monitorering vara fördelaktig för tvåspråkiga och de kan utnyttja sin fokuseringsförmåga även i andra uppgifter.

6) Från *språksegregation* till *språkintegration*, dvs. från *autonoma språk* till *integrerade språkresurser*

Medan traditionell grammatiskt inriktad kodväxlingsforskning har behandlat de inblandade språken som autonoma och separata system, betraktas individens språkresurser inom translanguaging som en integrerad språkrepertoar: "with an interest in talking in terms of repertoires of linguistic resources rather than bilingualism, code-mixing, or code-switching" (Pennycook 2016:201). García & Wei (2014: 15) menar att idén om att det finns avskilda språkliga system har uppkommit i och med att tvåspråkiga individer har fått anpassa sig till samhällets enspråkiga hegemoni. I följande citat sammanfattar Li Wei (2011:1223, min kursivering) begreppet *translanguaging* som hänvisar till tvåspråkiga individers användning av lingvistiska resurser och språkpraktiker:

Translanguaging is both *going between linguistic structures and systems*, including different modalities (speaking, writing, signing, listening, reading, remembering) and *going beyond them*. It includes the *full range of linguistic performances of multilingual language users* for purposes that transcend the combination of structures, the alternation between systems, the transmission of information and the representation of values, identities and relationship.

Även Pennycook (2016:206) konstaterar att en gemensam nämnare mellan de nya teorierna är att de i stället för begreppen språk, tvåspråkighet, flerspråkighet och kodväxling använder termerna *språkpraktiker*, *lingvistisk repertoar* och *lingvistiska drag*.

7) Från en *additiv* tvåspråkighet till en *dynamisk* tvåspråkighet

På 1900-talet sågs tvåspråkighet som en *additiv* tvåspråkighet, dvs. tvåspråkighet betraktades som en summa av två språk och en tvåspråkig person uppfattades som två enspråkiga individer i en och samma person (García 2011:4). Enligt García (ibid.) gick forskarna då miste om den komplexitet som tvåspråkighet och tvåspråkigas språkpraktiker innebär. *Dynamisk* tvåspråkighet betyder att tvåspråkighet inte är en *stabil* egenskap utan den förändras, anpassas, utvecklas och förhandlas varje gång på nytt i interaktion med andra. Enligt García (2011:4) verkställs dynamisk tvåspråkighet genom translanguaging. Även Li Wei (2011:1223) understryker att translanguaging varje gång formas på nytt i interaktionen. Det skapas ett delat socialt utrymme som för samman flerspråkigas bakgrund, erfarenheter och miljö samt deras attityder, trosuppfattningar, ideologier, kognitiva och fysiska kapacitet.

Under de senaste decennierna har flera undersökningar gjorts om två- och flerspråkiga barns och ungdomars interaktion och användning av språkresurser

både i och utanför klassrumskontext i Sverige och i Finland (t.ex. Cromdal 2001a, 2001b; Evaldsson 2002, 2003, 2005; Slotte-Lüttge 2005, 2013; Lehtonen 2006a, 2006b, 2008, 2009, 2011, 2015; Svensson 2009; Henricson 2013, 2015; Muhonen 2013; Wiltgren 2014; Gynne 2016; Nyman-Koskinen 2016). Mycket av den internationella forskningen som använder sig av begreppet *translanguaging* har varit inriktad mot en pedagogisk kontext (t.ex. Li Wei 2011; Canagarajah 2011, 2013; García & Sylvan 2011; García m.fl. 2017). Vissa av ovan nämnda studier diskuteras vidare senare i avhandlingen och deras resultat jämförs med resultaten i föreliggande avhandling.

Denna avhandling fokuserar på att beskriva och jämföra kommunikationsmönster under vardagliga samtal mellan tvåspråkiga 13-15-åriga ungdomar utanför klassrum och lektionstid i de tre olika forskningskontexterna Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I sammanfattningsdelen återkommer jag till de ovan presenterade sju tendenserna i de ändrade synsätten på tvåspråkighet, så som jag har utkristalliserat dem utifrån aktuell forskning för att klargöra hur de förhåller sig till resultaten av denna avhandling. Därtill drar jag de slutsatser som studien ger upphov till.

1.3 Syfte

Det övergripande syftet med föreliggande avhandling är att undersöka tvåspråkiga ungdomars språkpraktiker, i synnerhet kodväxling, och kartlägga hur de drar nytta av sina lingvistiska resurser, dvs. deras *translanguaging*, då de interagerar med varandra under vardagliga samtal. Samtalskontexterna är Haparanda, Stockholm respektive Helsingfors. Avsikten med avhandlingen är att skapa en förståelse för ungdomarnas språkpraktiker genom att använda begreppet *translanguaging* och tillhörande teoretisering som ett verktyg för att analysera på vilka sätt de tvåspråkiga ungdomarna använder sina språkresurser för att skapa mening i interaktionen. Genom att jämföra kommunikationen mellan ungdomarna på de tre respektive orterna kartlägger jag dessutom hur de kontextuella faktorerna påverkar ungdomarnas kommunikationsmönster. Det kan antas att eventuella skillnader i språkanvändningen och kodväxlingen *med samma språkpar*, dvs. finska och svenska, på de tre orterna inte beror på språktypologiska utan sociolingvistiska faktorer (jfr Gardner-Chloros 2009:109). Här hänvisar de sociolingvistiska faktorerna i synnerhet till de språkliga förhållandena, t.ex. språkens status- och dominansförhållanden i samhället och i skolan. I de sociolingvistiska faktorerna ingår även den sociala situationen, samtalsämnet och samtalsdeltagarna (t.ex. deras relationer i gruppen, bakgrund som ålder, språkkunskaper, språkpreferenser och -attityder).

De övergripande frågeställningarna för föreliggande avhandling är följande:

- 1) Vilka lingvistiska resurser och språkpraktiker utnyttjar Haparandaungdomarna för att skapa mening i vardagliga samtal med varandra?
- 2) Vilka skillnader och likheter finns i användningen av språkresurserna i de tre forskningskontexterna Haparanda, Stockholm respektive Helsingfors?
- 3) Finns det skillnader i användningen av språkresurser i Haparanda-, Stockholms- och Helsingforsamtalen som kan antas bero på sociolingvistiska faktorer, i synnerhet på språkliga och kulturella faktorer i omgivningen?

Det är viktigt att beakta att det vardagliga spontana samtalet mellan de tvåspråkiga ungdomarna troligen skiljer sig från det språkbruk som de använder i andra situationer, t.ex. med enspråkiga personer i och utanför skolan. Talarna i de inspelade samtalen känner varandra bra och är ofta goda vänner med varandra och det språk som de använder med varandra fungerar antagligen som ett slags kompispråk, dvs. de använder det med sina tvåspråkiga kamrater även för att signalera gemenskap (jfr Bijvoet & Fraurud 2006). Min avhandling syftar inte till att beskriva Haparanda-, Stockholms- eller Helsingforsungdomars språk i allmänhet eller ens de deltagande ungdomarnas språk i andra situationer än i de undersökta inspelningstillfällena, utan endast i de kontexter som behandlas i denna avhandling.

1.4 Delsyftena och frågeställningarna i de fem artiklarna

I detta kapitel presenterar jag även de olika delsyftena i de fem artiklar som ingår i avhandlingen. De fyra första artiklarna fokuserar på *hur* de tvåspråkiga ungdomarna använder sina språkresurser. Den femte artikeln gör ett försök att svara på frågan *varför* de tvåspråkiga ungdomarna tyr sig till vissa särskilda språkresurser i olika kontexter. I såväl den fjärde som den femte artikeln förflyttas granskningen av de språkliga resurserna från struktur till innehåll.

1.4.1 Artikel 1 och 2 om matrisspråk, anpassningsstrategier och grammatik i kodväxling

De två första artiklarna har en tydlig förankring i kodväxlingsstudier med ett grammatiskt och morfologiskt perspektiv på kodväxling (t.ex. Boyd m.fl. 1991, Boyd 1993; Andersson 1993; Halmari 1997; Kovács 2001; Henricson 2013) och med ett syfte att kartlägga kodväxlingsmönster och att fastställa ett så kallat *matrisspråk* i kodväxling (t.ex. Myers-Scotton 1997, 2002; Moyer 1998; Gardner-Chloros 2009; MacSwan 2005; Park 2013). I den första artikeln (Kolu 2016a)

utreder jag utöver matrisspråket i kodväxlingen, vilka anpassningsstrategier Haparanda- och Helsingforsungdomarna använder när de kombinerar lingvistiska element från finska och svenska. Jag söker svar på följande frågeställningar:

1. Går det att urskilja ett särskilt matrisspråk i Haparanda- och Helsingforsungdomarnas kodväxling mellan svenska och finska enligt de två kriterierna, dvs. *frekvens-* och *systemmorfemskriteriet*, som ställs i Myers-Scotts *Matrisspråksmodell*?
2. Går det att identifiera några särskilda morfosyntaktiska mönster och anpassningsstrategier av de inbäddade inslagen?

I den andra artikeln (Kolu 2016b) utreds om det finns en särskild kodväxlingsgrammatik i ungdomarnas växling mellan svenska och finska i Haparanda, Stockholm och Haparanda. I artikeln undersöks och jämförs böjningen av de inbäddade substantiven och verben i kodväxlingen i de tre delmaterialen. Dessutom kartläggs om det finns grammatiska och syntaktiska restriktioner för kodväxlingen. I artikeln svarar jag på följande forskningsfrågor:

1. Hur böjs de inbäddade substantiven och verben i kodväxling i Haparanda, Stockholm och Helsingfors? Följer böjningen svenskans eller finskans grammatik?
2. Finns det några gemensamma drag i böjningen av de inbäddade substantiven och verben i Haparanda-, Stockholm- och Helsingforsamtalen?
3. Kan det ske kodväxling på sådana ställen där de inblandade språkens strukturer och ordföljd avviker från varandra, t.ex. i negerande yttranden och i anslutning till rumsadverbial?

1.4.2 Artikel 3 om diskurspartiklar i anslutning till kodväxling

Avsikten med den tredje artikeln (Kolu 2017) är att studera användningen av ett urval svenska och finska diskurspartiklar i anslutning till kodväxling i tvåspråkiga samtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors och utreda vilka funktioner partiklarna har i interaktionen. I artikeln söker jag svar på följande forskningsfrågor:

1. Vilka funktioner har ett urval svenska och finska diskurspartiklar i anslutning till kodväxling i tvåspråkiga ungdomars interaktion i Haparanda, Stockholm och Helsingfors?
2. Finns det skillnader i användningen av diskurspartiklar och i Haparanda-, Stockholms- och Helsingforsamtalen?

1.4.3 Artikel 4 om de tvåspråkiga Haparanda- och Helsingforsungdomarnas interaktionspraktiker och användning av språkresurser

I den fjärde artikeln (Kolu, under utg. a) redogörs för tvåspråkiga Haparanda- och Helsingforsungdomars språk- och förhandlingspraktiker samt användning av gemensamma språkresurser i situationer där det uppstår problem och avbrott i interaktionen. I artikeln besvarar jag följande forskningsfrågor:

1. Går det att urskilja särskilda kommunikationsmönster i tvåspråkiga Haparandaungdomars användning av språkresurser när de förhandlar om olika betydelser och skapar mening i interaktionen?
2. Finns det likheter mellan tvåspråkiga Haparanda- och Helsingforsungdomars språk- och förhandlingspraktiker?

1.4.4 Artikel 5 om kulturella, pragmatiska och kontextuella aspekter på kodväxling

Den femte artikeln (Kolu, under utg. b) lyfter fram kulturella, pragmatiska och kontextuella aspekter på kodväxling i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. Avsikten med artikeln är att undersöka vilka kontextuella och kulturella faktorer som utlöser kodväxling i de tre samtalsmaterialen. Därtill redogörs för vilka kommunikativa syften kodväxlingen kan tänkas fylla i interaktionen. I den femte artikeln har jag följande forskningsfrågor:

1. Vilka kontextuella och kulturella faktorer utlöser kodväxling i informella tvåspråkiga samtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors?
2. Vilka kommunikativa syften kan kodväxlingen tänkas ha i ungdomarnas interaktion med varandra?
3. Utlöser vissa kulturspecifika talkontexter längre kodväxlingssekvenser?

1.5 Disposition

I det inledande kapitlet har redogjorts för de teoretiska utgångspunkterna för avhandlingen. Avsikten har vidare varit att ge en översikt över de aktuella tendenserna inom aktuell två- och flerspråkighetsforskning som ligger till grund för föreliggande avhandling samt att redovisa det övergripande syftet och frågeställningarna för avhandlingen som helhet. Slutligen har de olika delsyftena och forskningsfrågorna i de fem artiklar som ingår i avhandlingen presenterats.

I kapitel 2 presenteras undersökningssorterna Haparanda, Stockholm och Helsingfors och deras språkliga förhållanden. Dessutom ges en översikt över de särdrag i de språk och dialekter som talas på orterna. I samma kapitel

presenteras även informanterna och deras språkliga bakgrund för att komplettera bilden av språkförhållandena på de tre orterna.

I kapitel 3 presenteras de inspelade delmaterialen och deras transkriptioner som analysen i avhandlingen baserar sig på. Därefter redogörs för de enkätfrågor som samtalsdeltagarna fick besvara om sin språkliga bakgrund i samband med inspelningarna. I samma kapitel ges en redogörelse för metoder och analysverktyg i de fem artiklarna i avhandlingen. Till slut presenteras de forskningsetiska principer som följs i avhandlingen.

I kapitel 4 redogörs för den övergripande teoretiska referensramen, *translanguaging*, som knyter ihop alla fem artiklar. I samma kapitel diskuterar jag hur begreppet *translanguaging* i denna avhandling förhåller sig till det andra centrala begreppet i denna studie, nämligen *kodväxling* som är ett konkret analysverktyg i mina artiklar. Dessutom presenterar jag några kritiska synpunkter på *translanguaging* som framförts i forskningslitteratur. Därtill tar jag upp andra viktiga teoretiska forskningsfält och infallsvinklar som mina artiklar grundar sig på. I samma kapitel definierar jag de centrala begreppen i avhandlingen och diskuterar vissa terminologiska val.

I kapitel 5 sammanfattas de fem artiklarna som ingår i avhandlingen. I kapitel 6 besvarar jag avhandlingens övergripande frågeställningar och diskuterar de slutsatser som avhandlingen gett upphov till och relaterar dessa till den aktuella tvåspråkighetsforskningen som presenterades i inledningen av avhandlingen. I kapitel 7 avrundas avhandlingen med några förslag om vidare forskning.

2 UNDERSÖKNINGSORTERNA, DERAS SPRÅKLIGA FÖRHÅLLANDEN OCH INFORMANTERNA

I det här kapitlet redogör jag för de tre undersökningsorterna och deras språkliga förhållanden. Därtill lyfter jag fram de särdrag i de språk och dialekter som talas på orterna med betoning på de drag som kommer fram i informanternas språkbruk i de samtalsmaterial som ligger till grund för denna studie. I samma kapitel (avsnitt 2.4) redogör jag dessutom för informanternas språkliga bakgrund eftersom jag anser den komplettera bilden av språkförhållandena på respektive ort.

Sverige och Finland har olika lagstiftning som reglerar det officiella skol- och undervisningsspråket. I de svenskspråkiga skolorna i Finland är det administrativa språket och skolspråket på lektionerna endast svenska, medan skolorna i Sverige bör ha minst 50 % av undervisningen på svenska (Skolförordning 2011:185, 9 kap, 13 §; jfr Palviainen 2013). Enligt Skolförordning (2011:185, 9 kap, 13 §) ska undervisningen på svenska dessutom successivt öka: "Under den sammanlagda tid som eleven får tvåspråkig undervisning enligt 12 § får högst hälften av undervisningen ges på umgängesspråket. Undervisningen ska planeras så att undervisningen på svenska successivt ökar." Detta innebär att sammantaget 50 % av undervisningen under hela grundskoletiden i t.ex. sverigefinska skolor kan vara på finska.

2.1 Haparanda

Haparanda kommun ligger i Tornedalen vid gränsen mot Finland i Norrbottens län. Haparanda grundades år 1812 för att ersätta Torneå som införlivades med Ryssland vid fredsavtalet *Fredrikshamnshfreden* 1809 efter Finska kriget. Vid gränsdragningen, som drogs längs Torne älv, blev de finnar som bodde i området kvar på den svenska sidan av den nya gränsen (t.ex. Hansegård 1990:9; Håkansson 2003:64).

Både finska och svenska talas sedan en lång tid tillbaka i Tornedalen (Håkansson 2003:64; Lainio 2015:117–118). Finska utgjorde majoritetsspråket i området från och med den tidiga medeltiden (Winsa 1996:138). Enligt Winsa (1996:138–158) var svenskans ställning ganska svag ända till slutet av 1800-talet, men detta ändrades successivt efter det att de första svenskspråkiga statsskolorna grundades år 1888. Finnarna och finska språket fick således en lägre status i Tornedalen i slutet av 1880-talet och i början av 1900-talet, och myndigheterna i Sverige ville assimilera de finskspråkiga på den svenska sidan av gränsen in i det svenska samhället. Finskan upplevdes som ett hot för "svenskheten" och målet var att de finskspråkiga snabbt skulle lära sig majoritetsbefolkningens språk (Winsa 1996; Håkansson 2003:65; Lainio 2009:145; 2015:119; 122). Det var inte tillåtet att använda finska som undervisningsspråk, och fram till 1957 var det förbjudet att tala finska på rasterna i skolan. Så sent som 1970 fick eleverna möjlighet att läsa finska i grundskolan (Winsa 1996:138–158).

Meänkieli, dvs. de finskättade dialekter som ursprungligen talades och fortfarande talas i svenska Tornedalen, har under århundradens lopp fått både lexikalt och grammatiskt inflytande från svenskan. Den stora mängden av svenska inlån har bidragit till att meänkieli hade låg status ända till 1960-talet. Enligt Wande (1982:65) upplevde den tornedalsfinska befolkningen att deras finska inte var "riktig finska", eftersom språket avvek mycket från den högfinska som talades i Finland. Winsa (2007:77) konstaterar: "Tornedalingen talade, som de sa, bara 'vår finska', *meän kieli* eller suomi 'finska'". Idag har både finska och meänkieli har status som nationella minoritetsspråk (Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk 2009: 724; Språklag 2009: 600).

När det diskuteras om finnar och finskan i Sverige brukar man göra en skillnad mellan sverigefinnar respektive tornedalingar och sverigefinska respektive tornedalsfinska (Lainio 2013:298). Idag bor cirka 50 000 *tornedalingar* i Tornedalen, dvs. kommunerna Haparanda, Övertorneå och Pajala samt delar av Kiruna och Gällivare kommun (minoritet.se). Haparanda har en befolkning på 9 881 människor (Statistiska centralbyrån = SCB 2017). I Sverige förs inget talarbaserat språkregister så det är omöjligt att säga hur stor del av befolkningen i Haparanda som talar finska respektive meänkieli, men enligt befolkningsstatistiken har Haparanda den högsta procentandelen utrikesfödda invånare bland alla kommuner i Sverige: cirka 40 % av befolkningen är född utanför Sverige, och majoriteten av dem kommer från Finland. Det finns således olika grupper tornedalingar med svenska, meänkieli eller finska som modersmål, bl.a. de tornedalingar som har sina rötter på den svenska sidan respektive de med finsk bakgrund, dvs. de som flyttat in i Sverige från Finland eller som har föräldrar eller mor- eller farföräldrar som flyttat från Finland. Många har flyttat från södra Sverige till Haparanda.

Språkkontakten mellan svenska och finska har som sagt pågått under flera århundraden och pågår fortfarande. Språkkontaktfenomenet tar sig uttryck i t.ex. lexikalt inflytande hos svenska substantiv som integrerats i finskan, t.ex. *rast* har blivit *rasti* (Lainio 1996:304). Antagligen har även fonetiskt inflytande

skett mellan språken (Kolu & Kuronen 2015). Finskans inverkan på svenskan i Sverige har varit mindre trots de omfattande kontakterna språkens talare haft med varandra. Enligt Lainio (1996:299–300) beror detta på statusskillnaderna mellan språken.

Både i mina äldre inspelningar från åren 2005–2010 (se Kolu 2010) som inte ingår i denna studie och i de nyare inspelningar som utgör materialet för denna avhandling (2014–2015) har Haparandaungdomarnas språk drag från flera olika varieteter av finska, t.ex. både från de varieteter som talas i Tornedalen (se en översikt över dialekter i Tornedalen i *Tornion murteet* i Lyytikäinen m. fl. 2013:351–352) och från de varieteter som talas i Kemi och Keminmaa (se *Peräpohjan murteet* 'nordfinska dialekter' i Lyytikäinen m. fl. 2013:347–350). Wiik (2004:188–189) delar in de nordfinska dialekterna i fem grupper: dialekterna 1) vid Torneälven 2) i Kittilä 3) Kemi 4) Rovaniemi 5) Kemijärvi. Enligt Wiik (2004:191) finns det en tydlig gräns mellan dialekterna i Torneå och Kemi. Wiik (ibid.) påpekar att skillnaderna mellan dialekterna går tillbaka till medeltiden.

Idag flyttar nya familjer kontinuerligt in i Haparanda från olika delar av Finland (t.ex. från Torneå, Kemi och Keminmaa), och dialekterna blandas med varandra. Detta syns även i ungdomarnas språkbruk. I samtalsmaterialet från 2014–2015 dominerar finska i de tvåspråkiga ungdomarnas samtal. Situationen var den motsatta när jag började göra inspelningar i samma Haparandaskolor 2005. Då talade de tvåspråkiga ungdomarna huvudsakligen svenska med varandra och använde några enstaka ord och fraser från finska (Kolu 2010). Ändå var det samma typ av elevunderlag som deltog i inspelningarna vid materialinsamlingstillfällena 2005–2008 och 2014–2015, dvs. elever som hade finskspråkig bakgrund men som deltog i den svenskspråkiga undervisningen. Det är viktigt att påpeka att de elever som kom från den finska sidan av gränsen var oftast i den finskspråkiga undervisningen i språkskolan och deltog inte i denna studie. Det kan dock antas att den allt högre inflyttningen från Finland till Haparanda åtminstone delvis förklarar varför ungdomarna använder mer finska med varandra jämfört med resultatet från 2005–2008 (Kolu 2010).

Haparandainformanternas språk (2014–2015) har flera drag från Kemedialekten och som även nämns i Lyytikäinen (2013), t.ex. en dubbel konsonant i ord som föregås av en kort vokal och åtföljs av en lokal vokal: *herrää* i stället för standardfinskans *herää* 'vaknar', *tännään* i stället för *tänään* 'idag', *kivvää* i stället för *kivaa* 'roligt', *mittään* i stället för *mitään* 'ingenting', *tekkee* i stället för *tekee* 'gör' osv. Dessutom blir kombinationen *ts* till *tt* i ord som *ruottiks* i stället för *ruotsiks(i)* 'på svenska' och *rattastan* i stället för *ratsastan* 'jag rider'. I stället för bokstaven *d* används *j* i ord som *voijjaan* (i stället för standardfinskans *voidaan*) 'man kan' och *kaajun* (*kaadun*) 'jag faller omkull'.

I Haparandamaterialet (se avsnitt 3.1) som ligger till grund för denna avhandling finns inga förekomster av *h*-metates som är typisk för meänkieli, t.ex. *Tukholmhaan* eller *Tukholhmaan* 'till Stockholm' (jfr Mantila 1992:188–196;

Vaattovaara 2009). Även Vaattovaaras (2009:188–196) informanter i finska Pello uppgav att det förekommer mindre *h* i de övriga Norrbottenfinska dialekterna än i Pello: "Pohjoissuomalaiset ei laita h:ta joka paikhaan vaan jättävät sen pois" 'folk i (övriga) norra Finland använder inte *h* på alla ställen utan utelämnar det'.

Vissa ord som är typiska för finskan i Tornedalen och som tagits med i *Meänkieliordboken* förekommer även i Haparandamaterialet, t.ex. *festi* i stället för 'fest', *taali* i stället för 'tal' och *vaali* i stället för 'val'. Det är ett vanligt sätt att integrera svenska substantiv i finskan i Tornedalen att lägga till ett *i* slutet av ordet (jfr Lainio 1996:304)⁵. Även svenska verb integreras i finskan med finska böjningsändelser, t.ex. en lång slutvokal *-a* eller ändelsen *-ta* i infinitiv: *skicka*: 'skicka' och *skolkata* 'skolka'. Det finns även tecken på svenskt inflytande på finskans syntax i Haparandasamtalen. T.ex. frågade en elev sin kamrat i skolans matsal: "oletko sää jo syönyt *valmiiks*" som antagligen kommer från det svenska uttrycket "har du redan ätit färdigt?". På standardfinska skulle man kunna fråga: "oletko sinä jo *syönyt*" 'har du redan ätit upp?'.

Drygt fem procent av ordförrådet i ungdomsslangen i Haparanda utgörs av "finskinfluerade ord" (Kolu 2014). Följande exempel på frekventa slangord i Haparanda är hämtade ur det slangordsmaterial som samlats in med hjälp av enkäter under åren 1994–2015: *vittu* 'kvinnligt könsord' (en svordom), *ämmä* 'kärring' och *bileet* 'fest' (ibid.).

När det gäller de tvåspråkiga Haparandaungdomarnas svenska finns det vissa fonetiska drag som är typiska för svenskan i Norrbotten, t.ex. svag aspiration eller avsaknad av aspiration och öppna *ä/e*-kvaliteter och relativt öppet uttal av grafemen *ä* (t.ex. *tä:vla*, *trä:na*) och *e* (t.ex. *engelska*) (Bruce 2010:128; Kolu & Kuronen 2015). Enligt Kolu och Kuronen (2015:156–172) behöver dock inte kodväxlingen lämna några spår i Haparandaungdomarnas uttal av svenska och finska: de undersökta tvåspråkiga talarna kunde fonetiskt hålla isär, t.ex. de svenska och finska vokalerna /y/ och /a/ vid kodväxling.

Haparanda som stadsmiljö har under vissa tidsperioder varit mycket svenskspråkig, men har blivit allt mer finskspråkig under de senaste tio åren (Tommi Slunga, personlig kommunikation, 21.11.2016). Huvudorsakerna till de senare årens förändring beror dels på den stora inflyttningen från Finland, dels på att kontakterna med det finskspråkiga Torneå blivit allt livligare. Enligt SCB⁶ 2017 och Tommi Slunga (personlig kommunikation, 21.11.2016) har invandringen till Haparanda under 1990–2015 bestått till nästan 100 procent från Finland. Idag har gränstäderna Haparanda och Torneå en gemensam stadskärna och en gemensam språkskola där den ena hälften av eleverna kommer från Torneå och den andra hälften från Haparanda. Undervisningen sker huvudsakligen på elevernas modersmål och de Haparandaelever som var

⁵ Detta gäller också integreringen av främmande ord i övrigt i finskan (Häkkinen 1997: 259)

⁶ SCB 2017 <http://www.regionfakta.com/Norrbottens-lan/Norrbottens-lan/Haparanda/Befolkning-och-hushall/Invandring-och-utvandring/> (Hämtad 8.1.2017)

med i inspelningarna deltog i den svenskspråkiga undervisningen. Språkskolan har dock gemensamma lektioner i färdighetsämnen för svensk- och finskspråkiga elever.

Det finns nya bostadsområden i Haparanda, t.ex. Marielund, där de finskspråkiga utgör en stor del av befolkningen. Marielund har en högstadieskola med 86 elever av vilka cirka hälften, 40 elever, har finska som modersmål och svenska som andraspråk (Hannu Risto, personlig kommunikation, 4.10.2016). Även i den tredje svenskspråkiga högstadieskolan har cirka 75 % av eleverna en finsk anknytning⁷ enligt skolans rektor.

Det finns skäl att tro att skolorna i Haparanda är som gjorda för att skapa intressanta kommunikationsmönster bland eleverna, eftersom svenskan fortfarande har en stark ställning, inte minst som undervisningsspråk i skolorna. Även om det sedan en lång tid tillbaka finns tvåspråkig befolkning i Tornedalen, är tvåspråkiga Tornedalsungdomars språk nästan ett utforskat område bortsett några enstaka kandidatavhandlingar om ungdomars språkliga attityder och mångfalds ställning bland unga (t.ex. Niva 2011) samt en undersökning av tvåspråkiga avgångselever i Gränsskolan i Haparanda och deras livsbanor (Ockenström Torberg 2008). Därför ligger fokus i denna avhandling på ungdomsspråket i Haparanda. Dessutom är jag själv uppväxt nära huvudundersökningsorten och har kontakter med den och människor där, vilket jag anser vara en fördel i denna forskningsprocess.

2.2 Stockholm

Antalet sverigefinnar i Sverige uppskattas till 300 000–500 000 personer. Lainio (2015:118) definierar begreppen *första, andra och tredje generation sverigefinnar* enligt följande:

Today, there is a continuum of generations of Sweden Finns, which is the official term used since 2000 for those with a migrant background from Finland. Migration from Finland strongly increased after 1954, when the Nordic free labour market was opened and visa requirements between the Nordic countries were abolished [...] Those who migrated are usually called first generation, but is sometimes restricted to those who arrived early, during the 1950s and 1960s. The second generation refers to children with a Finnish background, whose parents and grandparents are of Finnish origin. The third generation has parents or grandparents who were born in Sweden.

Den största gruppen sverigefinnar bor i Stockholm och i övriga delar av Mälardalen (SCB 2017). I Stockholm finns det cirka 75 000 invånare med finsk anknytning⁸. Invånarantalet i Stockholms stad är totalt ca 900 000 (SCB 2017). Stockholmsfinnarna är en splittrad minoritet (Lainio 2009:142–143) och omges av en flerspråkig verklighet (jfr Gynne 2016). Lainio (2007:9) konstaterar att det

⁸ Finsk anknytning innebär att man har minst en mor- eller farförälder som är född i Finland (jfr Huss 2013).

inte är lätt att uppskatta antalet sverigefinska ungdomar, eftersom det som ovan konstaterats inte finns någon registrering av modersmål i Sverige. Lainio (2009:157) noterar följande om sverigefinska ungdomars språk: "Ett gemensamt drag beträffande finska språket tycks vara att de unga upplever en otillräcklig kunskap i det. Svenskan är ett huvudspråk för de flesta." Mina Stockolmsinformanter (2015–2016) påpekar i ett samtal att även om de anser sig behärska finska bra, känns det lite meningslöst för dem att lära sig språket: "se on kumminki vähän *onödigt* kun me ei ikinä tarvita niitä sanoja" ('det är ändå lite onödigt när vi aldrig behöver de där orden'). Däremot konstaterar tre andra talare i ett annat samtal att om de i framtiden får barn vill de absolut att barnen får lära sig finska.

Gynne (2016) har i sin doktorsavhandling följt 11–13-åriga sverigefinska mellanstadieelevers språkandepraktiker både i skolan och på fritiden, i synnerhet i sociala medier samt undersökt språkandepraktiker i relation till barnens meningsskapande och sociala positionering. Gynne har funnit att barnens flerspråkiga språkande är ett centralt medel för deras sociala positionering. Gynnes (ibid.) studie visar att sverigefinska barn idag lever med flera språk och att även finska har en given plats i barnens liv.

De sverigefinska ungdomar som deltog i denna studie var 13–15 år gamla högstadieelever vid inspelningstillfällena: de var således i genomsnitt äldre än de som var med i Gynnes undersökning. I mina inspelningar (2015–2016) använde speciellt de äldre eleverna i årskurs nio för det mesta svenska med varandra. Vissa samtal mellan elever i årskurs nio pågick helt och hållet på svenska med undantag för ett samtal där en av samtalsdeltagarna nyligen hade flyttat till Sverige från Finland. Även enligt lärarna i de två sverigefinska skolorna (personlig kommunikation vid besöken i två sverigefinska skolor i Stockholms län 16–18.10.2015; 2–3.5.2016) använder högstadieeleverna mer svenska med varandra än eleverna på lågstadiet (årskurs 1–3) och mellanstadiet (årskurs 4–6). I den sverigefinska skolan ökar även användningen av svenska i undervisningen i de högre årskurserna enligt språkpolycyn i skolan. Det innebär 50 % finska och 50 % svenska i årskurs 7, 40 % finska och 60 % svenska i årskurs 8 och 30 % finska och 70 % svenska i årskurs 9 (jfr Skolförordning 2011:185, 9 kap).

Enligt Lainio (2007:10) sjunker antalet ungdomar med finskspråkig bakgrund som läser finska i skolan varje år. Detta trots att antalet finsk- och flerspråkiga familjer stadigt ökat i Sverige (Lainio 2015:118). Modersmål fick en egen kursplan i och med *hemspråksreformen*⁹ 1977, men det har funnits och finns fortfarande delade åsikter om modersmålsundervisning, vilket har hämmat utvecklingen av läroämnet (Norberg Brorsson & Lainio 2015:15; Lainio 2015).

Wande (1982:4) har konstaterat att det också finns likheter mellan den tornedalska och sverigefinska språksituationen. Detta gällde "påverkan som svenskan rent lingvistiskt utövar på finskan" (ibid.). Sverigefinska

⁹ Hemspråksreformen innebar att kommunerna blev skyldiga att organisera undervisning i elevernas hemspråk, t.ex. i finska (Regeringskansliet: Prop. 1975/76:118; jfr Spetz 2014).

språknämnden (2001) har kartlagt sverigefinska ungdomars talspråkliga ordförråd i ett projekt och många av orden är desamma som förekommer i Haparandaungdomarnas ordförråd, t.ex. *rast(i)*, *kännissä* 'berusad', *festarit*, *bileet* 'fest', *akka* 'kärring' (jfr Kolu 2014). I ett radioprogram på *Sisuradio* (13.07.2015) diskuterade några sverigefinska ungdomar om typiska drag i sverigefinskt ungdomsspråk och de tog upp t.ex. användningen av svenskans *typ* i sin finska, t.ex. "joonas on *typ* 32 vuotta" 'joonas är typ 32 år'. *Typ* är även frekvent i finska yttranden i Haparandasamtalen (Kolu 2017:112). Svenskans inflytande på finskan syns även i mitt samtalsmaterial från Stockholm (2015–2016), t.ex. "mä *pelaan kitaran*" (jfr svenskans 'jag spelar gitarr') och "koputti *visst det* 'knackade' (jfr svenskans 'det gjorde det visst det').

Enligt Wande (1982:4) påverkar flera personhistoriska variabler språkbruket hos sverigefinnar, t.ex. "ålder för inflyttning till Sverige, skolgång i Finland, läsvanor, språkanvändning i hemmet och bland kamrater, möjligheter till vistelse i Finland etc etc." Detta torde gälla ungdomarnas språkbruk även i dag och i denna undersökning.

2.3 Helsingfors

I Helsingfors utgör den svenskspråkiga befolkningens andel av hela befolkningen 5,4 procent¹⁰ (Helsingfors stad 2017a). Antalet svenskspråkiga i Helsingfors var 35 844 vid årsskiftet 2013/2014. Höckerstedt (2006:123) påpekar att det är bättre att tala om svenskan i Helsingfors än Helsingforssvenskan, eftersom det inte är fråga om ett enhetligt språk. Wikner (2014) har undersökt hur Helsingforsbor själva upplever sin egen varietet av svenska och resultaten visade att de i regel inte uppfattade svenskan i Helsingfors som en enhetlig regionalt avgränsad varietet. Informanterna kunde inte heller nämna några drag som skulle vara typiska för svenskan i huvudstaden, utan de ansåg sig tala "standardfinlandssvenska" som dessutom påverkats mycket av finskan (ibid.).

Enligt Höckerstedt (2006:124) är det viktigt att studera svenskans historia i Helsingfors, dvs. hur språket i Helsingfors har utvecklats, för att kunna förstå och beskriva den svenska som idag talas i huvudstaden. Höckerstedt konstaterar att den varietet av svenska som kallas för finlandssvenska länge har definierats av svenskan i Helsingfors, eftersom Helsingfors har varit och fortfarande är medelpunkten för de svenskspråkiga kulturella strömningarna och aktörerna. Helsingfors har alltid varit flerspråkigt och svenskan i Helsingfors har under århundradenas lopp fått inflytande såväl från ryska och tyska som finska och engelska (Forsskåhl 2005:15; Höckerstedt 2006:132–133;

¹⁰ Finskspråkigas andel av befolkningen i Helsingfors är ca 90,2 % och de som har ett annat modersmål än finska eller svenska utgör ca 4,2 % av befolkningen. (Helsingfors stad 2017a <http://www.visithelsinki.fi/sv/besok/valkommen-till-helsingfors/helsingfors-och-finland-i-siffror>) (Hämtad 13.1.2017)

Paunonen 2006:52–53). Idag lever de svensk- och tvåspråkiga Helsingforsbor i en finskdominerande miljö och många familjer lever en tvåspråkig vardag (Höckerstedt 2006:123–139; Finnäs 2012:22). Speciellt Helsingforsungdomars svenska har fått mycket intryck från finskan vilket kommer fram t.ex. i ungdomars kodväxling och slang (Forsskåhl 2005:163, 2015; Höckerstedt 2006:123; Saari 1989, 2006; Kolu 2014:121). Svensk- och finskspråkiga Helsingforsungdomar delar samma slangordförråd, och slangordförrådet bland svensk- och tvåspråkiga Helsingforsungdomar består upp till 60 procent av finskinfluerade slangord (Forsskåhl 2005:79; Kolu 2014:121). Följande ord är bland de mest frekventa i Helsingforsslang: *muija* 'kärring', *kyttä* 'polis', *bileet* 'fest', *jätkä* 'pojke' (Kolu 2014).

Höckerstedt (2006:126–139) sammanställer vissa särdrag i svenska i Helsingfors, t.ex. ändelsebortfallet (*huse* i stället för *huset*, *kasta* i stället för *kastade*). Det som också karakteriserar svenskan i Helsingfors är *r*-bortfallet i verbböjningen. Bortfallet av *r* åtföljs av en vokalförlängning, t.ex. *kasta*:. Helsingforsfinskan har motsvarande verbformer, vilket antagligen stöder utvecklingen även i svenskan i Helsingfors, t.ex. *kiusaa* i stället för *kiusata* 'reta' (jfr Paunonen & Paunonen 2000; Paunonen 2006:37–38; Höckerstedt 2006; Saari 2006:150; Forsskåhl 2015:63; Kolu 2016b). Finskans inflytande ökar antagligen i svenskan i Helsingfors, vilket bl.a. syns i tvåspråkiga ungdomars kodväxling mellan svenska och finska (jfr Höckerstedt 2006:123). I de inspelade samtalen från Helsingfors (2014), som utgör jämförelsematerialet i denna studie, använder ungdomarna svenska som matrisspråk, men ungdomarna har mycket finskt inflytande. De använder enstaka finska ord i sin svenska och finskans inflytande syns även i vissa syntaktiska konstruktioner, t.ex. "du har *satt kiharoita*" 'lockar' (jfr finskans 'olet laittanut kiharoita') eller "(jag) typ *satte papper i roskis*" 'soptunnan' (jfr finskans '*panin papereita roskikseen*'). Nolte (2011) och Halmari (1997) har funnit liknande tendenser i engelskans inflytande på finskans syntax bland finska och finskättade emigranter i USA och i Kanada, t.ex. *tykkäisin sielä elää* 'I would like to live there' (Nolte 2011:44), *mutta nyt se retire kusse tulee kuuskymmentäkaks* 'but now he retires when he gets to be sixty-two' (1997:157).

2.4 Informanterna och deras språkliga bakgrund

Sammanlagt 57 stycken 13–15-åriga högstadiel elever deltog totalt i inspelningarna: 25 ungdomar i tre högstadieskolor i Haparanda (2014–2015), 22 elever i två sverigefinska skolor i Stockholms län (2015–2016) och 10 elever i en svenskspråkig skola i Helsingfors (2014). I tabell 1 presenteras undersökningssorterna, antalet informanter och informanternas modersmål.

Informanterna har själva uppgett sitt modersmål¹¹ i enkäterna (vidare information om enkäterna, frågor och dess alternativ, se avsnitt 3.1 och bilaga 1).

TABELL 1 Undersökningsorter, antalet informanter och informanternas angivna modersmål

Ort	Antal informanter	tvåspråkig i fi. och sv.	finska	svenska
Haparanda	25	8	15	2
Stockholm	22	5 ¹²	12	5
Helsingfors	10	7	1	2 ¹³

Sammanlagt 25 elever, 12 pojkar och 13 flickor, deltog i inspelningarna i de tre Haparandaskolorna. Sju av de 25 tvåspråkiga Haparandaungdomarna är födda i Finland. Fem bor i Torneå på den finska sidan. En har flyttat från Finland till Haparanda när han var sex år och en annan flyttade dit från Finland samma år då samtalsmaterialet samlades in (när hon var 14 år). De övriga 18 är födda i norra Sverige, t.ex. i Haparanda, Kalix eller Luleå.

Av de 25 eleverna har åtta uppgett att de är tvåspråkiga i svenska och finska, två har svenska som modersmål och 15 har finska som modersmål. De 15 elever som har finska som modersmål kommer från familjer där båda föräldrarna är finskspråkiga. Sju av de åtta informanter som har uppgett att de är tvåspråkiga i svenska och finska kommer från familjer där den ena föräldern är svenskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska och den andra föräldern är finskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska. En elev kommer från en familj där den ena föräldern är finskspråkig och den andra föräldern har ett annat modersmål än svenska eller finska. De två eleverna med svenska som modersmål har svenskspråkiga föräldrar.

Som det framgår av tabell 2 har 16 av de 25 Haparandaeleverna uppgett att de använder båda språken lika mycket på rasterna i skolan. Sex informanter har uppgett att de oftast använder svenska på rasten. Tre informanter har uppgett att de oftast använder finska på rasten. Alla 25 deltar i den svenskspråkiga undervisningen, men 20 av dem har läst finska 2–9 år i skolan, cirka 170 minuter per vecka. Tjugo läser svenska som andraspråk 200–260 minuter i veckan. Fem elever läser svenska som modersmål cirka 200 minuter i veckan och grannspråket finska 130–140 minuter i veckan.

I Stockholm deltog 22 informanter i inspelningarna (sju pojkar och 15 flickor). Av dem är 14 födda i Sverige och är således andra- eller tredjegerationssverigefinnar. Fyra av 22 hade flyttat från Finland till Sverige när de var 1–6 år gamla och räknas som förstagerationssverigefinnar. Två av

¹¹ Termen 'modersmål' är inte helt oproblematisk, vilket diskuteras vidare i avsnitt 4.3.1.

¹² En informant uppger sig vara flerspråkig i svenska, finska och engelska

¹³ En informant i Helsingfors anger att hen är tvåspråkig i svenska/engelska.

de 22 eleverna hade flyttat till Stockholm från Finland samma år då inspelningsmaterialet samlades in. En var född i ett annat land än i Finland eller Sverige och uppgav inte det år då hen hade flyttat till Sverige. En elev hade flyttat från Finland som 11-åring och bott 2 år i Sverige. Hen hade en tvåspråkig bakgrund redan när hen flyttade in i Sverige.

Fyra av de 22 informanterna i Stockholm har uppgett att de är tvåspråkiga i svenska och finska, medan en uppgav sig vara flerspråkig i svenska, finska och engelska. Fem har uppgett att de har svenska som modersmål och 12 har finska som modersmål. Av de 22 eleverna kommer nio elever kommer från familjer där den ena föräldern är svenskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska och den andra föräldern är finskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska. Tio elever har finskspråkiga föräldrar. Tre elever kommer från familjer där den ena föräldern är finskspråkig och den andra föräldern är engelskspråkig eller har något annat modersmål.

Fjorton av de 22 sverigefinska ungdomarna har i frågeformuläret uppgett att de oftast använder svenska på rasterna i skolan. Sex elever har uppgett att de använder båda språken lika mycket på rasterna. Två elever med finska som modersmål använder oftast finska på rasterna i skolan. Alla de 22 eleverna deltar i den svenskspråkiga undervisningen och alla har även läst finska i skolan 5–10 år. I årskurs 1 och 2 läser eleverna 180 minuter finska och 200 minuter svenska i veckan i den sverigefinska skolan. I årskurserna 3–9 har eleverna 120 minuter finska och 300 minuter svenska. En elev har precis flyttat från Finland och har läst finska som modersmål i Finland.

I Helsingfors deltog sammanlagt 10 ungdomar, åtta flickor och två pojkar, i inspelningarna i den svenskspråkiga skolan i Helsingfors. Alla var födda i Helsingfors. En av eleverna hade bott utomlands ett år, men i övrigt hade alla eleverna bott i Helsingfors hela sitt liv. I frågeformuläret om språklig bakgrund har sju av de 10 ungdomarna uppgett att de är tvåspråkiga i svenska och finska. En är tvåspråkig i svenska och engelska. En av eleverna har svenska som modersmål och en elev har finska som modersmål. Sju av de tio eleverna kommer från familjer där den ena föräldern är finskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska och den andra föräldern svenskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska. En elev kommer från en familj där modern är engelskspråkig och fadern är svenskspråkig. En elev som har finska som modersmål kommer från en familj där båda föräldrarna är finskspråkiga. En elev som har svenska som modersmål har svenskspråkiga föräldrar.

Sex av de sju tvåspråkiga i svenska och finska och en tvåspråkig i svenska och engelska har uppgett att de använder både svenska och finska lika mycket på rasterna i skolan i Helsingforsmaterialet. Fyra informanter har angett att de oftast använder svenska på rasterna. Alla tio eleverna deltar i den svenskspråkiga undervisningen, men de har även läst finska i skolan i 5–8 år mellan 90 och 200 minuter i veckan.

TABELL 2 Informanter och den rapporterade språkanvändningen på rasterna

Ort	Informanter (=N)	lika mycket fi. och sv.	mer finska	mer svenska
Haparanda	25	16	3	6
Stockholm	22	6	2	14
Helsingfors	10	6	0	4

2.5 Sammanfattning av de sociolingvistiska kontexterna på de tre orterna

I det följande sammanfattas de sociolingvistiska kontexterna, dvs. de olika språkliga och kulturella förhållandena i samhällena och skolorna i Haparanda, Helsingfors och Stockholm. Av tabell 3 framgår orternas invånarantal och majoritets-/minoritetsspråken och skolornas undervisningsspråk.

TABELL 3 Undersökningsorterna, deras invånarantal och språkförhållandena i det omgivande samhället och i de undersökta skolorna.

Ort	Invånarantal	Majoritetsspråk	Minoritetsspråk	Skolspråk
Haparanda	10 000	svenska	finska, meänkieli	svenska/finska
Stockholm	900 000	svenska	finska	svenska/finska
Helsingfors	635 000	finska	svenska	svenska

Haparanda är en av de minsta städerna¹⁴ i Sverige med knappt 5000 invånare. Haparanda är dock den kommun i Sverige som relativt sett har flest finskspråkiga invånare: cirka 40 % av befolkningen är födda i Finland (SCB 2017). Finska och meänkieli har status som minoritetsspråk, medan svenska är det samhällsbärande språket och det huvudsakliga undervisningsspråket i skolorna¹⁵. Kontakterna är täta mellan städerna Haparanda och Torneå och äktenskap över riks- och språkgränserna är vanliga (Winsa 1997:32). I Haparanda har ungdomarnas språkbruk dialektala drag och de tvåspråkigas finska har ofta inflytande från svenska och vice versa (t.ex. Kolu & Kuronen 2015). De anammar också slangord från svenskan t.ex. via medier. De tvåspråkiga ungdomarna använder ofta finska eller både finska och svenska hemma, svenska med sina svenskspråkiga vänner och finska med sina vänner, t.ex. från den finska sidan av gränsen¹⁶. De tvåspråkiga

¹⁴ Haparanda kommun har cirka 10 000 invånare (SCB 2017).

¹⁵ De flesta tvåspråkiga ungdomarna i Haparanda har läst eller läser finska i skolan, men undervisningsspråket i de övriga ämnena är svenska.

¹⁶ Eleverna har fått svara på enkätfrågor om sin språkliga bakgrund. Svaren redovisas mer detaljerat i Kolu, under utg. b.

Haparandaungdomarnas matrisspråk, dvs. huvudspråk i samtalen var oftast finska.

Jämförelseorterna Stockholm och Helsingfors är huvudstäder med cirka 900 000 respektive 635 000 invånare (Statistikcentralen 2017; SCB 2017). Antagligen inverkar urbana förhållanden och två/flerspråkiga villkor på ungdomarnas språkbruk i huvudstäderna. Det finns skäl att anta att de tvåspråkiga (finska/svenska) ungdomarna i de två sverigefinska skolorna i Stockholm känner mer tryck att använda svenska än de tvåspråkiga Haparandaungdomarna som ofta har vänner och hobbyer även på den finska sidan av gränsen. Ungdomarna i Stockholm omges antagligen av en flerspråkig miljö och det kan antas att de oftare än Haparanda- och Helsingforsungdomarna har en flerspråkig bakgrund där det finns fler språk än finska och svenska i hemmet. Däremot lever de tvåspråkiga (finska/svenska) Helsingforsungdomarna i en dominerande finskspråkig miljö. Svenska har en ställning som minoritetsspråk och de svenskspråkigas andel av befolkningen är 5,4 % (Helsingfors stad 2017a). De tvåspråkiga Helsingforsungdomar som deltog i denna undersökning går i en svenskspråkig skola där undervisningen sker på svenska. De flesta ungdomarna i denna undersökning uppger dock i enkätsvaren att de använder båda språken både i skolan och utanför skolan. Troligen delar de tvåspråkiga ungdomarna samma slangordförråd med de finskspråkiga ungdomarna (jfr Forsskåhl 2005, 2015; Kolu 2014).

Det finns skäl att tro att språkförhållandena i det omgivande samhället och i skolan har inflytande på de tvåspråkigas användning av de lingvistiska resurserna och att det finns skillnader mellan de tre orterna. I synnerhet den femte artikeln i denna avhandling tar avstamp i hur de språkliga, kulturella och kontextuella faktorerna tar sig uttryck i ungdomarnas språkbruk.

3 MATERIAL OCH METOD

I det följande presenteras de inspelade samtalsmaterial som ligger till grund för analysen i föreliggande avhandling. Samtalsmaterialet kompletterades med skriftliga enkäter om informanternas språkliga bakgrund. I detta kapitel redovisas även de analysmetoder som använts i avhandlingen. Till slut diskuteras de forskningsetiska principer som varit vägledande i denna studie.

3.1 Inspelningar och enkäter

Jag har själv samlat in en talspråskorpus för denna avhandling under åren 2014–2016 (se tabell 4). Primärmaterialet, dvs. Haparandasamtalen, spelades in i alla de tre högstadieskolorna i Haparanda vid två olika insamlingstillfällen: i augusti 2014 och i december 2015. Samtalsdeltagarna bestod av tjugofem 14–15-åriga högstadieelever. Jag nådde informanterna via deras rektorer och lärare som även förmedlade kontakterna mellan mig och de elever som lärarna ansåg vara tvåspråkiga. Alla samtal spelades in, både med en mp3-spelare och med en videokamera. Inspelningarna gjordes utanför klassrummet så att ungdomarna fick sitta parvis eller i grupper av 3–7 personer i ett avskilt rum och tala fritt om samtalsämnen som de själva ville tala om. Jag ville göra samtalsituationen så avspänd som möjligt och var därför inte själv närvarande vid inspelningarna. Jag befann mig dock i närheten av eleverna under inspelningarna så att eleverna kunde avsluta samtalet när de ville. Därför varierar inspelningstiden per talare och grupp från 15 minuter till en och en halv timme. Vissa ungdomar deltog i inspelningarna två eller tre gånger. Ungdomarna fick inga instruktioner för vilket språk eller vilka språk de skulle använda, utan jag bad dem försöka tala som de vanligtvis brukar tala med varandra och om sådana teman som de även i övrigt brukar tala om. På alla tre orter fick ungdomarna dock veta att jag var intresserad av deras tvåspråkighet och i vissa enstaka fall tog ungdomarna uttryckligen upp att de kände sig förpliktade att tala båda språken under inspelningarna, men endast i vissa av Stockholmsamtalen blir det tydligt

avgränsade sekvenser på antingen svenska eller finska, men även då utnyttjas ofta båda språkresurserna. I synnerhet när Stockholmsungdomarna använder finska, tyr de sig ofta till svenska.

Sammanlagt består Haparandamaterialet av 14 inspelade samtal med en total längd på cirka 11 timmar (se tabell 5). Som jämförelsematerial används inspelade samtal från två sverigefinska skolor i Stockholms län (2015–2016) och från en svenskspråkig högstadieskola i Helsingfors (2014). Orsaken till att jag ville samla in material även i Stockholm och Helsingfors var att jag ansåg att de tre olika samtalskontexterna skulle vara intressanta ur ett jämförelseperspektiv, eftersom det kan antas att ungdomarnas språkanvändning påverkas av de tre olika sociolingvistiska kontexterna, dvs. den kulturella och språkliga omgivningen. Valet av de två sverigefinska skolorna i Stockholm och den svenska skolan i Helsingfors gjordes slumpmässigt¹⁷.

Jämförelsematerialet samlades in på samma sätt som beskrevs ovan. Stockholmsmaterialet omfattar 11 samtal med grupper av 13–15-åriga tvåspråkiga elever (22 samtalsdeltagare, sammanlagt ca 8 timmar). Helsingforsmaterialet innehåller 10 samtal med olika grupper av 14–15-åriga ungdomar (10 samtalsdeltagare, ca 6 timmar).

TABELL 4 De inspelade materialen på de tre orterna

Ort	Antal deltagare	Antal inspelningar	Antal timmar
Haparanda	25	14	11
Stockholm	22	11	8
Helsingfors	10	10	6

På alla tre orter kompletterades inspelningarna med skriftliga enkäter om ungdomarnas språkliga bakgrund och språkbruk. Enkäterna (se bilaga 1) innehöll frågor om informanternas modersmål, föräldrarnas modersmål, vilket/vilka språk informanterna använde hemma med föräldrarna och syskonen. Dessutom fick informanterna svara på frågor om vilka språk de studerade och hur länge de hade studerat dem samt vilket/vilka språk de oftast använde i skolan på rasterna. Därtill tillfrågades informanterna vilket/vilka språk de använde i sociala medier på nätet och i vilka situationer de använde svenska, finska respektive andra språk i skolan och på fritiden.

¹⁷ Det finns tre sverigefinska skolor med högstadieelever i Stockholms län (Finlands ambassad 2017). I Helsingfors fanns sex svenskspråkiga högstadieskolor vid inspelningstillfället, men för tillfället pågår en omorganisering av skolnätverket (Helsingfors stad 2017b: <http://www.hel.fi/www/ojev/palveluverkko-sv/ uutiset/svenska-sektionen-gar-in-for-enhetlig-grundskola>)

3.2 Transkriptioner

Ramverket translanguaging i sig erbjuder inga färdiga metodologiska verktyg för analysen av två- eller flerspråkig interaktion. Canagarajah (2013) som har undersökt translanguaging i interaktion mellan studenter med olika modersmål, påpekar att samtalsanalys erbjuder lämpliga verktyg för analys av språkpraktiker. Även om denna avhandling inte är en samtalsanalytisk studie tillhandahåller samtalsanalys vissa verktyg och begrepp för den praktiska analysen av det inspelade materialet. Analysen i alla de fem artiklarna som ingår i denna avhandling baserar sig på de transkriberade samtalen från Haparanda, Stockholm och Helsingfors (2014–2016). Själva analysen har alltid utgått från samtalsmaterialen, dvs. de inspelade samtalen och inte från transkriptionerna. Henricson (2013) påpekar att även inspelningarna "endast fångar vissa delar av den ursprungliga samtalsituationen". Mina transkriptioner är förenklade versioner gjorda enligt de transkriptionsprinciper som introducerats av Norrby 2004. Jag har t.ex. inte markerat in- och utandning, eftersom det inte har varit relevant för analysen. De utdrag som presenteras i exemplen har transkriberats i större detalj utifrån det som har varit relevant för analysen.

Samtalen i inspelningarna är transkriberade så att de inbäddade svenska inslagen i utdragen ur Haparanda- och Stockholmsamtalen följer svenskans ortografi. Både Haparanda- och Stockholmsungdomarna uttalar i regel de svenska orden enligt svenskans standarduttal bortsett de finska böjningsändelserna. T.ex. *presentkortit* uttalas som [pə'sen:t,kuːɪ (t)]. De långa vokaler har dock markerats med kolon, t.ex. *sju:k* för att göra vokallängden tydlig. Huvudtryck markeras med ett streck under den betonade vokalen, t.ex. *sju:k*.

Även om de enskilda ljuden vanligtvis följer svenskans uttal i innehållsmorfemen, kan vokal- och konsonantlängden avvika från standardssvenska. T.ex. kan svenska verb anpassas till finskan så att de får en lång ändelsevokal, t.ex. *ja:ga:.* Även den långa ändelsevokalen markeras med kolon. I vissa fall kan även en konsonant uttalas längre än i standardsvenskan. Även detta markeras med kolon i transkriberingen, t.ex. *ork:a:* och *skolk:a:*. De finska inslagen i Haparanda- och Stockholmsamtalen följer finskans ortografi. På motsvarande sätt följer matrisspråket svenska i Helsingforsamtalen svenskans ortografi. De inbäddade finska orden har transkriberats enligt finskans ortografi.

Transkriberingen varierar något i de olika artiklarna beroende på språket som artikeln har skrivits på, men alla artiklarna följer dock följande transkriptionsprinciper.

Transkriptionsnyckel

(0.5)	paus uttryckt i sekunder
(.)	mikropaus kortare än 0,2 sekunder
()	ohörbart
(nå)	osäker tolkning
nå	betonad stavelse och emfas markeras med understrykning
ja:	förlängt ljud
nå	sågs med skrattande röst
↑nå	ordet sågs med högre ton än omgivande tal
mins-	ett avbrott av ett ord eller yttrande
[överlappande tal
((skrattar))	transkriberarens kommentarer

3.3 Analysmetoder och analytiska verktyg i de fem artiklarna

I alla fem artiklar grundar sig resultaten på *en materialdriven analys* av inspelningarna, dvs. de transkriberade samtalen, men de analytiska verktygen varierar i dem. Jag har själv transkriberat alla samtalen, vilket har varit en stor fördel i analysen, eftersom jag på så sätt fått en helhetsbild av samtalsmaterialen. I detta avsnitt redogör jag mer detaljerat för de olika analysverktygen i anslutning till respektive artikel.

De två första artiklarna har en tydlig förankring i grammatiskt inriktad kodväxlingsforskning. I den första artikeln (Kolu 2016a) utgör Myers-Scottons *matrisspråksmodell* (1997, eng. *The Matrix Language Frame model*) grunden för analysen, när jag fastställer huvudspråket, dvs. *matrisspråket*, i Haparanda- och Helsingforsungdomarnas samtal. Matrisspråksmodellen anses vara en av två teorier som haft mest inflytande på grammatiskt inriktad kodväxlingsforskning jämsides med Poplacks *tvåvillkorsmodell* (Park 2013:289).

Myers-Scottons (1997) modell bygger på två huvudbegrepp: *ett matrisspråk* (eng. *matrix language*) och *ett inbäddat språk* (eng. *embedded language*). Enligt matrisspråksmodellen erbjuder det ena språket i kodväxlingen "en matris", dvs. en morfosyntaktisk ram för de inbäddade elementen i kodväxlingen. I fastställandet av matrisspråket har jag använt det så kallade *morfemfrekvenskriteriet* enligt vilket matrisspråket utgörs av det språk som bidragit till flest morfem på diskursnivå i samtalet: "it states that the ML is the language contributing relatively more morphemes to the conversation, if frequency is considered at a discourse level" (Myers-Scotton 1997:20). Det andra kriteriet som jag har använt i analysen och som presenterats i Myers-Scottons (ibid.) matrisspråksmodell är *systemmorfemsprincipen* enligt vilken systemmorfemen, t.ex. böjningsändelserna, bör komma från matrisspråket. Den första artikeln bygger således både på kvalitativ och på kvantitativ analys. De transkriberade samtalen har analyserats utifrån de två ovannämnda kriterierna, och kvantitativa uppgifter ges om den genomsnittliga kodväxlingsfrekvensen

och om de olika ordklasser som bäddats in i matrispråket. I analysen har jag delat in de inbäddade enskilda orden i olika ordklasser och gjort beräkningar på deras frekvenser. De kvantitativa uppgifterna ger stöd åt den kvalitativa analysen och uppges i procenttal. Därtill har jag analyserat materialet kvalitativt utifrån den andra forskningsfrågan och utrett om det förekommer några morfosyntaktiska mönster och strategier vid anpassningen av de inbäddade inslagen i materialet. I artikeln illustreras analysen med exempel.

Även den andra artikeln (Kolu 2016b) vilar på grammatiskt och lexikalt inriktad kodväxlingsforskning (jfr Andersson 1993; Boyd 1993; Halmari 1997; Kovács 2001; Lauttamus 1999; Lauttamus & Hirvonen 1995; Lauttamus, Nerbonne & Wiersma 2007; Henricson 2013, 2015). I analysen har jag använt kvalitativa metoder och redogjort för integrering och böjning av inbäddade substantiv och verb i kodväxlingen i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. Som hjälpmedel har jag använt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG) och *Iso suomen kielioppi verkossa* (VISK) 'den stora finska grammatiken på nätet'. De tre delmaterialen har jag analyserat kontrastivt och undersökt hur de inbäddade substantiven och verben böjs i olika positioner och funktioner i de tre delmaterialen. Analysen illustreras med exempel på substantiv- och verbböjningar. Kvalitativ analys kompletteras med kvantitativa uppgifter om förekomsternas frekvenser i absoluta tal och procenttal. Därtill prövar jag hållbarheten i Poplacks (1980) teori om *ekvivalensvillkor* i mina samtalsmaterial. Enligt ekvivalensvillkoret kan det ske kodväxling bara på sådana ställen där båda inblandade språkens ordföljd överensstämmer.

I den tredje artikeln (Kolu 2017) har ett urval frekventa diskurspartiklar och deras funktioner analyserats kvalitativt i anslutning till kodväxling i de sekvenser och yttranden där de förekommer i interaktionen. Analysen har både grammatiskt, pragmatiskt och interaktionellt perspektiv. Även kvantitativa uppgifter ges om diskurspartiklarnas frekvenser i de tre delmaterialen.

I den fjärde artikeln (Kolu, under utg. a) har jag analyserat de transkriberade samtalen ur ett pragmatiskt och interaktionellt perspektiv. Analysen omfattar de sekvenser som inleds av ett avbrott eller en oenighet i kommunikationen som leder till att samtalsdeltagarna förhandlar sig fram genom att använda sina språkliga resurser för att nå en gemensam förståelse eller en överenskommelse om något betydelseinnehåll. Analysen av de transkriberade samtalen är kvalitativ och riktas mot ungdomarnas användning av språkresurser och språkpraktiker i meningsskapande förhandlingsprocesser, dvs. *translanguaging*. Analysen stöds av belysande exempel på förhandlingssekvenser ur Haparanda- och Helsingforsamtalen. I sammanfattningsdelen kompletteras analysen och presenteras motsvarande exempel ur Stockholmsmaterialet (avsnitt 6.1.5).

Den femte artikeln (Kolu, under utg. b) har såväl kontextuellt som interaktionellt perspektiv på kodväxling och interaktion. I analysen ser jag närmare på sekvenser där samtalsdeltagarna använder sig av olika språkresurser för att kartlägga vilka samtalskontexter och kulturella faktorer som eventuellt fungerar som utlösande faktorer till kodväxling. Den kvalitativa

analysen grundar sig på pragmatik och interaktionell lingvistik. De vanligaste kodväxlingskontexterna delas in i olika temaområden och ordgrupper. Även kvantitativa uppgifter uppges om olika temaområden och ordgrupper i anslutning till kodväxling. Analysen illustreras med representativa exempel ur de olika delmaterialen.

Det är även viktigt att påpeka att analyserna i artiklarna baserar sig på olika delmaterial: I artikel 1 (Kolu 2016a) baserar sig analysen på inspelningarna från Haparanda och Helsingfors år 2014, medan analysen i artikel 4 (Kolu under utg. b) grundar sig på samtalsmaterialen från Haparanda från åren 2014–2015 och från Helsingfors från 2014. I artiklarna 2 (Kolu 2016b), 3 (Kolu 2017) och 5 (Kolu under utg. b) bygger analyserna på alla samtalsmaterialen från de tre orterna (2014–2016).

3.4 Etiska överväganden

I denna avhandling följer jag de forskningsetiska principer och anvisningar som både Forskningsetiska delegationen i Finland (2013) och Vetenskapsrådet i Sverige (2002) har sammanställt inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Materialinsamlingen i alla sex högstadieskolorna genomfördes enligt de rekommendationer som både Forskningsetiska delegationen och Vetenskapsrådet gett. Jag informerade såväl skolor som elever och deras föräldrar om syftet med mitt forskningsprojekt och vilka villkor som gällde för elevernas deltagande. I praktiken kontaktade jag först rektorn i respektive skola per e-post eller telefon och förklarade vad som är syftet med min avhandling och bad om tillstånd för att göra inspelningar i skolan. Efter att alla rektorerna i de högstadieskolor som jag kontaktat ställt sig positiva till min forskningsidé skickade jag ett informationsbrev till eleverna, föräldrarna och skolpersonalen. Det stod i brevet att videoinspelningarna skulle göras utanför klassrummet och deltagandet i undersökningen var frivilligt. Jag ville göra inspelningarna så att skolarbetet skulle störas så lite som möjligt. Dessutom påpekade jag att alla deltagare skulle förbli anonyma så att ingen ska kunna kännas igen när resultaten publiceras.

I Haparanda finns bara tre högstadieskolor och de finns alla med i undersökningen, så skolorna går givetvis att identifiera, men jag nämner inte skolorna vid namn i analysen av resultaten. Det bör även nämnas att avsikten med avhandlingen inte är att bedöma en viss typ av språkbruk eller att jämföra skolorna i sig. Dessutom gjorde jag klart för eleverna att forskningsmaterialet skulle användas endast till forskningssyften och endast av mig. Eftersom deltagarna i inspelningarna var 13–15 år gamla och således juridiskt minderåriga, innehöll informationsbrevet även ett samtycke som en förälder eller vårdnadshavare fick returnera med en underskrift om dennes barn fick delta i inspelningarna. När jag besökte skolorna vid inspelningstillfällena presenterade jag mig i klassrummen och berättade ännu en gång för eleverna om syftet med min undersökning och de ovannämnda forskningsprinciperna.

De tvåspråkiga elever som hade fått ett skriftligt samtycke från sin förälder/vårdnadshavare och som ville ställa upp för inspelningarna fick fylla i en enkät om sin språkliga bakgrund (se avsnitt 3.1). De behövde dock inte uppge sitt riktiga namn i formuläret. Jag bad eleverna att själva komma på pseudonymer för sig själva i enkäten. I rapporteringen används dessa pseudonymer i utdragen.

Alla videoinspelningarna gjordes utanför klassrummet så att de tvåspråkiga ungdomarna (enligt deras lärares bedömning) fick sitta parvis eller i grupper om 3-7 personer i ett avskilt rum eller i skolans korridorer och tala fritt om sina egna samtalsämnen. Ungdomarna kunde avsluta samtalet genast när de ville och jag var anträffbar i korridoren när de ville avsluta samtalet.

Eftersom jag inte alls tog upp elevernas närmare personuppgifter (t.ex. namn, adress) kan jag tyvärr inte kontakta dem personligen när avhandlingen är klar, men jag har lovat skicka ett exemplar av avhandlingen till respektive skola. Därtill har jag redan under forskningsprocessens gång informerat skolorna, lärarna och eleverna om framskridandet av forskningsprocessen t.ex. i form av mina publicerade artiklar och min radiointervju om temat (radioprogrammet *Språket* i P1 i Sverige 2.12.2014). Jag skickade även några upplagor av *Språktidningen* (2015/12) till de skolor och elever som deltog i denna studie. Tidningen innehöll en populärvetenskaplig artikel (Kolu 2015) om mina forskningsresultat beträffande ordet *typ*.

Forskningsmaterialet, dvs. de inspelade samtalen och enkäterna, sparas endast under den tid då det används för mina forskningssyften och om detta har jag informerat eleverna. Jag planerar att fortsätta följa samma elever under en längre tid och har fått vissa elevers tillstånd att senare via skolan och lärarna att kontakta dem. Därför sparar jag inspelningsmaterialet så länge som jag fortsätter att använda det för forskningssyften.

4 TEORETISK FÖRANKRING

4.1 Translanguaging

Syftet med detta kapitel är att redogöra för den teoretiska referensramen och de teoretiska infallsvinklar som denna avhandling baserar sig på. Det övergripande ramverket som ligger till grund för denna avhandling är *translanguaging* som intresserar sig för tvåspråkigas språkpraktiker och användning av språkresurser. Termen *translanguage* introducerades av Cen Williams (1996) och härstammar från walesiska (kymriska) *trawsietithu*. Ursprungligen syftade begreppet på en pedagogisk praktik där både studenter och lärare systematiskt alternerar med språken i en undervisningssituation. Idéerna kring *translanguaging* uppstod således i en pedagogisk kontext och hänvisade först till användning av tvåspråkiga resurser i inlärning och undervisning (Lewis 2012a; 2012b).

Under de senaste åren har begreppet *translanguaging* utvidgats till att omfatta tvåspråkigas interaktion i ett vidare perspektiv och det tvärvetenskapliga perspektivet har gett begreppet mer tyngd. Begreppet är dock fortfarande under utveckling. Lewis m.fl. (2012b:667) konstaterar:

The movement from a term that was used in a specific classroom context to one that is more about everyday conversation, to a new consideration in terms of cognition and neuroscience, indicates that an initial pedagogic term that was given sociolinguistic generalisability is now moving towards a multidisciplinary (sic!) and interdisciplinary (sic!) understanding giving the term an even greater value. These are only early beginnings.

I och med att begreppet *translanguaging* väckt så mycket intresse både inom pedagogik och inom sociolingvistik, har det uppstått ett behov av att översätta termen till svenska och finska. Det har föreslagits många olika svenska översättningar, bl.a. *transspråkande*, *korsspråkande*, *tvärspråkande*, *språkkryssande*, *plurispråkande*, *multispråkande*, *flexispråkande*, *strömspråkande* (György Ullholm

2016). Nätverket för Translanguaging i Sverige ¹⁸föreslår termen *transspråkande*, eftersom de anser den bäst motsvara det internationella begreppet translanguaging. Dessutom anser de att termen är "gränsöverskridande". I Finland har forskarna föreslagit termerna *kieleily* (av eng. *linguaging*) och *transkieleily* (av *translanguaging*) (György Ullholm 2016). I föreliggande avhandling har jag valt att använda det engelska begreppet *translanguaging* om den övergripande teoretiska referensramen för denna studie, eftersom inget av de svenska begreppen riktigt hunnit etableras och flera svenska forskare fortfarande använder termen translanguaging (t.ex. Svensson, under publicering). I min avhandling syftar begreppet translanguaging inte bara på det konkreta språkbruket bland tvåspråkiga, utan begreppet erbjuder dessutom ett vetenskapsteoretiskt synsätt på tvåspråkigas språkbruk.

De tendenser inom den aktuella tvåspråkighetsforskningen som presenterades i inledningen utgör även de centrala idéerna inom translanguaging och upprepas inte här. En av grundprinciperna inom translanguaging och i denna avhandling är att tvåspråkigas språkresurser inte betraktas som avskilda utan språkresurserna anses bilda en integrerad uppsättning av lingvistiska element som tvåspråkiga individer kan använda sig av för kommunikativa syften. I introduktionen till *Translanguaging - Language, Bilingualism and Education* redogör García och Li Wei (2014: 2) för vad de avser med translanguaging:

Translanguaging is an approach to the use of language, bilingualism and the education of bilinguals that considers the language practices of bilinguals not as two autonomous language systems as has been traditionally the case, but as one linguistic repertoire with features that have been societally constructed as belonging to separate systems.

Inom translanguaging studeras tvåspråkigas språkpraktiker "in action" vilket innebär att språkanvändning ses som en aktiv handling (García 2011:1). Baker (2011:288) definierar translanguaging som en meningsskapande process: "Translanguaging is the process of making meaning, shaping experiences, understandings and knowledge through the use of two languages. Both languages are used in an integrated and coherent way [...]". Otheguy m.fl. (2015:297, författarnas egen kursivering i citatet) avser med termen translanguaging *idialekter*, dvs. enskilda individers unika språkrepertoarer: "using one's idiolect, that is, one's linguistic repertoire, without regard for socially and politically defined language labels or boundaries". När tvåspråkiga individer kommunicerar med varandra med samma språkresurser, kan de troligen utnyttja hela sin lingvistiska kapacitet, men det fungerar givetvis inte i alla situationer när två- och flerspråkiga individer talar med enspråkiga personer. Otheguy m.fl. (ibid.) påpekar att tvåspråkiga individer besitter en större uppsättning av lexikala och strukturella element än enspråkiga och att de med enspråkiga talare behöver koppla bort vissa drag vilket kräver mer

¹⁸ György Ullholm diskuterar översättningarna till begreppet translanguaging i *Lisetten* (2016/1), Föreningstidningen för riksförbundet lärare i svenska som andraspråk.

monitorering än hos de enspråkiga samtalspartner som oftast kan utnyttja hela sin lingvistiska kapacitet:

Our point has been that since bilinguals have idiolects with larger sets of lexical and structural features than monolinguals, and since they are often of necessity in situations, where they must communicate with monolinguals, more of the language features of their idiolects are suppressed, that is, their monitoring is more intense than is usually found in monolinguals. (Otheguy m.fl. 2015:297).

4.1.1 Translanguaging vs. kodväxling, språkalternering och inlåning

I detta avsnitt redogörs för hur translanguaging förhåller sig till begreppet *kodväxling* som utgjort ett centralt fenomen inom tvåspråkighetsforskning sedan 1970-talet (Park 2013:281) och som även utgör ett centralt begrepp i föreliggande avhandling. Park (ibid.) definierar kodväxling som "omväxlande användning av mer än ett språk i en och samma kontext".

Kodväxling anses vara ett karakteristiskt drag för tvåspråkigas språkbruk (Lüdi 2003:174; Park 2013:281). Enligt Lüdi (2003:174) finns ett kontinuum där den ena ändan utgörs av en enspråkig "pol" och den andra ändan en tvåspråkig "pol". Ju närmare den tvåspråkiga polen den tvåspråkiga talaren bedömer att en situation är, desto mer sannolikt aktiverar hen de tvåspråkiga resurserna. Å andra sidan visar även samtalsmaterialet i denna undersökning att det skiljer sig åt mellan olika tvåspråkiga talare: en del använder sina tvåspråkiga lingvistiska resurser genomgående under samtalen, andra tycks ha en större preferens för en enspråkig kod. I Haparanda fanns det dock bara en elev av 25 som höll sig till en enspråkig kod under hela samtalen som varade cirka en och en halv timme. De övriga utnyttjade i större eller mindre utsträckning sina tvåspråkiga resurser i svenska och finska. Detsamma gällde även Helsingfors: en informant av de tio använde bara svenska bortsett från vissa etablerade lånord från finska som *keikka* 'spelning' och *roskis* 'sopkorgen'. De övriga använde både finska och svenska i samtalen. I Stockholm fanns det fem informanter som bara talade svenska under ett samtal som varade över en timme och en flicka som nyligen hade flyttat från Finland till Stockholm använde bara finska under ett samtal på cirka 30 minuter.

Det verkar råda en viss förvirring inom forskningslitteraturen när det gäller begreppen translanguaging och kodväxling. Vissa forskare anser att begreppet translanguaging i princip utesluter begreppet kodväxling som fenomen, då translanguaging förutsätter att språken är gränslöst använda som resurser, medan kodväxling förutsätter att man i de flesta fall kan avgöra vad som är del av ett språkssystem snarare än ett annat (jfr Pennycook 2016:201). Lewis m.fl. (2012b:659) menar att termerna kodväxling och translanguaging delvis överlappar och skillnaden är att kodväxling har ett lingvistiskt perspektiv på samma fenomen som translanguaging studerar ur ett sociolingvistiskt och kontextuellt perspektiv. Vidare anser Lewis m.fl. (2012b:659) att skillnaden mellan translanguaging och kodväxling är *ideologisk*: translanguaging betonar tvåspråkigas flexibla användning av språkresurser, medan kodväxling handlar om språkseparering. García (2009a:45) definierar

translanguaging som ett överbegrepp som innehåller allt språkbruk och alla slags språkpraktiker bland tvåspråkiga, bl.a. *kodväxling*. I ett annat sammanhang understryker García (2011:1, kursivering Garcías egen) att translanguaging inte betyder detsamma som kodväxling i den traditionella betydelsen att alternera mellan två språk. Enligt García (2011:1) innebär translanguaging att tvåspråkiga disponerar en språkrepertoar med olika lingvistiska resurser och praktiker som de strategiskt kan välja emellan för att kunna kommunicera effektivt. Det är dock intressant att begreppet *språkalternering* som myntades av Auer (1984) och som i synnerhet används inom samtalsanalys tycks ändå vara ganska nära translanguaging. Begreppet språkalternering har ett interaktionellt och funktionellt perspektiv: Användningen av flerspråkiga resurser och praktiker ses som ett samtalstekniskt verktyg som samtalsdeltagarna kan använda i olika syften.

I avhandlingen använder jag termen *kodväxling* om den konkreta språkhandlingen och språkpraktiken (jfr García 2009a:45), där ungdomarna växlande använder sina *olika* språkresurser, dvs. språkliga inslag som kan härledas till olika språk enligt den enspråkiga normen, men som inom translanguaging och i denna studie räknas som element från en integrerad språkrepertoar. Med begreppet *translanguaging* avses här däremot *alla* språkresurser och språkpraktiker bland tvåspråkiga, t.ex. meningsskapande förhandlingsprocesser och metaspråk, dvs. informanternas språk om sitt eget och sina samtalsdeltagares språk (jfr Jaworski m.fl. 2004). I analysen av de tvåspråkiga ungdomarnas språkresurser använder jag således termen kodväxling som ett konkret verktyg för att synliggöra komplexiteten i ungdomarnas språkrepertoar. Synen på kodväxling är dock mer nyanserad än den traditionella enspråkiga synen, eftersom språkresurserna inte ses som autonoma och separata system.

Pennycook (2016:209) påpekar att begreppet *kodväxling* ursprungligen hade en vidare innebörd än den smalare betydelsen som vissa forskare idag tillskriver den. Ursprungligen syftade kodväxling på alternering mellan olika register, genrer, stilar, dialekter och varieteter (jfr t.ex. Blom & Gumperz 1972; 2000). Pennycook (2016:209) konstaterar att begreppet translanguaging delvis har kommit till för att ersätta termen kodväxling som blivit mer avgränsad i betydelsen (än det ursprungligen var meningen) och att begreppet translanguaging å sin sida håller på att bli normgivande även om syftet var det motsatta, dvs. "nonstandardness":

In some ways, the intention of the idea behind code-switching was not dissimilar to the intention behind translanguaging, and it is arguable that we are already seeing the same processes of normalization with translanguaging.

Det är svårt att dra en skarp gräns mellan kodväxling och *inlåning* och jag har inte heller försökt göra det, eftersom de flesta inbäddade orden i samtalsmaterialen tycks ha olika alternativa böjningsformer (t.ex. *rast*, *rasten*, *rasti*) och verkar således inte fungera som etablerade lånord med en etablerad böjning. I likhet med Aikhenvald (2002:197) anser jag att det som för en talare är

ett lånord, kan vara en tillfällig växling för någon annan. I kodväxling och inlåning är det snarare fråga om ett kontinuum än två helt olika företeelser (jfr Gardner-Chloros 2009:12, 30–31; Park 2013:303). Inom translanguaging anses tvåspråkigas ordförråd höra till samma språkrepertoar, så det är inte heller relevant för analysen att dra en strikt gräns mellan kodväxling och lånord.

Sammantaget anser jag att kodväxling ingår i tvåspråkigas språkpraktiker, dvs. translanguaging, men medan traditionell kodväxlingsforskning ofta behandlat de inblandade språken som autonoma system, behandlar jag språkresurserna i likhet med translanguaging som en integrerad repertoar som tvåspråkiga flexibelt kan använda sig av. Dessutom undersöker jag inte bara kodväxling mellan olika språkvarieteter och lingvistiska resurser utan även andra språkpraktiker och kommunikationsstilar. Translanguaging fungerar här som ett samlingsnamn för olika två- och flerspråkiga resurser och praktiker bland tvåspråkiga.

4.1.2 Några kritiska synpunkter på translanguaging och terminologiska överväganden

Det har även riktats kritik mot translanguaging: en del forskare hävdar att de idéer som lyfts fram inom translanguaging inte innebär något nytt, utan motsvarande tankar presenterats även i tidigare sammanhang, t.ex. som *heteroglossi* hos Mikhail Bakhtin (1934/1935 (1981), jfr Pennycook 2016:207). Överlag anser kritiken att de nya inriktningarna som betonar hybrid användning av språkresurser, stödjer sig på ganska traditionella synsätt (Orman 2013:97). Pennycook (2016:207–208) konstaterar följande:

It could be argued, therefore, that to claim that translanguaging rests on processes of language mixing is only to rename the process while maintaining the idea of mixed languages. This is a dilemma of any transgressive philosophy: Transgression simultaneously reinforces the very boundaries it aims to cross.

Egentligen strider själva begreppet *translanguaging* emot dess ideologi i och med att det har prefixet *trans-* som kommer från latinets *transire* "gå över". Även forskarna inom translanguaging använder begrepp som syftar på alternering *mellan* språk och språkliga strukturer, t.ex. Li Wei (2011:1223, min kursivering): "Translanguaging is both *going between* linguistic structures and systems[...]"

Såsom Pennycook (2016:209) konstaterar har termerna *hybridity* och *translanguaging* fortfarande den inbyggda betydelsen om språkalternering:

Once hybridity or translanguaging have been observed, the analysis is over. More broadly, in its continued use of notions such as language mixing as well as its rejection of terms such as codeswitching, it potentially maintains a notion of separable languages while also overlooking the implications of the shifts in meaning that the older terminology has undergone.

I analysen har jag stött på samma problematik: idén om en integrerad språkrepertoar tillåter inte uppdelning av språkresurserna i olika språk, t.ex.

finska och svenska. Att hänvisa till olika språk strider emot grundprinciperna inom translanguaging, men det blir omöjligt att kartlägga och redogöra för *komplexiteten* i de *multipla* språkresurserna utan att analysera vad de lingvistiska resurserna består av.

Samma motstridighet finns mellan translanguaging och användningen av annan terminologi i anslutning till fenomenet *kodväxling*, bl.a. *växling*, *ett matrisspråk/inbäddat språk*, *främmande/inbäddade element från det andra språket*, *krocken* mellan de grammatiska strukturerna, *gränsen* mellan språkliga inslag osv.

Det som är problematiskt med translanguaging är att det ännu inte erbjuder några färdiga analytiska verktyg eller begrepp för den *konkreta* analysen av olika lingvistiska resurser och språkpraktiker. Hur ska man komma vidare med analysen efter det att man har konstaterat att talarna har multipla språkresurser? Med vilka termer ska man åskådliggöra variationen och mångfalden av lingvistiska resurser i flerspråkiga miljöer? Dessa språkresurser kan härledas till olika språk som sociala konstruktioner och ideologiska system, men vad kallas de olika lingvistiska dragen i analysen inom translanguaging som inte betraktar språkresurserna enligt samma premisser? Pennycook (2016:210) påpekar att idéerna bakom språk, kodväxling eller tvåspråkighet i sig inte innebär att det skulle vara frågan om statiska och stela företeelser:

There is nothing intrinsic to the ideas of languages, code-switching, or bilingualism that render them static and fixed, nor is there anything about translanguaging that will guarantee its more transgressive meanings.

I likhet med Pennycook (ibid.) anser jag att de tre termerna *språk*, *kodväxling* och *tvåspråkighet* inte behöver vara statiska och oföränderliga företeelser och använder dessa termer, när jag t.ex. analyserar de olika lingvistiska resurserna i tvåspråkigas interaktion. Tvåspråkighet ses i likhet med translanguaging som *dynamisk tvåspråkighet*. Med *kodväxling* avses här den tvåspråkiga individens konkreta handling när hen växlar mellan de olika lingvistiska resurserna. De lingvistiska resurserna behandlas dock inte vare sig av talarna eller av mig som forskare som separata och autonoma system. Det finns vanligen inte tydliga gränser (eller gränser alls) mellan de språkliga resurserna för den enskilda talaren eller de enskilda talarna i interaktionen. Fonologin kan dock vara en sådan nivå som tillåter gränser, men även där finns det neutrala möten mellan t.ex. finskt och svenskt (se Kolu & Kuronen 2015).

4.1.3 Varför translanguaging?

Varför har jag valt att använda translanguaging som en teoretisk referensram trots vissa motstridigheter i terminologin i avhandlingen? Vilka fördelar har jag av att använda translanguaging som ett paraplybegrepp i denna studie i stället för att t.ex. genomgående använda begreppet kodväxling som jag även använder i mina artiklar som ingår i denna avhandling? För det första erbjuder translanguaging ett nytt teoretiskt perspektiv på de tvåspråkiga ungdomarnas

komplexa språkbruk. Translanguaging utgår från att det är naturligt att ungdomarna utnyttjar sina multipla lingvistiska resurser när de kommunicerar med varandra: "Translanguaging is the normal mode of communication" (García 2009a:44). I motsats till vad man tidigare trodde är det inte ett tecken på bristande språkkunskaper hos tvåspråkiga när de flexibelt använder sig av sina språkresurser under ett och samma samtal, utan tvärtom: växling mellan olika språkresurser kan kräva en god språkförmåga i de inblandade språken (Lainio 2013:287). Det finns även en tydlig skillnad mellan det nya synsättet och det traditionella enspråkiga perspektivet på tvåspråkigas språkbruk och kodväxling som behandlade språken som autonoma system och vars syfte t.ex. var att hitta universella *restriktioner* för tvåspråkigas kodväxling. Idén med translanguaging är den helt motsatta: att beskriva tvåspråkigas flexibla och kreativa språkpraktiker utan normer och restriktioner som knyter an till autonoma språk och deras grammatik.

För det andra betonar translanguaging att tvåspråkighet och tvåspråkigas interaktion är *dynamiska processer* där talarna kontinuerligt förhandlar och gemensamt skapar innebörder med hjälp av sina tvåspråkiga resurser.

För det tredje möjliggör translanguaging studiet av språkrepertoaren som helhet: grammatik, morfologi, fonologi, lexikon och språkpraktiker. Dessutom kan olika varieteter som slang och dialekter behandlas som jämbördiga med andra varieteter. I likhet med translanguaging studeras i denna avhandling snarare enskilda talares språkrepertoarer, dvs. idiolekter, än hela språksamhällets språkrepertoar (jfr Otheguy m.fl. 2015).

I föreliggande avhandling undersöks ungdomarnas interaktion och språkrepertoar ur olika synvinklar: från de minsta grammatiska strukturerna till meningsskapande processer i tvåspråkigas interaktion. Även de kontextuella faktorerna i samtalskontexten beaktas i analysen. Sammantaget ger translanguaging möjlighet att betrakta tvåspråkigas interaktion som en komplex helhet ur flera olika perspektiv. Det centrala i denna avhandling är att jag faktiskt tillämpar idéerna bakom translanguaging i ungdomarnas interaktion på en konkret nivå och gör språkliga analyser av vad de tvåspråkiga ungdomarna verkligen gör "in action" med sina språkliga resurser när de skapar mening med varandra.

Det bedrivs forskning kring translanguaging även i förhållande till sociolingvistiska faktorer av forskare som arbetar med såväl ursprungsspråk/minoritetsspråk som majoritetsspråk (t.ex. Symposiet *The role of context in translanguaging*¹⁹ 2016). I likhet med Lewis m.fl. (2012a:656) anser jag att begreppet translanguaging är sociolingvistiskt, ekologiskt och kan endast förstås som en förhandlingsbar, interaktionell, kontextuell och situerad företeelse. Informanterna i denna studie kan ses som majoritets- resp. minoritetsspråkstalare enligt ort. I min femte artikel läggs fokus inte endast på

¹⁹ Symposiet *The role of context in translanguaging* under konferensen the 6th International Conference on Immersion and Dual Education 2016)
http://carla.umn.edu/conferences/immersion2016/invited_symposia.html#

informanterna, de enskilda individerna, utan hur de lokala språkliga och kulturella förhållandena på de tre orterna kan inverka på individernas språkanvändning.

4.2 Grammatisk-syntaktiskt och pragmatiskt inriktad kontaktlingvistik och interaktionell kontaktlingvistik

Andra forskningsinriktningar som ligger till grund för denna avhandling är kontaktlingvistik, i synnerhet grammatisk-syntaktiskt och pragmatiskt inriktad kontaktlingvistik och interaktionell kontaktlingvistik. Inom språkkontaktforskning studeras hur två- och flerspråkiga individer använder sina språkresurser och hur språken förändras och påverkas av varandra i anslutning till en långvarig språkkontakt (Weinreich 1953; Thomason & Kaufman 1988; Thomason 2001; Aikhenvald 2002, 2006; Lainio 2013:275). Enligt Lainio (2013:275) blåser det nya vindar inom språkkontaktforskning som i stället för språkliga strukturer riktas allt mer mot den faktiska interaktionen mellan två- och flerspråkiga personer och deras användning av sina språkresurser:

På senare år har synen på språkkontaktfenomen börjat förändras i och med att teorierna om hur tvåspråkiga använder sina olika språk som en samlad resurs har utvecklats, men också genom att talspråksforskningen kommit att fokusera mer på vad som händer i själva samtalet.

Det fenomen som under de senaste decennierna varit ett centralt föremål för språkkontaktforskning är kodväxling (se en översikt i Muysken 2000; Gardner-Chloros 2009). Enligt Aikhenvald (2002:3) har språktypologin en viss betydelse för hur lingvistiska strukturer påverkas av språkkontakten: "Typologically different linguistic structures tend to change in different ways, even when the speakers share a great deal of sociolinguistic history". Även enligt Gardner-Chloros (2009:109) tar sig kodväxling olika uttryck med olika språkpar på grund av typologiska skillnader. Muysken (2000) påpekar att kodväxlingen mellan typologiskt närliggande språk grundar sig på likheter mellan strukturerna, medan de talare som kodväxlar med typologiskt och strukturellt olika språk behöver andra integreringsstrategier när de kombinerar element från språken. I denna avhandling undersöks kodväxling mellan svenska och finska som hör till skilda språkfamiljer: svenska är ett indoeuropeiskt språk, medan finska är ett finsk-ugriskt. Finska är ett *agglutinerande* språk som får olika böjningsändelser. Svenska har vissa klart *analytiska* drag, t.ex. artiklar och prepositioner. Dessutom har svenskan både *agglutinerande* (*hund,-en,-ar,-na*) och *flekterande* drag (*sprida, sprid*) (Andersson 1987; Sjöström 2007). Det är ändå omöjligt att på förhand förutspå hur språkkontakten mellan finska och svenska ser ut i Haparanda, Stockholm och Helsingfors där de språkliga och kulturella miljöerna och förhållandena är olika.

Även språkens dominans- och statusförhållanden påverkar språkkontaktfenomenet så att det språk som har mindre prestige vanligen får mer inflytande från det mer prestigefyllda språket (Aikhenvald 2002:9; Lainio 2013:275). Det bör dock hållas i minnet att det är människor som är i kontakt med varandra och använder de olika språken (jfr García 2009a:78-79; 2009b:148). Det är således inte bara språktypologiska faktorer eller språkens dominans- och statusförhållanden som påverkar språkkontaktstragen, utan sociala och kontextuella faktorer anses vara minst lika viktiga. Två- och flerspråkigas språkbruk påverkas bl.a. av den sociala situationen, samtalsämnet och talarnas bakgrund som ålder, språkkunskaper, språkpreferenser och -attityder.

Även Boyd (1993:387) anser att sociala faktorer har en minst lika viktig roll som de inblandande språkens strukturer i hur kodväxlingen utformas i språkkontakt:

I suggest, in this connection, that it may be premature to propose universal structural constraints on code-switching. Rather, social factors in the context of language contact play at least as important a role as language-internal structural factors do, and may help to explain why different pairs of languages in contact seem to follow different strategies in incorporation.

Olika sociolingvistiska faktorer är således inblandade när tvåspråkiga kombinerar sina språkresurser och det resulterar i olika integreringsstrategier i kodväxlingen. Det är därför svårt att förutspå hur kodväxlingen ser ut med olika språkkombinationer eller hitta universella förutsättningar för kodväxling.

Även Aikhenvald (2002: 3) betonar påverkan av sociolingvistiska faktorer i språkkontaktfenomenet:

Languages reflect the sociolinguistic history of the speakers; and language attitudes, as well as relationships between languages within a contact situation, influence the outcome of language contact.

Meeuwis och Östman (1995:177) har konstaterat att även om språkkontakt och inflytandet genom kontakt är en dynamisk företeelse har det inte studerats ur detta perspektiv. Meeuwis & Östman (ibid.) anser vidare att ett pragmatiskt perspektiv på språkkontakt skulle beakta de kontinuerliga anpassningsprocesserna i olika kontaktsituationer och undvika att behandla språkkontakten som en statisk produkt. Dessutom kombineras både de kulturella, kognitiva och lingvistiska aspekterna i detta synsätt. Meeuwis och Östmans (1995:177) pragmatiska perspektiv på språkkontakt sammanfattas i följande citat ur *Handbook of pragmatics*:

One possible solution to this is to approach contact phenomena from a pragmatic perspective which fully takes into account the continuous adaptation processes involved in contact situations, and thus avoids treating contact-induced language change as consisting of the mere temporal succession of static products. Such a perspective should also allow for a type of analysis in which language, culture, and mind are seen as virtually inseparable, which is another prerequisite for a processual, dynamic approach to language contact. This combines the locational and

directional/cognitive approaches and in addition incorporates linguistic manifestations of aspects of culture, ideology, and implicitness in the analysis.

Det finns således olika inriktningar på språkkontakt- och kodväxlingsforskning, t.ex. den grammatisk-syntaktiska, den pragmatiska, den interaktionella, den sociolingvistiska och den psykolingvistiska (jfr Forsskåhl 2005:42–43). I denna avhandling har jag studerat språkkontaktfenomenet ur flera olika perspektiv: De två första artiklarna i denna studie har en förankring i grammatiskt och syntaktiskt inriktad kontaktlingvistik (jfr. Sankoff & Poplack 1981; Clyne 1987; Myers-Scotton 1993) som fokuserar på att utifrån grammatiska grunder undersöka kodväxling. Den tredje artikeln som handlar om hur diskurspartiklar används både som en grammatisk och interaktionell resurs i tvåspråkiga ungdomars samtal rör sig på såväl inom grammatisk som interaktionell kontaktlingvistik (jfr. Franseschini 1998; Meeuwis & Blommaert 1998; Henricson 2013). Den fjärde artikeln fokuserar på det interaktionella perspektivet och undersöker hur de tvåspråkiga ungdomarna använder sina språkliga resurser för att nå en gemensam förståelse. Den femte och sista artikeln har ett pragmatiskt perspektiv på ungdomarnas språkbruk och redogör för hur kontextuella och kulturella faktorer påverkar Haparanda-, Stockholms- och Helsingforsungdomarnas kodväxling på de tre orterna.

I likhet med Meeuwis och Östman (1995:177) anser jag att språkkontakt är en dynamisk företeelse som förhandlas, förändras och utvecklas mellan tvåspråkiga individer i interaktion. Det pågår således kontinuerliga anpassningsprocesser i olika kontaktsituationer mellan olika talare och det är inte fråga om en statisk produkt utan aktiva handlingar i kommunikation mellan människor. Såsom Wandé (1982:16) redan för 35 år sedan påpekat, är det viktigt såväl ur ett samhälleligt som lingvistiskt perspektiv att "studera de språkmötesprocesser som försiggår" i tornedalsfinska och sverigefinska. Wandé (1982:16) konstaterade redan på 80-talet att:

För den lingvistiska forskningen utgör de många nya fall av kontakter, för att inte säga konfrontationer, mellan olika språk, som äger rum i det svenska, multietniska, samhället, och de förändringsprocesser, som dessa leder till, intressanta och viktiga studieobjekt - både för den synkroniskt och den historiskt inriktade.

4.3 Definitioner av de centrala begreppen

4.3.1 Begreppen modersmål, två- och flerspråkighet och språk

I samband med inspelningarna fick informanterna fylla i en enkät och besvara några frågor om sin språkliga bakgrund. I frågeformuläret har de t.ex. uppgett sitt modersmål (se bilaga 1). I Haparanda kom begreppet modersmål dessutom upp i samband med språkval: vissa elever hade valt att läsa *finska som*

*modersmål*²⁰ och *svenska som andraspråk*. De är således termer som fortfarande används i skolsammanhang, trots en viss kritik mot uppdelningen. Enligt kritiken baserar sig uppdelningen mellan förstaspråk (L1) och andraspråk (L2) på den enspråkiga hegemonin i samhället och innebär ofta förväntningar på att alla ska tala det nationella språket som en infödd (t.ex. García 2011; May 2014). Väl medveten om att individens språkrepertoar är för komplex för att kunna definiera den med ett eller två ord som t.ex. *modersmål* eller *andraspråk* (jfr Henricson 2013:59), har jag använt begreppet *modersmål*²¹ i frågeformuläret, eftersom informanterna antagligen med svaret avslöjar något om sin egen uppfattning om den egna språkliga identiteten. Under forskningsprocessen kom jag dock till en insikt att informantens svar på frågan om *modersmål* inte alls behöver hänga ihop med hur hen använder sina språkresurser i interaktionen under inspelningarna. Detta faller dock utanför mitt nuvarande forskningssyfte.

Som utgångspunkt för begreppen *två- och flerspråkighet* i denna studie används Europarådets syn på flerspråkighet som definieras i följande citat ur *Gemensam europeisk referensram för språk* (2001: 4):

Begreppet flerspråkighet betonar det faktum att när en persons språkerfarenhet utvidgas i ett kulturellt sammanhang, från det språk som talas i hemmet via det språk som talas i samhället i stort och till språk som talas av andra människor [...], så delar han/hon inte in de där språken och kulturerna i separata mentala fack, utan bygger snarare upp en kommunikativ kompetens där alla språkkunskaper och språkerfarenheter ingår, och där språken är förbundna med och påverkar varandra. I olika situationer kan en person på ett flexibelt sätt använda olika delar av denna kompetens för att effektivt kommunicera med en viss samtalspartner. De kan exempelvis byta från ett språk eller en dialekt till ett annat/en annan och därmed utnyttja sin förmåga att uttrycka sig på ett språk och samtidigt förstå det andra. [...] Den som har vissa kunskaper i ett språk kan dessutom använda dessa kunskaper för att tolka mellan personer som inte delar något gemensamt språk. Men även utan tolk klarar sig människor i viss utsträckning av att kommunicera genom att utnyttja hela sin språkliga förmåga, till exempel med att experimentera med alternativa uttrycksätt på olika språk eller dialekter [...].

Även om Europarådets syn på flerspråkighet kommer ganska nära idéerna inom translanguaging där språkresurserna inte behandlas som separata "fack" utan bildar en integrerad helhet, granskar García & Li Wei (2014: 11) kritiskt Europarådets syn på flerspråkighet. De kritiserar termerna *tvåspråkighet* (eng. *bilingualism*), *mångspråkighet* (eng. *multilingualism*) och *flerspråkighet* (*plurilingualism*) för att de anser dem syfta på olika språk som autonoma system. García & Wei (2014:15) menar att idén om separata språk uppkommit i och med

²⁰ Enligt den tvåspråkiga timplanen (2016) i Haparanda för åk 1-9 läser eleverna *modersmål finska*, men de som läser svenska har ingen *modersmålsundervisning*. Detta är en mall som Skolverket (2011) förordat, vilket innebär att den gamla traditionen att kalla svenska för modersmålsundervisning blivit omvänd - förut hade alla svenska som skolämnet *modersmål*, nu har bara de andra modersmålen bruk av begreppet *modersmål* i skolvärlden.

²¹ I Finland styrs man sannolikt av att alla medborgare endast kan ha *ett* officiellt *modersmål* som rapporteras till befolkningsregistret (Språklag 423/2003). Det är antagligen därför man i hög grad definierar sig som antingen svenskspråkig eller finskspråkig.

att individerna har fått anpassa sig till samhällets enspråkiga norm. Även Møller (2008:2018) är inne på samma linje:

it is not adequate to categorise this conversation as bilingual or multilingual, or even as language mixing, because all these terms depend on the separability of linguistic categories.

Det bör dock påpekas att García & Wei själva använder termen tvåspråkighet (eng. *bilingual*) i olika kontexter (t.ex. García 2009a, 2011). García (2011:4) kritiserar dock främst termen *additiv tvåspråkighet* och påpekar att tvåspråkighet inte innebär att man enkelt kan addera ett språk till ett annat:

In the 20th century, bilingualism was seen as “additive”, as the simple sum of two languages. But additive bilingualism doesn’t capture the complexity of a bilingual’s linguistic repertoire. As we said before, a bilingual’s language repertoire is not made up of two distinct and separate languages that are linearly and separately acquired and used. Bilinguals are not two monolinguals in one, and bilingualism is not simply the sum of one language and the other.

Det bör dock påpekas att Garcías tolkning av begreppet additiv tvåspråkighet är ganska snäv och ensidig med tanke på att begreppet användes för att diskutera positiva effekter av tvåspråkighet, till skillnad från subtraktiv tvåspråkighet (Cummins 1984; 1994).

Även begreppet *språk* är omdiskuterat inom den senaste forskningen: Termen *språk* i betydelsen bundna system med specifika lingvistiska drag anses inte längre vara tillräcklig för analysen av språkbruket som en aktiv handling i interaktion (Blackledge m.fl. 2014:191; Jørgensen m.fl. 2011).

García (2011:1) definierar förhållandet mellan begreppen translanguaging och språk enligt följande: “Translanguaging takes the position that language is action and practice, and not a simple system of structures and not a discreet set of skills”. I stället för begreppet *språk* (eng. *language*) används således termerna *språkande* (eng. *linguaging*) eller *transspråkande* (eng. *translanguaging*) som betraktar språkanvändning som aktiva språkhandlingar i form av språkpraktiker (García & Wei 2014:10). Språkanvändningen konstrueras i interaktionen och tvåspråkiga väljer vissa drag från sin språkrepertoar t.ex. beroende på kontextuella och interaktionella faktorer samt samtalsämne (García & Wei 2014:15). García och Wei (ibid.) tror dock att alla språkresurserna bildar en enhetlig repertoar som hela tiden är aktiverad oberoende av den sociala situationen. Det finns således inte separata språk som antingen är aktiverade eller deaktiverade. Det bör dock noteras att det finns motstridiga forskningsresultat inom neurolingvistik och beteendevetenskaper när det gäller språkprocessning hos tvåspråkiga (Leikin 2016:130). En del studier talar för separat (Gerard & Scarborough 1989) och icke-överlappande aktivering i hjärnan av första och andra språket (Paradis 2004) medan andra studier indikerar att båda språken aktiveras överlappande och samtidigt i hjärnan (t.ex. Abutalebi & Green 2007; Fabbro 2013; Leikin 2016).

Pennycook (2016:205) påpekar att ett sätt att undvika att tala om *språk* är att fokusera på språkliga *drag* (eng. *features*) och *lingvistiska resurser* (eng. *linguistic resources*).

I föreliggande avhandling används termen tvåspråkighet i betydelsen *dynamisk tvåspråkighet*, ett begrepp som introducerats av García (2011:4) och som syftar på komplexa praktiker och språkresurser som utgör föremålet för denna studie. Begreppet *språk* uppfattas här som en aktiv social handling i stället för språk som ideologiska konstruktioner. I analysen av komplexiteten i de språkliga resurserna har jag dock hänvisat till olika språkresurser som kan härledas till finska och svenska, men även analysen fokuserar mer på ungdomarnas *språkrepertoarer*, *lingvistiska resurser* och *språkpraktiker* än själva språken som autonoma system. Dessa tre begrepp definieras i följande avsnitt.

4.3.2 Språkrepertoar, lingvistiska resurser och språkpraktiker

Gumperz (1964:137) var bland de första att definiera begreppet *repertoar* (eng. *repertoire*) inom lingvistik: "the totality of linguistic forms regularly employed in the course of socially significant interaction". Inom translanguaging syftar begreppet *repertoar* snarare på enskilda talares språkrepertoarer, dvs. idiolekter, än hela språksamhällets språkrepertoar (jfr Otheguy m.fl. 2015). Bl.a. definierar Li Wei (2011:1223) begreppet *repertoar* som "resources individuals use to create their own space".

I denna avhandling avses med begreppet *språkrepertoar* de lingvistiska resurser, språkliga drag och språkpraktiker som enskilda talare har till sitt förfogande. I interaktionen skapar enskilda talares språkresurser ändå synergier med andra tvåspråkiga talares dito genom translanguaging och meningsskapande processer. Språkresurserna i ungdomarnas interaktion är således inte en summa av varje samtalsdeltagares språkresurser utan något mer: Ungdomarna förhandlar sig fram i interaktionen och skapar gemensam förståelse genom att använda sina språkresurser på ett sätt som antagligen gagnar alla samtalsdeltagare.

I denna studie består ungdomarnas språkrepertoar av olika lingvistiska och kommunikativa drag som enligt den traditionella enspråkiga normen skulle kunna härledas till två eller fler avskilda språk eller varieteter, men som här betraktas som en integrerad språkrepertoar som talarna använder sig av för olika kommunikativa syften. Talarna är antagligen oftast omedvetna om att de lingvistiska resurserna härstammar från olika varieteter och det är troligen irrelevant för dem. Enligt Pennycook (2016:207): "We use repertoires of linguistic resources without necessary recourse to the notions of languages [...]". Även Lüdi (2003:175) definierar tvåspråkigt tal i *Bilingual speech* enligt följande:

Bilingual speech can then be defined as a mode of speaking where rules and norms are activated that overlap single languages and govern the harmonic, i.e. the 'grammatical' mixing of elements from different languages.

Språkresurserna undersöks således inte i första rummet på den nivå som vi traditionellt betraktar som ett autonomt språk, men för att kunna redogöra för komplexiteten i användningen av de multipla resurserna uppger jag i redovisningen vilket språk de olika lingvistiska strukturerna enligt den enspråkiga normen kan tillskrivas. I *de lingvistiska resurserna* ingår allt "lingvistiskt stoff", från de minsta strukturerna, t.ex. böjningsmorfem, fonologi, grammatiska strukturer, lexikon och syntax, som i talarnas interaktion bildar större betydelsefulla enheter och meningsfull kommunikation. Som utgångspunkt har jag premisen att även de minsta betydelsebärande enheterna har en viktig funktion i interaktionen. Det innebär att även sättet hur talarna opererar med grammatiska strukturer och lexikon i interaktionen ingår i deras språkpraktiker. Enligt Jørgensen m.fl. (2011:28–29; 2016:144) utgör lingvistiska drag eller element rätt nivå för en analys av språkanvändning i multikulturella miljöer. Talarna använder olika lingvistiska drag, inte språk. Däremot kan dessa språkliga drag associeras till vissa språk. Jørgensen m.fl. (2016:144) konstaterar:

In the concept of language we use here, the central notion is not that of a language, but language as such. We suggest that the level of linguistic features, and not the level of 'language', is better suited for the analysis of languaging in superdiverse societies (if not everywhere). Speakers use features and not languages. Features may be associated with specific languages (or specific categories which are called languages). Such an association may be an important quality of any given feature, and one which speakers may know and use as they speak.

Med *språkpraktiker* syftar jag på de upprepade kommunikationsmönster och -stilar som kan urskiljas i ungdomarnas användning av lingvistiska resurser (jfr Canagarajah 2013). I likhet med Canagarajah (2013:16–17) uppfattas språkpraktikerna omfatta *allt* i interaktionen, dvs. såväl användning av lingvistiska drag som meningsskapande processer. För *analytiska syften* behöver forskare diskutera sådana konstruktioner som grammatik och språkpraktiker. Såsom Canagarajah (ibid.) påpekar i följande citat, bör det hållas i minnet att praktiker och produkter i kommunikationen (eng. *products of communication*) är dynamiska företeelser som förhandlas, förändras och utvecklas i interaktionen:

All that we have in communication are practices. However, for analytical purposes, we must discuss constructs like grammar or norms, and language patterns as dialects, registers, and genres. The translanguaging perspective posits that language practices leads to sedimentation of certain forms/patterns via repeated situated use over time, and their gradual shaping into grammars, norms, and other products. The caveat is that these norms and products are constituted by practices and are always reconstructed to be meaningful. If we adopt the orientation that these norms and products are always changing, variable, and constructed, it will make a difference in how we orientate to language use and learning [...]

4.3.3 Matrispråk och inbäddat språk

Min första artikel (Kolu 2016a) gick ut på att kartlägga om det finns ett så kallat *matrispråk*, dvs. huvudspråk i de inspelade ungdomssamtalen i Haparanda och i Helsingfors. Som analysmetod använde jag Myers-Scottons (1997) *Matrix*

Language Frame (MLF) model. Enligt MLF-modellen kommer systemmorfemen, t.ex. böjningsändelserna i kodväxlingen från *matrisspråket* (*the Matrix language* = ML) och innehållsmorfemen kommer från det så kallade *inbäddade språket* (*the Embedded language* = EL). Myers-Scotton (2002:22) påpekar dock att den abstrakta grammatiska ramen för kodväxling även kan bestå av en kombination av de inblandade språkens grammatiska system: "In certain cases, the ML may be 'composite', i.e. made up of an 'abstract frame' composed of grammatical projections from more than one variety". Även i mitt samtalsmaterial kommer de grammatiska morfemen inte alltid från det språket som dominerar i samtalen när det gäller morfemfrekvensen på diskursnivå (se Kolu 2016a).

Gardner-Chloros (2009:103) sammanfattar olika kriterier för ett matrisspråk i tvåspråkigas interaktion och samtal. Ett kriterium för matrisspråket är *psykolingvistiskt*: det påstås att matrisspråket är mer aktiverat i talarens hjärna. Ingen har dock kunnat bevisa något samband mellan ett språk som är mer aktiverat i hjärnan och grammatiken som bildar en ram för kodväxlingen (ibid). Av de aktuella neurolingvistiska forskningsrönen att döma tycks det vara tvärtom: det finns fler bevis på att båda inblandade språken samtidigt är tillgängliga i hjärnan hos den tvåspråkiga talaren även om hen för tillfället talar det ena språket (t.ex. Martin-Rhee & Bialystok 2008; Wu & Thierry 2010; Hoshino & Thierry 2011).

Ett annat kriterium för matrisspråket är *socialt*: ett matrisspråk är ett ommarkerat val i interaktionen (jfr Myers-Scotton 1983). I ungdomssamtalen i Haparanda (2014–2015) tycks det dock i regel inte vara någon preferens för någotdera språket och båda språken tycks vara ommarkerade så till den grad att det kan talas om "en tvåspråkig kod", så detta kriterium för matrisspråket är inte heller användbart i denna studie.

Ju längre denna forskningsprocess har framskridit har jag kommit till den insikten att det inte alltid är relevant eller ens möjligt att fastställa ett matrisspråk. De lingvistiska resurserna och språkpraktikerna bildar en enhetlig integrerad språkrepertoar och idén om ett matrisspråk står i strid med denna tanke. När interaktionen består av en tvåspråkig kod, tycks det dessutom meningslöst att t.ex. räkna hur många gånger talarna växlar mellan "de olika språkresurserna". Visserligen uppdelar vissa samtalsdeltagare själva samtalen i finska och svenska sekvenser eller väljer företrädesvis att tala svenska, t.ex. i Stockholmsmaterialet. Å andra sidan är det av intresse att observera om samtalet består av finska utöver de enstaka inbäddade svenska orden. Dessutom är det viktigt att beakta att de inbäddade substantiven eller verben i Haparandamaterialet huvudsakligen böjs enligt finsk grammatik i motsats till adjektiven som följer svensk grammatik. I början av studien tillämpade jag termerna *matrisspråk* och *inbäddat språk* som analysverktyg i analysen av grammatiska strukturer, men eftersom dessa termer inte på bästa möjliga sätt belyser ungdomarnas användning av de tvåspråkiga resurserna, var jag tvungen att välja andra sätt att beskriva dem.

Problemet består dock i och med att termerna *matrisspråk* och *kodväxling* förknippas med den traditionella kodväxlingsforskningen och den enspråkiga

hegemonin som behandlar språken som autonoma och separata system. Detta behöver dock inte vara fallet (jfr Pennycook 2016:209). Även om Stockholmsungdomarna i ett visst samtal för det mesta använder svenska med varandra - vilket berättigar att tala om samtalets huvudspråk eller matrisspråk - utesluter det inte att ungdomarna även vid behov kan ty sig till sina multipla lingvistiska resurser. T.ex. väljer samtalsdeltagarna under en inspelning alltid nästa talare med hjälp av leken "rock, paper and scissors" 'sten, papper och sax'. Denna sekvens förs alltid på engelska, även om samtalet för övrigt pågår på svenska. Den engelska resursen har således en viktig kontextuell funktion i interaktionen.

I denna avhandling använder jag begreppet matrisspråk på basis av morfemfrekvensen (Myers-Scottons *quantitative criterion* 1997; 2002) på diskursnivå. Detta gör jag för att ge en helhetsbild av användning av språkresurserna. I analysen konstaterar jag t.ex. att de tvåspråkiga Haparandatalarna använder finska som "matrisspråk" och bäddar in enstaka svenska ord i det. I Helsingforsamtalen däremot fungerar svenskan som matrisspråk med samma frekvenskriterium. I Stockholmssamtalen byts matrisspråket flera gånger under ett och samma samtal, även om svenskan dominerar i samtalen. Det är dock viktigt att påpeka att ungdomarna antagligen inte upplever sina språkresurser som avskilda system och att begreppen matrisspråk och inbäddat språk används här bara för att klargöra analysen av användningen av de språkliga resurserna på de tre undersökningsorterna.

Det är givetvis en paradox att jag behöver använda begreppen *matrisspråk* och *inbäddat språk* i analysen av de grammatiska resurserna när jag redogör för språkresursernas komplexitet vilket i sin tur visar att det kan anses som en grov förenkling att använda dessa termer i samband med dessa multipla och komplexa resurser!

5 SAMMANDRAG AV DE FEM ARTIKLARNA

I detta kapitel sammanfattas de fem artiklar som ingår i avhandlingen. I alla fem artiklar undersöks tvåspråkiga ungdomars användning av lingvistiska resurser och språkpraktiker i interaktion ur olika perspektiv: grammatiskt och lexikalt (artiklarna 1, 2 och 3), interaktionellt och grammatiskt (artikel 3), interaktionellt (artikel 4) och kontextuellt-pragmatiskt (artikel 5). I artiklarna 1 och 4 jämförs språkanvändning bland tvåspråkiga ungdomar i Haparanda och i Helsingfors och i artiklarna 2, 3 och 5 jämförs språkbruket i Haparanda, Stockholm och Helsingfors.

5.1 Artikel 1: Matrisspråk, morfosyntaktisk integrering och anpassningsstrategier i kodväxling i Haparanda och i Helsingfors

I den första artikeln *Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors – Matrisspråk, morfosyntaktisk integrering och anpassningsstrategier* (Kolu 2016a) kartläggs om det går att urskilja ett särskilt matrisspråk i tvåspråkiga ungdomars samtal och kodväxling i Haparanda- och i Helsingforsamtalen (2014) enligt de två kriterier som Myers-Scotton har ställt i *Matrisspråksmodellen* (1997), dvs. *frekvenskriteriet* och *systemmorfemskriteriet*. Dessutom redovisas vilka morfosyntaktiska mönster och anpassningsstrategier som förekommer i ungdomarnas växling mellan språkresurserna.

I det inspelade Haparandamaterialet utgör finska matrisspråket i sju av de nio samtalen, enligt Myers-Scottons (1997) morfemfrekvenskriterium. De inbäddade svenska inslagen, substantiven och verben, böjs huvudsakligen enligt finskans böjningsmönster, vilket stämmer överens med Myers-Scottons systemmorfemskriterium. Enligt denna princip bör böjningsändelserna vid kodväxling komma från matrisspråket. Adjektiven utgör dock ett undantag från systemmorfemskriteriet och de böjs enligt svenskans morfosyntax. Bl.a. böjs

de adjektiv som fungerar som adverb i svenskans neutrumform i för övrigt finska yttranden i Haparandasamtalen.

I Helsingforsmaterialiet (2014) är språkens dominansförhållanden de motsatta: svenska utgör matrisspråket och finska det inbäddade språket enligt Myers-Scottons (1997) morfemfrekvenskriterium. De finska inbäddade ordinslagen böjs dock ofta såsom de skulle böjas i motsvarande sats i finska. Det finns således skäl att anta att båda språkens syntax är aktualiserade vid kodväxling. Detta strider mot Myers-Scottons systemmorfemskriterium för matrisspråket, enligt vilket systemmorfemen ska komma från matrisspråket. Finskans morfologi tycks således dominera både i Haparanda- och i Helsingforsmaterialiet oberoende av matrisspråket, vilket antagligen delvis beror på finskans rika kasussystem. Det finns skäl att tro att även ungdomarnas höga kompetens i finska påverkar resultatet.

Tvåspråkiga Haparanda- och Helsingforsungdomar har även gemensamma anpassningsstrategier vid integreringen av de inbäddade elementen. En anpassningsstrategi är att bilda s.k. hybrider, dvs. sammansatta ord där förledet härstammar från det inbäddade språket och efterledet från matrisspråket, t.ex. *rekla:mhomma* 'reklamgrej' och *plastjutut* 'plastgrejer'. Då kan talaren böja ordet enligt matrisspråkets morfosyntax och undviker de eventuella grammatiska problemen vid integreringen av inslagen. Efterledet utgörs av ett semantiskt tomt ord som t.ex. *juttu* eller *homma* 'grej' i finskan. I Helsingforssvenskan är ordet *juttu* ett etablerat lånord och fungerar som efterled i sammansättningar, t.ex. *skolhälsojuttun* 'skolhälsogrejer' och *kärleksjuttur* 'kärleksgrejer'. De tvåspråkiga Haparandaungdomarna använder även *dubbel morfologi* i integrering av orden. Det innebär att två olika systemmorfem bär på samma grammatiska funktion. Ordet *uppgift/er/ei/tä* har först svenskans pluraländelse och därtill finskans pluralbeteckning *-ei* före finskans partitivändelse *-tä*.

Ett typiskt anpassningsmönster i anslutning till kodväxlingen i Haparanda- och Helsingforsmaterialiet är användningen av diskurspartiklar, pronomen eller artiklar före de inbäddade inslagen, t.ex. *den där* riktiga näytöksen 'föreställningen'.

Trots likheterna i själva anpassningsstrategierna tar sig kodväxlingen med samma språkpar olika uttryck i Haparanda- och Helsingforsamtalen, t.ex. beträffande språkens dominansförhållanden på frekvensnivå. Det kan antas att skillnaderna i kodväxlingen beror på sociolingvistiska faktorer som kan hänföras till både samtalsdeltagarna och de språkliga och kulturella förhållandena i omgivningen.

5.2 Artikel 2: Finns det grammatik i tvåspråkiga ungdomars kodväxling i Haparanda, Stockholm och Helsingfors?

I den andra artikeln *Onko suomen ja ruotsin koodinvaihdoissa kielioppia? Substantiivien ja verbien taiputus Haaparannan, Tukholman ja Helsingin kaksikielisissä keskusteluissa* 'Finns det grammatik i kodväxling mellan finska och svenska? Substantiv- och verbböjning i tvåspråkiga samtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors' (Kolu 2016b) redogörs för hur de inbäddade substantiven och verben böjs i kodväxling i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. Avsikten med studien är dessutom att undersöka om det finns strukturella och syntaktiska begränsningar för på vilka ställen i ett yttrande kodväxlingen mellan svenska och finska är möjlig. Är det till exempel möjligt att växla mellan strukturer på ställen där ordföljden i de inblandade språken avviker från varandra? Bland annat utreds om det kan ske kodväxling i anslutning till negerande yttranden (i huvudsatser) där negationens placering avviker i svenskan och finskan. Därtill undersöks om kodväxling är möjlig i samband med rumsadverbial. Det finns skillnader i hur lokalitet uttrycks i finskan och svenskan: i svenskan används prepositions konstruktioner i rumsadverbial, medan de motsvaras av olika böjningsändelser i inre och yttre lokalkasus i finskan. Jämförelsen med samma språkpar på de tre kulturellt och språkpolitiskt olika orterna avslöjar om det finns skillnader i kodväxlingen som antagligen inte beror på språktypologiska utan sociolingvistiska faktorer. Sociolingvistiska faktorer kan bestå t.ex. av talarnas språkliga bakgrund och språkmiljö.

Resultaten visar att de svenska inbäddade substantiven och verben i Haparandamaterialet huvudsakligen får finska böjningsändelser, t.ex. *sminkborstit*, *sminkborstet* 'sminkborstarna' och *lämna:n* 'jag lämnar'. I negerande yttranden följer talarna finskans syntax och placerar finskans personböjda nekningsverb före det svenska huvud verbet som följer finskans morfosyntax, t.ex. mää *en* kuitenkaan *jogga*: 'jag joggar ändå inte'. Även i rumsadverbialen får de svenska inbäddade substantiven finska böjningsändelser, t.ex. *jä:garstu:ganiilla* 'på jägarstugan' och *föräldramötestä* 'från föräldramötet'. När Stockholmsungdomarna har finska som matrisspråk, ser integreringen av de svenska substantiven ofta ut som i Haparandamaterialet, men det finns mer variation i Stockholmsmaterialet när det gäller böjning av de inbäddade inslagen än i Haparandasamtalen. Sammantaget verkar Stockholmsungdomarnas tal uppvisa mer inflytande från svenskans morfosyntax.

I Helsingfors utgör svenskan matrisspråket, men de finska substantiven och verben böjs vanligen såsom de skulle böjas i motsvarande finska yttranden enligt finskans morfosyntax. Det finns några undantag från detta, bl.a. de inbäddade finska substantiv som förekommer i prepositionsfraser och fungerar som rumsadverbial. I sådana fall bäddas de finska substantiven in i den svenska prepositionsfrasen, m.a.o. utgör substantivet rektion i prepositionsfrasen. Det finns även några enstaka exempel på kodväxling i

anslutning till negerande satser i Helsingforsamtalen och i dessa fall placeras negationen *inte* efter det finska huvud verbet enligt svenskans syntaktiska regler, t.ex. "men den här *äänittä* *inte* på timmen" 'spelar inte in'.

Kodväxlingen tar sig olika uttryck på de tre undersökningsorterna, även om det också finns likheter mellan materialen, speciellt i Haparanda och Stockholm. I såväl Haparanda- och Stockholmsmaterialen integreras de svenska substantiven med finska böjningsformer, medan man i Stockholmsmaterialet kan se mer inflytande från svenskans morfosyntax. I Helsingfors verkar den svenska och finska syntaxen vara aktiverade samtidigt i kodväxlingen, då de inbäddade finska orden följer finsk grammatik. Det finns skäl att tro att detta delvis beror på Helsingfors ungdomarnas goda språkkunskaper i finska. Sammanfattningsvis kan det konstateras att finskans rika kasussystem syns i kodväxlingen i alla tre delmaterialen oberoende av matrisspråk.

På alla tre orterna tycks talarna föredra att kodväxla på de ställen där språken har samma ordföljd, men det finns även några exempel på kodväxling med syntaktiska strukturer som avviker från varandra i de inblandade språken, t.ex. i nekande yttranden och rumsadverbial.

5.3 Artikel 3: Diskurspartiklar som interaktionell och grammatisk resurs i tvåspråkiga ungdomars interaktion

I den tredje artikeln »*Määhän aina niinku sekotan typ engelska svenska och finska*». *Diskurspartiklar som interaktionell och grammatisk resurs i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors* (Kolu 2017) undersöks vissa utvalda svenska och finska diskurspartiklar som är frekventa i tvåspråkiga samtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. Avsikten med artikeln är att utreda vilka funktioner partiklarna har i anslutning till kodväxling i ungdomarnas interaktion och jämföra partiklarnas funktioner på de tre orterna.

Resultatet visar att diskurspartiklarna utgör både en grammatisk och interaktionell tvåspråkig resurs och att de samtidigt kan fylla flera funktioner i interaktionen. Vissa av funktionerna är desamma som man har funnit i enspråkiga samtal, men därutöver har jag funnit att partiklarna *typ* och *niinku* kan ha andra funktioner i tvåspråkiga samtal. Såväl *typ* som *niinku* signalerar kodväxling i Haparandaungdomarnas samtal: "määhän oon *typ* sjuk oiikeestiki" 'jag är typ sjuk på riktigt' och "kauanko se on *niinku* öppetider" 'hur länge är det liksom öppet(tider)'. Diskurspartiklarna *typ* och *niinku* /*niinkö* fungerar som exemplifierande markörer och fyller dessutom en grammatisk funktion: de utgör ett avbrott i syntaxen vilket bäddar för de svenska inslagen, t.ex. "jos se olis *typ* gått några steg" 'om det bara hade gått några steg'. I föregående exempel böjs verbet *gå* i svenskans supinumform efter finskans verb *olla* i konditionalis (jfr finskans *olis(i) kävellyt* 'hade gått'). Efter ordet *typ* bryter supinumformen *gått* inte lika starkt mot finskans syntax som den skulle göra

utan diskurspartikeln. Den exemplifierande partikeln *typ* är frekventast i anslutning till kodväxling i Haparandasamtalen, men även *niinku* har samma funktioner både i Haparanda- och Stockholmssamtalen. I Haparandasamtalen kan både *typ* och *niinku* "flagga" för kodväxling från finska till svenska och tvärtom, så det är befogat att kalla dessa diskurspartiklar som en tvåspråkig resurs. I Haparanda- och Stockholmssamtalen förekommer *typ* även i för övrigt finska yttranden i samma funktioner och positioner som i svenskan, t.ex. "se on *typ* koko ajan hengästyny" 'hon är typ hela tiden andfådd'.

I Helsingforsamtalen är *typ* inte lika frekvent som i Haparanda- och i Stockholmsmaterialen och används inte i anslutning till kodväxling. Däremot har artiklar och pronomen, t.ex. *en sän här/där* motsvarande funktioner som *typ* och *niinku* i integreringen av de finska inslagen, t.ex. *en sän där* tyylinen 'av den där typen'.

Partikeln *nå* har flera interaktionella funktioner i de tre delmaterialen. Dessa funktioner motsvarar dock de funktioner som *nå* även har i enspråkiga samtal. Som dialogpartikel kan *nå* ensam utgöra en taltur, t.ex. som svar på en fråga: "vet du vad dom i medeltal tjänar i Polen? - *nå*?". Som yttrandepartikel kan *nå* t.ex. uppmana den andra att säga något. Då förekommer *nå* ofta i den påskyndande partikelkedjan *nå niin* 'då så': "*nå niin* Jani".

Både Haparanda- och Helsingforsungdomarna använder dessutom *eiku/eikö* i reparationer av tal, t.ex. "meillä on matikkaa *eikö* engelskaa ja gymppaa" [jymp:a:] 'vi har matte nej utan engelska och gympa'.

Samtalets matrisspråk tycks inte vara avgörande för valet av diskurspartikeln, utan diskurspartikeln funktion. *Nå*, som används i alla tre materialen, har många viktiga interaktionella funktioner, och partikeln saknar dessutom en direkt motsvarighet i sverigesvenskan. Sammantaget visar resultatet att samma diskurspartiklar ofta används i samma funktioner och positioner oberoende av samtalets matrisspråk och de kan således kallas för "tvåspråkiga" partiklar som utgör en viktig interaktionell och grammatisk resurs i ungdomarnas interaktion.

5.4 Artikel 4: Språkrepertoaren som interaktionell resurs i tvåspråkiga ungdomars kommunikation i Haparanda och i Helsingfors

I den fjärde artikeln *Translanguaging as a Multilingual Practice – The Negotiation of Meaning in Bilingual Adolescents' Conversations in Haparanda and Helsinki* (Kolu, under utg. a) utreds hur tvåspråkiga ungdomar använder sig av sina språkresurser och språkpraktiker med varandra i situationer där det uppstår ett avbrott i kommunikationen, t.ex. när någon av samtalsdeltagarna signalerar att hen inte förstår eller när samtalsdeltagarna inte är överens om vilket uttryck som bäst passar i kontexten. I meningsskapande förhandlingsprocesser tyr sig talarna till sina språkresurser och kommer med förslag på alternativa uttryck ur

sin språkrepertoar som inte bara omfattar standardfinska, meänkieli, svenska och engelska utan även lokala dialektala uttryck och slangord. I ett Haparandasamtal föreslår ungdomarna t.ex. tre olika ord för betydelsen 'fest': *festarit* (ett lokalt slangord för 'fest'), *festit* (från meänkieli) och *party* (ett etablerat slangord). Även i Helsingforsamtalen utnyttjar ungdomarna sina multipla språkresurser för att skapa innebörder och nå en gemensam förståelse: I ett samtal har samtalsdeltagarna sex olika alternativa uttryckssätt för ungefär samma meningsinnehåll: *posket* 'kinder', *cheek*, *leuat* 'käkar', *kindmuskler*, *kindben* och *cheekbones* 'kindben'. Det tycks inte vara viktigt på vilket språk eller på vilken varietet samförståndet nås utan det viktigaste tycks vara att maximera förståelsen mellan samtalsdeltagarna. Det är naturligt att ungdomarnas språkresurser, språkpreferenser och -erfarenheter är olika, och i den meningsskapande processen, dvs. translanguaging gynnas antagligen alla samtalsdeltagare med olika lingvistiska bagage av varandras språkliga resurser. Under samtalen skapar respektive talares språkresurser synergier och bildar en gemensam språkrepertoar i kommunikationen. Detta är själva kärnan i begreppet translanguaging.

Talarna använder olika språkpraktiker i samtalen, t.ex. upprepning av budskapet på flera olika varieteter, vilket kan antas maximera förståelsen bland samtalsdeltagarna, t.ex. "*hans pappa är också där/ se on mukana*" (Haparanda), "*de e ju poski alltså cheek*" 'kind' (Helsingfors) "*de e tallennus/ de e digibox*" (Helsingfors). Dessutom använder talarna metaspråk och förklarar olika innebörder för varandra, t.ex. "*voi kai sitä sanoa vähentyny tai jotenki tälleen*" 'man kan väl säga (att det har) minskat eller något så där' (Haparanda), "*de e en sän där juttu man behöver inte sätta nän laite dit in*" 'det är en sän där grej man behöver inte sätta in nän apparat dit in' (Helsingfors).

Inom translanguaging ses flexibel och kreativ användning av språkresurserna som en naturlig del av tvåspråkiga individers interaktion. Samtalsdeltagarna blir delaktiga i de varandras språkresurser och den gemensamma förståelsen nås vanligen efter en aktiv förhandlingsprocess.

5.5 Artikel 5: Kulturella och pragmatiska aspekter på kodväxling

I den femte artikeln »*just de niillä oli sovmorgon*» *Kulturella och pragmatiska aspekter på kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors* (Kolu, under utg. b) undersöks vilka kulturella och kontextuella faktorer som utlöser kodväxling i tvåspråkiga samtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I Haparandamaterialet kodväxlar ungdomarna till svenska t.ex. för att kunna hänvisa till den svenskspråkiga verkligheten i skolan och i det omgivande svenskspråkiga samhället. Den största gruppen enstaka ord som eleverna kodväxlar med rör skolan. De tvåspråkiga eleverna i Haparandamaterialet kodväxlar även med tidsangivelser och räkneord, i

synnerhet i anslutning till skolans schema och klockslag. Kodväxlingen har således en *referentiell* funktion (jfr Appel & Muysken 2005:118).

I jämförelsematerialet från den svenskspråkiga skolan i Helsingfors där undervisningsspråket är svenska, kodväxlar eleverna inte så mycket inom skoldomänen. I stället tyr sig de tvåspråkiga Helsingforsungdomarna till de finska resurserna när de hänvisar till den finskspråkiga verkligheten utanför skolan. Det som är gemensamt för kodväxlingen i Haparanda- och Helsingforsmaterialen är att talarna ofta kodväxlar när de citerar det de har hört eller läst på originalspråket. Språkparen i kodväxlingen har dock motsatta roller, vilket kan antas reflektera språkens dominansförhållanden och den språkliga verkligheten utanför skolan.

I Stockholmsmaterialet förekommer inte kodväxling i alla de elva samtalen, utan vissa samtal sker helt och hållet på svenska. I de samtal där eleverna använder mer finska ser situationen likadan ut som i Haparanda: då kodväxlar ungdomarna i anslutning till skolord och den svenskspråkiga verkligheten utanför skolan.

På alla tre orter förekommer även ord som är typiska för ungdomskultur i anslutning till kodväxling. Kodväxling med slangord och svordomar har en *metaforisk* och *expressiv* funktion (jfr Blom & Gumperz 2000). Sannolikt signalerar ungdomarna med slangorden att de hör till gruppen (tvåspråkiga) ungdomar.

Sammantaget kan det konstateras att den övergripande funktionen som växlingen mellan de tvåspråkiga resurserna verkar ha i de tre delmaterialen är att den erbjuder talarna möjligheten att flexibelt hänvisa till den språkliga och kulturella verkligheten i omgivningen. I vissa fall utlöser ett kulturellt tema eller ord (eng. *trigger*) en längre kodväxlingssekvens (jfr Clyne 2003).

Det behöver inte nödvändigtvis betyda att ungdomarna har bristande språkkunskaper eller en lucka i sitt ordförråd om de använder ett visst svenskt ord i finskan eller tvärtom. Antagligen bär detta ord det "rätta" semantiska innehållet och väcker de rätta associationerna hos talaren. Olika ord har även olika stilistiska värden. De tvåspråkiga talarna tycks ha multipla lingvistiska resurser för att uttrycka sina tankar, värderingar och känslor, och de språkliga resurserna har delvis olika funktioner i de olika kulturella och språkliga kontexterna i Haparanda-, Stockholms- och Helsingforsamtalen.

6 SVAR PÅ DE ÖVERGRIPANDE FRÅGESTÄLLNINGARNA OCH SLUTSATSER

I detta kapitel svarar jag på denna avhandlings övergripande frågeställningar. I avsnitt 6.1 besvarar jag de två första forskningsfrågorna och redovisar vilka lingvistiska resurser och språkpraktiker ungdomarna utnyttjar för att skapa mening i Haparandasamtalen. I samma avsnitt jämförs de språkliga resurserna i Haparandasamtalen med de lingvistiska resurserna och språkpraktikerna i Stockholms- och Helsingforsmaterialen. I 6.1 besvaras delvis även den tredje frågeställningen om sambandet mellan språkanvändningen och den språkliga miljön, i synnerhet i avsnitt 6.1.5. I avsnitt 6.2 sammanfattas och diskuteras den tredje övergripande frågeställningen om hur de sociolingvistiska faktorerna, i synnerhet den språkliga miljön, kan tänkas påverka ungdomarnas användning av språkresurser, dvs. *translanguaging*, i de tre olika forskningskontexterna.

6.1 Translanguaging - språkresurser och språkpraktiker i samtalen i Haparanda, Stockholm och Haparanda

1. Vilka lingvistiska resurser och språkpraktiker utnyttjar Haparandaungdomarna för att skapa mening i vardagliga samtal med varandra?
2. Vilka skillnader och likheter finns i användningen av språkresurserna i de tre kontexterna Haparanda, Stockholm respektive Helsingfors?

De centrala lingvistiska resurserna som ungdomarna i denna undersökning har till sitt förfogande består t.ex. av lexikon, som omfattar både innehållsord och funktionsord såsom artiklar och diskurspartiklar (Kolu 2016a; 2016b; Kolu 2017), grammatiska strukturer, syntax och morfologi (Kolu 2016a; 2016b), fonologi (Kolu & Kuronen 2015) och alla de språkpraktiker och kommunikationsstrategier som tvåspråkiga använder med varandra för att skapa mening i interaktionen (Kolu, under utg. a).

I det följande presenteras dessa lingvistiska resurser inte i någon viktighetsordning utan språkresurserna behandlas först och de övriga resultaten i samma ordning som behandlats i de fem artiklarna. Först presenteras således de grammatiska resurserna, morfologin och syntaxen (avsnitt 6.1.1). Dessutom ger jag en kort översikt över de fonologiska resurserna²² vid integrering av de inbäddade orden (6.1.2). Jag redogör för om de inbäddade orden fonetiskt-fonologiskt integreras i matrispråket. Därefter presenteras andra anpassningsstrategier i integreringen av språkresurserna i samtalen (avsnitt 6.1.3) samt redovisas diskurspartiklar som utgör både en grammatisk och interaktionell resurs i ungdomssamtalen (6.1.4). I därpå följande avsnitt (6.1.5) redogörs för de olika språkvarieteter och språkpraktiker som används som resurser i meningsskapande förhandlingsprocesser i ungdomarnas interaktion. Till sist behandlas kodväxling som resurs ur ett kontextuellt-pragmatiskt perspektiv (avsnitt 6.1.6). I avsnitten presenterar jag även några analysresultat som inte fick plats i de fem artiklarna, t.ex. böjning av de inbäddade adjektiven i kodväxling (avsnitt 6.1.1) och hur ungdomarna förhandlar om och skapar innebörder i Stockholmssamtalen (6.1.5).

6.1.1 Morfologi, syntax och grammatiska strukturer

Morfologi, syntax och grammatiska strukturer behandlas här i ett och samma avsnitt, eftersom lexikon fogas ihop med hjälp av morfosyntax och grammatiska strukturer i interaktionen och alla dessa lingvistiska resurser utgör centrala resurser när ungdomarna bygger upp yttranden och skapar betydelser i samtalen. Lexikala morfem bildar en semantisk resurs, medan morfologi och syntax utgör en grammatisk resurs i ungdomarnas interaktion. Lexikon behandlas skilt ur ett kontextuellt perspektiv i avsnitt 6.1.5.

I Haparanda utgör finska i regel matrispråket på basis av morfemfrekvensen på diskursnivå och de svenska inslagen består mestadels av enstaka ord som bäddats in i finska yttranden. De inbäddade substantiven i Haparandasamtalen utgör över hälften (cirka 55 %) ²³av de enskilda orden och de tycks oftast följa finskans grammatik (jfr Henricson 2013:138). I tabell 5

²² Kodväxling ur ett fonologiskt perspektiv behandlas dock mer ingående i en artikel av Kolu och Kuronen (2015). Artikeln ingår inte i denna avhandling.

²³ Eftersom de tre delmaterialen är olika till sin omfattning uppges de kvantitativa uppgifterna endast i procent. Även analysen i artiklarna baserar sig delvis på olika delmaterial (se 3.3). I Haparandamaterialet utgör de inbäddade substantiven ca 55 %, verb ca 10-15 %, adjektiv och adverb ca 10-13 %, partiklar ca 12 %, interjektioner (t.ex. svordomar) ca 2-5 %, räkneord och pronomen ca 6 % och hybridord (t.ex. *reklamjuttu*) ca 2 %. Även i Helsingforsmaterialet utgör substantiven den största gruppen: över hälften av de inbäddade orden är substantiv (ca 52 %). Detta resultat överensstämmer med Henricsons studie om svenska språköar i Finland (2013:138): Även i Henricsons undersökning utgör de finska substantiven över hälften av de finska inslagen. I många tidigare kodväxlingsstudier har de inbäddade substantiven utgjort en större grupp, men studierna har oftast undersökt kodväxling mellan engelska och något annat språk, t.ex. finska (t.ex. Halmari 1997:145, jfr även Appel Muysken 1987:170-172). De övriga ordklasserna i Helsingforsmaterialet fördelas enligt följande: adjektiv och adverb ca 15 %, verb ca 10 %, partiklar ca 8 %, interjektioner ca 7 %, räkneord och pronomen ca 0 %, hybridord ca 8 %.

presenteras böjningen av de inbäddade svenska substantiven i finskans åtta kasusformer i Haparandamaterialet: nominativ (sg. *bå:t:i*, *pro:vi* ; pl. *sminkborstit*, *sminkborstet* 'sminkborstarna'), genitiv (t.ex. *upply:sningenin* 'upplysningens') och partitiv (t.ex. *gubbea*, *brännbollenia*). Till inre lokalkasus hör inessiv (t.ex. *experimentissä* 'i experimentet', *engelskassa* 'i engelska'), elativ (t.ex. sg. *föräldramö:t:estä* 'från föräldramötet', pl. däremot *hö:gtalareista* 'från högtalarna') och illativ (*nybörjargruppiin* 'till nybörjargruppen', *bety:giin* 'till betyget'). Av de yttre lokalkasusen förekommer finskans adessiv (t.ex. *ri:dlektionilla* 'på ridlektionen', *spanskalla* 'i spanska') och allativ (t.ex. *jä:garstuganille* 'till jägarstugan', *språ:kresalle* 'till språkresan'). Det finns inga exempel på substantivböjning i följande finska kasus i Haparandasamtalen: translativ, essiv, ablativ, abessiv, komitativ och instruktiv (jfr VISK § 81).

TABELL 5 Böjning av svenska substantiv i finska kasusformer i Haparandamaterialet

KASUS	SINGULARIS	ÄNDELSE	PLURALIS	ÄNDELSE
Nominativ	<i>bå:t:i</i> , <i>pro:vi</i> <i>rasti</i>	-i -i	<i>sminkborst-it</i> <i>sminkborste-t</i>	-t
Genitiv	<i>kommu:n-i-n</i> <i>förstärkare-n</i> <i>upply:sningen-i-n</i> <i>plå:tburk-i-n</i>	-n	-	
Partitiv	<i>sche:ma-a</i> <i>spanska-a</i> <i>brännbollen-i-a</i> <i>lektio:n-ta</i>	-a,-ta	<i>plats-e-j-a</i>	-j-a
Inessiv	<i>engelska-ssa</i> <i>experiment-i-ssä</i>	-ssa, -ssä	-	
Elativ	<i>föräldramö:te-stä</i>	-stä	<i>hö:gtalare-i-sta</i>	-sta
Illativ	<i>gymna:sium-i-in</i> <i>nybörjargrupp-i-in</i> <i>föräldramö:te-en</i> <i>föräldramö:t-i-in</i> <i>fi:k:et-iin</i>	-in, -en	-	
Adessiv	<i>ri:dlektion-i-lla</i>	-lla	-	
Allativ	<i>jä:garstugan-i-lle</i> <i>språ:kresa-lle</i>	-lle	-	

Det är dock viktigt att påpeka att samma inbäddade substantiv kan ha flera alternativa böjningssätt i samma position i interaktionen, och även att samma talare kan böja substantiv i samma funktion på olika sätt. Detta visar att det inte är fråga om etablerade böjningar av lånord²⁴ (jfr t.ex. Poplack & Meechan

²⁴ Lindgren (1993) har i sin avhandling undersökt morfologisk variation i kvänska och dragit gränsen mellan felsägningar och novationer på basis av varianternas frekvenser. Hon har dock fått kritik för sin användning av frekvenskriterium (t.ex. Anttila m.fl. 1995:394–395) och jag har inte tillämpat samma metod i min avhandling.

1998:135) och att även de grammatiska strukturerna används flexibelt och kreativt. Bland annat kan ordet *uppgift* böjas som objekt i svenskans nominativ plural *uppgifter*: "muuten me saadaan blackouteja kun me tehdään *uppgifter*" 'annars får vi blackouts när vi gör uppgifter'. I andra kontexter har ordet fått en dubbel pluralmarkering: *uppgiftereitä*. Ordet har först fått svenskans pluraländelse *-er* och sedan finskans pluralmarkering *-ei*. Därefter kommer finskans partitivändelse *-tä*: "mää en jaksu tehdä mitään *uppgiftereitä*" 'jag orkar inte göra några uppgifter'. Även ordet *glosor* som objekt har parallella böjningsformer: *glosor* och *glosoreita*. En alternativ tolkning är att grundorden är *uppgifterit* (inte *uppgiftit*) och *glosorit*. Det är möjligt att *uppgifterit* och *glosorit* fungerar som en sorts kollektiva substantiv som nästan inte förekommer i singularis.

Ordet *kartor* kan böjas som objekt i finskans partitivform: "mitä ihmeen *världska:rttoja* me katotaan?" 'vad för slags världskartor tittar vi på?' eller i svenskans nominativ: "se alko vetämään typ *ka:rtorna* ne:r" 'hen började dra typ kartorna ner'. Här kan finskans form *karttoja* 'kartor' ha bidragit. Det verkar som om i synnerhet svenska substantiv i plural kan förekomma i svenskans nominativ i finska yttranden: "saadaankohan me *frå:gor* matematiikasta" 'jag undrar om vi får frågor om matematik', "niin mutta sillonhan tullee tietysti *studiebidrag*" 'ja men då får man givetvis studiebidrag', "siellä on vissiin niitä *lägenheter*" 'de har antagligen sådana där lägenheter där'. Ibland bäddas hela verbfrasen in och då följer verb + objekt-konstruktionen svenskans morfosyntax: "miten ne tullee fiksa sen *tända ljus*" 'hur ska de fixa det där med att tända ljus', "jos se on ICA niin se on *sälja jordgubbar*" 'om det är ICA så är det att sälja jordgubbar'.

Verben utgör cirka 10 % till 15 % av de inbäddade orden i Haparandamaterialen från 2014 och 2015 och de böjs i regel enligt person och finskans grammatik. I tabell 6 presenteras böjningen av de inbäddade verben i infinitiv och i presens i första, andra och tredje person. Det finns inga belägg på inbäddade svenska verb i finska personkasus i pluralis.

TABELL 6 De svenska inbäddade verben i infinitiv och i olika finska personkasus i singularis i presens indikativ i Haparandamaterialet

Person	Indikativ	infinitiv och presens	ändelse
infinitiv	<i>ja:ga:, by:ta: om, palla:, sta:pla-ta, sö:ka-ta, blanda-ta</i>		<i>-a, -ta</i>
sg. 1.	<i>lämna:-n, kolla:-n, sälja:-n</i>		<i>-n</i>
sg. 2.	<i>spe:la:-t</i>		<i>-t</i>
sg. 3.	<i>skolk:a:, ja:ga:</i>		<i>-</i>

Som det framgår av tabell 6 får de inbäddade svenska verben finskans infinitivändelse *-a* (jfr VISK § 120). Detta innebär att svenskans infinitivform får en lång *a*-vokaländelse: *skicka:, by:ta: om, palla:..* Vissa svenska verb får finskans

ändelse *-ta* i infinitiv: *blāndata*, *spe:lata*, *stā:plata* och *my:sata*. Dessa s.k. *kontraherade* infinitiver brukar ha en hög andel i kontaktvarieteter i finska (t.ex. VISK 2004 § 330; Halmari 1997:141). Följande svenska inbäddade verb följer de kontraherade verbens böjning i första person singular: *palla:n* 'jag pallar', *lämna:n* 'jag lämnar', *kolla:n* 'jag kollar', *jogga:n* 'jag joggar', *hänga:n pā* 'jag hänger på'. De följer även samma böjning i andra *spe:la:t* 'du spelar' och tredje person singular "kuka niitä sitten *ja:ga:?*" 'vem jagar dem då?'. Den vanligaste tempusformen är presens, men även preteritum förekommer, t.ex. "*pluggasin* siihen *pro:viin*" (kontraherad imperfekt) 'jag pluggade till det där provet' och pluskvamperfekt som bildas av finskans personböjda hjälpverb *olit* 'du hade' och svenskans huvudverb som böjs enligt finskans morfosyntax²⁵, t.ex. "kenet sää *olit ringannu in* tuossa kuvassa" (kontraherat verb igen, med långt *-nnu*) 'vem hade du ringat in på den där bilden' (se tabell 7). Även verbpartikeln *in* bäddas in i yttrandet. Modusformen är vanligen indikativ, men det finns även ett exempel på en passiv verbform med imperativ betydelse: *ei tafsata!* 'tafsa inte! / inte tafsa!' och finskans konditionalis, t.ex. *skolk:kaisit* 'du skulle skolka' eller 'skolkade' i yttrandet "mitä sun isi sanois, jos sää *skolk:kaisit koko kasin*" 'vad skulle din pappa säga om du *skolkade* hela åttan?' (tabell 7).

TABELL 7 De svenska inbäddade verben i preteritum och supinum och i olika modus

PERSON	INDIKATIV, PRETERITUM	ÄNDELSE
SG. 1.	<i>skolk:asi-n, pluggasi-n</i>	<i>-n</i>
PERSON	INDIKATIV, SUPINUM (PL.PERFEKT)	ÄNDELSE
SG. 2.	<i>olit ringannu in</i>	<i>-annu(t) (-nut)</i>
PERSON	IMPERATIV, FINSKANS KONDITIONALIS	
	<i>ei tafsata!</i>	
SG. 2.	<i>skolk:kaisit</i>	

De tvåspråkiga ungdomarna tycks således använda finskans verbböjning, när de integrerar svenska verb i finskans fonologi och morfosyntax. Verbpartikeln verkar inkorporeras tillsammans med verbet och är betonad, t.ex. "mää en halua ainakaan *by:ta: om* tuolla" 'jag vill åtminstone inte byta om där'. Det finns några enstaka exempel på svenska verb i finska yttranden som inte följer finskans grammatik, men då föregås de oftast av en diskurspartikel: "mun olis pitäny lainata Kaisalta hevosta *niinkö hyra*" 'jag borde ha lånat Kajsa en häst liksom hyra' (jfr Kolu 2017 och avsnitt 6.1.4).

²⁵ Tempusformen pluskvamperfekt i finskan bildas med hjälpverbet *olla* 'vara' i imperfekt och huvudverbet böjs i participform i nominativ. I standardfinskan kongruerar både hjälpverbet och verbets participform, men i talspråket är participformens inkongruens vanlig, t.ex. "Kenet olit *ympyröinyt* kuvassa?" 'vem hade du ringat in på bilden' (i standadspråk) och "Kenet olit *ympyröiny* kuvassa" (i talspråk) (jfr VISK §112). Här följer formen *olit ringannu* den talspråkliga formen.

I negerande yttranden följer talarna finskans syntax och placerar finskans personböjda nekningsverb före det svenska huvud verbet som följer finskans morfosyntax, t.ex. *en ork:a*: 'jag orkar inte', *en kolla:a* 'jag kollar inte', *ei skolkannu* (en kontraherad form) 'skolkade inte' (se tabell 8).

TABELL 8 De svenska inbäddade verben med finskans nekningsverb i Haparandamaterialet

PERSON INDIKATIV, PRESENS OCH PRETERITUM	
SG. 1.	<i>en jogga:</i> <i>en ork:a:</i> <i>en kolla:</i>
SG 3.	<i>ei skolkannu</i>

I regel följer de inbäddade svenska verben finskans verbböjning i person, tempus och modus, men det finns även exempel på svenska böjningsformer och blandade böjningsformer, t.ex. "jos se *olis* typ *gätt* några steg" 'om det hade typ gått några steg'. Troligen processar talarna inte alltid grammatiska konstruktioner på ordnivå, utan på verbfrasens och syntaxens nivå. Det innebär att det primära valet är t.ex. verbfrasen och den syntaktiska konstruktionen bestämmer böjningsformen (jfr Wande 1982:11). Troligen kommer t.ex. följande yttrande "se *saa* *betalt* siitä kun se menee sinne kirkkoon" från svenskans 'hon får betalt när hon går till den där kyrkan'. Den svenska verbfrasen *få betalt* är således avgörande för att huvud verbet böjs i svenskans participform. I finskan skulle detta uttryckas på ett annat sätt, t.ex. *saada maksu/maksaa palkkaa* 'få lön': '*sille maksetaan palkkaa*'.

Adjektiv och adverb utgör ungefär 10 % till 13 % av de inbäddade svenska orden i Haparandamaterialet. I tabell 9 presenteras böjningen av de inbäddade adjektiven.

TABELL 9 Böjning av inbäddade svenska adjektiv i Haparandamaterialet

KASUS	SINGULARIS	PLURALIS
Nominativ	se on semmonen <i>hängi:g</i>	ne halus kaks <i>seriö:sa</i>
Positiv	'den är en sån där <i>hängig</i> '	'de ville ha två <i>seriösa</i> '
Komparativ	me ollaan vähän enemmän <i>mognare</i> 'vi är lite mer <i>mognare</i> '	

Adjektiven förekommer vanligen i predikativ ställning i Haparandamaterialet. Svenskans nominativ kan anses vara en ommarkerad form i följande exempel, eftersom även finska adjektiv i motsvarande yttranden skulle vara i nominativ i exempel (1) och (2).

- (1) onko se sinusta *tr̥:kig* 'tycker du att den är tråkig?', fi. 'tylsä'
- (2) typ äitiki laittaa meiliä että mää oon *sj̥:k* 'typ även mamma skickar mejl att jag är sjuk', fi. 'sairas', 'kipeä'

I exempel (3) böjs adjektivet *seriös* i svenskans pluralform efter finskans räkneord *kaks* 'två'. Det finns bara ett exempel (4) på ett svenskt adjektiv som har fått finskans böjningsändelser i Haparandamaterialet. Adjektivet *äcklig* har fått partitivformen i pluralis *äcklisiä*.

- (3) ne halus kaks *seriö:sa* 'de ville ha två seriösa'
- (4) nää on *äcklisiä* nämä tuolit 'dom här stolarna är äckliga', fi. 'ällöttäviä'

I exemplen (5) och (6) böjs adjektiven *sjuk* och *färdigt* i svenskans nominativ även om finska adjektiv i motsvarande finska yttranden skulle böjas i translativ: *sairaaksi* och *valmiiksi*.

- (5) mää syytin iskää kun se ei ilmottanu mua *sj̥:k* sillon 'jag skyllde på pappa för att han då inte sjukskrev mig', fi. 'sairaaksi' (fi. translativ).
- (6) mää en oo tehny *fä:rdigt* sitä 'jag har inte gjort färdigt det', fi. 'valmiiksi' (fi. translativ)

Finskans kasusform translativ med ändelsen *-ksi* kan vara svår att kombinera med svenska adjektiv. Å andra sidan skulle det eventuellt vara möjligt att säga "mää syytin iskää kun se ei ilmottanu mua *sj̥:kiksi* sillon" 'jag skyllde min pappa när han inte då sjukskrev mig' och "mää en oo tehny *fä:rdi:ksi* sitä" 'jag har inte gjort färdigt det', men det förekommer inga belägg på finskans translativ i materialet.

Även komparativformer av adjektiv böjs enligt svenskans grammatik.

- (7) me ollaan vähän *enemmän* *mō:gnare* 'vi är lite (mer) mognare', fi. 'kypsempiä'
- (8) Giganten se on *dy:rare* 'Giganten är dyrare', fi. 'kalliimpi'

I exempel (7) finns det två markeringar för komparativ: först finskans perifrastiska *enemmän* 'mer' och därefter svenskans komparativform *mognare* 'kypsempi'. Detta är ett exempel på dubbel morfologi (jfr Aikhenvald 2002: 106; Gardner-Choloros 2009; Park 2013: 295). I exempel (8) kompareras adjektivet *dyr* enligt svenskans grammatik. Båda exemplen har lite komplicerade vokalstammar och finskans komparativform kan vara svår att kombinera med svenska adjektiv. Eventuellt skulle man kunna säga "me ollaan vähän *mō:gnimpia*" och "giganten är *dy:ri:mpi*²⁶".

²⁶ Formen *tyyris* 'dyr' förekommer i vardagligt språk i finskan. Adjektivet har lånats från svenskan och böjs i komparativformen *tyyriimpi* 'dyrare'.

Även i sådana fall där adjektivet i Haparandamaterialet fungerar som sättsadverbial böjs det enligt svenskans grammatik och får suffixet *-t*. *Svenska Akademiens grammatik* (Ord: Adj. § 67; Adv. § 1) betraktar inte formerna på *-t* som adverb utan som adjektiv. I VISK (2004 § 371; 373) förs motsvarande finska former *normaalisti* 'normalt' och *huonosti* 'dåligt' till adverbena och de är avledningar av adjektiven *normaali* och *huono*. I exemplen (9-10) böjs adjektiven i sigularis neutrum enligt svenskans grammatik:

- (9) meidän piti puhua vaan *norma:lt* - niin *norma:lt*
 'vi skulle tala bara normalt' - ja normalt' (jfr fi. 'normaalisti')
- (10) kuitenkin Anna laittaa että mulla meni *dä:ligt*
 'ändå skriver Anna att det gick dåligt för mig' (jfr fi. 'huonosti')

Varför följer de inbäddade adjektiven i regel svenskans morfosyntax i motsats till svenska substantiv och verb? Orsaken kan givetvis vara finskans komplexa adjektivändelser som är besvärliga att foga ihop med svenska adjektiv. Den mest troliga förklaringen är dock att talarna inte rör sig på ordnivå utan t.ex. på verbfrasnivå och på syntaxnivå. De tvåspråkiga talarna processerar antagligen den svenska verbfrasen och följer svenskans syntaktiska konstruktion som avgör adjektivets kasus, t.ex. "kuhan mää *saan go:dkänt*" 'bara jag får godkänt' och "se on kumminki *vä:rt* kysyä vähän joka puolelta" 'det är ändå värt att fråga lite överallt' (jfr. Wande 1982:11). I Noltes (2011) studie av engelskans inflytande i finländskan saknades adjektiven nästan helt.

Sammantaget visar analysresultaten att de inbäddade substantiven i Haparandasamtalen i regel följer finskans grammatik, men att talarna ofta använder parallella böjningsformer. Även de inbäddade verben böjs efter finskans personböjningar och tempus- och modusformer. Däremot följer adjektiven svenskans verbfraser och syntaktiska konstruktioner med verb + adjektiv, t.ex. *tuntuu blādat* olla pitkä '*känns blādat* att vara lång', "mutta jos sää jos *tiiät sä:kert* että sää haluat bli någonting inom vården" 'men om du *vet säkert* att du vill bli någonting inom vården'. Ordföljden överensstämmer i de flesta fall i båda språken vilket antagligen underlättar den flexibla användningen av språkresurserna på syntaxens nivå.

Såväl talarnas lexikon som grammatiska resurser skapar synergier i Haparandaungdomarnas kommunikation. Den viktigaste uppgiften som de grammatiska strukturerna och morfologin har är att de fungerar som ett flexibelt "fogämne" som möjliggör att kommunikationen fortlöper smidigt.

Jämförelsen med samtalsmaterialet från de två sverigefinska skolorna i Stockholms län uppvisar likadana böjningar av svenska substantiv som i Haparandasamtalen. I vissa fall böjs de inbäddade substantiven i finskans kasusformer, t.ex. "ja sit sulle tulee *trä:ningsvärk:iä*" 'och då får du träningsvärk'. Ordet *trä:ningsvärk* har fått finskans partitivform (jfr. fi. 'sitten sulle tulee *treenisärkyä*'). Adjektivet *sjuk* har fått *i-epentes*²⁷ i följande exempel ur

²⁷ Epentes betyder att en vokal eller en konsontant läggs till i ordet för att underlätta uttalet (Nettelbladt 2007).

Stockholmsmaterialet: "mää oon vähän *sju:ki*". Detta är ett vanligt sätt att integrera svenska ord i finskan både i Haparanda och i Stockholm (jfr Wande 1982:11; Lainio 1996:304; Kolu 2016a:303). Vanligen böjs adjektiven dock enligt svenskans verbfras och morfosyntax även i Stockholmsamtalen, t.ex. "meillä se tulee niin *natu:rligt* kuitenkin kun me sanotaan niitä sanoja" 'det *kommer* dock så *naturligt* för oss när vi säger dessa ord'.

Det förekommer dock mer variation i böjningsformerna i ungdomarnas interaktion i Stockholmsamtalen än i Haparandamaterialet och det verkar som om Stockholmsungdomars språkbruk fått mer inflytande från svenskans syntax. Jämfört med Haparanda finns fler exempel på svenska substantiv som objekt som står i svenskans nominativform även om finskans grammatik skulle kräva genitivform, t.ex. "mää saan tavallaan *bekräftelse...*" 'jag får på sätt och vis bekräftelse' i stället för finskans 'mää saan tavallaan vahvistuksen'. Det skulle vara tänkbart att eleverna hade använt den bestämda formen *bekräftelsen* som skulle ha liknat mer finskans genitivform: mää saan tavallaan *bekräftelsen* (jfr i Haparanda: "ootko tehny muuten sen *upply:sningenin?*" 'har du förresten gjort den där upplysningen').

Även Wande (1982:11) antog att det finns ett samband mellan valet av ord/fras och användning av syntaktisk konstruktion i satsen som helhet hos sverigefinska talare, t.ex. förmodade Wande att den sverigefinska frasen *tulee toppi* kom från svenskans 'det blir stopp'. Vidare konstaterade Wande (ibid.) att "valet av frasen ifråga är det primära (lexikala) valet, sedan talaren väl bestämt sig för vad han ska säga, och att det är detta som i sin tur bestämmer kasusvalet i det följande uttrycket". I likhet med Wande (ibid.) antar jag att valet av t.ex. verbfraser hos de sverigefinska ungdomarna i Stockholmsmaterialet är det primära valet (efter det att talaren bestämt sig vad hen vill säga) och att den svenska verbfrasen avgör kasusvalet, t.ex. "mää saan tavallaan *bekräftelse* 'jag får på sätt och vis bekräftelse' (jfr fi. 'mää saan tavallaan vahvistuksen'). Ibland har hela svenska verbfrasen bäddats in: "nehän niinku tavallaan *hejar på det där la:get* 'de liksom på sätt och vis *hejar på det där laget*'. I exempel (11) ur Stockholmsmaterialet använder Natalia (på rad 3) verbfrasen "koputti *visst de*" 'knackade visst det' som är någon slags blandning av finskans *koputti varmasti* 'knackade visst' och svenskans konstruktion *det gjorde det visst det* (dvs. någon knackade på).

(Ex. 11 Stockholm: *koputti visst de*)

1 Natalia:	joku koputti mutta älä avaa ovea
'någon knackade på men öppna inte dörren'
2 Ines:	ei kukaan koputtanu
'det gjorde det inte'
3 Natalia:	<i>koputti visst de</i>
'knackade visst det' ('det gjorde visst det')
4 Ines:	↑*koputti visst de mikä sana toi oli*
'vad var det där för ett ord'
5 Natalia:	no se on Natalia S:n uusi keksintö
'nå det är Natalia S:s nya innovation'

På rad 4 kommenterar och skrattar Ines åt Natalias syntaktiska konstruktion vilket kan tolkas som ett tecken på att hon upplever konstruktionen som överraskande eller problematisk. Natalia försvarar sitt sätt att tala och konstaterar att konstruktionen är hennes eget påhitt. Sådana här metaspråkliga kommentarer visar att samtalsdeltagarna själva är medvetna om att enspråkiga grammatiska regler och restriktioner ibland behöver kringgå i interaktionen (jfr Gardner-Chloros 2009:107). Den komplexa syntaktiska konstruktionen som tycks vara en blandning av finskans och svenskans syntax stöder åter de tidigare studierna om att båda språken samtidigt är aktualiserade i hjärnan på den tvåspråkiga talaren. Dessutom är exemplet ett bevis på att talarna även använder grammatik flexibelt och kreativt i interaktionen och att talarna även gör individuella val när de använder sina lingvistiska resurser. Det är således främst fråga om dynamiska idiolekter och inte om statiskt språkbruk i en viss språkgemenskap (jfr Otheguy m.fl. 2015).

I det andra jämförelsematerialet från en svenskspråkig skola i Helsingfors fungerar svenska som matrisspråk och de inbäddade finska inslagen består huvudsakligen av enstaka substantiv, verb och adjektiv. De inbäddade finska orden böjs dock på samma sätt som de skulle böjas i motsvarande finska yttranden, t.ex. "jag har aldrig slått nåt annat än liksom *nyrkeilysäkkiä*" 'boxningsäck' (fi. en ole koskaan lyönyt muuta kuin *nyrkeilysäkkiä*), "han sku ha *sulanu*" 'han skulle ha smält' (fi. 'hän olis(i) *sulanu(t)*'), "förhören for så *kakasti*" 'förhören gick så skitigt/dåligt' (fi. 'kuulustelut meni(vät) *huonosti/kakasti*'). Detta tyder på att både svenskans och finskans syntax samtidigt är aktualiserade. Även Helsingforstalarna föredrar ordföljd som överensstämmer i båda språken, men det finns även några exempel på nekande satser och då placeras negationen efter huvud verbet enligt svenskans syntax, t.ex. "men den här *äänittää* *inte* på timmen" 'men den här *spelar inte in* på timmen'. Dessutom fungerar de finska substantiven som förekommer i prepositionsfraser som rektioner, t.ex. "jag ska fara till *päiväkoti*" 'till daghem' och "jag väntar det där när man far till *lukio* gymnasiet". Detta innebär att negerande satser och rumsadverbial fungerar precis tvärtom jämfört med samma konstruktioner i Haparandasamtalen där de följer finskans morfosyntax: I Haparanda placeras talarna finskans nekningsverb före det svenska huvud verbet och substantiven som uttrycker lokalitet böjs enligt finskans inre och yttre lokalkasus.

Det som är gemensamt för de tre delmaterialen är att talarna favoriserar parallell ordföljd och motsvarande syntaktiska konstruktioner. Det möjliggör antagligen flexibel användning av de grammatiska strukturerna. Resultatet tyder också på att talarna inte processar de grammatiska strukturerna på ordnivå utan på högre nivåer, dvs. på fras- och textnivå (jfr Abrahamsson 2009).

Det finns skäl att tro att även de typologiska skillnaderna påverkar resultaten. Finskan är ett agglutinerande språk med många böjningsändelser, medan svenskan är ett mer analytiskt språk med artiklar och prepositioner. Finskans rika kasussystem med 15 olika kasusformer påverkar antagligen

integreringen av de inbäddade svenska orden. Det är således inte oväntat att de svenska orden integreras i finskan (som matrisspråk) med hjälp av finskans böjningsändelser. Däremot var det överraskande att även de finska orden i svenskan i Helsingforsmaterialet oftast följer finskans grammatik. Om de finska orden anpassas till svenskan som matrisspråk, sker detta med hjälp av artiklar och prepositioner. Av resultaten att döma kommer finskans och svenskans typologiska särdrag fram i integreringen av orden.

Sammantaget utgör de grammatiska dragen, morfologin, syntaxen och lexikon viktiga lingvistiska resurser i den tvåspråkiga kommunikationen. Av resultatet att döma utgör även de grammatiska resurserna en flexibel och dynamisk resurs: det är inte alltid givet att ens samma talare utnyttjar samma strukturella lösningar för samma kommunikativa syften. Detta resultat överensstämmer med translanguaging (Otheguy m.fl. 2015) enligt vilken tvåspråkigas mentala grammatiker är strukturerade och att de bildar en integrerad uppsättning av lingvistiska drag som de tvåspråkiga använder sig av för att skapa innebörder i kommunikationen med varandra. Det är således inte fråga om växling mellan två olika grammatiska system som knyter an till separata, autonoma språk, utan talarnas språkpraktiker innebär aktiva och flexibla handlingar där de kreativt väljer vissa drag ur sin språkrepertoar. Otheguy m.fl. (2015) konstaterar:

Under translanguaging the mental grammars of bilinguals are structured but unitary collections of features, and the practices of bilinguals are acts of feature selection, not of grammar switch (Otheguy m.fl. 2015:281).

Ett annat viktigt resultat är att talarna inte alltid processar på ordnivå när de väljer mellan sina lingvistiska resurser, utan de opererar oftast på högre syntaktiska nivåer, t.ex. påverkar valet av verbfrasen adjektivböjningen i Haparanda- och Stockholmsamtalen. I Helsingforsmaterialet tycks talarna processa parallellt båda språkens syntax i interaktionen.

Mina resultat står i strid med Myers-Scottons (1997) påstående att matrisspråket erbjuder "en matris", dvs. en morfosyntaktisk ram för de inbäddade elementen i kodväxlingen. Resultaten överensstämmer t.ex. med Parks (2013) studier av kodväxlingen mellan svenska och koreanska: även han kunde ifrågasätta modellens universella karaktär. Användningen av de grammatiska resurserna i tvåspråkiga samtal är mer komplex än de villkor som de universella modellerna ställer för alla tänkbara språkpar. Detta bekräftar grundprincipen inom translanguaging att det inte är fråga om autonoma och separata språk med tydligt avgränsbara grammatiska system, utan även de grammatiska strukturerna bildar en integrerad resurs. Det är således inte viktigt för talarna vilket språk de enskilda strukturerna härstammar ifrån, utan det viktigaste är att kommunikationen fortlöper smidigt. De grammatiska strukturerna är således inte avgränsbara, utan de samspekar, överlappar, smälter samman och genomskär varandra i ungdomarnas kommunikation. Bl.a. är blandade konstituenten, dvs. "växling inom ett ord" (t.ex. *hö:gtalareista*), dubbel morfologi (t.ex. *uppgiftereitä*), blandade böjningar och blandade

syntaktiska konstruktioner (t.ex. *olit ringannu in* 'du hade ringat in' och "*koputti visst de*" 'knackade visst de') tydliga bevis på detta.

6.1.2 De fonetisk-fonologiska resurserna i de tvåspråkiga samtalen

Förutom grammatik och morfologi används fonetisk-fonologisk anpassning i integreringen av de inbäddade orden vid kodväxlingen. Denna avhandling har inte som syfte att analysera de fonetiska effekter som kodväxlingen har på de inblandade språken. Det har gjorts av Kolu & Kuronen (2015) i en artikel som inte ingår i avhandlingen. Den fonetiska integreringen överlappar dock delvis med den morfologiska (jfr Boyd 1993) och därför tar jag här upp några exempel på fonetiska drag vid integreringen av de inbäddade (enskilda) orden i matrisspråket. Hypotetiskt kan man tänka sig följande tre alternativ: a) inga fonetiska förändringar sker i talarens uttal vid det inbäddade ordet med samtalets matrisspråk, b) fonetisk förändring sker och t.ex. det inbäddade svenska ordet uttalas på svenska i finska som matrisspråk och vice versa: det inbäddade finska ordet uttalas på finska i svenska som matrisspråk eller c) det inbäddade ordet realiseras fonetiskt med en blandning av svenska och finska (jfr Bullock & Toribio 2008; Kolu & Kuronen 2015).

Bullocks och Toribios (2008) studie av kodväxling mellan engelska och spanska visade att kodväxlingen har fonetisk inverkan på de tvåspråkigas uttal, men att det var svårt att förutspå i vilken riktning denna påverkan skulle ske. Inverkan kan vara asymmetrisk, dvs. inverkan sker endast i en riktning eller båda språken kan påverkas av varandra. Enligt Bullock och Toribio (2008) kan de varierande fonetiska dragen inte reduceras till det ena språkets dominans eller nivån på språkkunskaper. De anser vidare att det snarare är fråga om sociofonetiska²⁸ strategier som de tvåspråkiga har till sitt förfogande när de upprätthåller kontrasten mellan språken. Talarens språkkunskaper, metaspråkliga kunskaper och språksocialisering, dvs. hur hen socialiseras in i ett språk, samverkar i val av strategierna (Bullock & Toribio 2008).

I det följande presenteras exempel på inbäddade ord i finska respektive svenska som matrisspråk i de tre delmaterialen. I Haparanda fungerar finska oftast som matrisspråk och de inbäddade svenska orden följer då vanligen finskans morfosyntax. Däremot uttalas de inbäddade svenska orden med svenskt uttal eller med en blandning av svenskans och finskans uttal. I följande yttrande "*sen jälkeen kun me saadaan ne presentko:rtit*" 'efter det att vi får de där presentkortet' uttalas ordet *presentkortit* som [pə'sen:t.ku:ɪ(t)]. Huvudtrycket är på ordets andra stavelse och talaren uttalar ett tydligt supradentalt (retroflex) t-ljud. Det finala t:et är mycket svagt eller helt reducerat. Det intressanta ur ett fonetiskt perspektiv är att ordets betoningmönster och vokalkvaliteten [u] i efterledet *kortit* kommer från svenskan. Dessutom har efterledet ett supradentalt t-ljud, även om det saknas i

²⁸ Sociofonetik har ett sociolingvistiskt perspektiv på fonetik. Inom sociofonetik undersöks t.ex. relationen mellan fonetisk variation och social status, identitet, talregister osv. (Thomas 2011).

finskan. Här sker således ingen fonologisk integrering av det svenska ordet. Det kan antas att talaren förknippar det svenska uttalet med det svenska ordet och följer det svenska uttalet även om ordet grammatiskt har integrerats i finskan. Det enda som saknas är svenskans aspiration hos *k*-ljudet i efterledet *kort*, men detta behöver inte heller utgöra en fonetisk anpassning till finskan; kanske har talaren ingen aspiration i ordet i sitt svenska uttal (frågan om aspiration är mycket komplex och kan inte analyseras djupare här). Med tanke på att den fonetisk-fonologiska och grammatiska integrationen ofta används som ett kriterium för lånord (t.ex. Grosjean 1982:146; Poplack & Sankoff 1984), är resultatet motstridigt. Enligt Poplack (1980:586) är det fråga om lånord om det fria morfemet fonologiskt är anpassat efter det mottagande språket. Hur ska sådana ord kategoriseras som anpassats till finskan grammatiskt men inte fonologiskt? I det andra exemplet från Haparanda "eikä siihen voi *pluggata*" 'och man kan inte plugga till det' har uttalet av ordet *pluggata* [ˈplʉgːɑtɑ] drag från båda språken. Det finns t.ex. ingen aspiration i *p*-ljudet, men *g*-ljudet är tydligt tonande och den betonade vokalens kvalitet svensk (uttalas mer som en hög centralvokal [ɥ] än som en central mellanvokal [ø]).

I Stockholmssamtalen integreras inte heller de inbäddade orden fonetiskt-fonologiskt (och inte heller alltid grammatiskt) i matrisspråket (se 6.1.1). I exempel 12 från Stockholmssamtalen uttalas det inbäddade svenska ordet *onödigt* med en tydlig grav accent, vilket resulterar i att en av samtalsdeltagarna, Karoliina, reagerar på det. Hon har nyligen flyttat från Finland till Stockholm och säger sig inte kunna svenska. De två andra talarna, Karoliina och Hanna är födda i Stockholm. Karoliina har märkt att de två andra talarna använder svenskans uttal av de svenska orden även om de har finska som matrisspråk. Hon anser att det låter fint. Stina har en tydlig grav accent i ordet *onö:digt* [uːˈnøːˈdɪt]. I exempel 12 har ordet *onö:digt* inte integrerats vare sig fonetiskt eller grammatiskt i matrisspråket.

(Ex. 12 Stockholm:)

1 Stina:	se on kumminki vähän <i>o:nö:digt</i> kun ei me ikinä tarvita niitä sanoja
'det är ändå lite onödigt när vi aldrig behöver de där orden'
3 Karolina:	tuo on just hyvä ko te silleen kun te puhutte suomea ja kun te sanotte ruotsalaisia sanoja se ruotsi on niinku kun te sanotte niinku aksentilla sen ruotsalaisen sanan se on niin hyvän kuulosta
'det är just bra när ni sådär talar finska och när ni säger svenska ord det där svenska är liksom när ni säger det där svenska ordet med liksom accent så låter det så bra'
4 Stina:	se on vähän niinku <i>onö:digt onö:digt</i> ((överdriver den grava accenten)
'det är bara liksom onödigt onödigt'

I Helsingfors har ungdomarna oftast svenska som matrisspråket. De inbäddade finska orden uttalas dock enligt finskans uttal. I följande exempel uttalas ordet *enkku* (den talspråkliga formen av finskans *englanti* 'engelska') enligt finskans uttal: "Har ni vem i *enkku*?" ['enk:u] 'vem har ni i enkku (som lärare)? Även ordföljden följer finskans talspråkliga ordföljd: 'Onko teillä kuka enkussa?' Prepositionsstrukturen kommer dock från svenskan, så detta kan åter anses vara en blandning av svenskans och finskans morfosyntax och fonologi. Det andra exemplet från Helsingfors har finskans verb *haukkua* i den för Helsingforsstalspråket typiska formen *haukkuu*: "Alla *haukkuu* dom" ['hauk:u:] 'alla skäller ut dom/sablar ner dom'. Höckerstedt (2009) har visat att verbböjningen i finskan och svenskan följer samma mönster. I talspråk saknar svenska verb i presens (t.ex. *kollar*) ofta det sista r-ljudet och har en förlängd slutvokal (*kolla*:). Svenskans verb i presens sammanfaller med finskans presens i tredje person. De inbäddade finska verben i för övrigt svenska yttranden står ofta därför i tredje person singular oavsett subjektet (t.ex. jag, vi, de): "vi *selittää* de här för alla" 'vi förklarar det här för alla' (jfr även Paunonen & Paunonen 2000; Paunonen 2006: 37-38; Höckerstedt 2006; Saari 2006: 150; Henricson 2015:135).

Sammantaget tycks de inbäddade svenska orden i finskan i Haparandamaterialet uttalas antingen enligt svenskans uttal eller med en blandning av svenskans och finskans uttal, dock med preferens för det första alternativet. I Stockholmssamtalen integreras de svenska orden oftast inte fonetiskt i finskan, medan de inbäddade finska orden i svenskan i Helsingforsmaterialet följer finskans uttal. Av resultaten att döma kan det antas att fonologin är en sådan nivå som tillåter gränser, men även här finns det neutrala möten mellan finskt och svenskt.

Det bör också minnas att vissa etablerade svenska ord har integrerats i finskan i Haparanda både fonetiskt-fonologiskt och grammatiskt och orden kan därigenom anses vara lånord, t.ex. *rasti*, *festi*, *fi:kata* etc. Samma ord förekommer även i Stockholmsmaterialet, så de är antagligen etablerade lånord även i sverigefinskan. Haparandaeleverna konstaterade även själva att de alltid använder ordet *rasti* (eller *rast*) i sin finska och att de aldrig använder den finska motsvarigheten *välitunti*. Även i Helsingfors finns vissa etablerade lånord som har en svensk böjning, t.ex. *en juttu*, *-n*, *juttur-na*. Frekventa lånord är även *keikka* 'spelning', *kiva* 'trevlig' och *roskis* [rɔskis] 'sopkorg' i Helsingforsamtalen.

6.1.3 Andra anpassningsstrategier i integreringen av lingvistiska resurser

Haparandaungdomarna använder flera olika integreringsstrategier när de kombinerar element från sina språkresurser. Utöver morfologin och fonologin integreras lexikala inslag med hjälp av artiklar, pronomen och olika attribut (jfr Halmari 1997; Kovács 2001; Henricson 2013; Kolu 2016a, 2016b).

Medan svenska substantiv ofta morfologiskt anpassas till finskan med hjälp av olika böjningsändelser i Haparanda- och Stockholmssamtalen (t.ex. *språ:kva:lia*, *gymna:siumiinkin* 'också till gymnasiet'), föregås de finska inbäddade

substantiven i Helsingforsmaterialet av artiklar och olika bestämningar i form av adjektivattribut, possessivpronomen eller demonstrativa pronomen (t.ex. "vi tar *en sista puheenaihe*" 'samtalsämne' "min *valmentaja*" 'tränare' och "en *sån där mittari*" 'mätare'). De analytiska dragen (t.ex. artiklar) i svenskan verkar fungera som anpassningsstrategier vid integreringen av finska ord. Användningen av det demonstrativa pronomenet *en sån där* i Helsingforsmaterialet kommer i vissa fall ganska nära användningen av diskurspartiklarna *typ* och *niinku* som också fungerar som anpassningsstrategier i Haparanda- och Stockholmsmaterialet. Diskurspartiklar behandlas dock avskilt i delavsnitt 6.1.4. Förutom att pronomenet *en sån där* fungerar som exemplifierande markör, signalerar det även kodväxling: "alla har *en sån där ikäraja*" 'åldersgräns' (Poplack 1985; Henricson 2013; Kolu 2017). Poplack kallar detta fenomen för *flagging*.

Även de finska adjektiven kombineras med svenskans possessiva pronomen och andra bestämningar i Helsingforsamtalen, t.ex. "dom var inte alls *mina tyypiset*" 'min typ', "en *sån där tyylinen*" 'av den där stilen', "det är *så här viilee*" 'kyligt', "inte *så där tunkkanen*" 'unket'.

I alla tre delmaterial bildar talarna även hybrider, dvs. sammansättningar där talarna integrerar sina språkresurser med hjälp av semantiskt tämligen tomma efterled som *juttu* 'grej' och *homma* 'grej'. I Haparandamaterialen förekommer t.ex. *testajuttu* 'testgrej', *reklamjuttu* 'reklamgrej', *kulturjuttu*, *gymnasiejuttu*, *so-juttu*, *reklamhomma*. I Stockholmsmaterialet använder talarna *svenskajuttu*, *novelljuttu* och *jordbruksjuttu*. I Helsingfors böjs *-juttu* i svenskans pluralform i *skolhänsojuttun* och *mamujuttun*.

6.1.4 Diskurspartiklar som interaktionell och grammatisk resurs

Diskurspartiklar är viktiga lingvistiska resurser såväl i enspråkiga som i två- och flerspråkiga samtal. Partiklarna har många olika funktioner av vilka flera kan realiseras samtidigt i interaktionen. Gudrun Svensson (2009) har i sin avhandling *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö* undersökt fem svenska diskurspartiklar, bl.a. *typ* i spontant och vardagligt talspråk hos ungdomar på gymnasieskolor. I Svenssons avhandling finns inga exempel på *typ* i anslutning till kodväxling, men för övrigt överensstämmer funktionerna hos *typ* i Haparandasamtalen med de funktioner som Svensson (2009) presenterar i sin avhandling. Till exempel har *typ* en approximerande betydelse i samband med tids- eller måttsuttryck, t.ex. "han är *typ* förtifem nåt sånt" (Svensson 2009:176). Även i Haparandasamtalen används *typ* i samband med tids- och måttsuttryck. Då föregås *typ* av kodväxling och det satsled som uttrycker tid eller mått: "mää olin *typ fem år då*" 'jag var typ fem år då'. Dessutom fungerar *typ* i samma betydelse även i för övrigt finska yttranden: "aamulla ko se herrää *typ neljäntä* joskus" 'på morgonen när han vaknar typ någon gång vid fyra'.

Förutom den exemplifierande funktionen fyller *typ* en viktig metalingvistisk funktion i att signalera kodväxling: "siitä tulee *typ sista*

nationella prov 'det är typ sista nationella prov'. Dessutom fungerar *typ* som en grammatisk resurs som placeras på ställen där de olika grammatiska resurserna möts: "jos se olis *typ gått några steg*" 'om den hade typ gått några steg'. *Typ* innebär ett avbrott mellan finskans konditionalis (*olis* 'hade/skulle ha') och svenskans supinumform (*gått*) och antagligen skulle övergången mellan språkresurserna vara "mindre smidig" utan partikeln. Detta antyder på att det ändå finns några syntaktiska "svetsnings- eller skärställen" där de grammatiska strukturerna från de olika språkresurserna smälter samman och ibland kräver användning av diskurspartiklar som flaggar för växlingen och dämpar "krocken" mellan strukturerna. Enligt Lindström (2008:48) ingår inte diskurspartiklar "i yttrandets övergripande syntaktiska struktur och de kan utelämnas utan att yttrandets grammatiska form blir lidande" (Lindström 2008:48). I anslutning till kodväxling tycks diskurspartiklarna däremot ha en viktig grammatisk uppgift i och med att de fungerar som syntaktiska bryggor mellan de grammatiska strukturerna. Antagligen skulle yttrandets syntaktiska struktur i det här fallet lida om partikeln utelämnades.

Svensson (2009: 77, Svenssons egen kursivering) lyfter upp begreppet *grammatikalisering* i samband med diskurspartiklar och avser med detta "att lexikala entiteter genom användning i diskursen undergår en försvagning av den semantiska betydelsen, *förblekning*, och utvecklas till icke-lexikala enheter med morfosyntaktisk eller pragmatisk användning". Diskurspartikeln *typ* i Haparandasamtalen kan således tänkas gå igenom ett slags grammatikaliseringsprocess där den håller på att få nya funktioner genom att signalera kodväxling och fungera som en grammatisk resurs i interaktionen. I Stockholmsamtalen finns tre belägg på *typ* i finska yttranden, t.ex. "täällä käydään *typ* adjetiiveja läpi" 'här går man igenom typ adjektiv'. I Helsingfors är *typ* inte lika frekvent och förekommer en gång i samband med den andra "tvåspråkiga" partikeln *jä*: i "*typ jä*:" 'typ ja'. Partikeln *niinku* signalerar kodväxling i Haparanda- och Stockholmsmaterialen och har samma funktioner oberoende av om kodväxlingen sker från finska till svenska eller tvärtom, vilket stödjer tanken om att partiklarna utgör multipla lingvistiska resurser som inte är bundna till ett visst språk.

Partikeln *nå* förekommer i alla tre delmaterial i samma positioner och funktioner, t.ex. som en yttrandepartikel som inleder en fråga: "no miten sää uskot että se sun engelska proovi meni" 'nå hur tror du att ditt prov i engelska gick?' (jfr Lindström 2008:90-91). Även *nå* har samma funktioner i interaktionen oberoende av matrisspråket i yttrandet och kan således anses fungera som en tvåspråkig resurs. *Nå* har flera interaktionella funktioner och den bär på "tyngre" semantiskt och pragmatiskt innehåll än *typ* och *niinku* som har en tydligt grammatisk funktion i anslutning till kodväxling.

En viktig resurs i både enspråkiga och tvåspråkiga samtal är reparationsmarkörer som hjälper talare att planera, korrigera och formulera om sina yttranden. På alla tre orterna reparerar ungdomarna sitt tal med hjälp av planeringspartikeln *eikö / eiku* 'nej utan' i interaktionen, t.ex. "meillä on

matikkaa *eikö* engelskaa ja gymppaa” ’vi har matematik nej utan engelska och gympa’.

Sammantaget kan det konstateras att det inte tycks vara relevant för talarna vilket språk diskurspartiklarna ursprungligen härstammar ifrån. I Haparanda-, Stockholms- och Helsingforsamtalen används ovannämnda diskurspartiklar som tvåspråkiga resurser oberoende av matrisspråket. Det tycks inte finnas preferens för diskurspartiklarna från någotdera språket. Det viktigaste är att diskurspartikeln fyller en viktig interaktionell och/eller en grammatisk funktion i samtalet. Användning av dessa diskurspartiklar kan även vara ett sätt att signalera en tvåspråkig identitet (jfr Henricson 2015:129).

6.1.5 Språkvarieteter, förhandlingspraktiker och metaspråk som resurser i meningsskapande processer

Såsom García (2011:2) konstaterar i följande citat är den viktigaste tvåspråkiga praktiken idag och speciellt i framtiden att man smidigt kan utnyttja sina språkresurser och förhandla sig fram (*translanguage*) för att skapa mening i interaktionen: “the most important language practice of bilinguals now and especially in the future is their ability to use language fluidly, to translanguage in order to make meaning beyond one or two languages”. I sådana meningsskapande processer är det inte viktigt vilket språk som används för att nå den gemensamma förståelsen utan det viktigaste är att det uppstår ett samförstånd eller en överenskommelse om innebörder mellan samtalsdeltagare. I sådana här meningsskapande processer behöver kanske alla samtalsdeltagares språkresurser mobiliseras och aktiveras. Enligt analysresultaten skapar talarnas språkresurser synergier som innebär att respektive talares språkliga resurser i talsituationen delas av hela gruppen i samtalet och bildar en gemensam språkresurs som är mer än en summa av allas språkresurser. Denna meningsskapande process kallas för *translanguaging*. Detta innebär således en utvidgning av begreppet *translanguaging* från individens språkliga resurser mot en kollektiv enhet i interaktionen.

I Haparandasamtalen uppstod det ibland avbrott i kommunikationen när en av samtalsdeltagarna signalerade att hen inte förstod eller om talarna hade olika åsikter om hur något innehåll skulle uttryckas. Då behövde ungdomarna förhandla och utnyttja sina språkresurser för att nå ett samförstånd. Förhandlingsprocessen inleddes t.ex. när någon signalerade att hen inte hängde med i samtalet och bad de andra att säga samma innehåll på finska eller på svenska. Vanligen kom samtalsdeltagarna med olika alternativa uttryckssätt och alla språkresurser kom till användning, inte bara de resurser som vi traditionellt uppfattar som olika språk såsom svenska och finska, utan även slang och dialekter. Fördelen med *translanguaging* är att alla dessa resurser kan behandlas som jämbördiga språkresurser i samtalet och i analysen. Även metaspråk utgör en mycket viktig resurs, när ungdomarna förklarar och förhandlar om olika betydelser.

Vissa förhandlingsförsök om innebörder fick dock inget gensvar hos de andra samtalsdeltagarna. Till exempel vill Jens i exempel (13) ur ett samtal

mellan honom och en annan pojke i Haparanda komma på den finska motsvarigheten till det svenska ordet *kräsen*, men får ingen hjälp av sin samtalspartner. Till slut bestämmer han sig för att *krä:sen* får heta *krä:sen* i situationen (rad 3). Antagligen förstår den andra tvåspråkiga samtalsdeltagaren dock vad han menar.

(Ex. 13 Haparanda: *nå kräsen on kräsen*)

1	Jens:	se on aika <i>krä:sen</i> se on aika <i>krä:sen</i>
'hen är ganska kräsen hen är ganska kräsen'
2		mikä on <i>krä:sen</i>
'vad är kräsen?'
3		nå <i>krä:sen</i> on <i>krä:sen</i> ²⁹
'nå kräsen on kräsen'

De tvåspråkiga talarna har dock ofta tillgång till multipla och alternativa språkresurser när de vill uttrycka något meningsinnehåll. I interaktionen mellan tvåspråkiga spelare det inte så stor roll vilka språkresurser som för tillfället används, när alla ändå förstår varandra. Flera Haparandaungdomar uppgav i enkätssvaren att de tyr sig till finska, när de får problem med att uttrycka något på svenska och tvärtom: "Om jag inte kommer på något svenskt ord, så säger jag det på finska". Detta visar att språklig kompetens kan vara en utlösande faktor för kodväxling och translanguaging.

I exempel 14 ur ett Stockholmsamtal uppstår en situation där en av samtalsdeltagarna (Hanna) råkar använda "fel" ord på finska i kontexten, nämligen ordet *tunnus* 'symbol' i stället för *tunne* 'känsla' (rad 2) vilket får de två andra samtalsdeltagarna (Karoliina och Stina) att brista ut i skratt. Hanna byter dock ut ordet till svenskans *känsla* som motsvarar det finska ordet *tunne*. Alla tycks vara nöjda med lösningen, eftersom finskans *tunne* inte nämns i situationen.

(Ex. 14 Stockholm: *tulee ihan erilainen tunnus*)

1	Hanna:	mun iho tulee ihan semmonen kuivaks ja (())-
'min hy blir helt sån där torr och (())
2		((ohörbart)) tulee ihan erilainen tunnus tai-
'det blir en helt annan symbol eller-'
3	Karolina:	[†* <i>tunnus</i> * ((skatt))
'symbol'
4	Stina:	[†* <i>tunnus</i> * ((skratt))
5	Hanna:	erilainen <i>känsla</i> ja niinku (.)
'en annorlunda känsla och liksom'
6		en mä tiedä
'jag vet inte'

²⁹ *Kräsen* heter *nirso*, (*k*)*ronkeli* eller *valikoiva* på finska.

En av språkpraktikerna i interaktionen är upprepning av budskapet på två eller fler språk eller varieteter. Detta kan också anses fungera som ett slags metaspråk. Haparandaungdomarna omformulerar ofta samma meningsinnehåll två eller flera gånger för att förtydliga budskapet, t.ex. "se alko selittää jotakin *sko:formia* alltså *kenkäformia*" 'hen började förklara någon skoform, alltså...', "se oli niinkö *i snitt pätkitty*" 'det var liksom ...i snitt'. Även i Stockholm och Helsingfors förekommer samma fenomen, t.ex. "mää en pystyis elään *landella tai siis på landet*" 'jag skulle inte kunna leva på landet eller alltså...', "vi ska *prata* vi ska *puhua*", *Raukka lapsi Stackars barn!* (Stockholm) och "e du där när du har liksom *koulua på sko:lmorgon*" 'skola' (Helsingfors). Både oavsiktlig och avsiktlig upprepning och omformulering av det sagda är en generell företeelse även i enspråkiga samtal och hos språkinlärare (t.ex. Biber m.fl. 1999; Mauranen 2007; Metsämäki 2009), men det är möjligt att två- och flerspråkiga har fler nyanser att välja mellan och använder detta mer än enspråkiga.

6.1.6 Kodväxling som språkpraktik och lexikon som en tvåspråkig resurs i refererande till den språkliga omgivningen

Växling mellan de olika språkresurserna är en av de viktigaste språkpraktikerna bland de tvåspråkiga. Antagligen speglar tvåspråkigas val mellan språkresurserna, i synnerhet när det gäller lexikon, den språkliga omgivningen i skolan och samhället. Det är dock inte befogat att påstå att ungdomarna alltid fyller luckor i sitt ordförråd i finska, när de använder svenska ord i sin finska eller tvärtom. De tvåspråkiga ungdomarna i denna studie hänvisar med vissa ord till den språkliga verkligheten runt omkring, och antagligen motsvarar dessa ord semantiskt den verklighet som de lever i. Den största gruppen av sådana här ord i Haparandamaterialet utgörs av skolord som knyter an till den svenskspråkiga skolvärlden där skolans schema följer den svenska läroplanen. Detta kommer fram i exempel (15) ur ett Haparandasamtal, där alla skolord utom *matematiikka* 'matematik' härstammar från svenska: *frå:gor*, *sko:laktivitet*, *bety:gi:n* 'till betyget'.

(Ex. 15 Haparanda: ei me voija saaha ko tää on *sko:laktivitet* eikö ookki)

1 Julia:	toivottavasti me ei saada <i>frå:gor</i> matematiikasta
'jag hoppas vi inte får frågor om matematik'
2 Elina:	ei me voija saaha ko tää on <i>sko:laktivitet</i> eikö ookki
'vi kan inte få det då det här är en
skolaktivitet eller hur'
3 Julia:	mutta katjan pittää laittaa muuten se tullee <i>bety:gi:n</i>
'men katja måste anteckna det annars
kommer det till betyget'

Det är givetvis naturligt att skolteman förekommer i samtalen, när talarna befinner sig i skolmiljön, men när det gäller kodväxling återspeglar resultatet antagligen de språkliga omständigheterna. I jämförelsematerialet från den

svenskspråkiga skolan i Helsingfors tycks eleverna inte ha ett lika stort behov av att växla mellan sina språkresurser i anslutning till temat skola, även om de också använder finskspråkiga eller tvåspråkiga talspråkliga ord för olika skolämnen vid sidan av de svenska. Den stora skillnaden är att skolorden på svenska och finska i Helsingfors syftar på samma referenter och företeelser, t.ex. skolämnen, i det finska skolsystemet. Undervisningsspråket i den svenskspråkiga skolan i Helsingfors är svenska, så det är väntat att eleverna inte kodväxlar lika mycket inom denna domän när de talar svenska. I Stockholm kodväxlar däremot ungdomarna till svenska, om de talar om skolteman när de har finska som matrisspråk.

Det som är gemensamt för kodväxlingen i Haparanda- och Helsingforsmaterialen är att talarna ofta citerar vad de har hört eller läst på originalspråket (jfr Henricson 2013:110-118). Språkparen svenska och finska har dock motsatta roller, vilket kan antas reflektera språkens dominansförhållanden och den språkliga verkligheten utanför skolan. I exempel (16) från Haparandamaterialet berättar Emma om de senaste vändningarna i TV-programmet *Paradise hotel* i Sveriges television:

(Ex. 16 Haparanda: malin laitto semmoselle *vå:gille femtusen kronor*)

1	Emma:	tiäks eilissä jaksossa
'vet du i gårdagens avsnitt'
2	Maria:	mitä (.) jotakin (.) what happened
'vad (.) något (.) what happened'
3	Emma:	nå se seiso semmosen <i>sträckin</i> takana
'nå hon stod bakom ett sådant där sträck'
4	Maria:	mm.
5	Emma:	malin laitto semmoselle <i>vå:gille femtusen kronor</i>
'malin lade på en sån där våg femtusen kronor'
6		<i>åt gången tills hon var uppe på femti tusen</i>
7		<i>emma och Yones alltså dom var ett par så att om någon</i>
8		<i>av paret gick över sträcket fick dom pengarna</i>
9		<i>men den andra personen fick ingenting</i>
10		ja sitten kummakki sai lähteä sieltä heti
'och sedan fick båda bege sig därifrån med detsamma'
11		<i>alltså hotellet (.) emma meni sen sträckin yli</i>
'emma gick över sträcket'
12	Maria:	kuinka paljon se sai
'hur mycket fick hon?'
13	Emma:	<i>femti tu:sen</i>
14	Maria:	mut on se aika hyvin
'men det är ganska bra'
15	Emma:	mutta se sano (.)siis se alko itkeen raukka se on niin
'men hon sa alltså hon började gråta stackars hon är
16		<i>ihana ihminen se vaan jag tror jag fick blackout eller</i>
'en så fin människa hon ba jag tror jag fick blackout'
17		<i>eller nå:nting ja tälleen</i>
'eller nånting och så'

I utdraget kommer det mycket tydligt fram att Emma hänvisar till programmet och det som skedde i avsnittet på svenska, eftersom det är fråga om ett svenskspråkigt program. Alla de svenska ord som Emma använder i berättelsen kommer antagligen från programmet, t.ex. *sträckin* 'sträckets', *femti tusen kronor*, *vågille* 'till vågen'. De inbäddade svenska orden har en *referentiell* funktion (jfr Appel & Muysken 2005:118). Dessutom utlöser samtalsämnet en längre sekvens på svenska på raderna 6-9. På rad 14 citerar Emma på originalspråket vad Emma hade sagt i programmet: "jag tror jag fick blackout eller nånting". En viktig funktion som kodväxling har är att talarna återger det sagda på originalspråket (jfr Gumperz 1982 s. 76-80; Berglund 2008 s. 209; Henricson 2013:110-118). Växlingen mellan språkresurserna utgör således en viktig *funktionell* resurs som används i refererandet till den språkliga omgivningen (jfr Henricson 2013:110). Enligt Kalliokoski (2005:11-14) används olika språkresurser i citat även för att förtydliga skillnaden mellan olika röster. Jag anser dock att det viktigaste sambandet finns mellan det originalspråk på vilket det hörda eller lästa har sagts eller lästs och det språk som citatet återges. Jag tror att det därför ofta förekommer kodväxling i samband med tvåspråkigas berättelser såsom i exempel (16) (jfr Kalliokoski 2005:16; Henricson 2013:111). Citat föregås av olika diskurspartiklar (se rad 11 och 16 i exempel 16).

I Stockholmsmaterialet förekommer inte kodväxling i alla de elva samtalen, utan vissa samtal sker helt och hållet på svenska. I de samtal där eleverna använder mer finska ser situationen likadan ut som i Haparanda: Då kodväxlar de när de refererar till den svenska verkligheten i skolan och i omgivningen. I Stockholm tycks ungdomarna dessutom växla mellan språken allt efter aktiviteterna. Kodväxling är av den *situationella* typen (jfr Blom & Gumperz 2000) som orsakas av förändringen i talsituationen, t.ex. när ett nytt tema eller en ny aktivitet introduceras. I ett samtal improviserar tre Stockholmsungdomar en radiointervju, där en av talarna får rollen som en redaktör som intervjuar de två gästerna om temat mens och hela intervjusekvensen förs på svenska. I en annan inspelning låtsas de två eleverna vara finsklärare och den tredje eleven får spela rollen som en elev. Denna undervisningssituation pågår helt och hållet på finska.

I vissa Stockholmssamtal upplevde ungdomarna att de behövde ge prov på sina kunskaper i finska under inspelningarna och i dessa samtal blev det tydligt avgränsade sekvenser där de använder finska. Några talare tycktes dock ha svårare att hålla sig till den enspråkigt finska koden än till den enspråkigt svenska.

Sammantalet tycks samtalsdeltagarna i alla samtal vara en central faktor i fråga om språkval: om t.ex. en av talarna inte ansåg sig behärska svenska eller finska så väl, använde de övriga ungdomarna mer translanguaging för att alla skulle kunna följa samtalet.

På alla de tre orterna förekommer även ord som är typiska för ungdomskultur i anslutning till kodväxling. Med slangord och svordomar signalerar talarna antagligen sin tillhörighet till gruppen tvåspråkiga ungdomar. Kodväxling med slangord och svordomar utgör en viktig resurs som talarna

använder för att kunna uttrycka sina attityder och känslor. Slangord och svordomar har således en *metaforisk* och *expressiv* funktion (jfr Blom & Gumperz 2000).

Den övergripande funktionen som växling mellan de tvåspråkiga resurserna verkar ha i de tre delmaterialen är att den erbjuder talarna möjligheten att flexibelt hänvisa till den språkliga och kulturella verkligheten i omgivningen. Dessutom innebär den en multipel expressiv resurs för talaren att kunna uttrycka sina attityder och känslor. Det är det som translanguaging handlar om, att skapa meningsfull interaktion med de språkresurser man har till buds. Det bör dock hållas i minnet att det oftast är flera faktorer som utlöser kodväxlingen och det är omöjligt att tillskriva växlingen en entydig funktion. Kodväxlingen kan samtidigt fylla flera olika funktioner och det finns alltid utrymme för olika tolkningar (jfr Börestam & Huss 2001). De språkliga resurserna har dessutom delvis olika funktioner i de tre olika sociolingvistiska kontexterna och detta syns även i kodväxlingen. Detta ämne behandlas närmare i avsnitt 6.2.

6.2 Jämförelse mellan undersökningsorterna

Finns det skillnader i användningen av språkresurser i Haparanda-, Stockholms- och Helsingfors samtalen som kan antas bero på sociolingvistiska faktorer, t.ex. på den språkliga miljön?

Den tredje forskningsfrågan har delvis besvarats i samband med de två första frågorna, men i det följande diskuteras vidare hur sociolingvistiska faktorer, i synnerhet den språkliga miljön, syns i resultaten. Svenska och finska har olika status som majoritets- eller minoritetsspråk på undersökningsorterna i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. Genom att jämföra de tvåspråkiga ungdomarnas interaktion med samma språkpar på orterna kunde jag kartlägga om det finns skillnader i ungdomarnas språkbruk som inte beror på språktypologiska drag (jfr Gardner-Chloros 2009:109).

I Haparanda har finskan status som minoritetsspråk och svenska är det samhällsbärande språket i Sverige. Dessutom kan svenskan antas ha en stark ställning i skolmiljön i Haparanda. Något oväntat dominerade dock finska i de tvåspråkiga ungdomarnas samtal i Haparanda. Det tycks finnas ett socialt utrymme för de olika språkresurserna i ungdomarnas vardagliga interaktion, dvs. för finska, svenska, meänkieli och olika varieteter som slang, dialekter i Haparandaungdomarnas vardagliga samtal i skolan. Även om eleverna använder mycket finska i samtalen, kodväxlar de flitigt till exempel i anslutning till skolord och den svenskspråkiga verkligheten utanför skolan.

Stockholmsungdomarnas användning av sina språkresurser uppvisar mer inflytande från svenskan än Haparandaungdomarnas språkbruk i denna studie. Detta stämmer överens med lärarnas iakttagelser av i synnerhet de äldre elevernas ökande användning av svenska i de två sverigesvenska skolorna (jfr

avsnitt 2.2). Trycket att använda svenska i de sverigefinska skolorna i Stockholms län, där omgivningen utanför skolan är övervägande svenskspråkig är antagligen större än i skolorna i Haparanda där gränsen till Finland ligger så nära och kontakterna med de finskspråkiga är mycket livliga. Fem av de 25 tvåspråkiga Haparandaeleverna bodde dessutom på den finska sidan av gränsen. Å andra sidan tycks det i vissa grupper och kontexter i de sverigefinska skolorna i Stockholm finnas ett socialt utrymme för olika språkresurser i interaktionen, t.ex. i situationer där flera språkresurser behöver aktiveras för att nå en gemensam förståelse.

Svenskan i Helsingfors har en ställning som minoritetsspråk och finska är det dominerande majoritetsspråket i samhället. Trots det fungerar svenska som matrisspråk i de tvåspråkiga elevernas samtal i den svenskspråkiga skolan. Antagligen beror detta på att den närmaste sociolingvistiska kontexten, dvs. skolan domineras av svenska. De tvåspråkiga eleverna i Helsingforsmaterialet kodväxlar dock flitigt till finska, när de hänvisar till den finskspråkiga verkligheten och aktiviteterna utanför skolan och när de återger det som de har hört eller läst på finska. Flera av samtalsdeltagarna i Helsingfors uppgav att de använder finska i hemmet och svenska i skolan. En elev tog som exempel att hon alltid räknar på svenska, men annars tänker hon på finska.

Translanguaging handlar om att skapa meningsfull interaktion med de språkresurser man har i den kontext man lever i. Till slut är det viktigt att påpeka att denna studie inte handlar om stabila språkgemenskaper, utan dynamiska språkresurser som varje gång förhandlas på nytt och utvecklas i olika kommunikationssituationer där olika idiolekter och sociala samt individuella faktorer är inblandade och påverkar ungdomarnas val mellan språkresurser.

6.3 Hur förhåller sig slutsatserna av resultaten till den aktuella forskningen?

I det följande återkommer jag till de sju teoretiska utgångspunkterna som presenterades i inledningen av avhandlingen och diskuterar hur forskningsresultaten i denna avhandling förhåller sig till de nya perspektiven på två- och flerspråkigas språkbruk och kommunikation särskilt inom translanguaging. I vissa fall har jag omformulerat rubrikerna från inledningskapitlet så att de bättre beskriver analysresultaten i föreliggande avhandling. Flera av punkterna överlappar som noterat med varandra.

Från en enspråkig norm till en tvåspråkig norm och "normlöshet" (eng. *nonstandardness*):

Även jag gick igenom ett "paradigmskifte" under forskningsprocessen: När jag inledde min studie med att studera kodväxling ur ett grammatiskt perspektiv

betraktade jag fortfarande delvis forskningstemat genom "enspråkiga glasögon". Resultatet visade dock att även de små grammatiska strukturerna används flexibelt och kreativt i interaktionen och inte alltid knyter an till separata språk och deras grammatik som autonoma system. Ungdomarnas sätt att använda sina språkresurser är komplext och underordnar sig inte under enspråkiga grammatiska regler eller teorier om universella restriktioner för kodväxling. I samtalsmaterialen finns det talrika exempel som strider mot teorierna om de universella villkoren för kodväxling (Poplack 1980; Myers-Scotton 1993). Olika anpassnings- och integreringsstrategier, såsom användning av parallella alternativa böjningar, dubbel morfologi, blandade konstituenten och böjningsformer, diskurspartiklar och hybridsammansättningar är bevis på detta. Talarna använder sig av sina lingvistiska resurser allt efter sina kommunikativa behov, och de grammatiska strukturerna härstammar inte alltid från samma språk eller samtalets matrispråk. Talarna gör således val mellan olika grammatiska strukturer eller drag, inte mellan autonoma språk och grammatiska system som helheter.

I Haparandasamtalen böjs de inbäddade svenska substantiven och verben oftast enligt finskans grammatik (dvs. enligt den enspråkiga normen), medan de inbäddade svenska adjektiven böjs enligt svenskans grammatik. Detta är ett ytterligare bevis på att de tvåspråkiga ungdomarna inte opererar med strikt avgränsbara språk med separata grammatiska system utan även grammatiken bör ses som en integrerad resurs som ungdomarna utnyttjar när de skapar meningar i interaktionen. Talarna tycks inte heller alltid processa sina språkresurser på ordnivå, utan det primära valet kan vara t.ex. en verbfras som avgör valet av kasus i den syntaktiska konstruktionen.

Translanguaging är ett "normalt" sätt att kommunicera för de tvåspråkiga ungdomarna. Det innebär att talarna har en tvåspråkig kod i interaktionen där de olika lingvistiska resurserna överlappar, samspekar och smälter ihop: språkvarieteter, lexikon, grammatik, morfologi och språkpraktiker. Det är därför antagligen omöjligt att hitta någon universell grammatik för tvåspråkigas språkbruk eller absoluta restriktioner för kodväxling med samma språkpar, för att inte tala om universella restriktioner. I stället för att försöka ställa upp restriktioner för två- och flerspråkigas språkbruk bör forskningen i framtiden fokusera mer på att kartlägga tvåspråkigas universella och kreativa strategier att använda sina lingvistiska resurser och språkpraktiker.

Heteroglossi och transglossi i stället för diglossi

Olika språk har inte förutbestämda funktioner och domäner utan språkanvändningssituationerna är dynamiska och uppstår genom förhandling och gemensamt meningsskapande. Det tycks dessutom finnas ett socialt utrymme för flera olika språkresurser inom en och samma domän, t.ex. under vardagliga diskussioner i skolan. Trots detta tycks det ändå vara domäner när det gäller ungdomarnas ordförråd: Ungdomarna i Haparanda använder exempelvis svenskspråkiga ord om olika företeelser i skolan, även om de för

övrigt talar finska, medan ungdomarna i Helsingfors hänvisar till vissa kulturella fenomen och händelser i det omgivande samhället på finska i sin svenska.

Även samhällets minoritetsspråk som finska i Haparanda kan ha en viktig roll i tvåspråkiga ungdomars vardagliga interaktion. På motsvarande sätt tycks minoritetsspråket svenska i Helsingfors ha en viktig roll i de tvåspråkiga ungdomarnas interaktion i den svenskspråkiga skolan. Det finns skäl att tro att skolspråket har en avgörande betydelse för ungdomarnas språkanvändning i Helsingfors som för övrigt är dominerande finskspråkigt. Men även i den svenskspråkiga skolan har både svenska och finska en given plats i de tvåspråkiga Helsingforsungdomarnas kommunikation. I Stockholm använde majoriteten av de äldre eleverna i årskurs 9 svenska under samtalen. Utanför den sverigefinska skolan omges ungdomarna av svenska och flera andra språk och det finns antagligen ett större tryck från omgivningen att använda svenska i Stockholm än i Haparanda där gränsen till Finland är så nära eller där den inte tydligt syns. Några av ungdomarna i Stockholm konstaterade under samtalen att de tyckte att det kändes lite onödigt att lära sig finska när de inte behövde det någonstans.

I föreliggande avhandling har jag undersökt ungdomarnas språkbruk och kommunikationsstilar utanför klassrummet och lektionstid i skolan och har inte studerat språkbruket inom andra domäner, t.ex. på lektionerna, men på basis av ungdomarnas egna kommentarer kan det antas att olika språkresurser utnyttjas även på lektionerna i Haparanda (jfr Nyman-Koskinen 2016; Slotte-Lüttge 2005; 2013). Bl.a. konstaterade två samtalsdeltagare i Haparanda under en inspelning att de ännu mer behövde utnyttja sina språkresurser på lektionerna för att klasskamraterna skulle kunna förstå dem. I inspelningssituationen använde de tvåspråkiga talarna för det mesta finska med varandra.

Från halvspråkighet till dubbel språkkapacitet och synergi på alla språkliga nivåer

De tvåspråkiga ungdomarna i denna studie använder sig av sina språkvarieteter och språkresurser för att förhandla om innebörder och för att skapa förståelse med varandra. Det uppstår synergi inte bara av enskilda talares språkresurser utan av alla samtalsdeltagarnas lingvistiska resurser som blir en gemensam resurs till allas fördel i interaktionen. Denna synergi skapas på alla lingvistiska nivåer: morfologi, fonologi, semantik, syntax och diskursnivå och de tvåspråkiga ungdomarna använder sig av sina språkliga resurser kreativt och flexibelt från den minsta betydelsebärande nivån (morfemen) till den meningsskapande processen.

Studien visar även att det inte är motiverat att tala om bristande kompetenser eller lexikala luckor i de tvåspråkiga ungdomarnas ordförråd i alla de fall där de tyr sig till något svenskt ord, när de för övrigt talar finska med varandra eller tvärtom. De kan exempelvis använda ett visst ord, eftersom

ordet semantiskt bäst motsvarar den verklighet de lever i, när de refererar till en viss bestämd kulturell referent. Ord som *språkval*, *mysa*, *fī:kettiin* 'till fiket', *ripari* 'skriftskola', *kässä* 'slöjd' för associationerna till den kulturella miljön där orden används. Flera exempel visar att ungdomarna är medvetna om alternativa uttryckssätt, men efter en förhandlingsprocess väljer de ett visst uttryck för att de anser det bäst motsvara referenten i fråga. Orden knyts således inte an till vissa språk utan till vissa kulturella företeelser i talarnas miljö. Ungdomarna rör sig fritt på ett lingvistiskt landskap där de använder sig av olika element från sina språkresurser. De språkliga elementen tillskrivs således inte vissa separata språk.

Det kan givetvis finnas olika orsaker till ordval. Såsom en informant uttryckte det i ett enkätsvar väljer hen att använda något ord som härstammar från finskan bara för att det låter "roligare" eller är "mer träffande" än det svenska ordet eller tvärtom. Ungdomarna gör antagligen val mellan olika uttryckssätt beroende på sina kommunikativa syften inte utifrån olika språk. Vissa ord kan t.ex. ha det önskade stilistiska eller expressiva värdet. Men i vissa situationer kan det faktiskt vara så att ungdomarna inte kommer på vad ordet heter på finska eller svenska, men då gäller det att ty sig till de andra språkresurserna eller att vara kreativ och använda tvåspråkiga strategier såsom en informant konstaterade i enkätsvaret: "Sen när jag ska tala finska och kommer inte på ordet på finska, så händer det att jag tar det svenska ordet och 'böjer till det' så blir det t.ex. *slipsi*".

Från strukturer till strukturer "in action" i interaktionen

Allt i ungdomarnas interaktion har betydelse för kommunikationen. Även språkens minsta strukturer är av intresse för forskning kring tvåspråkigas interaktion och translanguaging, bl.a. fungerar böjningsmorfem, artiklar och pronomen som viktiga integreringsstrategier och fugeelement för att kommunikationen ska fortlöpa smidigt och gränserna mellan språkresurserna suddas ut. Bland annat utgör diskurspartiklar en viktig interaktionell och grammatisk resurs i tvåspråkigas kommunikation. Diskurspartiklarna används både för att "flagga" för kodväxlingen och för att göra "övergången" mellan de grammatiska strukturerna smidig på syntaxnivå.

Från alternerande användning till simultan monitorering av språk

De tvåspråkiga opererar inte med sina lingvistiska resurser med principen "ett språk åt gången", utan monitorerar resurserna simultant. Även här kan ett grammatiskt perspektiv på tvåspråkig interaktion bidra till viktig kunskap. Resultaten visar att talarna föredrar att använda strukturer och ordföljd som överensstämmer i de inblandade språken när de kombinerar element från sin språkrepertoar. Dessutom processar talarna ofta sina grammatiska strukturer på fras- eller syntaxnivå i stället för ordnivå. Dessa resultat stödjer uppfattningen om att båda språken samtidigt är aktiverade. Blandade

böjningsformer ("olis typ gått" 'hade gått') är exempel på simultan användning av de lingvistiska resurserna. De tvåspråkiga Helsingforsungdomarna verkar i regel böja de inbäddade finska orden enligt finsk morfosyntax, även om de har svenska som matrisspråk. Detta kan inte förklaras på något annat sätt än att båda språken samtidigt är aktualiserade i hjärnan på den tvåspråkiga talaren.

Det finns även några exempel på växling mellan strukturer på ställen där syntaxen i svenskan och finskan avviker från varandra, t.ex. i negerande satser och i rumsadverbial. Då väljer ungdomarna vanligen att följa "matrisspråkets" syntax. Undantagen från *ekoivalensprincipen* visar att de tvåspråkiga talarna vid behov kan tackla de "hinder" som finns i vägen när de utnyttjar olika element från sina språkresurser. Å andra sidan visar ungdomarnas vissa metaspråkliga kommentarer att de besitter "mentala grammatiker" och att de upplever några konstruktioner i kommunikationen som oväntade eller problematiska.

Från språksegregation till språkintegration, från autonoma språk till språkliga resurser och drag

I alla de tre delmaterialen bildar de lingvistiska resurserna en integrerad språkrepertoar som de tvåspråkiga talarna kan använda sig av för sina kommunikativa syften: lexikon (såväl innehållsord som funktionsord), grammatiska strukturer, morfologi, fonologi språkpraktiker där t.ex. kodväxling och metaspråk ingår. De tvåspråkiga ungdomarna själva har inte strikta gränser mellan sina språkliga resurser och de är inte heller relevanta för dem. Även talarnas metaspråkliga kommentarer avslöjar detta. I exempel (17) ur Haparandamaterialet diskuterar samtalsdeltagarna vad de gjorde föregående kväll och på rad 1 berättar Noora att hon pluggade till provet: "*pluggasin siihen pro:viin*". Därefter börjar hon reflektera över verbkonstruktionen *pluggasin* (rad 3).

(Ex. 17 Haparanda: *pluggasin siihen pro:viin*)

1 Noora:	<i>pluggasin siihen pro:viin</i>
'jag pluggade till det där provet'
2 Emma:	ai niin joo (.) just de
'ja just de'
3 Noora:	<i>pluggasin</i> ootko sää ajatellu koskaan että <i>pluggasin</i>
' <i>pluggasin</i> har du någonsin tänkt på att <i>pluggasin</i> '
4	ja se on niinkö <i>plugga</i> se on ruottia ja siin on niinkö
'och de är liksom <i>plugga</i> det är svenska och där finns
5	suomea
'finska'
6 Emma:	mm. kyl mää tiiän mut eihän sitä ajattele sillai
'mm. ja jag vet men man tänker inte så där'
7 Noora:	ei niin
'nej det gör man inte'

Det lexikala morfemet *plugga* kommer från svenskan, men böjningsmorfemet härstammar från finskan, dvs. verbet böjs enligt finskans grammatik i första person singularis i preteritum (indikativ): *pluggasin*³⁰. Noora frågar Emma om denne någonsin tänkt på att verbet innehåller element både från svenska och från finska (raderna 3–5). Emma medger att hon är medveten om saken men konstaterar att man inte tänker på det där sättet. Noora håller med henne om detta.

Dynamisk tvåspråkighet

I min avhandling kommer *dynamisk tvåspråkighet* till uttryck i de föränderliga talsituationerna där de olika språkresurserna anpassas, utvecklas och förhandlas allt efter de kommunikativa syftena i samtalen. I interaktionen mellan tvåspråkiga skapas ett socialt utrymme som för samman utöver enskilda talarers språkrepertoar, även hela gruppens lingvistiska resurser och språkpraktiker samt talarnas bakgrund, erfarenheter och kulturella samt språkliga miljö. Jämförelsen mellan de tre samtalskontexterna visar att sociolingvistiska faktorer, t.ex. den kulturella och språkliga miljön, tar sig uttryck i ungdomarnas kommunikation. Exemplet ur samtalsmaterialen visar att det finns ett samband mellan den språkliga miljön och ungdomarnas språkbruk, t.ex. hänvisar ungdomarna i Helsingfors på finska till olika företeelser i den omgivande miljön som är dominerande finskspråkig i Helsingfors. Dessutom hänvisar de två- och flerspråkiga Haparanda- och Stockholmslevern till de olika företeelserna i skolan på svenska även om de för övrigt skulle tala finska, eftersom undervisningen huvudsakligen sker på svenska. I Helsingfors har de tvåspråkiga eleverna oftast svenska som matrisspråk och de använder mestadels svenska när de talar om skola och skoluppgifter då de går i en svenskspråkig skola. På de tre orterna har ungdomarnas användning av språkresurser skillnader som troligen beror på andra än språktypologiska faktorer. Detta syns t.ex. i ordval och i vissa fall även i språkens dominansförhållanden i kodväxlingen. Talsituationerna är dock dynamiska och förhandlingsbara och det finns alltid flera faktorer inblandade och därför är det omöjligt att tillskriva *en* faktor eller orsak till varför ungdomarna kodväxlar.

³⁰ VISK § 113 Verbet *plugga* följer böjningen i finskan och får ändelsen *-sin* på motsvarande sätt som t.ex. finska verb *nousta* 'stiga upp' - *nousin* 'steg upp' (preteritum), *hyppää* 'hoppa' - *hyppäsin* 'hoppade' (preteritum)

7 AVSLUTNING

Avsikten med denna avhandling var att öka kunskapen om tvåspråkiga ungdomars användning av språkresurser och språkpraktiker i vardagliga samtal utanför klassrum och lektioner. Detta är ett angeläget ämne i och med att skolmiljön och samhället under de senaste åren blivit allt mer mångspråkiga och mångkulturella.

Efter det att jag skrev min första vetenskapliga uppsats, en seminarieuppsats, om Haparandaungdomarnas språk år 1994, tycks språkanvändningen bland tvåspråkiga ungdomar i Haparanda ha förändrats ganska drastiskt: Under årens lopp har finskan och svenskan fått ombytta roller i den tvåspråkiga interaktionen i samtalsmaterialet. I samtalsmaterialet från 2014–2015 finns det mycket mer finska jämfört med mina första inspelningar från 2005–2008. I inspelningarna från 2005–2008 talade ungdomarna nästan uteslutande svenska och använde enstaka finska ord i sin svenska. Dessutom uppgav 53 av de 71 Haparandainformanterna 2008 att de bara använde svenska på rasterna i skolan, vilket utgjorde över 70 % av informanterna. I enkätsvaren från 2014–2015 uppgav 19 av de 25 av Haparandaeleverna att de använde både svenska och finska lika mycket (16 elever) eller att de oftast använde finska på rasterna i skolan (3 elever). Det verkar således som om finskan hade fått ett större utrymme i de tvåspråkiga elevernas vardagliga samtal i Haparandaskolorna.

År 2008 ansåg dessutom 48 av 71 eleverna, dvs. cirka 65 % av eleverna, att de hade svenska som modersmål, trots att åtminstone den ena föräldern hos 46 elever (av 71) var finskspråkig eller tvåspråkig i finska och svenska. Då uppgav 14 av informanterna att de hade finska som modersmål och 7 ansåg sig vara tvåspråkiga i svenska och finska. Åren 2014–2015 uppgav 23 av de 25 eleverna att de hade finska som modersmål eller att de var tvåspråkiga i finska och svenska. Sammanlagt ansåg 15 ansåg att de hade finska som modersmål, 8 uppgav sig vara tvåspråkiga i finska/svenska och 2 ansåg att de hade svenska som modersmål. Antalet elever som upplever att de har finska som modersmål

eller att de är tvåspråkiga i svenska och finska tycks således också ha ökat i Haparandaskolorna.

Man kan anta att de i denna studie behandlade språkkontexterna är relativt väl etablerade i Haparanda, när det gäller språkparet finska och svenska. Detsamma kan antagligen sägas om de tvåspråkiga samtalen i Helsingfors. De sverigefinska ungdomarna i Stockholm lever eventuellt i den mest nyetablerade språkmiljön. Språkkontaktsituationen är dock inte stabil utan dynamisk och under ständig förändring. Det är omöjligt att förutspå hur kommunikationsmönstren bland ungdomarna på samma orter ser ut om tio år. Antagligen förändras språksituationen i Haparanda i och med att det har kommit in helt nya språk i skolmiljöerna: de tre högstadieskolorna i Haparanda har under de två senaste åren mottagit nya elever från olika håll i världen t.ex. från Afghanistan, Irak, Iran, Syrien, Eritrea, Somalia, Etiopien och Thailand. Enligt lärarna har upp till 90 % av eleverna i vissa klassrum något annat modersmål än svenska. Det finns skäl att tro att detta i sikt påverkar alla elevernas kommunikationsstilar. Därför behövs det fortsatt forskning kring två- och flerspråkiga ungdomars interaktion och användning av multipla språkresurser både i och utanför klassrummet i Haparanda. Under våren 2017 besökte jag Haparandaskolorna på nytt och gjorde inspelningar med sammanlagt 20 elever, både med nya och gamla informanter. Jag har dessutom följt två pojkar från årskurs 7 till 9 och fyra flickor från årskurs 8 till första klassen i gymnasiet. I fortsatt forskning ska jag utreda om användningen av språkresurserna förändras under två, tre eller fyra år och hur den i så fall förändras.

YHTEENVETO (SUMMARY)

Kaksikielisten 13–15-vuotiaiden nuorten kieleilyä ja kielikäytänteitä Haaparannassa, Tukholmassa ja Helsingissä.

Perinnäisessä kaksikielisyystutkimuksessa on tarkasteltu kaksikielisten kieliä toisistaan erillisinä autonomisina järjestelminä. Kaksikielisyyttä on pidetty muun muassa puutteellisena kielitaitona (Hansegård 1968: *halvspråkighet*) tai kahden kielen summana (Cummins 1984: *additiivinen* kaksikielisyys). Lähtö- ja vertailukohtana on tällöin yleensä käytetty yksikielistä kielenpuhujaa, ja ideaalina on pidetty abstraktiota kaksikielisestä henkilöstä, joka käyttää molempia kieliään kuten yksikielinen (Li Wei 2000:17; May 2014). Käsitteet kaksikielisten kielellisistä resursseista ja kommunikaatiosta ovat kuitenkin viimeisten kymmenen vuoden aikana muuttuneet uusien kansainvälisten suuntauksien vaikutuksesta: käsitteet *translanguaging*, *heteroglossia* ja *superdiversity* viittaavat melko samankaltaisiin ajatuksiin kaksi- ja monikielisten *kieleilystä* (engl. *languaging*), ts. kieliresurssien käytöstä keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Translanguaging muodostaa väitöskirjatutkimukseni tieteellisen viitekehysten. Sen mukaan kaksikielisen puhujan kieliä ei enää tule pitää toisistaan erillisinä autonomisina järjestelminä vaan integroituneena kielirepertuaarina, josta puhuja voi valita lingvistisiä piirteitä viestinnällisten tarpeidensa mukaan. Kaksikieliset puhujat tekevät toisin sanoen valintoja kielellisten piirteiden eivätkä eri kielten välillä.

Translanguaging kyseenalaistaa myös *diglossia*-käsitteksen eli ajatuksen siitä, että eri kielillä on erilaiset vakiintuneet funktiot ja domeenit. García (2009a:78–79) korostaa, että kaksikielisillä ei ole niin tarkkoja rajoja kieliresurssiansa välillä ja että useille kielille voi olla sosiaalinen tila eri konteksteissa. Translanguaging painottaa myös kaksikielisyuden ja kielenkäyttötilanteiden dynaamisuutta: Kieliresurssien hyödyntäminen on aktiivista, vuorovaikutteista toimintaa puhujien välillä. Puhujat neuvottelevat merkityksistä ja luovat merkityssisältöjä kieliresurssiansa ja *kieleilyn* avulla.

Kaksikielisen molemmat kielet ovat neurolingvististen tutkimusten mukaan puhujan saatavilla yhtä aikaa, vaikka hän sillä hetkellä käyttäisikin vain toista kieliresurssistaan (Martin-Rhee & Bialystok 2008; Hoshino & Thierry 2011; Wu & Thierry 2010).

Tutkimuksessani tarkastelen kaksikielisten kielellisiä käytänteitä, kuten koodinvaihtoa, eli useamman kuin yhden kielellisen resurssin käyttöä samassa keskustelussa. Analysoidessani kaksikielisten nuorten kieliresurssia käytän koodinvaihto-käsitettä nuorten konkreettisesta aktiivisesta toiminnasta, jossa he käyttävät vaihtelevasti kielellisiä aineksia, joiden voi yksikielisen normin mukaan katsoa kuuluvan kahteen eri kieleen (tässä tutkimuksessa suomeen ja ruotsiin). Koodinvaihtoa pidetään kaksikielisille luonnollisena vuorovaikutuksen muotona, jossa puhujat itse eivät tee tarkkaa rajaa kielten välille vaan yhdistelevät lingvistisiä resurssiaan kommunikaatiotarpeidensa mukaan. Puhujat käyttävät toisin sanoen kielellisiä aineksia eivätkä kieliä autonomisina järjestelminä.

Translanguaging antaa uuden teoreettisen näkökulman koodinvaihtoon: perinnäisessä koodinvaihtotutkimuksessa on usein tarkasteltu tutkittavia kieliä erillisinä kieliopillisina järjestelminä, kun taas translanguaging-näkökulman mukaan puhujan kieliresurssit muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Lisäksi translanguaging muodostaa yläkäsitteen kaikille kaksikielisten kielellisille resursseille, kielikäytännöille ja strategioille, joita he käyttävät rakentaessaan merkityksiä keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Koodinvaihto on yksi tärkeä kielikäytänne, muttei suinkaan ainoa. Kielikäytännöihin kuuluu kaikki aktiivinen *kieleily* kaksikielisten puhujien välillä lähtien siitä, kuinka puhujat käyttävät kielioppirakenteita rakentaessaan merkityksiä aina vuorovaikutus- ja neuvotteluprosesseihin asti.

Väitöskirjatutkimuksessani olen selvittänyt, miten kaksikieliset haaparantalaisnuoret hyödyntävät kieliresurssejaan keskinäisessä vuorovaikutuksessa luokkahuoneen ja oppituntien ulkopuolella tapahtuvissa arkikielisisissä keskusteluissa. Lisäksi olen verrannut kaksikielisten haaparantalaisnuorten kielellisten resurssien käyttöä kaksi- ja monikielisten tukholmalais- sekä helsinkiläisnuorten kielenkäyttöön saadakseni selville, miten erilainen kieli- ja kulttuuriympäristö näkyy kieliresurssien hyödyntämisessä kolmella paikkakunnalla.

Haaparannan tutkimusaineisto koostuu keskusteluista, jotka on kuvanauhoitettu Haaparannan kaikilla kolmella yläasteen koululla ja kaikilla yläasteen vuosiluokilla vuosina 2014–2015. Keskusteluja on kaikkiaan 14 (n. 11 tuntia). Keskusteluihin osallistui yhteensä 25 kaksikielistä 14–15-vuotiasta nuorta. Keskustelut kestivät 15 minuutista puoleentoista tuntiin, ja ne käytiin pareittain tai 3–7 hengen ryhmissä. Nauhoitukset tehtiin välitunneilla tai oppituntien aikana erillisissä tiloissa, jolloin ryhmä sai keskustella vapaasti valitsemistaan puheenaiheista. Oppilaat saivat tietää etukäteen, että olin kiinnostunut heidän kaksikielisyystään, mutten kertonut tarkemmin tutkimukseni aihetta enkä antanut ohjeita siihen, mitä kieltä tai kieliä heidän tulisi keskustelujen aikana käyttää. Kehotin osallistujia puhumaan mahdollisimman luonnollisesti. En ollut läsnä nauhoitustilanteessa, jotta keskustelutilanteesta tulisi mahdollisimman luonteva ja vapaa. Keskusteluryhmien jäsenet olivat saman luokan oppilaita ja tunsivat toisensa.

Myös vertailuaineistot on kerätty yllä kuvatulla tavalla. Tukholman keskusteluaineisto on kuvanauhoitettu kahdella ruotsinsuomalaisella koululla Tukholman läänissä vuosina 2015–2016. Tukholman aineistoja käsitellään yhtenä vertailuaineistona. Tukholman puheaineisto käsittää kaikkiaan 11 pari- ja ryhmäkeskustelua, joihin osallistui yhteensä 22 13–15-vuotiasta kaksikielistä puhujaa (yht. n. 8 tuntia). Toinen vertailuaineisto on kerätty samalla tavalla yhdestä Helsingin ruotsinkielisestä peruskoulusta 2014. Helsingin aineisto käsittää 10 ryhmäkeskustelua, joihin osallistui yhteensä 10 14–15-vuotiasta nuorta (n. 6 tuntia). Muutamat oppilaita osallistuivat useampaan keskusteluun.

Väitöskirjatutkimuksessani vastaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitä kielellisiä resursseja ja kielikäytänteitä kaksikieliset haaparantalaisnuoret käyttävät rakentaessaan merkityksiä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa?
2. Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä Haaparannan, Tukholman ja Helsingin nuorten kieleilyssä on?
3. Onko Haaparannan, Tukholman ja Helsingin nuorten kieliresurssien käytössä eroja, joiden voi olettaa johtuvan sosiolingvistisistä tekijöistä, kuten kieliympäristöstä sekä kulttuurisista ja kontekstuaalisista tekijöistä?

Tärkeimmät kaksikieliset resurssit nuortenvälisissä keskusteluissa muodostuvat sanastosta, sekä sisältösanoista että funktiosanoista (Kolu 2016a; 2016b), kielipiillisistä rakenteista, morfologiasta, syntaksista, diskurssipartikkeleista (Kolu 2016a, 2016b, 2017) ja fonologiasta (Kolu & Kuronen 2015) sekä kielellisistä käytännöistä, joita puhujat käyttävät erilaisiin vuorovaikutuksellisiin tarkoituksiin (Kolu, painossa). Yksi tärkeimmistä kielikäytännöistä on koodinvaihto, jonka avulla puhujat esimerkiksi voivat viitata ympäröivään yhteiskuntaan ja sen kulttuuriin ilmiöihin.

Kaksikielinen leksikko muodostaa yhteisen semanttisen resurssin kaksikielisten nuorten puheessa, kun taas kielten kielioppirakenteiden avulla puhujat rakentavat sanastosta merkityksiä vuorovaikutuksessa. Erona yksikielisiin kaksikieliset puhujat voivat valita sisältösanoja molemmista kieliresurssistaan, suomesta ja ruotsista, ja taivuttaa sanoja joko suomen tai ruotsin kielioppisääntöjen mukaan tai valita kielioppirakenteita molemmista kielistä. Haaparannan nuorten keskustelujen pääkieli vaihtelee, mutta matriisikieli on morfeemifrekvenssien perusteella yleensä suomi, johon puhujat upottavat yksittäisiä ruotsin kielen sanoja. Yli 50 prosenttia upotetuista sanoista on substantiiveja, joiden taivutus useimmiten noudattaa suomen kielioppia. Ruotsin kielen upotetut substantiivit taipuvat kaikkiaan kahdeksassa eri sijamuodossa: nominatiivissa (esim. *pro:vi* 'koe', *smjnkborstit*, *smjnkborstet* 'meikkiharjat'), genetiivissä (esim. *upplysningenin* 'tiedon') ja partitiivissa (esim. *brännbollenia*¹). Sisäpaikallissijoista esiintyy inessiivi (esim. *experimentissä* 'kokeilussa, kokeessa'), elatiivi (esim. *föräldramö:testä* 'vanhempainillasta', *hö:gt:lareista* 'kaiuttimista') ja illatiivi (*ny:börgargruppiin* 'alkeisryhmään'). Ulkopaikallissijoista esiintyy vastaavasti adessiivi (esim. *ri:dlektio:nilla* 'ratsastustunnilla') ja allatiivi (esim. *språ:kre:salle* 'kielimat-kalle').

Upotetut ruotsin kielen sanat eivät läheskään aina taivu samalla tavalla samassa tehtävässä lauseenjäsenenä eivätkä noudata Poplackin (1980) esittämiä universaaleja koodinvaihdon rajoittimia. Rinnakkaiset taivutusmuodot osoittavat, ettei kyse aina ole vakiintuneista lainasanoista, vaan sama puhuja voi käyttää vuoroin suomen ja vuoroin ruotsin kielen taivutusmuotoja: esimerkiksi ruotsin

¹ *Brännboll* on pesäpalloa muistuttava peli, jota pelataan Ruotsissa ja Tanskassa.

kielen sana *karta* voi taipua monikkomuodossa objektina sekä suomen partitiivimuodossa *ka:rttoja* tai ruotsin nominatiivimuodossa *ka:rtor*. Joissakin sanoissa on kaksinkertainen morfologia, esimerkiksi kaksinkertainen monikon päätte sekä ruotsin että suomen kielestä: *glo:soreita* 'sanastotehtäviä', *u:ppgiftereitä* 'tehtäviä'. Todennäköisesti kyseiset sanat esiintyvät ja taipuvat enimmäkseen monikossa. Haaparantalaisnuoret ääntävät upotetut sanat useimmiten ruotsin kielen ääntämyksen mukaisesti, vaikka sanat taipuisivat suomen kieliopin mukaan. Näin olleen upotettujen ruotsin kielen sanojen fonologinen mukautuminen suomen kieleen on morfologista vähäisempää.

Ruotsin kielen verbit muodostavat noin 10–15 prosenttia suomen kieleen upotetuista sanoista. Myös upotettujen verbien taivutus noudattaa suomen kielen kielioppia, esim. *by:ta: om* 'vaihtaa vaatteita', *my:sata* 'nautiskella (olostaan)', *palla:n* 'kestän/selviän', *hän:ga:n på* 'tulen mukaan', *spe:la:t* 'pelaat', *plugga:sin* 'opiskelin'.

Adjektiivit, jotka muodostavat noin 10–15 prosenttia upotetuista sanoista, eivät sen sijaan taivu suomen vaan ruotsin kieliopin mukaan: "meidän piti puhua vaan *norma:lt* – niin *normalt*" 'normaalisti'. Tämä voi selittyä sillä, että puhuja taivuttaa adjektiivin ruotsin verbilausekkeen (esim. *tala norma:lt*) mukaan. Tutkimustulosteni perusteella kaksikieliset puhujat prosessoivat usein kielellistä ainesta fraasitasolla eivätkä yksittäisten sanojen tasolla.

Tukholman kahdella ruotsinsuomalaisella koululla oppilaat käyttivät keskusteluissa keskenään pääasiasiassa ruotsin kieltä. Koodinvaihtoa tapahtui (ruotsiin) erityisesti silloin, kun nuoret käyttivät suomen kieltä matriisikielenä, vähemmän päinvastoin. Silloin kun tukholmalaisnuoret puhuivat keskustelussa enimmäkseen suomea, he taivuttivat ruotsin upotettuja sanoja samalla tavalla kuin nuoret Haaparannan aineistossa, mutta Tukholman nuorten puheessa oli havaittavissa enemmän ruotsin syntaksin vaikutusta kuin Haaparannan aineistossa. Helsingin aineistossa, jossa matriisikieli oli yleensä ruotsi, suomen kielen syntaksi oli aktivoituna ruotsin syntaksin ohella, sillä upotetut suomen substantiivit, verbit ja adjektiivit taipuivat koodinvaihdossa pääasiassa suomen kieliopin mukaan (esim. *han sku ha sulanu* 'hän olis sulanu').

Puhujat suosivat kaikilla kolmella paikkakunnalla yhdenmukaista sanajärjestystä koodinvaihtokohdissa, mutta koodinvaihtoa voi tapahtua myös kohdissa, joissa suomen ja ruotsin sanajärjestykset poikkeavat toisistaan, esimerkiksi kieltolauseissa ja paikallisuuden ilmaisuissa. Suomen kielessä kieltoverbi sijoitetaan ennen pääverbiä, kun taas ruotsin kielessä kieltosana *inte* tulee ensimmäisen predikaattiverbin jälkeen päälauseissa. Haaparannan aineistossa suomen kieltoverbi sijoitettiin suomen kieliopin mukaisesti ennen ruotsin upotettua pääverbiä: *en ork:a* 'en jaksaa', kun taas Helsingin aineistossa *inte* sijoitettiin predikaattiverbin jälkeen: "den här äänittää *inte*" 'tämä ei äänitä'.

Paikallisuutta ilmaistaan suomen kielessä sisä- ja ulkopaikallissijojen päätteillä, kun taas ruotsissa käytetään vastaavissa ilmauksissa prepositiorakenteita. Haaparannan nuorten keskusteluissa ruotsin kielen upotetut substantiivit saivat paikan adverbiaaleina suomen ulko- ja sisäpaikallissijojen päätteitä: *engelskassa* 'englannissa' (inessiivi), *språk:salle* 'kielikurssille' (allatiivi). Vastaavasti

Helsingin aineistossa suomen kielen upotetut substantiivit muodostivat rektion ruotsin prepositiolausekkeissa: *i luistelukoulu* 'luistelukoulussa' ja *på ripari* 'riparille', 'rippikoululeirille'.

Kokoavasti voi todeta, että substantiivit ja verbit taipuvat Haaparannan aineiston koodinvaihdossa tavallisesti suomen kielioppisääntöjen mukaan, kun taas adjektiivit taipuvat ruotsin kieliopin ja syntaksin mukaan. Tämä todistaa, että kaksikieliset puhujat käyttävät kielioppiresurssiaan joustavasti ja luovasti. Myers-Scottonin teoria siitä, että matriisikieli eli keskustelun pääkieli tarjoaisi kieliopilliset raamit koodinvaihdolle, ei toteudu suuressa osassa Haaparannan, Tukholman ja Helsingin aineistoa. Vaikuttaa siltä, että kaksikielisten kieliresursien käyttö ei noudata yhden kielen tai yksikielisen kielenpuhujan kielioppia autonomisena kokonaisuutena vaan että kaksikielinen valitsee joustavasti kommunikaatiotilanteeseen sopivia kieliopillisiä piirteitä rakentaessaan merkityksiä. Saadut tutkimustulokset kyseenalaistavat keskeisimmät teoriat universaaleista koodinvaihdon rajoittimista.

Väitöskirjatutkimukseni osoittaa, että kaksikieliset puhujat Haaparannassa, Tukholmassa ja Helsingissä käyttävät erilaisia strategioita integroidessaan upotetun kielen kielellistä ainesta matriisikieleen. Haaparannan ja Tukholman aineistossa ruotsin substantiiveja integroidaan suomen kieleen paitsi taivuttamalla niitä suomen sijamuodoissa, myös sopeuttamalla ruotsin kielen sanoja suomen kielen morfologiaan (*språ:kva:li* 'kielivalinta' ruots. *språkval*). Haaparannan aineistossa ruotsin verbejä integroidaan suomen taivutuspäätteiden lisäksi myös pidentämällä verbien loppuvokaalien kestoa suomen äännerakenteen mukaiseksi, esimerkiksi *ja:ga:* (vrt. ruots. [ja:ga]). Sanojen ääntäminen voi kuitenkin noudattaa ruotsin ääntämistä, vaikka sanat taipuvat suomen kieliopin mukaan (esim. *presentko:rtit* [pə'sen:t.ku:ɪ(t)]).

Vastaavasti Helsingin aineistossa suomen kielen sanoja integroidaan ruotsin kieleen laittamalla nominatiivimuotoisen suomen substantiivin eteen ruotsin epämääräinen artikkeli tai pronomini. Suomen substantiivi voi saada esimerkiksi ruotsin määräisen muodon loppuartikkelin: *var de inte den första matkan när den uppos* 'eikö se ollut sen ensimmäinen matka kun se uppos'.

Diskurssipartikkelit muodostavat nuorten välisissä keskusteluissa sekä kieliopillisen että vuorovaikutuksellisen resurssin. Diskurssipartikkelit *typ* ja *niinku/niinkö* toimivat eräänlaisina syntaktisina siltoina, jotka edeltävät koodinvaihtokohtaa ja tekevät katkoksen matriisikielen syntaksiin ennen upotettuun ainekseen siirtymistä: "kauanko se on *niinku öppettider*" 'aukioloaikoja', "nehän mennee vaan semmoseen mihin ne pääsee *typ vård*" (tässä: 'hoitolinjalle' Ruotsin lukiossa). Varsinkin tapauksissa, joissa ruotsin upotettu sana ei taivu suomen kieliopin mukaan, partikkelin kieliopillinen merkitys korostuu: "voitko sää *niinkö fråga*" 'kysyä'. Sekä *typ* että *niinku/niinkö* esiintyvät kaksikielisissä keskusteluissa samoissa tehtävissä ja merkityksissä matriisikielestä riippumatta, joten niitä voi todellakin pitää kaksikielisinä resurssina. *Typ* esiintyy myös muuten täysin suomenkielissä ilmauksissa: "kerrotaan *typ* joitakin kysymyksiä". Myös dialogi- ja lausumapartikkeli *nå* esiintyy eri vuorovaikutuksellisissa tehtävissä

kaksikielisten keskusteluissa kaikissa kolmessa aineistossa matriisikielystä riippumatta. Lisäksi sekä haaparantalais- että helsinkiläisnuoret korjaavat puhettaan *eiku/eikö*-partikkelilla: meillä on matikkaa *eikö* engelskaa ja gymppaa” ’englantia ja liikuntaa’ (Haaparanta) ja ”*eiku halv timme*” ’eiku puoli tuntia’ (Helsinki).

Kaikilla kolmella paikkakunnilla nuorten keskusteluissa syntyi myös tilanteita, joissa joku osallistujista ei ymmärtänyt keskustelun jotakin sisältöä tai syntyi erimielisyyttä siitä, miten jokin asia pitäisi ilmaista. Tällaisissa tilanteissa käynnistyi usein neuvotteluprosessi, jossa puhujien kieliresurssit otettiin yhteiseen käyttöön ymmärryksen saavuttamiseksi. Puhujat eivät käyttäneet ainoastaan suomea ja ruotsia vaan myös englantia, meänkieltä, slangia ja murteellisia ilmauksia. Yhdessä Haaparannan keskustelussa nuoret ehdottivat merkitykselle ’juhla’ kolmea eri sanavaihtoehtoa: *festarit* (Haaparannan paikallinen slangisana, joka merkitsee samaa kuin ’juhla’, ruots. ’fest’), *festit* (meänkieli) ja *party* (vakiintunut ruotsin kielen slangisana). Eräässä Helsingin keskustelussa, jossa pohdittiin, mistä hiphop-artisti Cheek on saanut nimensä, esitettiin peräti kuusi sanavaihtoehtoa samalle merkitykselle: *posket*, *cheek*, *leuat*, *kindmuskler*, *kindben* ja *cheekbones*. Kaksikielisten nuorten keskusteluissa ei näytä olevan läheskään aina tärkeää, millä kielellä yhteisymmärrys syntyy, vaan tärkeintä on se, että ymmärrys saavutetaan. Yksittäisten puhujien kielelliset resurssit muodostavat ryhmässä synergisen kokonaisuuden.

Kaikilla kolmella paikkakunnalla puhujat käyttävät myös muita kielikäytänteitä ja strategioita yhteisymmärryksen maksimoimiseen. He toistavat esimerkiksi usein saman viestin puheessaan eri tavoin ja useita kieliresursseja hyväksi käyttäen: ”*hans pappa är också där / se on mukana*” (Haaparanta), ”*de e ju poski alltså cheek*” ’se on poski siis cheek’ (Helsinki) ”*de e tallennus / de e digibox*” (Helsinki), *Raukka lapsi Stackars barn!* (Tukholma). Myös nuorten metakieli eli omaan kieleen tai toisten puhujien kieleen liittyvä puhe on tärkeä strategia kaksikielissä keskusteluissa kun nuoret neuvottelevat eri merkityksistä.

Kieliresurssien käyttö koodinvaihdossa ilmenee jonkin verran erilaisena kolmella eri paikkakunnalla. Haaparannan nuorten keskusteluissa nuoret viittaavat koodinvaihdolla kouluympäristössä oleviin ilmiöihin kuten oppiaineisiin ja koulun lukujärjestykseen: ”just de niillä oli *sovmorgon*” ’just niin niillä oli torkkuaamu’ (myöhäisempi kouluuntulo). Koodinvaihdolla on *referentiaalinen* tehtävä (vrt. Appel & Muysken 2005:118). Helsingin aineistossa ei esiinny koodinvaihtoa kouluaiheiden yhteydessä, mikä on luonnollista, koska koulu on ruotsinkielinen ja oppilaat puhuvat keskenään enimmäkseen ruotsia matriisikielensä.

Kaksikieliset nuoret käyttävät koodinvaihtoa myös referoimiseen: he referoivat kuulemaansa tai lukemaansa alkuperäisellä kielellä. Haaparannalla nuoret referoivat kuulemaansa ruotsiksi, kun taas helsinkiläisnuoret referoivat suomeksi. Todennäköisesti ympäristön kielten valtasuhteet näkyvät nimenomaan nuorten referoinnissa. Tukholman aineistossa nuorten käymien keskustelujen kieli vaihtuu usein kulloisenkin aktiviteetin mukaan. Kahden ruotsinsuomalaisen koulun oppilaat käyttävät enimmäkseen ruotsia, mutta puhuessaan suomea he viittaavat ruotsinkieliseen kouluympäristöön käyttämällä ruotsin sanoja.

Koodinvaihtoa esiintyy myös slangisanojen ja kirosanojen yhteydessä. Tällöin koodinvaihdolla on *ekspressiivinen* ja *metaforinen* merkitys (Blom & Gumperz 2000; Höckerstedt 2006:132).

Kaksikielisten nuorten kielelliset käytännöt ovat dynaamisia ilmiöitä, ja jokaisessa vuorovaikutustilanteessa ne neuvotellaan uudelleen osallistujien kesken. Kieliresurssien käyttöön ja kommunikaatiotilanteisiin vaikuttavat paitsi puhujat itse myös keskustelun aihepiirit ja kielellinen ja kulttuurinen ympäristö.

LITTERATUR

- Abrahamsson, N. 2009. *Andraspråksinlärning*. Lund: Studentlitteratur.
- Abutalebi, J. & Green, D. 2007. Bilingual Language Production: The Neurocognition of Language Representation and Control, *Journal of Neurolinguistics*, 20, 242–275.
- Aikhenvald, A. Y. 2002. *Language Contact in Amazonia*. Oxford: Oxford University Press.
- Andersson, L.-G. 1987. *Språktypologi och språksläktskap*. Stockholm: Skriptor Förlag.
- Andersson, P. 1993. Finns and Americans in Sweden: Patterns of linguistic inkorporation from Swedish. I: G. Extra & L. Verhoeven (red.). *Immigrant Languages in Europe*. Clevedon/Philadelphia/Adelaide, 249–269.
- Anttila, R., Juusela, K. & Paunonen, H. 1995. Miten muodot muuttuvat? Ensimmäinen väitös suomen kielestä Norjassa. *Virittäjä* 99, 390–408.
- Appel, R. & Muysken, P. 2005. *Language Contact and Bilingualism*. Institute for General Linguistics. University of Amsterdam.
- Auer, J. C. P. 1984. *Bilingual Conversation*. Amsterdam: John Benjamins.
- Auer, J. C. P. 2000. A conversation analytic approach to code-switching and transfer. I: Li Wei (red.). *The Bilingualism Reader*. London: Routledge, 166–187.
- Baker, C. 2011. *Foundation of Bilingual Education and Bilingualism*. 5th ed. *Bilingual Education and Bilingualism: 54*. Clevedon bl.a: Multilingual Matters Ltd.
- Bakhtin, M. M. 1934/1935 (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays by M. M. Bakhtin*. Michael Holquist (red.). Austin: University of Texas Press.
- Berglund, R., 2008: *Ett barns interaktion på två språk. En studie i språkval och kodväxling*. Acta Wasaensia nr 190, Språkvetenskap 37. Vasa: Vasa universitet.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S. & Finegan, E. 1999. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. London: Longman.
- Bijvoet, E. & Fraurud, K. 2006. Svenska med något utländskt. *Språkvård* 2006, 3, 4–10.
<https://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.42699e142b734b551696/1398151024496/Spr%C3%A5kv%C3%A5rd+2006-3.pdf>
 (Hämtad 3.4.2017)
- Blackledge, A. & Creese, A. 2010. *Multilingualism, a critical perspective*. London: Continuum.
- Blackledge, A., Creese, A., Takhi, J. K. 2014. Beyond Multilingualism: Heteroglossia in Practice. I: S. May (red.). *The Multilingual Turn: Implications for SLA, TESOL and Bilingual Education*. New York: Routledge, 191–215.
- Blom, J.-P. & Gumperz, J. J. 2000 (1972). Social meaning in linguistic structure: Code-switching in Norway. I: J. J. Gumperz & D. Hymes (red.). *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 407–434.

- Blommaert, J. 2010. *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blommaert, J. & Rampton, B. 2011. Language and superdiversity. *Diversities* 13, 2, 1–21.
http://www.mmg.mpg.de/fileadmin/user_upload/Subsites/Diversities/Journals_2011/2011_13-02_art1.pdf (Hämtad 3.1.2017)
- Boyd, S. 1993. Attrition or expansion? Changes in the lexicon of Finnish and American adult bilinguals in Sweden. I: K. Hyltenstam ja Å. Viberg (red.). *Progression and Regression in Language. Sociocultural, Neuropsychological and Linguistic Perspectives*. Cambridge, 386–411.
- Boyd, S. , P. Andersson & C. Thornell. 1991. Patterns of incorporation of lexemes in language contact: Language typology or sociolinguistics? I: *Papers for the Symposium on Code-switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and Perspectives Held in Barcelona, March 21–23, 1991*. (Network on code-switching and language contact.) Strasbourg, 463–488.
- Bruce, G. 2010. *Vår fonetiska geografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Bullock, B. & Toribio, A. 2008. Trying to hit a moving target. On the sociophonetics of codeswitching. I: Isurin, L., Vinford, D. ja De Bot, K. (red). *Multidisciplinary Approaches to Code Switching*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 189–296.
- Börestam, U. & Huss, L., 2001: *Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Canagarajah, S. 2011. Translanguaging in the classroom: Emerging issues for research and pedagogy. I: Li Wei (red.). *Applied Linguistics Review* 2.
- Canagarajah, S. 2013. *Translingual Practice. Global Englishes and Cosmopolitan Relations*. New York: Routledge.
- Clyne, M. 1987. Constraints on code switching: How universal are they? I: *Linguistics* 25, 739–764.
- Clyne, M. 2003. *Dynamics of Language Contact: English and Immigrant languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cromdal, J. 2001a. "Can I be with?" Negotiating play entry in a bilingual school. *Journal of Pragmatics*, 33, 515–543.
- Cromdal, J. 2001b. Overlap in bilingual play: Some implications of code-switching for overlap resolution. *Research on Language and Social Interaction*, 34, 421–451.
- Cummins, J. 1984. *Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy*. Multilingual Matters 6. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Cummins, J. 1994. The Acquisition of English as a Second Language. I: K. Spangenberg-Urbschat & R. Pritchard (red.) *Reading Instruction for ESL Students* Delaware: International Reading Association.
- Einarsson, J. 2004. *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Evaldsson, A.-C. 2002. Sociala och språkliga gränsdragningar bland elever i en mångkulturell skola. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 7, 1–16.

- Evaldsson, A.-C. 2003. Elevers flerspråkiga aktiviteter och dominerande enspråkiga former för kommunikation. I: J. Cromdal & A.-C. Evaldsson (red.). *Ett vardagsliv med flera språk*. Stockholm: Liber.
- Evaldsson, A.-C. 2005. Staging insults and mobilizing categorization in a multiethnic peer group. *Discourse and Society* 16 (6), 763–786.
- Fabbro F. 2013. *The Neurolinguistics of Bilingualism: An Introduction*. New York: Taylor & Francis Group.
- Finlands ambassad. 2017. Utbildning. <http://finland.se/public/default.aspx?nodeid=36194&contentlan=1&culture=fi-FI> (Hämtad 8.1.2017)
- Finnäs, F. 2012. *Finlandssvenskarna. En statistisk rapport*. Helsingfors: Svenska Finlands folkting.
- Forskningsetiska delegationen. <http://www.tenk.fi/sv/huvudsida> (Hämtad 3.1.2017)
- Forsskåhl, M. 2005. Mitt emellan eller strax utanför. *Språkkontakt i finlandssvensk slang. Språkkontakt i finlandssvensk slang*. Nordica Helsingensia 2. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Forsskåhl, M. 2015. Finlandssvensk slang. I: M. Tandefelt (red.). *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskans i Finland – idag och i går* 1:2. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Franseschini, R. 1998. Code-switching and the notion of code in linguistics: Proposals for a dual focus model. I: P. Auer (red.). *Code-switching in Conversation. Language, interaction and identity*. London: Routledge, 51–75.
- García, O. 2009a. *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*. Oxford: Wiley.
- García, O. 2009b. Education, multilingualism and translanguaging in the 21st century. I: T. Skutnabb-Kangas, E. Philipson, A. Mohanty & M. Panda (red.). *Social Justice through Multilingual Education*. Bristol: Multilingual Matters, 140–158.
- García, O. 2011. Theorizing translanguaging for educators. I: C. Celic & K. Seltzer (red.). *Translanguaging: A CUNY-NYSIEB - Guide for educators*. New York: CUNY-NYSIEB, The Graduate Center, The City University of New York, 1–6.
- García, O. 2013. From diglossia to transglossia: Bilingual and multilingual classrooms in the 21st century. I: C. Abello-Contesse, P. Chandler, M. López-Jiménez & R. Chacón-Beltrán (red.). *Bilingual and Multilingual Education in the 21st Century: Building on Experience*. Bristol: Multilingual Matters, 155–175.
- García, O. 2014. Countering the dual: Transglossia, dynamic bilingualism and translanguaging in education. I: R. S. Rubdy & L. Alsagoff (red.). *The Global-Local Interface and Hybridity: Exploring Language and Identity*. Bristol: Multilingual Matters, 100–118.

- García, O. & Sylvan, C. 2011. Pedagogies and practices in multilingual classrooms: Singularities in pluralities. *The Modern Language Journal*, 95, 385–400.
- García, O. & Li Wei. 2014. *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- García, O., Johnson, S. & Seltzer, K. 2017. *The Translanguaging classroom. Leveraging student bilingualism for learning*. Philadelphia: Caslon.
- Gardner-Chloros, P. 2009. *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*. 2001. Rådet för kulturellt samarbete. Utbildningskommittén. Enheten för moderna språk. Strasbourg. Svensk översättning 2007. Skolverket.
- Gerard, L. & Scarborough, D. 1989. Language-specific Lexical Access of Homographs by Bilinguals. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 15, 305–315.
- GLGU 2014 = *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. http://www.oph.fi/lp2016/grunderna_for_laroplanen (Hämtad 10.1.2017)
- Grosjean, F. 1982. *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Grosjean, F. 2004. Studying Bilinguals: Methodological and Conceptual Issues. I: T. K. Bhatia & W. C. Ritchie (red.). *The Handbook of Bilingualism*. Malden, MA: Blackwell, 32–63.
- Gumperz, J. J. 1964. Linguistic and Social interaction in two communities. *American anthropologist*. 66/(6/2), 137–153.
- Gumperz, J. J. 1982. *Discourse strategies*. Cambridge: CUP.
- Gynne, A. 2016. *Languaging and Social Positioning in Multilingual School Practices: Studies of Sweden Finnish Middle School Years*. Doktorsavhandling. Mälardalens högskola, Akademin för utbildning, kultur och kommunikation. Mälardalen Studies in Educational Sciences No. 26. <http://mdh.diva-portal.org/smash/get/diva2:934654/FULLTEXT02.pdf> (Hämtad 3.1.2017)
- György Ullholm, K. 2016. Debatt: *Translanguaging i flerspråkiga klassrum? Yes! Lisetten*. 2016. Föreningstidning för riksförbundet lärare i svenska som andraspråk. 2016/1.
- Halmari, H. 1997. *Government and Code-Switching. Explaining American Finnish*. Studies in Bilingualism 12. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Hansegård, N.-E. 1968. *Toåspråkighet eller halvåspråkighet?* Stockholm: Aldus Bonnier.
- Hansegård, N.-E. 1990. *Den norrbottenfinska språkfrågan*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Helsingfors stad. 2017a. <http://www.hel.fi/www/peruskoulut/sv/skolor/> (Hämtad 8.1.2017)
- Helsingfors stad. 2017b. <http://www.visithelsinki.fi/sv/besok/valkommen-till-helsingfors/helsingfors-och-finland-i-siffror> (Hämtad 13.1.2017)

- Henricson, S. 2013. *Svenska i finsk miljö. Interaktion, grammatik och flerspråkighet i samtal på svenska språköar i Finland*. En doktorsavhandling. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Henricson, S. 2015. Svenska och finska i samma samtal. I: M. Tandefelt (red.). *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland – idag och i går 1:2*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Hoshino, N. & Thierry G. 2011. Language selection in biligual word production: electrophysiological evidence for cross-language competition. *Brain Research* 1371, 100–109.
- Håkansson, G. 2003. *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Häkkinen, K. 1997. *Mistä sanat tulevat? Suomalaista etymologiaa*. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet.
- Höckerstedt, L. 2006. Helsingforssvenskan – vem är du?. I: K. Juusela & K. Nisula (Toim.). *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsingfors: Institutionen för finska språket och inhemsk litteratur vid Helsingfors universitet, 123–139.
- Höckerstedt, L. 2009. Presens i Helsingforssvenskan - språkkontakt? I: L. Collin & S. Haapamäki (red.), *Svenskan i Finland 11*. Åbo: Åbo Akademi, 77–85.
- Jaworski, A., Coupland, N. & Galasinski, D. (red.) 2004. *Metalanguage: Social and Ideological Perspectives*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Jørgensen, J. N. 2008. Polylingual languaging around and among children and adolescents. *International Journal of Multilingualism* 5, 3, 161–176.
- Jørgensen, J. N., Karrebæk, M. S., Madsen, L.M. & Møller, J. S. 2011. Polylinguaging in superdiversity. *Diversities*, 13(2), 23–38.
- Jørgensen, J. N. 2016. I: Arnaut, K., Blommaert, J., Rampton, B. & Spotti, M. (red.). *Language and Superdiversity*. New York, London: Routledge, 137–154.
- Kalliokoski, J. 2005. Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. I: M. Haakana & J. Kalliokoski (red.). *Referointi ja moniäänisyys*. Helsingfors: Finska litteratursällskapet, 9–42.
- Kolu, J. 2010. Språkkontaktdrag i Haparandaungdomarnas muntliga och skriftliga kommunikation. I: Edlund, A.-C. & Mellenius, I. (red.). *Svenskans beskrivning 31*. Umeå: Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet, 161–169.
<http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:457680/FULLTEXT01.pdf>
(Hämtad 8.1.2017)
- Kolu, J. 2014. Allmångods och nykomlingar i svenskt ungdomsspråk och svensk slang. I: R. Kosunen & K., Lepistö & P. Rossi (red.). *Svenskan i Finland 14*. *Studia humaniora ouluensia* 14. Uleåborg: Uleåborgs universitet, 115–125.
- Kolu, J. 2015. *Svenska funkar typ i finskan*. *Språktidningen* 2015/12.
<http://spraktidningen.se/artiklar/2015/12/svensk-typ-ar-inte-unik>
(Hämtad 3.1.2017)
- Kolu, J. 2016a: Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors. Matrisspråk, morfosyntaktisk integrering och

- anpassningsstrategier. I: A. W. Gustafsson, L. Holm, K. Lundin, H. Rahm & M. Tronnier. *Svenskans beskrivning* 34. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap Serie A74.) Lund: Lunds universitet, 299–312.
<http://konferens.ht.lu.se/svebe34/konferensvolym> (Hämtad 12.10.2016)
- Kolu, J. 2016b: Onko suomen ja ruotsin koodinvaihdossa kielioppia? Substantiivien ja verbien taiputus Haaparannan, Tukholman ja Helsingin kaksikielisissä keskusteluissa. [‘Finns det grammatik i kodväxling mellan finska och svenska? Substantiv- och verbböjning i tvåspråkiga samtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors?']. I: Kaivapalu, A., Laakso, J., Linkgreim, M.-M., Siitonen, K. & Öim, K. (red.). *Lähivertailuja* 26, 182–221.
<http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/isue/view/LV26> (Hämtad 20.11.2016)
- Kolu, J. 2017. ”Määhän aina niinku sekotan *typ* engelska svenska och finska”. Diskurspartiklar som interaktionell och grammatisk resurs i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I: E. Sköldberg, M. Andréasson, H. Adamsson Eryd, F. Lindahl, S. Lindström, J. Prentice, M. Sandberg (red.). *Svenskans beskrivning* 35. Göteborg: Göteborgs universitet, 107–119.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/52211/1/gupea_2077_52211_1.pdf (Hämtad 24.4.2017)
- Kolu (under utg. a): Translanguaging as a Multilingual Practice – The Negotiation of Meaning in Bilingual Adolescents’ conversations in Haparanda and Helsinki. Helsingfors. I: Ziegler, A. (red.). *Jugendsprachen. Aktuelle perspektiven internationaler Forschung*. [Youth languages. Current perspectives of international research]. De Gruyter.
- Kolu (under utg. b): »*just de niillä oli sovmorgon*» Kulturella och pragmatiska aspekter på kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I: *Språk och stil* NF 27.
- Kolu, J. & Kuronen, M. 2015. Vokalerna /y/ och /a/ vid kodväxling hos Haparandaungdomar. I: M. Forsskåhl, M. Kivilehto, J. Koivisto & P. Metsä (red.). *Svenskan i Finland* 15. Tammerfors: Tampere University Press, 156–172.
- Kovács, M. 2001. *Code-switching and Language Shift in Australian Finnish and Australian Hungarian*. Åbo: Åbo Akademi Förlag.
- Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. 2009:724.
<http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och-sfs-2009-724> (Hämtad 29.11.2016).
- Lainio, J. (red.). 1996. *Finnarnas historia i Sverige, del 3. Tiden efter 1945*. Helsingfors & Stockholm: Finska Historiska Samfundet, resp. Nordiska Museet.
- Lainio, J. 2007. Bakgrund till och kontextualiseringen av pilotstudien Finskspråkiga studenters och elevers språkliga reproduktion. I: A. Nesser: *Finskspråkiga studenters och elevers språkliga reproduktion*. Ett

- skolverksprojekt. Rapporter från Finskt språk- och kulturcentrum, 7. Mälardalens högskola.
- Lainio, J. 2009. Från finskt i Sverige till sverigefinnar och sverigefinska. I: T. Hallberg. (red.). *Nöd och lust. Sverige och Finland i samtid och i framtid*. Stockholm: Föreningen Norden. Föreningen Nordens årsbok.
- Lainio, J. 2013. Tvåspråkighet och språkkontakter i Sverige. I: Sundgren, E. (red.). *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber.
- Lainio, J. 2015. The Art of Societal Ambivalence - a Retroactive View on Swedish Language Policies for Sweden Finnish. I: M. Halonen, P. Ihalainen & T. Saarinen (red.). *Multisited language policy discourse. Finland and Sweden in interdisciplinary focus*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters Ltd.
- Lambert, W. 1977. The effects of bilingualism on the individual: Cognitive and sociocultural consequences. In: P. Hornby (ed.). *Bilingualism: Psychological, social and educational implications*. New York: Academic Press.
- Lauttamus, T. 1999. Fuzzy switch and loan types in the languages of Finnish Americans. *SKY Journal of Linguistics* 12. 87–109.
- Lauttamus, T. & Hirvonen, P. 1995. *English Interference in the lexis of American Finnish*. The New Courant. 3: 55–65. Department of English, University of Helsinki: Helsinki University Press.
- Lauttamus, T., Nerbonne, J. & Wiersma, W. 2007. *SKY Journal of Linguistics* 20. 273–307.
- Lehtonen, H. 2006a. Morfologinen variaatio maahanmuuttajataustaisten helsinkiläisnuorten puheessa. I: Juusela, K. & Nisula, K. (red.). *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsingfors: Institutionen för finska språket och inhemska litteratur vid Helsingfors universitet, 255–274.
- Lehtonen, H. 2006b. Maahanmuuttajanuoret plurilingvaalisuuden mannekiineina. I: Kurhila, S. & Mäntynen, A. (red.). *Tunnetta mukana. Kirjoituksia Jyrki Kalliokosken 50-vuotispäiväksi*. Kieli 17. Helsingfors: Institutionen för finska språket och inhemska litteratur vid Helsingfors universitet, 13–29.
- Lehtonen, H. 2008. Maahanmuuttajataustaisten koululaisten monet kielet. I: Routarinne, S. & Uusi-Hallila, T. (red.). *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Tietolipas 220. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet, 103–124.
- Lehtonen, H. 2009. Maahanmuuttajataustaisten helsinkiläisnuorten monikielisyyden ilmiötä. I: Kalliokoski, J., Kotilainen, L. & Pahta, P. (red.). *Kielet kohtaavat*. Tietolipas 227. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet, 161–190.
- Lehtonen, H. 2011. Developing multiethnic youth language in Helsinki. I: Kern, F. & Selting M. (red.). *Pan-ethnic styles of speaking in European Metropolitan Cities. Linguistic Studies*. Studies in Language Variation. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 291–318.

- Lehtonen, H. 2015. *Tyylytellen: Nuorten kielelliset resurssit ja kielen indeksisyys monietnisisessä Helsingissä*. Doctoral thesis. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Leikin, M. 2016. What Do We Learn from Neurolinguistics? I: V. Ginsburgh & S. Weber (red.). *The Palgrave Handbook of Economics and Language*. London: Palgrave Macmillan, 121–136.
- Lewis, G., Jones, B. & Baker, C. 2012a. Translanguaging: Origins and development from school to street and beyond. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*. UK: Routledge, 641–654.
- Lewis, G., Jones, B. & Baker, C. 2012b. Translanguaging: developing its conceptualisation and contextualisation. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*. UK: Routledge, 655–670.
- Lindberg, I. 2002. Myter om tvåspråkighet. I: *Språkvård* nr 4, 22–28.
- Lindgren, A.-R. 1993. Miten muodot muuttuvat: Ruijan murteiden verbintaivutus Raisin, Pyssyjoen ja Annijoen kveeniyhteisössä. Doktorsavhandling. Tromsö: Institutionen för språk och litteratur vid Tromsö universitet.
- Lindström, J. 2008. *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Li Wei. 2000. Dimensions of bilingualism. I: Li Wei (red.). *The Bilingualism Reader*. London: Routledge, 3–25.
- Li Wei. 2011. Moment Analysis and translanguaging space: Discursive construction of identities by multilingual Chinese youth in Britain. *Journal of Pragmatics* 43, 1222–1235.
- Lüdi, G. 2003. Code-switching and Unbalanced Bilingualism. I: Dewaele, J.-M. and Housen, A. (red.). *Bilingualism: Beyond Basic Principles*. Clevedon: Multilingual Matters, 174–188.
- Lyytikäinen, E., Rekunen, J. & Yli-Paavola, J. (red.). 2013. *Suomen murrekirja*. Helsingfors: Gaudeamus.
- MacSwan, J. 2005. Code-switching and generative grammar: a critique of the MLF model and some remarks on 'modified minimalism'. *Bilingualism, Language and Cognition* 8(1), 1–8.
- Makoni, S. & Pennycook, A. 2007. Disinventing and reconstituting languages. I: Makoni, S. & Pennycook, A. (red.). *Disinventing and Reconstituting Languages*. Clevedon: Multilingual Matters, 1–41.
- Mantila, H. 1992. *Ei tääläkhän senthän jorkhaisen sanhan hootakhan panna: jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet.
- Martin-Rhee, M. M. & Bialystok, E. 2008. The development of two types of inhibitory control in monolingual and bilingual children. *Bilingualism: Language and Cognition*, 11, 81–93.
- Mauranen, A. 2007. Hybrid Voices: English as the Lingua Franca of Academics. I: K. Flottum (red.) *Language and Discourse Perspectives on Academic Discourse*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 243–259.

- May, S. 2014. Disciplinary divides, knowledge construction, and the multilingual turn. I: S. May (red.). *The Multilingual Turn: Implications for SLA, TESOL and Bilingual Education*. New York: Routledge, 7–31.
- Meeuwis, M. & Blommaert, J. 1998. A monolectal view of code-switching: Layered code-switching among Zairians in Belgium. I: P. Auer (red.). *Code-switching in Conversation. Language, Interaction and Identity*. London: Routledge, 51–75.
- Meeuwis, M. & Östman, J.-O. 1995. Contact linguistics. I: Verschueren, J. & Östman, J.-O. (red.). *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 177–182.
- Metsämäki, M. 2009. Influencing through language - university students' argumentation strategies. I: J. Kalliokoski, T. Nikko, S. Pyhäniemi & S. Shore (red.). *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia*. n:o 1, 61–76.
- Meänkielen sanakirja.[ordboken i meänkieli]
<http://meankielensanakirja.com/sana/id/2282> (Hämtad 27.11.2016)
- Minoritet.se <http://www.minoritet.se/> (Hämtad 3.1.2017)
- Moyer, M. G. 1998. Bilingual conversation strategies in Gibraltar, I: P. Auer (red.). *Codeswitching in conversation*. London: Routledge, 51–75.
- Muhonen, A. 2013. *Error error lataa patteri: From language alternation to global multilingual repertoires in Finnish youth radio programs in Finland and in Sweden*. Doktorsavhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. Jyväskylä studies in humanities 219.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/42556> (Hämtad 3.1.2017)
- Muysken, P. 2000. *Bilingual Speech. A typology of code-mixing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Myers-Scotton, C. 1983. The Negotiation of Identities in Conversation: A theory of Markedness and Code Choice. *International Journal of the Sociology of Language* 44, 115–136.
- Myers-Scotton, C. 1993. *Social motivations for codeswitching: Evidence from Africa*. Oxford: Clarendon Press.
- Myers-Scotton, C. 1997 (1993). *Duelling languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, C. 2002: *Contact Linguistics: bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford: Oxford University Press.
- Møller, J. S. 2008. Polylingual performance among Turkish-Danes in late-modern Copenhagen. *International Journal of Multilingualism* 5: 217–236.
- Nettelbladt, U. 2007. Fonologiska problem hos barn med språkstörning. I: Nettelbladt, U. & Salameh, E.-K. (red.). *Språkutveckling och språkstörning hos barn*. Lund: Studentlitteratur, 95–134.
- Nguyen, H. H. 2012. The Multilingualing of a Vietnamese American in South Philadelphia. *Working Papers in Educational Linguistics*, 27(1), 65–85.
- Niva, A. 2011. *Meänkieli i den yngre generationen. En undersökning av meänkielens ställning bland unga personer i fem norrbottniska kommuner*. En kandidatavhandling. Stockholm: Institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet.

- Nolte, B. 2011. *Finglish: In between two Languages, Language Debates, and Classification Norms*. Web Reports 71. Institute of Migration.
- Norberg Brorsson, B & Lainio, J. 2015. *Flerspråkiga elever och deras tillgång till utbildning och språk i skolan - Implikationer för lärarutbildningen*. I: I. Haag (red.). Uppföljningsrapport till EUCIM-TE-projektet. Akademin för utbildning, kultur och kommunikation vid Mälardalens högskola.
- Norrby, C. 2004. *Samtalsanalys. Så här gör vi när vi pratar med varandra*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Nyman-Koskinen, P. 2016. Svenska knappen, flickor! Förhandling av språkpolicyer i ett klassrum i Kronoby kommun. I: J. Kolu, M. Kuronen & Å. Palviainen (red.). *Svenskan i Finland 16*. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. Jyväskylä Studies in Humanities 298, 138–152.
- Ockenström Norberg, E. 2008. *Tvåspråkiga och livsbanor: En undersökning av avgångselever från Gränsskolan i Haparanda*. En kandidatuppsats. Institutionen för livsvetenskaper vid Södertörns högskola.
- Orman, J. 2013. New lingualism, same old codes. *Language Sciences* 37, 90–98.
- Otheguy, R., García, O. & Reid, W. 2015. Clarifying translanguaging and deconstructing named languages: A perspective from linguistics. *Applied Linguistics Review*, 6(3), 281–307.
- Otsuji, E. & Pennycook, A. 2010. Metrolingualism: Fixity, Fluidity and Language in Flux', *International Journal of Multilingualism*, 7(3), 240–254.
- Palviainen, Å. 2013. National identity and a transnational space: The strength of tradition in a time of change. *Sociolinguistics* 27, 1–18.
- Paradis, M. 2004. *A Neurolinguistic Theory of Bilingualism*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Park, H.-S. 2013: Kodväxling som fenomen – exemplet svenska koreanska. I: K. Hyltenstam & I. Lindberg (red.). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, 281–309.
- Paunonen, H. & Paunonen, M. 2000. *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja*. Helsingfors: WSOY.
- Paunonen, H. 2006. Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. I: K. Juusela & K. Nisula (red.). *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsingfors: Institutionen för finska språket och inhemsk litteratur vid Helsingfors universitet, 13–99.
- Pennycook, A. 2010. *Language as a Local Practice*. London ja New York: Routledge.
- Pennycook, A. 2016. Mobile times, mobile terms: The trans-super-poly-metro movement. I: N. Coupland (red.). *Sociolinguistics: Theoretical Debates*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pietikäinen, S. ja Dufva, H. 2014. Heteroglossia in action: Sámi children's rap about text books. I: Creese, A. & Blackledge, A. (red.). *Heteroglossia as practice and pedagogy*. Dordrecht: Springer, 59–74.
- Poplack, S. 1980. Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: Towards a typology of code-switching. *Linguistics*, 18, 581–618.
- Poplack, S. 1985. Contrasting patterns of code-switching in two communities. I: H. J. Warkentyne (red.). *Methods V: Papers from the Fifth International*

- conference on methods in Dialectology. Victoria University of Victoria Press, 364–386.
- Poplack, S. & Sankoff, D. 1984. Borrowing: The synchrony of integration. *Linguistics*, 22 (1), 99–136.
- Poplack, S. & Meechan, M. 1998. How languages fit together in codemixing. I: *International Journal of Bilingualism*. 2 (2), 127–138.
- Regeringskansliet. *Om hemspråksundervisning för invandrarbarn*. Prop. 1975/76:118.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/om-hemspraksndervisning-for-Invandrarbarn_FZ03118/html (Hämtad 29.1.2017)
- Risto, H., modersmåls läraren vid Marielundsskolan, personlig kommunikation via e-post, 4.10.2016
- Saari, M. 1989. Kodbyte och lån. *Folkmålsstudier* 32, 197–207.
- Saari, M. 2006. Stadin ruotsi. Huomioita erään nuorisoryhmän koodin vaihtelusta. I: K. Juusela & K. Nisula (red.). *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsingfors: Institutionen för finska språket och inhemska litteratur vid Helsingfors universitet, 142–161.
- SAG = Teleman, U., Hellberg, S. & Andersson, E. 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Sankoff, D. & Poplack, S. 1981. A formal grammar for code-switching. *Papers in Linguistics* 14(1), 3–46.
- SCB = Statistiska centralbyrån (SCB). 2017. *Folkmängd i riket, län och kommuner 30 september 2016 och befolkningsförändringar i 1 januari–30 september 2016*.
<http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/kvartals-och-halvarsstatistik-kommun-lan-och-riket/kvartal-13-2016/> (Hämtad 8.1.2017)
- Sisuradio. 13.7.2015. *Sori mä oon Ruotsista! Osa 1: Ruotsinsuomi vastaan Suomen suomi*. Redaktörerna: R. Farzin & M. Mäkitalo.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=5578439> (Hämtad 3.1.2017)
- Sjöström, S. 2007. *Språkets struktur, betydelse och användning*. Stockholm: Norstedts Akademiska.
- Skolförordning 2011:185, 9 kap http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skolforordning-2011185_sfs-2011-185 (Hämtad 10.1.2017)
- Skolverket. 2011. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*.
https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan#anchor_3 (Hämtad 4.5.2017)
- Skutnabb-Kangas, T. 1981. *Bilingualism or Not: The education of minorities*. Clevedon: Multilingual Matters.

- Slotte-Lüttge, A. 2005. *Jag vet inte va de heter på svenska. Interaktion mellan tvåspråkiga elever och deras lärare i en enspråkig klassrumsdiskurs*. Åbo: Abo Akademis förlag.
- Slotte-Lüttge, A. & Forsman, L. 2013. *Skolspråk och lärande. Guider och handböcker 2013:5*. Utbildningsstyrelsen.
- Slunga, T., upphandlingsamordnare vid kommunledningsförvaltningen i Haparanda stad, personlig kommunikation via e-post, 21.11.2016.
- Spetz, J. 2014. *Debatterad och marginaliserad - perspektiv på modersmålsundervisningen*. Rapporter från Språkrådet 6. Institutet för språk och folkminnen.
- Språklag 2009:600. i Sverige
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20090600.htm>
 (Hämtad 29.11.2016)
- Språklag 423/2003 i Finland
<http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2003/20030423> (Hämtad 8.1.2017)
- Språket i P1. *Mittord i Språket - om flerspråkighet och nutida lånord i svenskan*.
<http://podtail.com/podcast/spraket-i-p1/mittord-i-spraket-om-flersprakighet-och-nutid/> (Hämtad 3.1.2017)
- Statistikcentralen 2017 (Finland). Befolkning, folkmängden i de största kommunerna
http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_sv.html
 (Hämtad 3.5.2017)
- Svensson, G. 2009. *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap Serie A67. Lund: Lunds universitet.
- Svensson, G. under publicering. *Translanguaging - i teori och praktik*. Natur och kultur Akademisk.
- Sverigefinska språknämnden. 2001. *Om ordförrådet i sverigefinska ungdomars talspråk*. Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan julkaisuja 7.
- Thomas, E. R. 2011. *Sociophonetics. An introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Thomason, S. 2001. *Language contact: An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Thomason, S. G. & Kaufman, T. 1988. *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Vaattovaara, J. 2009. *Meän tapa puhua: Torniojokilaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vetenskapsrådet. 2002. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.
http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf (Hämtad 29.4.2017)
- Vertovec, S. 2007. Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies* 30, 1024–1054.
- VISK 2004 = Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen T. R., Alho, I. *Iso suomen kielioppi verkossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet.
<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php> (Hämtad 8.1.2017)

- Wande, E. 1982. Tornedalsfinskan och dess särdrag. I: *Finska språket i Sverige. Finska språket i Tornedalen*. Stockholm: Föreningen Norden, Kulturfonden för Sverige och Finland, 40–73.
- Weinreich, U. 1953. *Languages in contact*. The linguistic Circle of New York.
- Wiik, K. 2004. *Suomen murteet. Kvantitatiivinen tutkimus*. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet.
- Wikner, S. 2014. Svenskan i Helsingfors ur talarnas perspektiv. *Puhe ja Kieli*, 34:3, 119–137.
- Williams, C. 1996. Secondary education: Teaching in the bilingual situation. I: C. Williams, G. Lewis & C. Baker (red.). *The language Policy: Taking Stock*. Llangefni, UK: CAI, 39–78.
- Wiltgren, L. K. 2014. *STOLT! Om ungdomar, etniciteter och gemenskaper*. Doktorsavhandling. Lindköping: Lindköpings universitet: Lindköping studies in arts and science.
- Winsa, E. 1996. Från tornedalsfinska till meänkieli. I: Horn, F. (red.). *Svenska språkets ställning i Finland och finska språkets ställning i Sverige*. Juridica Lapponica nr. 14. Rovaniemi: Lapplands universitet, 138–158.
- Winsa, E. 2007. Tornedalingarna - en språklig minoritet. I: E. Westergren ja H. Åhl. *Mer än ett språk. En antologi om flespråkigheten i norra Sverige*. (Skrifter utgivna av Språkrådet, Institutionen för språk och folkminnen, 3). Norstedts Akademiska Förlag.
- Wu, Y. & Thierry G. 2010. Investigating bilingual processing the neglected role of language processing contexts. *Frontiers in Psychology*. 1:178.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3153788/> (Hämtad 11.1.2017).

BILAGA 1**ENKÄT 2014 Haparanda
Bakgrundsinformation:**

1. Ålder: _____

2. Kön: 1) flicka [] 2) pojke []

3. Bostadsort: _____

4. Var är du född? _____

5. Har du bott i något annat land/någon annan del av Sverige än du bor nu?

1) Nej []

2) Ja [] Var någonstans? _____

Hur gammal var du när du flyttade dit där du bor nu? _____

6. Vad är ditt modersmål?

1) svenska []

2) finska []

3) Jag tvåspråkig i svenska och finska []

4) något annat språk [] Vilket språk? _____

7. Vad är din mors modersmål?

1) svenska []

2) finska []

3) Hon är tvåspråkig i svenska och finska []

4) något annat språk [] Vilket språk? _____

8. Vad är din fars modersmål?

1) svenska []

2) finska []

3) Han är tvåspråkig i svenska och finska []

4) något annat språk [] Vilket språk? _____

9. Vilket språk talar du med din mor?

1) svenska []

2) finska []

3) både svenska och finska []

4) något annat språk [] Vilket språk? _____

10. Vilket språk talar du med din far?

1) svenska []

2) finska []

3) både svenska och finska []

4) något annat språk [] Vilket språk? _____

BILAGA 2

Jyväskylä 17.8.2015

Hyvät vanhemmat,

Olen yliopistonopettaja ja tohtorikoulutettava Jyväskylän yliopiston kielten laitoksella. Teen väitöskirjaa kaksikielisistä nuorista Haaparannalla, Helsingissä ja Tukholmassa. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten yläasteikäiset nuoret (vuosikurssit 7–9) käyttävät eri kieliä, varsinkin suomea ja ruotsia keskinäisessä vuorovaikutuksessaan. Tulen vierailemaan [...] koulussa (viikolla 35) ja nauhoitan nuorten arkikielisiä keskusteluja väli- ja ruokatunneilla oppituntien ulkopuolella, niin ettei opetus häiriinny. Osallistuminen tutkimukseeni on tietysti aivan vapaaehtoista, mutta toivon löytäväni nuoria, jotka haluavat olla mukana tutkimuksessani.

Ääni- ja videonauhoituksia tullaan käyttämään ainoastaan tutkimustarkoitukseen. Kun tutkimustuloksia esitellään, tulokset kirjoitetaan anonymisti niin, ettei yksittäisiä oppilaita voi tunnistaa. Materiaalit tuhotaan sen jälkeen kun en enää käytä niitä tutkimustarkoitukseen. Pyydän kaikkia perheitä allekirjoittamaan oheisen pienen lomakkeen ja ilmoittamaan saako lapsenne osallistua tutkimustarkoituksessa tehtäviin nauhoituksiin vai ei. Jättäkää lomake koulun henkilökunnalle viimeistään maanantaina 24.8.2015.

Tulen mielelläni myöhemmin kertomaan oppilaille, vanhemmille ja henkilökunnalle tutkimukseni tuloksista. Lähetän myös väitöskirjastani kappaleen koululle kun se on valmis. Väitöskirjani on arvioitu valmistuvan syksyllä 2016. Minuun (Jaana Kolu) voi ottaa yhteyttä myös suoraan, mikäli teillä on jotakin kysyttävää (osoite alla).

Kiitoksia! Näkemisiin!

Jaana Kolu
yliopistonopettaja, tohtorikoulutettava, FL
Kielten laitos,
Jyväskylän yliopisto
Sähköposti: jaana.kolu@jyu.fi
Puhelin: +358/45-8820690, +358/40-8053243

Åsa Palviainen (handledare)
Professori
Kielten laitos,
Jyväskylän yliopisto
Sähköposti: asa.palviainen@jyu.fi
Puhelin: +358/40-8053217

Minun lapseni _____ (Lapsen/lasten nimet)

- saa** osallistua ääni- ja kuvanauhoituksiin tutkimustarkoituksessa.
 ei saa osallistua ääni- ja kuvanauhoituksiin tutkimustarkoituksessa.

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

ORIGINAL PAPERS

I

KODVÄXLING I TVÅSPRÅKIGA UNGDOMSSAMTAL I HARPARANDA OCH I HELSINGFORS - MATRISSPRÅK, MORFOSYNTAKTISK INTEGRERING OCH ANPASSNINGSTRATEGIER

av

Jaana Kolu 2016

I: Gustafsson, A. W., Holm, L., Lundin, K., Rahm, H. & Tronnier, M. (red.).
Svenskans beskrivning 34. Lund: Lunds universitet, 299–312.
<http://konferens.ht.lu.se/svebe34/konferensvolym>

Återpublicerad med tillåtelse av redaktörerna av *Svenskans beskrivning 34*.

Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors

Matrisspråk, morfosyntaktisk inte-
grering och anpassningsstrategier

Jaana Kolu

Jyväskylä universitet, Institutionen för språk, jaana.kolu@jyu.fi

Inledning

Sökandet efter universella villkor för kodväxling har pågått sedan 1980-talet (t.ex. Poplack 1980, Myers-Scotton 1993) och hittills har olika teorier testats på en mängd olika språkkombinationer (se t.ex. Park 2013 för en översikt). Kodväxlingsmodellernas universella karaktär har dock kunnat ifrågasättas i takt med att kodväxling med nya språkpar har undersökts (ibid.).

Kodväxling med olika språkkombinationer tycks se olika ut beroende på hur nära språken typologiskt står varandra (Gardner-Chloros 2009:109). Dessutom kan t.ex. språkens status- och dominansförhållanden bidra till att förklara skillnaderna i mönster för kodväxlingen: I tvåspråkiga samhällen är det vanligare att minoritetsspråk, som har den svagare positionen i samhället, tar intryck från majoritetsspråk än tvärtom (Lainio 2013:300). Det är ändå omöjligt att förutspå hur kodväxlingsmönster ser ut med ett nytt språkpar utan varje språkkombination måste undersökas var för sig. Genom att undersöka samma språkpar i

olika sociolingvistiska förhållanden kan forskare utreda hur språkens dominansförhållanden tar sig uttryck i de tvåspråkigas kodväxling.

I föreliggande artikel jämförs tvåspråkiga ungdomars kodväxling i vardagliga samtal i en skolmiljö utanför lektionstid i Haparanda och i Helsingfors. Dessa båda städer utgör ett intressant studieobjekt när det gäller kodväxling ur ett grammatiskt perspektiv. Språkkombinationen är densamma, men språkmiljöerna och språkens dominansförhållanden i det omgivande samhället är olika.

Haparanda är en liten kommun med cirka 10 000 invånare och ligger i Tornedalen som gränsar till Finland. Enligt Statistiska centralbyrån (2014) är Haparanda en kommun med högst andel utrikesfödda: 40 % av befolkningen är födda utrikes, varav majoriteten i Finland. Haparanda är således också den kommun i Sverige som har störst finsk närvaro. Finska och meänkieli har status som officiella minoritetsspråk i Haparanda sedan 2000 (Institutet för språk och folkminnen 2014).

Helsingfors med sina över 600 000 invånare har finska som majoritetsspråk och de svenskspråkigas andel av befolkningen är cirka 6 % (Helsingfors stads faktacentral 2014). Höckerstedt (2006:123–139) påpekar att det som är utmärkande i dagens språksituation i Helsingfors är just svenskans minoritetsställning och domänförluster. De svensktalande i Helsingfors lever i en finskdominerad miljö isolerade från de svenskspråkiga områdena i Finland och Sverige, och finskans inflytande på Helsingforssvenskan har ökat, vilket syns i synnerhet i ungdomsspråket i form av lån och kodväxling (ibid.).

Centrala begrepp och teoretiska utgångspunkter

Kodväxling innebär att tvåspråkiga talare använder två eller fler språk i ett och samma samtal (se t.ex. Gardner-Chloros 2009:1–4). Kodväxlingsforskare (t.ex. Poplack 1980:615; Park 2013:287–288) skiljer vanligen mellan 1) *intrasententiell* 2) *intersententiell* och 3) *tag-kodväxling*. Med intrasententiell kodväxling menas växling inom en mening, t.ex. *mää en ainakaan haluaa byttää om tuolla vessassa* [sv. jag vill åtminstone inte byta om där på toan]. Intersententiell kodväxling sker vid

meningsgränser, t.ex. *jaa kaks viikkoa niin sitten loma/ asså jag väntar jag väntar som fan på det där lovet seriöst* [sv. ja två veckor och sedan semester]. Tag-kodväxling består oftast av utrop och påhäng, t.ex. *vitsi jag är trött* [sv. tusan].

I denna artikel granskar jag tvåspråkiga Haparanda- och Helsingforsungdomars kodväxling ur ett grammatiskt perspektiv och fokuserar på intrasententiell kodväxling. Av de tre olika kodväxlingstyperna är det nämligen den intrasententiella kodväxlingen som påverkar åtminstone det ena språkets meningsstruktur (Lainio 2013:288–289). Därtill uppmärksammar jag även *hybridsammansättningar* (jfr Mickwitz 2010:43), dvs. kodväxling inom ett och samma ord, t.ex. *reklamjuttu* [sv. reklamgrej], eftersom jag anser detta också vara en strategi för att anpassa inslag från det andra språket i det mottagande språkets morfosyntaktiska ram.

Det är svårt att dra en gräns mellan begreppen *kodväxling* och *lån*. Exempelvis Poplack (t.ex. i Sankoff et al. 1991) anser inte att ord, som morfosyntaktiskt integrerats i det mottagande språket, är exempel på kodväxling, utan exempel på lån, men jag anser, i likhet med flera andra kodväxlingsforskare (t.ex. Gardner-Chloros 1987; Myers-Scotton 1992; Thomason 2001), att det snarare är fråga om ett kontinuum än olika lingvistiska processer. Enligt mig kan de etablerade lånorden desutom fungera som inkörsport för kodväxling och erbjuda färdiga mönster för den morfosyntaktiska integreringen av nya ord. Lainio (1996:304) har konstaterat att finskan i Tornedalen under århundrades lopp har blivit anpassad till att ta in svenska ord. Det finns t.ex. en beredskap i språket att integrera svenska substantiv med ett *-i*, t.ex. svenskans *rast* blir *rast+i* (fi. 'välitunti', 'tauko') (ibid.). Även i Helsingfors finns motsvarande beredskap att integrera finska ord i svenskan och tvärtom. I Helsingforssvenskan och även i mitt undersökningsmaterial (2014) förekommer flera etablerade lånord från finska, t.ex. *juttu* 'grej' och *keikka* 'spelning' som medtagits i *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström & Reuter 2000).

Det är inte enkelt att avgöra vad som utgör *matrisspråket* (MS), dvs. huvudspråket vid kodväxling. Myers-Scottons (1993; 2002) *Matrisspråksmodell* utgår från två MS-kriterier: *frekvenskriteriet* baserar sig

på morfemfrekvensen på diskursnivå, medan *systemmorfemskriteriet* grundar sig på olika morfems olika status i kodväxlingen (Myers-Scotton 1993:7). *Innehållsmorfemen* kan komma från något av de inblandade språken, men de syntaktiskt relevanta *systemmorfemen*, t.ex. böjningsändelserna, måste komma från matrisspråket (ibid.).

Syfte och frågeställningar

De frågeställningar som jag söker svar på i min artikel är:

1. Går det att urskilja ett särskilt matrisspråk i de undersökta tvåspråkiga ungdomarnas kodväxling i Haparanda och i Helsingfors enligt de två kriterier som Myers-Scotton har ställt i Matrisspråksmodellen, dvs. *frekvenskriteriet* och *systemmorfemskriteriet*?
2. Går det att identifiera några särskilda morfosyntaktiska mönster och anpassningsstrategier av inslag från det ena språket i kodväxlingen i Haparanda och Helsingfors?

Det är viktigt att beakta att det vardagliga spontana samtalet mellan de tvåspråkiga ungdomarna troligen skiljer sig från det språkbruk som de använder i andra situationer, t.ex. med enspråkiga personer utanför skolan. Det kan antas att de tvåspråkiga ungdomarna tar sig mer friheter gällande kodväxling, när de umgås med varandra. Såsom en informant från Haparanda själv påpekar i ett enkätsvar blandar han språken när han är tillsammans med andra tvåspråkiga ungdomar: "Nästan alltid (blandar svenska och finska), med kompisar som är tvåspråkiga". Min artikel syftar till att beskriva Haparanda- eller Helsingforsungdomars språk i de undersökta inspelningstillfällena där de tvåspråkiga ungdomarna umgås med varandra.

Material och metod

Primärmaterial till föreliggande studie utgörs av 9 inspelade samtal (ca 8 timmar) mellan 14–15-åriga tvåspråkiga elever på tre olika högstadieskolor i Haparanda från 2014. Som jämförelsematerial används inspelade samtal från en svenskspråkig högstadieskola i Helsingfors

från 2014. Detta material innehåller 10 olika samtal (ca 6 timmar) med olika grupper av 14–15-åriga tvåspråkiga ungdomar. Inspelningarna på båda orterna kompletterades med skriftliga enkäter om ungdomarnas språkliga bakgrund och deras egna tankar kring sin språkanvändning.

I min artikel använder jag kvalitativ analys, men även kvantitativa uppgifter ges om den genomsnittliga kodväxlingsfrekvensen och om olika ordklasser som förekommer i kodväxlingen. De inspelade samtalen har grovtranskriberats och analyserats utifrån mina forskningsfrågor. Frågeställningarna behandlas i var sitt avsnitt där resultaten redovisas.

Finns det ett särskilt matrisspråk i Haparanda och i Helsingfors?

I detta avsnitt analyseras materialet enligt de två kriterier som Myers-Scotton (1993:20, 68) har föreslagit för fastställandet av ett matrisspråk vid kodväxling. Dessutom redogörs för om ordinslagen från det ena språket integreras i det andra, dvs. det ”mottagande” språkets morfosyntaktiska ram enligt Myers-Scottons systemmorfemsprincip. De inslag av kodväxling som presenteras i exemplen är kursiverade.

I Haparanda (2014) är matrisspråket i sju av de nio samtalen finska enligt morfemfrekvenskriteriet, men det förekommer svenska inslag i medeltal fem gånger per minut. Över hälften av de svenska inslagen utgörs av substantiv eller nominalfraser. Kodväxlingen i samband med finska substantiv följer Myers-Scottons systemmorfemsprincip i ungefär 60 % av fallen: Substantiven böjs enligt matrisspråkets regler, dvs. enligt ett finskt mönster. I exempel (1) har svenskans substantiv *idrott* fått en *i*-ändelse vilket är en vanlig strategi att ”förfinska” svenska substantiv i Haparanda. Dessutom har ordet fått finskans partitivändelse *-a*:

(1) meillä on *idrottia* olis ollu ihan turha pestä hiuksia [sv. vi har idrott det skulle ha varit helt onödigt att tvätta håret, fi. urheilua]

Verben utgör cirka 10% av de inbäddade svenska orden i det finska matrisspråket. De böjs enligt finskans morfosyntaktiska mönster och får

antingen finskans infinitivändelse *-ta*, t.ex. svenskans *blanda* blir *blan-data* eller en lång vokal i slutet, t.ex. svenskans *jaga* blir *jaagaa*. I exempel (2) har svenskans infinitivform *skolka* fått finskans infinitivändelse *-ta*:

(2) sitten ei kannata *skolkata* mycket [sv. då lönar det sig inte att skolka så mycket, fi. sitten ei kannata *pinnata* niin paljon]

Adjektiven utgör cirka 9 procent av de svenska inslagen och förekommer i sin neutrala grundform:

(3) typ äitikin laittaa meiliä että mää oon *sjuk* [sv. mamma skickar mejl om att jag är sjuk, fi. *sairas*]

De svenska adverb som bildats av adjektiv utgör dock ett undantag från detta böjningsmönster. De följer svenskans böjningsmönster och strider således mot Myers-Scottons systemmorfemsprincip:

(4) mää en oo tehny *färdigt* sitä... [sv. jag har inte gjort färdigt det där..., fi. *valmiiksi*]

I Helsingforsmaterialet (2014) är samtalens matrisspråk svenska, enligt morfemfrekvenskriteriet. Det förekommer dock finska inslag i svenska i medeltal två gånger per minut. Substantiven utgör cirka 50% av de finska kodväxlade inslagen och över hälften av dem böjs såsom de skulle böjas i motsvarande sats i finskan eller förekommer i sin grundform. Det tycks dessutom finnas en preferens för sådana strukturer som är parallella i svenskan och finskan som om båda språkens syntax samtidigt skulle aktualiseras i samtalen. I exempel (5) böjs det finska substantivet *kiharoita* så som det skulle böjas i motsvarande sats på finska i partitiv plural:

(5) Du har satt *kiharoita* [sv. lockar/fi. *sinä olet laittanut kiharoita*]

Verben utgör cirka 10% av de kodväxlade finska inslagen i svenskan i

Helsingforsmaterialet och följer finskans böjningsmönster:

(6) han skulle ha *sulanut* [sv. han skulle ha smält/ fi. hän olisi *sulanut*]

Adjektiv och adverb utgör cirka 15% av de inbäddade finska inslagen i Helsingforsmaterialet och böjs så som det skulle böjas i motsvarande finska satser:

(7) Dom var inte alls mina *tyyppiset* [sv. dom var inte alls min stil/ fi. ne ei ollu ollenkaan mun *tyyppiset*]

(8) förhören for så *kakasti* [sv. förhören gick så dåligt/ fi. kuulustelut me-nivät niin *kakasti/ huonosti*]

Exemplen (5–8) från Helsingforsamtalen (2014) stämmer således inte överens med Myers-Scottons (1993) systemmorfemsprincip enligt vilken matrisspråket fungerar som syntaktisk och morfologisk ram och bidrar med böjningarna vid intrasententiell kodväxling. Det vanligaste mönstret tycks vara att finskans morfologi tränger igenom på de kodväxlade ställena och således bryter mot svenskans morfosyntax.

I båda materialen finns det dock undantag från de mönster som beskrevs ovan. I Haparandamaterialet finns det exempel på svenska ord som böjs enligt svenskans syntax, om de inte har helt parallella strukturer i finskan. Detta illustreras i exempel (9) där svenskans participform *betalt* inte motsvaras av en participform i finskan, utan av ett substantiv:

(9) se saa vielä *betalt* siitä kun se menee laulamaan [sv. hon får till och med betalt när hon går dit för att sjunga/ fi. saa *palkkaa/maksun*]

Även i Helsingforsmaterialet förekommer det undantag från det mönster där de inbäddade finska orden böjs enligt finskans regler. I exempel (10) böjs det finska ordet i ackusativ, även om det står i nominativ i motsvarande sats på finska. Ackusativformen med *n*-ändelsen kan antas fungera som bestämd form i svenskan efter det demonstrativa pronomenet *den där* som här kan styra böjningen:

(10) sen hade vi den där riktiga *näytöksen* [sv. den där riktiga föreställningen/ fi. sitten meillä oli se oikea *näytös*]

I vissa fall får de parallella böjningsformerna troligen stöd av varandra och det är svårt att avgöra om ordet följer den svenska eller finska böjningen eller båda. I exempel (11) böjs det finska ordet *tarina* 'historia' i finskans nominativform, såsom det böjs i motsvarande sats på finska. Samtidigt fungerar finskans nominativform som en neutral form efter svenskans genitiv som förutsätter substantivets grundform (jfr Henricson 2013:141):

(11) berätta din *tarina* nu [sv. berätta din historia nu/ fi. kerro sun *tarina* nyt]

Särskilda mönster och anpassningsstrategier vid kodväxling i Haparanda och i Helsingfors

I detta avsnitt redogörs för de särskilda mönster och anpassningsstrategier som kan identifieras i ungdomarnas kodväxling i Haparanda och Helsingfors.

Hybridord

En strategi att anpassa ordinslag från det ena språket till det andra är att bilda sammansättningar, så kallade *hybrider*, där förledet kommer från det inbäddade språket och efterledet utgörs av matrisspråket. Då kan talaren "undvika" de eventuella problem som skulle kunna uppstå vid böjningen av ordinslag från det andra språket. De ord som utgör slutled i sammansättningen har ofta en mycket allmän betydelse och kan fogas till nästan vilket substantiv som helst, t.ex. *-juttu* eller *-homma* 'grej' på finska. I Haparandamaterialet (2014) förekommer t.ex. *reklamhomma* 'reklamgrej' och *plastjutut* 'plastgrejer' i meningar där finskan utgör matrisspråket:

(12) ja semmoset *plastjutut* päällä [sv. och sådana där plastgrejer på]

Ordet *homma* kan kombineras också med engelska i Haparanda, t.ex. *advertisehomma* 'reklamgrej'.

Även i Helsingforsmaterialet (2014) använder de tvåspråkiga ungdomarna *juttu* i sammansättningar i samtal där matrisspråket är svenska, men *juttu* är ett etablerat lånord i finlandssvenskan och har medtagits i *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström & Reuter 2000). Ordet böjs i pluralis enligt svenskt böjningsmönster: skolhälso*juttun* 'skolhålsogrejer', kärleks*juttur* 'kärleksgrejer'.

Diskurspartiklar i samband med kodväxling

Enligt Lindström (2008:78) fungerar diskurspartiklar "som samtalsreglerande signaler". *Typ* och *liksom* hör till gruppen fokalpartiklar som "kan fokusera något element inom yttrandet, t.ex. ett ordval eller ett anfört segment, genom att stå framför eller ibland efter det som fokuseras" (Lindström 2008:80). I båda materialen finns det exempel på diskurspartiklar som kan signalera (eng. *flag*) kodväxling. I Haparandamaterialet (2014) förekommer diskurspartikeln *typ* 57 gånger och i 17 fall åtföljs den av kodväxling från finska till svenska:

(13) mää aina niinku sekotan kaikki kielet *typ* *ibland engelska svenska och finska* [sv. jag blandar alltid liksom alla språk *typ* ibland]

I Haparanda (2014) används diskursmarkören *typ* 20 gånger i finska sekvenser, där det inte förekommer andra inslag från svenskan:

(14) aamulla kun se herrää *typ* neljäntä joskus [sv. på morgonen när han vaknar *typ* fyratiden]

Diskurspartikeln *typ* förekommer inte i Helsingforsmaterialet (2014) i samband med kodväxling, utan används i helt svenska sekvenser. Däremot åtföljs diskurspartikeln *liksom* av kodväxling från svenska till finska:

(15) är du där någo så där när det är *liksom koulua* eller så här på skolmorgon [sv. skola]

I Haparanda (2014) förekommer även den finska diskursmarkören *niinkö* 'liksom' före de svenska inslagen:

(16) kannattaa *niinkö* *pröövata* [sv. det lönar sig att liksom pröva]

Även i samband med självreparationer kan talarna utnyttja de syntaktiska resurserna från det andra språket (Green-Vänttinen & Lehti-Eklund 2007:53). Reparationsmarkören *eikö* förekommer i Haparandamaterialet (2014) sex gånger i svenska satser:

(17) orka fan flyga *eikö siis* köra bil [sv. orka fan flyga nej utan alltså köra bil]

Även i enkäten har tre Haparandaungdomar tagit upp ordet *eikö* som ett typiskt finskt ord som de använder i sin svenska: "Om jag råkar säga fel, så säger jag 'eikö' och rättar sedan det jag har sagt fel." Motsvarande reparationsmarkör i Helsingforsmaterialet är *eiku*:

(18) *eiku* Anna och Jessica också [sv. nej, utan]

Dubbel morfologi

Ett fenomen som strider mot systemmorfemsprincipen och som lyfts upp i kodväxlingsforskning är *dubbel morfologi* (Myers-Scotton 1993:135; Park 2013:295). Det innebär att det förekommer systemmorfem från båda språken för en och samma funktion vid kodväxling (t.ex. Gardner-Chloros 2009:108). Det fanns två belägg på dubbel morfologisk markering i Haparandamaterialet. I exempel (19) har det svenska ordet *uppgift* fått tre systemmorfem; först svenskans pluraländelse *-er* och därefter finskans pluralmarkering *-ei-* och som förutsätter ändelsen *-tä* i partitiv:

(19) A: mää vois in istua täällä koko tunnin mää en jaksa tehdä mitään *uppgiftereitä* [sv. jag skulle kunna sitta här hela lektionen jag orkar inte göra några uppgifter]

B: *uppgiftereitä?* ((skratt i rösten)) se täti varmaan sitten nauraa kun se kuulee miten me puhutaan [sv. den där tanten skrattar säkert då hon hör hur vi pratar]

Talare B:s metakommentarer om sin kodväxling kan vara ett tecken på att han eller hon är medveten om de grammatiska regler som finns och som ibland måste kringgåas i kodväxlingen (jfr Gardner - Chloros 2009:107). Det finns inga motsvarande exempel på dubbel morfologi i Helsingforsmaterialet.

Diskussion

Den största skillnaden mellan kodväxlingen i Haparanda- och Helsingforsmaterialen från 2014 är språkens dominansförhållanden. Sju av de nio Haparandasamtalen hade finska som matrisspråk enligt Myers-Scottons morfemfrekvenskriterium, men Haparandaungdomarna kodväxlade till svenska i medeltal 5 gånger per minut. De samtal som spelades in i Helsingfors 2014 fördes huvudsakligen på svenska, men det förekom finska inslag i gemon snitt 2 gånger i minuten.

Det är omöjligt att avgöra vad skillnaderna i språkens dominansförhållanden i kodväxlingen beror på. Det finns skäl att tro att anledningen delvis är individuella skillnader, t.ex. talarnas olika grad av tvåspråkighet och olika preferens för språk. Men även språkens dominans- och statusförhållanden i närmiljön (t.ex. skolan och i hemmet) och i det omgivande samhället kan antas påverka ungdomarnas språkbruk. De ord som tas in från det andra språket i samtalets matrisspråk verkar inte sällan vara refererande till det språk som huvudsakligen används i närmiljön, t.ex. skolämnen nämns på svenska i Haparandamaterialet, även om diskussionen annars förs på finska, t.ex. *mitä meillä on so:ssa?* [sv. vad har vi i SO?]. *Kässä* 'slöjd' och *enkku* 'engelska' är vardagliga finska ord för olika skolämnen som används även av

tvåspråkiga ungdomar i Helsingforsamtalen.

Även om språkens dominansförhållanden ofta förefaller vara de motsatta i kodväxlingen, tycks finskan dominera morfologin i båda materialen. I Haparandamaterialet böjs de svenska inslagen i finskan enligt finskans böjningsmönster, vilket innebär att matrisspråket kan anses vara finska enligt Myers-Scottons systemmorfemskriterium. Det är även av språktypologiska skäl förståeligt att de svenska ordinslagen får finska böjningsändelser. Finskan är ett agglutinerande språk med ett rikt kasussystem och i sådana fall där de svenska orden rimligtvis kan ta finska böjningsändelser, tycks detta vara det vanligaste mönstret bland de tvåspråkiga Haparandaungdomarna, t.ex. *äiti lähtee föräldramöteen* [sv. när mamma går på föräldramöte] och *kun se tullee föräldramötestä* [sv. när hon kommer från föräldramötet]. För en finskspråkig, som exempelvis mig själv, skulle ett oböjt svenskt substantiv i de två ovan nämnda fallen låta helt ogrammatiskt. Å andra sidan finns det också fall där det morfologiskt vore svårt att tillägga finska böjningsändelser till det svenska ordet och då har Haparandaungdomarna valt att böja ordet enligt svenskans syntax, t.ex. *me ollaan vähän mognare* [sv. vi är lite mognare/fi. kypsempiä].

I Helsingforsmaterialet böjs de finska inslagen i svenska oftast enligt finskans morfosyntaktiska mönster, vilket strider mot Myers-Scottons systemmorfemskriterium för matrisspråket. Det kan antas att finskans starka ställning i Helsingfors tar sig uttryck i ungdomarnas kodväxling.

De tvåspråkiga ungdomarna i Haparanda och i Helsingfors verkar även ha gemensamma morfosyntaktiska mönster och strategier för att infoga element från det andra språket. De bildar sammansättningar och använder diskurspartiklar som kan introducera den kommande kodväxlingen. Det går således att urskilja vissa morfosyntaktiska mönster i kodväxlingen på de två undersökta orterna, men ungdomarna som kodväxlar tycks även kunna bryta mot alla slags "regler" i kodväxlingen om dessa regler står i vägen, dvs. hindrar dem från att kombinera vissa element av de inblandade språken.

Litteratur

- Gardner-Chloros, Penelope 1987. Code-switching in relation to language contact and convergence. I: G. Lüdi (red.), *Devenir bilingue-parler bilingue; actes du 2ème colloque sur le bilinguisme, 20–22 septembre 1984*. Tübingen: Niemeyer. S. 99–115.
- Gardner-Chloros, Penelope 2009. *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Green-Vänttinen, Maria & Lehti-Eklund, Hanna 2007. Självreparationer i svenska som S1 och S2. I: H. Lehti-Eklund (red.), *Att växa till lärare – svensklärarytelse i utveckling*. Helsingfors: Helsingfors universitet, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur. S. 53–81.
- Helsingfors stads faktacentral 2014. *Befolkningsprognos för Helsingfors och Helsingforsregionen 2015–2050. Prognoser områdesvis 2015–2024*. Helsingfors.
- Henricson, Sofie 2013. *Svenska i finsk miljö. Interaktion, grammatik och flerspråkighet i samtal på svenska språköar i Finland*. Helsingfors: Helsingfors universitet, Finska, finskugriska och nordiska institutionen.
- af Hällström, Charlotta & Reuter, Mikael 2000. *Finlandssvensk ordbok* (första upplagan). Helsingfors: Schildts.
- Höckerstedt, Leif 2006. Helsingforssvenskan – vem är du? I: K. Juusela & K. Nisula (red.), *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsingfors: Helsingfors universitet: Institutionen för finska språket. S. 123–141.
- Institutet för språk och folkminnen. <<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetsprak.html>>. [Tillgänglig 2 oktober 2015.]
- Lainio, Jarmo 1996. Finskans ställning i Sverige och dess betydelse för sverigefinnarna. I: J. Lainio (red.), *Finnarnas historia i Sverige. Del 3. Tid efter 1945*. Helsingfors/Stockholm: Finska historiska samfundet/Nordiska museet. S. 255–307.
- Lainio, Jarmo 2013. Tvåspråkighet och språkkontakter i Sverige. I: E. Sundgren (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber. S. 274–312.
- Lindström, Jan 2008. *Tur och Ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska förlag.
- Mickwitz, Åsa 2010. *Anpassning i språkkontakt. Morfologisk och ortografisk anpassning av engelska lånord i svenskan*. Helsingfors: Helsingfors universitet. Finska, finskugriska och nordiska institutionen.
- Myers-Scotton, Carol 1992. Comparing code-switching and borrowing. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 13(1–2). S. 19–39.
- Myers-Scotton, Carol 1993. *Duelling Languages. Grammatical Structure in Code-switching*. Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, Carol 2002. *Contact Linguistics: Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*. Oxford: Oxford University Press.
- Park, Hyeon-Sook 2013. Kodväxling som fenomen – exemplet svenska koreanska. I: K. Hyltenstam & I. Lindberg (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 281–309.

KODVÄXLING I TVÅSPRÅKIGA UNGDOMSSAMTAL

- Poplack, Shana 1980. Sometimes I'll start a sentence in Y TERMINO EN ESPAÑOL: toward a typology of code-switching. *Linguistics* 18. S. 581–618.
- Sankoff, David, Poplack, Shana & Vanniarajan, Swathi 1991. The empirical study of code-switching. I: *Papers for the Symposium on Code-Switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and Perspectives Held in Barcelona, March 21–23, 1991*. (Network on code-switching and language contact.) Strasbourg: European Science Foundation. S. 181–206.
- Statistiska centralbyrån (SCB).http://www.scb.se/sv_/. [Tillgänglig 2 oktober 2015.]
- Thomason, Sarah Grey 2001. *Language Contact-An Introduction*. Washington DC: Georgetown University Press.

II

ONKO SUOMEN JA RUOTSIN KOODINVAIHDOS- SÄ KESKUSTELUISSA LIOPPIA? SUBSTANTIIVIEN JA VERBIEN TAIVUTUS HAA- PARANNAN, TUKHOLMAN JA HELSINGIN KAKSIKIELISIS-

[http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/
issue/view/LV26](http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/issue/view/LV26)

av

Jaana Kolu 2016

I: Kaivapalu, A., Laakso, J., Linkgreim, M.-M., Siitonen, K. & Õim, K. (red.).
Lähivertailuja 26, 182–221.

Reproduced with kind permission by *Lähivertailuja*.

ONKO SUOMEN JA RUOTSIN KOODINVAIHDOLLA KIELIOPPIA? SUBSTANTIIVIEN JA VERBIEN TAIVUTUS HAAPARANNAN, TUKHOLMAN JA HELSINGIN KAKSIKIELISISSÄ KESKUSTELUISSA

Jaana Kolu

Tiivistelmä. Tutkimuksessa tarkastellaan kaksikielisten 13–15-vuotiaiden nuorten koodinvaihtoa suomen ja ruotsin välillä luokkahuoneen ulkopuolella nauhoitetuissa arkikielissä keskusteluissa Haaparannassa (2014–2015), Tukholmassa (2015–2016) ja Helsingissä (2014). Artikkelissa kartoitetaan, miten toisesta kielestä upotetut substantiivit ja verbit taipuvat koodinvaihdossa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, taipuvatko upotetut sanat matriisikielen eli pääkielen vai upotetun kielen kieliopin mukaan ja onko eri paikkakunnilta kerättyjen aineistojen välillä eroja. Tavoitteena on myös tutkia, onko suomen ja ruotsin koodinvaihdolla rakenteellisia rajoituksia eli voiko koodinvaihtoa tapahtua silloin, kun kielten sanajärjestys ja rakenteet poikkeavat toisistaan, esimerkiksi kieltolauseissa ja paikallisuuden ilmaisemisessa. Haaparannan aineistossa keskustelujen matriisi- eli pääkieli on suomi, ja suomen kieli antaa useimmiten myös taivutuspäätteet suomen kieleen upotetuille ruotsin kielen substantiiveille ja verbeille. Tukholman vertailuaineistossa koodinvaihtoa esiintyy pääasiassa niissä keskusteluissa, joissa suomi on matriisikielenä. Tukholman ja Haaparannan aineistossa on yhteisiä piirteitä; sanajärjestys on koodinvaihtokohdissa pääasiassa yhdenmukainen molemmissa kielissä, ja ruotsin kielen upotetut substantiivit saavat koodinvaihdossa samoja suomen kielen taivutuspäätteitä. Tukholman aineistossa upotetut ruotsin substantiivit ovat kuitenkin n. 50 %:ssa tapauksista ruotsin nominatiivissa ja näyttävät taipuvan ruotsin syntaksin mukaan useammin kuin Haaparannan aineistossa. Helsingin vertailuaineistossa matriisikieli on ruotsi, mutta puhujat suosivat koodinvaihdossa sanajärjestystä, joka on yhdenmukainen ruotsin ja suomen kielessä, ja taivuttavat upotetut suomen substantiivit ja verbit, kuten ne taipuisivat vastaavissa suomen kielen lauseissa. Poikkeuksen tekevät ainoastaan suomen substantiivit, jotka esiintyvät ruotsin prepositiolausekkeissa paikan adverbiaaleina. Koodinvaihtoa voi tapahtua myös kohdissa, joissa suomen ja ruotsin lauserakenteet ja sanajärjestys ovat erilaiset, esimerkiksi kieltolauseissa. Koodinvaihto näyttää kuitenkin suosivan yhdenmukaista lauserakennetta. Vaikka yhteisiäkin piirteitä on, koodinvaihto ei näyttäydy täysin samanlaisena Haaparannassa, Tukholmassa ja Helsingissä, ja koodinvaihdon erojen samalla kieliyhdistelmällä täytyy selittyä muilla kuin kielten typologisilla ominaisuuksilla.

Avainsanat: kielikontaktit; nuorten kieli; nominit; ulko- ja sisäpaikallissijat; matriisikieli; upotettu kieli; yhdenmukaisuusrajoitin

1. Johdanto

Koodinvaihtoa on tutkittu kieliopin näkökulmasta jo ainakin neljän vuosikymmenen ajan (ks. yleiskatsaus Gardner-Chloros 2009; MacSwan 2014). Tässä tutkimuksessa *koodinvaihdolla* tarkoitetaan kahden kielen käyttöä samassa keskustelussa (MacSwan 2014: 1). Koodinvaihto jaetaan yleensä kolmeen pääryhmään: 1) *lauseen sisäiseen*, esimerkiksi ”meillähän on *lunch* täällä”, ’lounas’ 2) *lauseiden väliseen*, kuten ”isä sanoi että *jag ska fixa rallybilen*”, ’korjaan ralliauton’ ja 3) lauserajoilla tapahtuvaan *tag-koodinvaihtoon*, esimerkiksi ”se on ihan läjässä se koko paska *kul*”, ’hauskaa’. Tag-koodinvaihto tarkoittaa lauserakenteen ulkopuolelle jäävää lisäystä, esimerkiksi huudahdusta (Park 2013: 287–288).

Useissa tutkimuksissa on löydetty syntaktisia rajoituksia sille, missä kohtaa lausetta lauseensisäistä koodinvaihtoa voi eri kielten välillä tapahtua (yleiskatsaus Gardner-Chloros 2009: 91–114). Ehkä tunnetuimmat rajoituksista ovat Shana Poplackin (1980) *vapaan morfeemin rajoitin* (eng. *free morpheme constraint*) ja *yhdenmukaisuusrajoitin* (eng. *equivalent constraint*). Vapaan morfeemin rajoitin tarkoittaa, että koodinvaihto voi tapahtua ainoastaan vapaiden morfeemien välillä eli sitä ei voi tapahtua sanan sisällä. Yhdenmukaisuusrajoitin edellyttää, että molempien kielten sanajärjestyksen täytyy olla yhdenmukainen koodinvaihtokohdan läheisyydessä. (Poplack 1980: 585.) Universaaleja koodinvaihdon kieliopillisia malleja ja rajoituksia on kuitenkin kyseenalaistettu sitä mukaa kuin koodinvaihtoa on tutkittu uusilla kielipareilla (Clyne 1987; MacSwan 1999; Gardner-Chloros 2009; Park 2013; Kolu 2016). Kuten Clyne (1987: 744) toteaa, voi olla kyseenalaista yrittää soveltaa kieliopillisuuden käsitettä koodinvaihdon kaltaiseen hajanaiseen ilmiöön. Näyttää pikemminkin siltä, että rajoitukset ovat usein kieliparikohtaisia ja jokainen uusi kieliyhdistelmä tuo uutta näkökulmaa koodinvaihdon tutkimukseen kieliopin näkökulmasta (Park 2013: 303).

Gardner-Chlorosin (2009: 109) mukaan koodinvaihto eri kieliyhdistelmillä näyttää erilaiselta kielten typologisten erojen vuoksi. Myös Muyskenin (2000) mukaan koodinvaihto typologisesti samankaltaisten kielten välillä perustuu rakenteiden samankaltaisuuteen, kun taas koodinvaihto typologisesti erilaisten kielten välillä edellyttää puhujilta toisenlaisia strategioita yhdistää kielten aineksia. Suomi ja ruotsi kuuluvat eri kielikuntiin; suomi kuuluu uralilaiseen ja ruotsi indoeurooppalaiseen, ja kielet poikkeavat toisistaan rakenteellisesti. Suomen kieli on *agglutinoiva* kieli, jossa on erilaisia taivutuspäätteitä, esimerkiksi *koir-i-en*. Myös ruotsin kielessä on agglutinoivia piirteitä (*hund-ar-na-s*), mutta myös flektoivia piirteitä (sisäinen taivutus: *sprida, sprider, spred*). (Sjöström 2006). Ruotsin kielessä on selkeästi analyyttisiä piirteitä, mm. artikkeleita ja prepositioita, mutta siis myös synteettisiä piirteitä (Institutet för språk och folkminnen 2017). Ruotsin kielessä on vain kaksi sijamuotoa, nominatiivi ja genetiivi, kun taas suomen kielessä niitä on viisitoista (Sjöström 2006; SAG 2 1999: Subst. § 75; VISK 2004: § 1221). Ruotsin verbimuodot ovat nykykielessä samanlaisia kaikissa persoonissa (SAG 2 1999: Verb § 37), kun taas suomen kielessä verbit taipuvat kuudessa persoonassa (VISK 2004: § 107).

Tässä tutkimuksessa kartoitetaan, miten kaksikieliset puhujat taivuttavat suomen ja ruotsin substantiiveja ja verbejä eli yhdistävät suomen ja ruotsin kielellistä ainesta lauseen sisäisessä koodinvaihdossa arkikielissä keskusteluissa Haaparannassa, Tukholmassa ja Helsingissä. Tarkoituksena on tutkia, kuinka kielten rakenteelliset erot vaikuttavat koodinvaihtoon, esimerkiksi paikallisuuden ilmaimisessa. Koodinvaihtoa suomen ja ruotsin välillä on tutkittu kieliopin

näkökulmasta Helsingin nuorten kielessä (Saari 1989: 197–207; 2003: 294–308; 2006: 146–152), mutta koodinvaihdon kieliopillista vertailua samalla kieliparilla eri paikkakunnilla Suomessa ja Ruotsissa ei ole aiemmin tehty. Vertaamalla koodinvaihtoa samalla kieliparilla kolmella eri paikkakunnalla saadaan tietoa siitä, näyttäytyykö koodinvaihto suomen ja ruotsin välillä erilaisena eri kieliympäristöissä.

On tärkeää muistaa, että myös muut kuin lingvistiset tekijät, kuten puhujien kaksikielisyyden aste, ikä, sukupuoli ja muut sosiolingvistiset muuttujat, vaikuttavat siihen, miltä koodinvaihto eri kielten välillä näyttää (Poplack 1980). Tutkimalla koodinvaihtoa eri kielipareilla voidaan ehkä löytää kieliparikohtaisia ja jopa universaaleja strategioita, joita kaksikieliset käyttävät yhdistellessään kahden tai useamman kielen aineksia (vrt. Edwards & Gardner-Chloros 2007: 88). Myös Bhatia ja Richie (1996: 645) toteavat, että koodinvaihdon tutkimuksen haasteena on ymmärtää syvemmin kaksikielisten strategioita yhdistellä eri kielten elementtejä. Tässä artikkelissa *kaksikielisillä* tarkoitetaan henkilöitä, jotka käyttävät kahta kieltään eri konteksteissa ja tehtävissä (Baker 2001: 16). Termiä *matriisikieli* (eng. *matrix language*, Myers-Scotton 1993) käytetään keskustelun pääkielestä, joka määräytyy morfeemifrekvenssin perusteella diskurssitasolla. *Upotettu kieli* (eng. *embedded language*, Myers-Scotton 1993) on se lähtökieli, josta upotettu kielellinen aines on koodinvaihdossa peräisin.

Rajanveto koodinvaihdon ja lainasanojen välillä on vaikeaa. Kuten useat muutkin kaksikielisyytutkijat (mm. Myers-Scotton 1992; Thomason 2001; Gardner-Chloros 2010), olen sitä mieltä, että kyse on pikemmin jatkumosta eli saman ilmiön kahdesta päästä kuin kahdesta eri lingvistikisestä prosessista. Lainasanat ovat toisin sanoen normaalisti esiintyneet ensimmäisen kerran koodinvaihdossa. Nähdäkseni lainasanat myös avaavat tietä uusille sanoille, koska ne antavat valmiita taivutusmuotoja uusille koodinvaihdossa upotetuille sanoille.

Artikkelissani vastaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Miten kaksikieliset nuoret Haaparannassa, Tukholmassa ja Helsingissä taivuttavat toisesta kielestä upotettuja substantiiveja ja verbejä koodinvaihdossa, ts. taipuvatko upotetut sanat matriisikielen vai upotetun kielen kieliopin mukaisesti?
- 2) Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja substantiivien ja verbien taivutuksessa voidaan havaita koodinvaihdossa Haaparannan, Tukholman ja Helsingin aineistoissa?
- 3) Voiko koodinvaihtoa tapahtua sellaisissa kohdissa, joissa suomen ja ruotsin sanajärjestys ja lauserakenteet poikkeavat toisistaan, kuten kieltolauseissa ja paikallisuuden ilmaisemisessa?

Artikkeli on jäsennetty niin, että luvussa 2 esittelen kolmelta eri paikkakunnalta keräämäni tutkimusaineistot ja tutkimusmenetelmät, joilla pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Luvussa 3 tarkastelen kontrastiivisesti upotettujen substantiivien taivutusta eri lauseenjäseninä koodinvaihdossa Haaparannan, Tukholman ja Helsingin tutkimusaineistoissa. Luvussa 4 vertaan vastaavasti upotettujen verbien taivutusta koodinvaihdossa kolmessa tutkimusaineistoissa. Luvussa 5 teen yhteenvedon tuloksista ja pohdin yhtäältä, mitä tulokset kertovat Haaparannan, Tukholman ja Helsingin aineistojen eroista ja yhtäläisyyksistä, ja toisaalta, miten tutkimusta voisi jatkaa.

2. Tutkimusaineisto ja tutkimusmetodi

Päätutkimuskohteeni on Haaparannan kaksikielisten nuorten kieli, ja Haaparannan aineisto on sen vuoksi myös kaikista kolmesta aineistosta laajin. Torniojokilaaksossa sijaitseva Haaparanta on Ruotsin suomalaisin kaupunki: n. 80 % asukkaista on suomalaistaustaisia, mikä tarkoittaa, että joko he ovat itse syntyneet Suomessa tai vähintään toinen vanhemmista tai isovanhemmista on syntynyt Suomessa (Statistiska centralbyrån 2012). Suomen kielellä ja meänkielellä on Haaparannassa vähemmistökielen asema (Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk 2009:724; Språklag 2009:600). Torniojokilaakson suomen kieli on vuosisatojen kuluessa saanut vaikutteita ruotsin kielestä (Lainio 1996: 304).

Haaparannan tutkimusaineisto koostuu keskusteluista, jotka on kuvanauhoitettu Haaparannan kaikilla kolmella yläasteella vuosina 2014–2015. Keskusteluja on kaikkiaan 14 (n. 11 tuntia). Keskusteluihin osallistui yhteensä kaksikymmentäviisi kaksikielistä 14–15-vuotiasta nuorta. Keskustelut kestivät viidestätoista minuutista puoleentoista tuntiin, ja ne käytiin pareittain tai 3–7 hengen ryhmissä. Nauhoitukset tehtiin välitunneilla tai oppituntien aikana erillisissä tiloissa, jolloin ryhmä sai keskustella vapaasti valitsemistaan puheenaiheista. Oppilaat saivat tietää etukäteen, että olin kiinnostunut heidän kaksikielisyydestään, mutten kertonut tarkemmin tutkimukseni aihetta enkä antanut ohjeita siihen, mitä kieltä tai kieliä heidän tulisi keskustelujen aikana käyttää. Kehotin osallistujia puhumaan mahdollisimman luonnollisesti. En ollut läsnä nauhoitustilanteessa, jotta keskustelutilanteesta tulisi mahdollisimman luonteva ja vapaa. Keskusteluryhmien jäsenet olivat saman luokan oppilaita ja tunsivat toisensa.

Myös vertailuaineistot on kerätty yllä kuvatulla tavalla. Tukholman keskusteluaineisto on nauhoitettu kahdella ruotsinsuomalaisella koululla Tukholman läänissä (2015–2016). Näitä aineistoja käsitellään yhtenä vertailuaineistona. Tukholmassa asuu noin 73 000 ruotsinsuomalaista ja suomen kielellä on vähemmistökielen asema (Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk 2009:724; Språklag 2009:600). Tukholman aineisto sisältää 11 keskustelua (n. 8 tuntia). Keskusteluihin osallistui kaksikymmentä 13–15-vuotiasta kaksikielistä nuorta.

Helsingin vertailuaineisto (2014) on kerätty ruotsinkieliseltä yläasteelta Helsingistä. Aineisto sisältää 10 ryhmäkeskustelua (n. 6 tuntia), ja keskusteluihin osallistui kymmenen 14–15-vuotiasta kaksikielistä nuorta. Helsingissä ruotsinkielisten osuus väestöstä on n. 6 % (Helsingin kaupungin tietokeskus 2014).

Haaparannan ja Tukholman aineiston upotetut ruotsinkieliset esimerkkisanat on litteroitu ruotsin ortografiaa mukailleen. Nuoret käyttävät ruotsin kielen ääntämystä yksittäisten äänteiden kohdalla, esimerkiksi sana *presentkortit* 'lahjakortit' ääntyy som [pə'sen:t.kuʈ:ɪ (t)]. ja sana on litteroitu *presentkortit* (esimerkki 6). Vastaavasti ruotsin sana *plåtburkin* 'peltipurkin' äännetään aineistossa [plo:tburkin] ja on litteroitu *plå:tburkin*. Ruotsin kielen sana *repetition* 'kertaus' lausutaan ruotsin kielen ääntämyksen mukaan [repetiʃu:n] ja on litteroitu esimerkkiin *repetitio:n*. Mutta vaikka yksittäiset ruotsin kielen äänteet noudattavat ruotsin kielen ääntämistä, vokaalien ja joissakin tapauksissa myös konsonanttien pituus voi poiketa ruotsin kielen standardiääntämyksestä ja noudattaa koodinvaihdossa enemmän suomen kielen äännerakennetta. Ääntämisen havainnollistamiseksi ruotsin kielen upotetuissa sanoissa pitkä vokaali on merkitty aina kaksoispisteellä ja verbien standardiääntämystä pidempi konsonantti on merkitty esimerkkien litterointiin kaksoispisteellä. Esimerkiksi ruotsin verbien loppuvokaali voi olla ruotsin

standardiääntämisestä poiketen Haaparannan aineistossa pitkä, ja se on litteroitu esimerkkiin *ork:a:* (esimerkki 72). Samassa sanassa myös *k*-konsonanti ääntyy ruotsin standardiääntämystä pidempänä ja sen jälkeen on merkitty kaksoispiste. Ruotsin standardinmukainen ääntäminen on annettu lopuksi hakasulkeissa: [*orka*]. Ruotsin kielen upotetut sanat on käännetty suomeksi puolilainausmerkkien sisällä, esimerkiksi *sminkborstit* 'meikkiharjat'. Sanan käännös on puhekielinen, mikäli nuoret käyttävät ruotsin puhekielistä sanaa, esimerkiksi *mattea* on käännetty 'matikkaa'. Sana on käännetty vastaavassa sijamuodossa kuin sana esiintyy koodinvaihdossa, ja sijamuoto on annettu käännöksen jälkeen suluissa, esimerkiksi (partitiivi). Myös kokonaiset esimerkkilauseet, joissa suomi on matriisikielenä, annetaan puolilainausmerkkien sisällä ruotsiksi vertailun helpottamiseksi. Käännökset eivät ole sanasta sanaan käännöksiä vaan vapaita, nuorten puhekieltä mukailevia, mahdollisimman idiomaattisia käännöksiä.

Helsingin keskusteluissa, joissa ruotsi on matriisikieli, ruotsin kielen litterointi noudattaa ruotsin kielen ortografiaa ja puhekielen ääntämystä, esimerkiksi *ja ha:r aldrig slått nåt annat än liksom nyrkkeilysäkkiä*. Esimerkkilauseiden vapaat ja puhekieltä mukailevat käännökset on annettu puolilainausmerkkien sisällä: 'en ole koskaan lyönyt muuta kuin niinku nyrkkeilysäkkiä'. Esimerkkilauseen upotetun suomen substantiivin sijamuoto on annettu suluissa, esimerkiksi (partitiivi). Mikäli upotetun substantiivin sijamuoto on eri kuin vastaavassa suomenkielisessä lauseessa, myös vastaava sijamuoto suomenkielisessä lauseessa on annettu suluissa. Esimerkkilauseessa *ja gö:r den dä:r yöpaita* suomen kielen upotettu substantiivi on nominatiivissa, kun taas vastaavan sijamuodon suomen kielessä tulisi olla partitiivi 'teen tuota yöpaitaa' tai genetiivi 'teen tuon yöpaidan'. Mikäli suomenkielinen upotettu sana on puhekieltä, esimerkiksi *ripari* (tässä: 'rippikoululeiri'), se on käännetty puhekieliseen muotoon ruotsiksi *skribaläger*. Tarkastelun kohteena oleva upotettu toisen kielen aines on esimerkeissä kursivoitu. Esimerkkilauseiden ja niiden käännösten jälkeen tuleva lyhenne ilmoittaa, mistä aineistosta kyseinen esimerkki on peräisin: Haaparanta (HA), Tukholma (TU) ja Helsinki (HE).

Tutkimusaineiston analysoinnissa olen käyttänyt pääasiassa kvalitatiivisia menetelmiä ja analysoinut substantiivien ja verbien taivutusta koodinvaihdossa eri paikkakunnilla tutkimuskysymysteni avulla. Tutkimuksessa on jonkin verran kvantitatiivisia piirteitä, esimerkiksi verratessani ilmiöiden esiintymämääriä, olen laskenut prosenttiosuuksia. Aineistoja lähestytään kontrastiivisesti niin, että analyysi rakentuu pääasiassa tutkittavien tekijöiden eikä aineistojen kautta, ja sen vuoksi upotettujen substantiivien ja verbien taivutusta koodinvaihdossa vertaillaan eri aineistoissa rinnakkain.

3. Substantiivien taivutus Haaparannan, Tukholman ja Helsingin aineistoissa

Tässä luvussa vertaan substantiivien taivutusta koodinvaihdossa Haaparannan, Tukholman ja Helsingin aineistoissa. Haaparannan aineistossa matriisikieli on morfeemifrekvenssin perusteella suomi yhdessätoista neljästätoista keskustelusta (vrt. Myers-Scotton 1993). Substantiivit muodostavat suurimman ryhmän upotetuista ruotsin kielen yksittäisistä sanoista koodinvaihdossa: yli puolet suomen kieleen upotetuista ruotsinkielistä sanoista on substantiiveja. Ruotsinkieliset sanat esiintyvät useimmiten lauseen tai virkkeen loppuosassa eli *remaattisessa* osassa objektina, subjektina, predikatiivina tai adverbialina (vrt. Saari 2006: 146). Yli 60 %:ssa

tapauksista ruotsin kielen substantiivi saa suomen kielen taivutuspäätteet tai esiintyy ruotsin nominatiivissa lauseissa, joissa myös suomen substantiivi olisi nominatiivimuodossa. Tukholman aineistossa koodinvaihtoa tapahtuu pääasiassa niissä keskusteluissa, joissa matriisikieli on suomi. Substantiivit muodostavat suurimman ryhmän upotetuista sanoista, ja ne taipuvat noin puolessa tapauksista ruotsin yksikön tai monikon nominatiivimuodossa. Helsingin aineiston matriisikieli on ruotsi ja substantiivit muodostavat yli 50 % suomen sanoista. Enemmistössä tapauksista substantiivit taipuvat kuten vastaavissa suomenkielissä lauseissa. Seuraavissa alaluvuissa esitellään substantiivien taivutusta koodinvaihdossa eri lauseenjäsenenä – objektina, subjektina, predikatiivina ja adverbialina – kaikissa kolmessa aineistossa.

3.1. Upotetun substantiivin taivutus objektina koodinvaihdossa

Seuraavassa tarkastellaan koodinvaihdossa upotettujen substantiivien taivutusta objektina kolmessa tutkimusaineistossa. Haaparannan aineiston esimerkkilauseissa (1–6) objekteina esiintyvät ruotsin kielen substantiivit taipuvat suomen kielen taivutussääntöjen mukaisesti partitiivissa, genetiivissä tai nominatiivissa (vrt. VISK 2004 § 925).

- (1) mää en muista meän *sche:ma*: yhtään 'lukujärjestystä' (partitiivi),
ruots. 'jag kommer inte alls ihåg vårt schema [*ʃe:ma*]' HA
- (2) mää ostin *plå:tburkin* Ikeasta 'peltipurkin' (genetiivi),
ruots. 'jag köpte en plåtburk på Ikea' HA
- (3) ootko sää tehny sen *upply:sningenin* 'tehtävän' (genetiivi),
ruots. 'har du gjort den där upplysningen?' HA
- (4) että mää saan ne *sminkborstet* 'meikkiharjat' (nominatiivi),
ruots. 'att jag får dom där sminkborstarna' HA
- (5) mää ostin nuo *sminkborstit* 'meikkiharjat' (nominatiivi),
ruots. 'jag köpte dom där sminkborstarna' HA
- (6) sen jälkeen kun me saadaan ne *presentkortit* [*pə'sen:t,ku:t*:
(t)] 'lahjakortit' (nominatiivi), ruots. 'efter (det) att vi får dom där presentkorten' HA

Merkille pantavaa on, että kaikkien Haaparannan aineiston esimerkkilauseiden (1–6) sanajärjestys on molemmissa kielissä yhdenmukainen, mikä luultavasti helpottaa koodinvaihtoa (vrt. Poplack 1980: 585). Esimerkissä (1) ruotsin kielen sana *schema* 'lukujärjestys' taipuu objektina suomen kielen partitiivissa *sche:ma*:. Ruotsin substantiivi *plåtburk* 'peltipurkki' taipuu vastaavasti objektina genetiivimuodossa *plå:tburkin* (2). Esimerkkilauseen (3) ruotsin upotettu sana esiintyy Haaparannan aineistossa objektina suomen kielen genetiivissä (*upplysningenin*) kolme kertaa. Sana *upplysning* on saanut ruotsin kielen määräisen loppuartikkelin *-en*. Sana esiintyisi määräisessä muodossa myös ruotsin kielen vastaavassa lauseessa 'har du gjort den där *upplysningen*?' Ruotsin loppuartikkelin jälkeen sanassa on suomen kielen genetiivin päätte *-n*, jota edeltää sidevokaali *-i-*. Esimerkeissä (4–5) ruotsin kielen sana *sminkborste* 'meikkiharja' on saanut monikkomuodossa objektina erilaiset suomen

monikon nominatiivimuodot *sminkborstet* ja *sminkborstit* (vrt. VISK 2004: § 81). Molemmista on sama monikon nominatiivin päätte *-t-*, mutta se on lisätty erilaiseen vartaloon. Esimerkissä (4) se on lisätty suoraan alkuperäiseen ruotsinkieliseen substantiiviin *sminkborste*, kun taas esimerkissä (5) ruotsin sanaa on mukautettu niin, että siitä on jäänyt viimeinen vokaali pois ja siihen on lisätty suomen sidevokaali *-i-* ennen monikon nominatiivin päätettä. Vastaavassa ruotsinkielisessä lauseessa substantiivi taipuisi monikon nominatiivin määräisessä muodossa *'jag köpte dom där sminkborstarna'*. Esimerkin (6) ruotsin upotettu substantiivi *presentkort* on saanut saman monikon nominatiivin päätteen kuin substantiivi *sminkborste* esimerkissä (5).

Koodinvaihdossa esiintyvien ruotsin sanojen taivutus ei aina ole täysin yhdenmukainen tai vakiintunut, eivätkä ruotsin kielen substantiivit myöskään aina taivu objektina suomen kieliopin mukaan. Esimerkiksi ruotsin kielen substantiivi *uppgift* esiintyy monikossa objektina seitsemän kertaa. Kahdessa tapauksessa se taipuu ruotsin monikon nominatiivissa, kuten esimerkissä (7).

- (7) muuten me saadaan blackouteja kun me tehdään *uppgifter* (ruots. mon. nominatiivi), 'tehtäviä' (suom. mon. partitiivi)
ruots. 'annars får vi blackout(s) när vi gör uppgifter' HA

Sama sana esiintyy keskusteluissa myös viisi kertaa muodossa *uppgiftereitä* (8).

- (8) en mää jaksa tehdä joitaki *uppgiftereitä* 'tehtäviä' (partitiivi),
ruots. 'jag orkar inte göra några uppgifter' HA

Esimerkin (8) sanassa *uppgiftereitä* on *kaksinkertainen morfologia* (vrt. Park 2013: 295; Kolu 2016: 308–309), ts. kaksi eri morfeemia ilmaisemassa samaa kieliopillista merkitystä eli monikkoa. Ensin sanassa on ruotsin monikkoa ilmaiseva taivutuspäätte *-er* ja sen jälkeen suomen kielen loppumonikon päätte *-i-* sekä partitiivin päätte *-tä*. Kyseessä voi olla strategia integroida ruotsin kielen monikollisia sanoja suomen kielen morfologiaan, sillä Haaparannan aineistosta löytyy myös toinen samanlainen esimerkki kaksinkertaisesta morfologiasta (9).

- (9) ärsyttävää me saatiin enemmän niitä *glo:soreita* Annalta 'sanastotehtäviä' (partitiivi), ruots. 'irriterande vi fick fler (sådana där) glosor från Anna' HA

Myös Tukholman aineistossa ruotsin kielen substantiivit taipuvat objektina suomen kieliopin mukaan. Esimerkissä (10) ruotsin kielen substantiivi *ekonomi* objektina taipuu koodinvaihdossa suomen kielen lauserakenteen mukaisesti partitiivissa *ekonomia:* 'taloustiedettä'.

- (10) mää meen ainakin opiskelemaan *ekonomia:* 'taloustiedettä' (partitiivi),
ruots. 'jag ska åtminstone (börja) studera ekonomi' TU

Esimerkissä (11) substantiivi *påminnelse* 'muistutus' on suomen lauserakenteen mukaisesti nominatiivissa. Myös ruotsin kielen vastaavassa lauseessa substantiivi on epämääräisessä muodossa leksikaalistuneessa verbilausekkeessa *sätta påminnelse* 'laittaa muistutus', joten substantiivin nominatiivimuotoa voi pitää eräänlaisena tunnusmerkittömänä (eng. *unmarked*) muotona kielten välillä.

- (11) pitää laittaa *påminnelse* 'muistutus' (nominatiivi),
ruots. '(jag) måste sätta påminnelse' TU

Kovács (2001: 145) on tehnyt vastaavan havainnon tutkiessaan australiansuomalaisten koodinvaihtoa ja käyttää nominatiivimuotoisista substantiiveista englanninkielistä termiä ”zero marked switched words”. Myös Henricson (2013: 141), joka on väitöskirjassaan tutkinut ruotsin kielisaarekkeita (ruots. *språköar*) Suomessa on todennut saman ilmiön nuorten kaksikielisissä keskusteluissa.

Tukholman aineistossa ruotsin upotetut sanat ovat n. 50 %:ssa tapauksista ruotsin kielen yksikön tai monikon nominatiivissa. Esimerkissä (12) substantiivi on ruotsin kielen perusmuodossa, vaikka suomen kielen lauserakenne vaatisi taivuttamaan lauseen objektin genetiivimuodossa.

- (12) mää saan tavallaan *bekräftelse* että mää en oo vaan ite tyhmä ’vahvistus’ (nominatiivi), ruots. ’jag får på sätt och vis bekräftelse på att jag inte bara själv är dum’, vrt. suom. ’mää saan tavallaan vahvistuksen’ (genetiivi) TU

Esimerkissä (12) ruotsin substantiivi *bekräftelse* esiintyy ilman loppuartikkelia ruotsin leksikaalistuneessa verbilausekkeessa *få bekräftelse* ’saada vahvistus’. Voidaan olettaa, että ruotsin leksikaalistuma vaikuttaa siihen, että substantiivi jää koodinvaihdossa taipumatta määräiseen muotoon *bekräftelsen*, jonka voisi ajatella olevan lähempänä suomen kielen vastaavassa lauseessa olevan substantiivin genetiivimuotoa *vahvistuksen*.

Helsingin aineiston upotetut suomen substantiivit taipuvat koodinvaihdossa objektina pääasiassa samassa taivutusmuodossa kuin ne taipuisivat vastaavassa lauseessa suomen kielessä (vrt. VISK 2004: § 930). Esimerkeissä (13) ja (14) suomen substantiivit taipuvat partitiivissa.

- (13) du ha:r satt *kiharoita* ’olet laittanut kiharoita’ (partitiivi), ruots. ’lockar’ HE

- (14) ja ha:r aldrig slått nåt annat än liksom *nyrkkeilysäkkiä* ’en ole koskaan lyönyt muuta kuin niinku nyrkkeilysäkkiä’ (partitiivi), ruots. ’boxningssäck’ HE

Helsingin aineiston suomen kielen upotetut substantiivit objektina eivät kuitenkaan aina noudata suomen kielen taivutusmuotoja, kuten esimerkeistä (15–16) ilmenee.

- (15) varför ta:r han männe *tauo* (nominatiivi), ’miksiköhän se ottaa / pitää tauon?’ (genetiivi), ruots. ’paus’ HE

- (16) ja gö:r den dä:r *yöpaita* (nominatiivi), vrt. ’teen tuota yöpaitaa’ (partitiivi)/’teen tuon yöpaidan’ (genetiivi), ruots. ’nattlinne’ HE

Esimerkeissä (15–16) suomen kielen upotetut substantiivit esiintyvät suomen kielen nominatiivissa, vaikka vastaava lause suomen kielessä vaatisi toisen taivutusmuodon, partitiivin tai genetiivin. Esimerkissä (15) vastaava suomenkielinen lause edellyttäisi sanan *tauo* taivuttamista genetiivissä *tauon*. Esimerkissä (16) suomen kielen upotettu substantiivi *yöpaita* ei taivu koodinvaihdossa suomen kielen vastaavan lauseen mukaisesti partitiivissa tai genetiivissä vaan nominatiivissa. Sana ei näytä myöskään noudattavan ruotsin kielen syntaksia. Sanaa edeltää ruotsin kielen demonstratiivipronomini *den där* ’tuo’, joka ruotsin kielessä vaatisi substantiiviin määräisen loppuartikkelin *-n*, mutta puhuja ei kuitenkaan taivuta sanaa genetiivimuodossa *den där yöpaidan*. Lisäksi ruotsin vastine suomen sanalle *yöpaita*

on ett-sukuinen *ett nattlinne* ja vaatisi demonstratiivipronominista muodon *det där* (*det där nattlinnet*).

Esimerkissä (17) suomen kielen substantiivi *ponnari* on sitä vastoin saanut ruotsin demonstratiivipronominin *den där* jälkeen ruotsin määräisen loppuartikkelin *-n*: *den där ponnaren* 'tuo ponnari' ja sana on saanut *i:n* tilalle *e:n*, joka esiintyy tavallisesti ruotsin kielen loppuartikkelissa *-en*. Suomen substantiivi näyttää tällä tavalla integroituneen ruotsinkieliseen lauseeseen.

(17) behö:ver du den dä:r *ponnaren* 'tarvitsetko tuota ponnaria?' (partitiivi) /
'tarvitsetko tuon ponnarin?' (genetiivi), ruots. '(hår)snodd' HE

Kokoavasti voisi todeta, että upotettu ruotsin substantiivi objektina esiintyy koodinvaihdossa suomen kieliopin mukaan partitiivissa, nominatiivissa ja genetiivissä Haaparannan ja Tukholman aineistoissa. Molemmissa aineistossa upotettu ruotsin substantiivi objektina esiintyy myös ruotsin yksikön ja monikon nominatiivissa, vaikka suomen kielen lauserakenne edellyttäisi taivuttamaan lauseen objektin genetiivissä tai partitiivissa. Tukholman aineistossa upotettu sana on objektina nominatiivissa noin puolessa tapauksista. Vastaavasti Helsingin aineistossa ruotsin kieleen upotetut suomen sanat esiintyvät objektina suomen partitiivissa, genetiivissä ja nominatiivissa. Myös Helsingin aineistosta löytyy poikkeuksia, jolloin upotettu substantiivi näyttää noudattavan ruotsin syntaksia.

3.2. Upotetun substantiivin taivutus subjektina koodinvaihdossa

Seuraavassa tarkastellaan koodinvaihdossa upotettujen substantiivien taivutusta lauseen subjektina. Suomen kielen eksistentiaalilauseessa ja omistuslauseessa *meillä* on *engelskaa* adverbiaali *meillä* on lauseen alussa ja omistettava asia lauseen lopussa. Eksistentiaalilauseen sanajärjestys on tyyppiä Adverbiaali + Verbi + Subjekti (VISK 2004: § 894). Predikaattina on yksikön 3. persoonan muoto. Ruotsin kielen upotettu sana *engelska* 'englantia' on näin ollen lauseen subjektina. Ruotsin kielen vastaavassa lauseessa omistussuhde ilmaistaisiin *ha*-verbillä, joka saa objektin: *vi har ju engelska*. Haaparannan aineistossa ruotsin kielen substantiivi esiintyy suomen kielen eksistentiaalilauseessa joko partitiivimuodossa, kuten esimerkiksi (18), tai nominatiivissa, kuten esimerkiksi (19). Esimerkissä (19) ruotsin kielen sanaan *matteprov* on lisätty loppuvokaali *i*, mikä on Haaparannan aineistossa tavallinen strategia mukauttaa ruotsin kielen sanoja suomen kielen äännerakenteen mukaisiksi (vrt. Lainio 1996: 304; Kolu 2016: 303). Loppuvokaalin lisääminen on myös yksi yleisistä lainasanojen sopeuttamiskeinoista suomen kielessä (Häkkinen 1997: 259).

(18) onko meillä *språ:kva:lia* 'valinnaista kieltä' (partitiivi), ruots. 'har vi språkval?' HA

(19) meillä on *mattepro:vi* tänään 'matikan koe' (nominatiivi), ruots. 'vi har matteprov idag' HA

Myös Tukholman aineistossa ruotsin kielen substantiivit esiintyvät subjektina suomen kielen eksistentiaalilauseissa. Esimerkissä (20) ruotsin substantiivi *träningsvärk* taipuu suomen eksistentiaalilauseen mukaisesti partitiivissa. Partitiivin päätteen *-ä* edellä sanassa on sidevokaali *-i-*.

- (20) sitten sulle tulee *trä:ningsvärk:ia* 'treenisärkyä' (partitiivi), ruots. 'sedan får du träningsvärk' TU

Tukholman aineistossa upotettu ruotsin substantiivi on puolesta tapauksista suomen kielen eksistentiaalilauseessa ruotsin kielen nominatiivissa. Esimerkeissä (21–22) ruotsin substantiivit ovat ruotsin yksikön nominatiivissa, ja esimerkeissä (23–24) ruotsin upotetut substantiivit taipuvat monikon nominatiivissa.

- (21) ja sitten on aina joku silleen *fö:rebild* 'esikuva' (ruots. yks. nominatiivi), ruots. 'och sedan har man alltid någon liksom förebild' TU
- (22) sit tulee kauhee *ångest* 'ahdistus' (ruots. yks. nominatiivi), ruots. 'sen blir det en hemsk ångest' TU
- (23) sillä on niin paljon *kra:v* mitä pitää osata (ruots. mon. nominatiivi) 'vaatimuksia' (suom. mon. partitiivi), ruots. 'hen har så många krav på vad man måste kunna' TU
- (24) jos ei oo mitään *idéer* niin ei voi tehdä mitään, (ruots. mon. nominatiivi), 'ideoita' (suom. mon. partitiivi), ruots. 'om man inte har några idéer (så) kan man inte göra något' TU

Helsingin aineistossa suomen kielen eksistentiaalilauseetta *hänellä on + subjekti* vastaa ruotsin kielen rakenne *x har + objekti*. Kuten esimerkeistä (25–27) voi havaita, upotetut suomen substantiivit taipuvat objektina samoissa taivutusmuodoissa kuin ne taipuisivat vastaavissa suomen eksistentiaalilauseissa, joko partitiivissa tai nominatiivissa.

- (25) vi ha:r så:na hä:r *ruisnappeja* hemma 'meillä on tällaisia ruisnappeja kotona', (partitiivi), vrt. ruots. 'rågknappar' HE
- (26) han ha:r sto:ra *leuat* inte *posket* 'hänellä on suuret leuat eikä posket' (nominatiivi), vrt. ruots. 'käkar', 'kinder' HE
- (27) alla ha:r re:dan *converset* 'kaikilla on jo converset' (nominatiivi), (*converse*, kenkämerkki) HE

Vaikuttaa siltä, että Helsingin aineiston kaksikieliset puhujat suosivat suomen ja ruotsin yhdenmukaista rinnakkaista sanajärjestystä koodinvaihdossa (vrt. Pfaff 1979; Poplack 1980; Boeschoten 1998). Suomenkielinen lause ikään kuin aktuaalistuu samanaikaisesti ruotsinkielisen lauseen rinnalla, mikä voi olla strategia, joka helpottaa kahden kielen aineiden yhdistämistä. Muuten on vaikea selittää sitä, miksi suomenkieliset sanat taipuvat vastaavan suomenkielisen lauseen syntaksin mukaan ja saavat suomen sijapäätteitä ruotsinkielisissä lauseissa.

Ruotsin upotettu substantiivi esiintyy lauseen subjektina myös muissa kuin eksistentiaalilauseissa sekä Haaparannan että Tukholman aineistoissa. Haaparannan aineiston esimerkissä (28) *rast* on saanut ruotsin kielen määräisen muodon loppuartikkelin *-en*, joten substantiivin voi katsoa noudattavan ruotsin morfologiaa, kun taas esimerkissä (29) sama sana on saanut *i*-päätteen, mitä voi pitää strategiana sopeuttaa ruotsin kielen upotettu substantiivi suomen kielen morfologiaan.

(28) missä on *rasten* 'välitunti' (ruots. yks. nominatiivi, määr. muoto), ruots. 'var är rasten?' HA

(29) nyt *rasti* on loppunut 'välitunti' (nominatiivi), ruots. 'nu är rasten över/slut' HA

Myös Helsingin aineistossa suomen upotettu substantiivi voi esiintyä subjektina koodinvaihdossa, mutta upotettu suomen kielen sana saa tällöin erilaisia ruotsin kielen määritteitä, kuten possessiivipronominin¹, esimerkiksi *min valmentaja* tai *min mummi*.

(30) *min valmentaja* he:ter Anna 'minun valmentajan(i) nimi on Anna' (nominatiivi), ruots. 'tränare' HE

Tätä voidaan pitää strategiana integroida suomen kielen substantiiveja ruotsin kieleen (30). Saman ilmiön on todennut myös Halmari (1997: 109), joka on tutkinut lauseiden sisäistä koodinvaihtoa suomen ja englannin välillä. Hänen aineistossaan 45 %:lla upotetuista substantiiveista oli jokin matriisikielen määrite. Esimerkissä (30) suomen substantiivi esiintyy ruotsin pronominin *min* jälkeen nominatiivissa. Myös ruotsin substantiivi on vastaavassa lauseessa päätteettömässä muodossa, joten suomen nominatiivia voidaan pitää tunnusmerkittömänä (*unmarked*) muotona ruotsin ja suomen kielen välillä (vrt. esimerkki 11).

Sekä Haaparannan että Tukholman aineistossa ruotsin upotetut substantiivit subjektina taipuvat suomen kieliopin mukaisesti partitiivissa tai nominatiivissa, mutta Tukholman aineistossa substantiivit jäävät useammin ruotsin nominatiivimuotoon, vaikka suomen kielen lauserakenne edellyttäisi partitiivimuotoa. Vastaavasti suomen upotetut substantiivit subjektina ovat Helsingin aineiston koodinvaihdossa nominatiivissa, mutta saavat erilaisia ruotsin kielen määritteitä, esimerkiksi pronominin. Suomen kielen upotettu substantiivi näyttää taipuvan koodinvaihdossa suomen eksistentiaalilauseen syntaksin mukaisesti myös sitä vastaavassa ruotsinkielisessä lauseessa, jossa substantiivi on lauseen objekti.

3.3. Upotetun substantiivin taiputus predikatiivina koodinvaihdossa

Upotetut substantiivit esiintyvät koodinvaihdossa myös predikatiivina kaikissa kolmessa aineistossa. Ruotsin kielen upotettu substantiivi *repetition* esiintyy Haaparannan aineiston esimerkkilauseessa (31) predikatiivina ruotsin nominatiivissa. Suomen kielessä vastaava substantiivi voisi olla joko nominatiivissa tai partitiivissa.

(31) se oli vain *repetitio:n* 'kertaus' (nominatiivi) / 'kertausta' (partitiivi), ruots. 'det var bara repetition' HA

Tukholman aineiston esimerkkien (32–33) ruotsin kielen substantiivit ovat lauseissa predikatiivina ruotsin nominatiivissa. Myös vastaavat suomenkieliset substantiivit olisivat lauseissa nominatiivissa. Esimerkissä (33) suomenkieliseen lauseeseen on upotettu myös ruotsin substantiivia *sak* määrittävä adjektiivi *naturlig*.

¹ Suomen kielessä puhutaan possessiivikongruenssista, kun omistajan persoona merkitään sekä genetiivimuotoisella pronominimääritteellä että lausekkeen edussanaan liittyvällä possessiivisuffiksilla, esimerkiksi *minun kissani* (VISK § 1294).

(32) se on oma *sport* 'urheilu(laji)' (nominatiivi), ruots. 'det är en egen sport'
TU

(33) se on niinku semmonen *natu:rlig sa:k* 'luonnollinen asia' (nominatiivi),
ruots. 'det är liksom en sån naturlig sak' TU

Tukholman aineiston esimerkissä (34) ruotsin kielen substantiivi *författare* on ruotsin kielen nominatiivissa, vaikka suomen kielen verbi *tulla* vaatisi täydennykseksi translatiivin *tulla joksikin*. Substantiivi näyttää siis tässä koodinvaihtokohdassa noudattavan enemmän ruotsin kielen kuin suomen kielen lauserakennetta.

(34) mä en halua tulla *författare* (ruots. nominatiivi), 'kirjailijaksi' (suom. translatiivi), ruots. 'jag vill inte bli författare' TU

Kuten Helsingin aineiston esimerkistä (35) voi nähdä, suomen upotettu substantiivi ruotsinkielisen lauseen predikatiivina taipuu suomen kielen taivutussääntöjen mukaan partitiivissa.

(35) e: du dä:r när de e: liksom *koulua* 'oletko siellä kun on niinku koulua?'
(partitiivi), ruots. 'skola' HE

Esimerkeissä (36) ja (37) suomen substantiivit *haastattelu* ja *tutkimus* ovat predikatiivina nominatiivimuodossa. Substantiivit ovat kuitenkin saaneet ruotsin kielen epämääräisen artikkelin, mitä voidaan pitää strategiana integroida suomen sanoja ruotsin kielen lauserakenteeseen. Esimerkissä (36) artikkeli on kuitenkin muodossa *ett*, vaikka vastaava ruotsinkielinen substantiivi on *en*-sukuinen (*en intervju*).

(36) de va ett *haastattelu* 'se oli haastattelu' (nominatiivi), ruots. 'en intervju'
HE

(37) de hä:r e: *en tutkimus* om hur finlandssvenskar pr:atar 'tämä on tutkimus siitä, miten suomenruotsalaiset puhuu' (nominatiivi), ruots. 'en undersökning' HE

Esimerkissä (38) upotettu suomen kielen substantiivi toimii ruotsin lauseessa predikatiivina, mutta on suomen genetiivimuodossa *matkan*, vaikka vastaavassa suomenkielisessä lauseessa sana on nominatiivissa. Genetiivin päätteen voi olettaa toimivan lauseessa ruotsin määräisenä loppuartikkelina. Substantiivia *matkan* edeltää ruotsin kielen määräinen artikkeli *den*, joka vaatii ruotsin kielessä substantiivin määräisen muodon eli loppuartikkelin.

(38) va:r de inte den första *matkan* när den uppos (genetiivi), 'eikö se ollut (se) ensimmäinen matka kun se uppos?', (nominatiivi), ruots. 'den första resan'
HE

Helsingin aineistosta löytyy myös toinen vastaava esimerkki (39), jossa substantiivi tosin on lauseessa objektina eikä predikatiivina. Suomen upotettua substantiivia edeltää ruotsin demonstratiivipronomini *den där* 'tuo', ja sen jäljessä sekä adjektiivi että substantiivi ovat ruotsin kielessä määräisessä muodossa (SAG 2 1999: Pron. § 71).

Suomen substantiivivia edeltää myös ruotsin adjektiivi määräisessä *a*-muodossa *riktiga* 'oikea', 'varsinainen'. Substantiivin genetiivimuoto voi olla myös tässä tapauksessa puhujien strategia sopeuttaa suomen kielen substantiivi ruotsin kielen morfosyntaksiin.

- (39) *se:n hade vi den där riktiga näytöksen* (genetiivi) 'sitten meillä oli tuo varsinainen näytös', (nominatiivi), ruots. 'den där riktiga föreställningen'
HE

Haaparannan ja Tukholman aineistoissa upotetut ruotsin kielen substantiivit taipuvat predikatiivina enimmäkseen ruotsin nominatiivissa. Myös vastaavassa suomenkielissä lauseessa substantiivi on useimmiten nominatiivissa, joten nominatiivivia voi pitää kummankin kielen syntaksiin sopivana muotona. Helsingin aineistossa upotettu suomen kielen sana predikatiivina voi taipua joko nominatiivissa tai partitiivissa. Joissakin tapauksissa upotettu suomen substantiivi taipuu predikatiivina ruotsin syntaksin mukaan. Silloin substantiivivia yleensä edeltää jokin ruotsin kielen määrite, esimerkiksi pronomini.

3.4. Upotetun substantiivin taivutus adverbialina koodinvaihdossa

Suomen ja ruotsin kielessä paikallisuutta ilmaistaan eri tavoin: suomessa käytetään paikallissijoja ja ruotsissa prepositioita. Siksi on kiinnostavaa tutkia, miten koodinvaihdossa upotetut substantiivit taipuvat adverbialaaleina. Kuten Haaparannan ja Tukholman aineistojen esimerkeistä (40–47) voi havaita, suomen kielen sisä- ja ulkopai-kallissijojen päätteet vastaavat koodinvaihdossa ruotsin kielen tiettyjä prepositioita. Esimerkeissä (40) ja (41) sama substantiivi on saanut erilaiset suomen illatiivin päätteet *-en* ja *-in*, jotka voivat vastata ruotsin prepositioita *till* ja *på* (vrt. Juurakko 1996: 131). Esimerkissä (40) illatiivin päätte liittyy substantiivin *föräldramöte* yksikkövertalon lopun lyhyeen vokaaliin *-e* ja päätteeseen vokaali on sama kuin sanan vertalon loppuvokaali (vrt. VISK 2004 § 93), kun taas esimerkissä (41) ruotsin sanaa on mukautettu niin, että siitä on jäänyt viimeinen vokaali pois ja siihen on lisätty suomen sidevokaali *-i-* ja illatiivin päätte *-in* (vrt. esimerkki 5).

- (40) äiti menee *föräldramö:t:een* 'vanhempainiltaan' (illatiivi), ruots. 'mamma ska till/på föräldramötet' HA
(41) se pääsee sinne *föräldramö:t:iin* 'vanhempainiltaan' (illatiivi), ruots. 'hon kan komma till/på föräldramötet' HA

Myös esimerkissä (42) suomen kielen illatiivin päätettä *-in* vastaa ruotsin prepositioliaseke *till nybörjargruppen*.

- (42) sää menisit *ny:börjargruppiin* 'alkeisryhmään' (illatiivi), ruots. 'du skulle gå till nybörjargruppen' HA

Ulkopaikallissijoista ruotsin prepositiota *till* vastaa tavallisimmin suomen allatiivi (vrt. Juurakko 1996: 131). Esimerkin (43) ruotsin substantiivin *jägerstugan* allatiivin sijapäätte *-lle* vastaa ruotsin prepositioliasekettä *till jägarstugan*. Sijapäätteen lisäksi ruotsin substantiivin määräiseen muotoon *jägerstugan* on lisätty sidevokaali *-i-*.

- (43) me kävellään sinne *jä:garstu:ganille* 'mesästysmajalle' (allatiivi), ruots. 'vi går dit till jägarstugan' HA

Ruotsin prepositiota *på* vastaa useimmiten suomen ulkopaikallissija adessiivi (mt.). Esimerkissä (44) ruotsin upotettuun sanaan *jägarstugan* on lisätty sidevokaali *-i-* ja adessiivin päätte *-lla*. Ulkopaikallissijassa taivutettua muotoa *jägarstuganilla* vastaa ruotsin prepositiolauseke *på jägarstugan*.

(44) eikö siellä *jä:garstu:ganilla* oo vaan mettää 'metsästysmajalla' (adessiivi), ruots. 'finns det inte bara skog där vid jägarstugan?' HA

Esimerkissä (45) upotettuun ruotsin sanaan on lisätty inessiivin päätte *-ssa*, jolloin ilmaus vastaa ruotsin prepositiolauseketta *i engelska* 'englannissa'.

(45) ei ehkä *engelskassa* 'englannissa' (inessiivi), ruots. 'kanske inte i/på engelska' HA

Prepositiota *från* vastaa useimmissa tapauksissa suomen kielen sisäpaikallissija elatiivi (mt.). Esimerkissä (46) ruotsin sana *föräldramöte* on saanut koodinvaihdossa suomen elatiivin päätte *-stä*, jolloin ilmaus vastaa ruotsin prepositiolauseketta *från föräldramötet*.

(46) kun äiti tulee sieltä *föräldramö:t:estä* 'vanhempainillasta' (elatiivi), ruots. 'när mamma kommer från föräldramötet' HA

Myös Tukholman aineistossa ruotsin kielen substantiivit taipuvat suomen kielen paikallissijoissa. Esimerkissä (47) ruotsin kielen prepositiolauseketta *i klubben* vastaa suomen sisäpaikallissija inessiivi *klubissa*. Ruotsin substantiiviin *klubb* on liitetty sidevokaali *-i-* ja inessiivin päätte *-ssa*, ja sanan konsonantti *b* ääntyy koodinvaihdossa lyhyempänä kuin ruotsin kaksoiskonsonantti sanassa *klubb*. Näin ollen sanan voi katsoa noudattavan suomen kielen äännerakennetta. Esimerkissä (48) ruotsin sanaan *gym* on lisätty sidevokaali *-i-* ja adessiivin päätte *-lla*, jolloin ilmaus vastaa prepositiolauseketta *på gym* ruotsin kielessä.

(47) sitten mä oon *klubissa* 'kerhossa', ruots. 'sedan är jag (med) i en klubb' TU

(48) mä käyn vaan *gymillä* treenaamassa 'kuntosalilla', ruots. 'jag går bara och tränar på gym' TU

Esimerkkejä (40–48) voidaan pitää myös lisätodisteena siitä, että Poplackin (1980: 585) yhdenmukaisuusrajoitin ei ole universaali vaan koodinvaihtoa voi tapahtua kielten välillä myös sellaisessa kohdassa, jossa kielten sanajärjestys ja lauserakenteet poikkeavat toisistaan.

Tukholman aineistosta löytyi myös yksi esimerkki (49), jossa suomenkieliseen lauseeseen on upotettu koko ruotsin prepositiolauseke *på min fritid* 'vapaa-ajallani'. Lauseessa näkyy ruotsin kielen vaikutusta suomen kieleen myös verbissä *pelaan* 'soitan' (vrt. suom. 'soitan'). *Pelaan kitaraa* 'jag spelar gitarr' on semanttinen laina.

(49) mä pelaan kitaraa *på min fri:ti:d* 'vapaa-ajallani', ruots. 'jag spelar gitarr på min fritid' TU

Aina adverbiaalina toimiva ruotsin kielen upotettu substantiivi ei kuitenkaan taivu suomen syntaksin mukaan vaan voi jäädä yksittäisissä tapauksissa myös ruotsin kielen perusmuotoon, kuten seuraavassa Haaparannan aineiston esimerkissä (50).

- (50) mutta jos ei vaan jaksa mennä *lektio:n* (nominatiivi) 'tunnille' (allatiivi),
ruots. 'men om man bara inte orkar gå på lektionen' HA

Helsingin aineistossa suomen kielen substantiivi voi toimia osana paikan adverbialia ja muodostaa rektion ruotsin kielen prepositiolausekkeessa, kuten esimerkeistä (51–54) ilmenee.

- (51) ja ska fara till *päiväkoti* 'menen päiväkotiin' (illatiivi), ruots. 'till ett daghem/dagis' HE
- (52) vart ska ni fara på *ripari* 'mihin menette riparille?' (allatiivi), tässä: 'rippileirille', ruots. 'på skribaläger' HE
- (53) när ja var helt mini var jag i *luistelukoulu* 'kun olin ihan mini, olin luistelukoulussa' (inessiivi), ruots. 'i skridskoskola' HE
- (54) ska vi fara till *kässän* 'mennäänkö kässään?' (illatiivi), ruots. 'till slöjden' HE

Helsingin aineiston esimerkeissä (51–54) prepositiot näyttävät korvaavan suomen kielen paikallissijojen sijapäätteet ja upotetut suomen substantiivit taipuvat lauseissa ruotsin kielen syntaksin mukaan. Tässä tapahtuu siis aivan päinvastainen ilmiö kuin Haaparannan ja Tukholman aineistoissa, joissa ruotsin upotetut substantiivit saivat suomen paikallissijojen sijapäätteet. Esimerkkien (51–54) prepositiot vastaavat samoja sijapäätteitä esimerkeissä (40–45 ja 47–48). Esimerkissä (54) suomen puhekielistä sanaa *kässä* edeltää ruotsin kielen prepositio *till* ja sanassa on lyhyt loppuvokaali ja *n*-pääte *kässän*. Tämä voi olla puhujien strategia integroida suomen kielen substantiiveja suomenruotsin kielen äännerakenteeseen ja morfologiaan. Vokaalipäätteiset sanat saavat ruotsin kielen määräisessä muodossa loppuartikkelin *-n*. Ruotsiksi vastaava prepositiolauseke kuuluisi *till slöjden*. Sana *kässä* olisi vastaavassa suomenkielisessä lauseessa illatiivissa ja saisi pitkän loppuvokaalin *mennäänkö kässään?*

Ainoastaan kahdessa tapauksessa suomen kielen upotetut adverbiaalit saavat suomen kielen taivutuspäätteet.

- (55) ja kan inte riktigt fara så där *piiloon* 'en voi oikein mennä silleen piiloon',
ruots. '(och) gömma mig' HE
- (56) ja va he:lt *pihall*, suom. 'olin ihan pihalla', ruots. 'jag var helt ute och cyklade' HE

Todennäköisesti esimerkkilauseen rakenteeseen (55) *fara så där piiloon* vaikuttaa suomen kielen konstruktio *mennä piiloon*, jota vastaa ruotsin kielessä tavallisesti refleksiiviverbi *gömma sig* prepositiolausekkeen sijaan *till ett gömställe*. Esimerkissä (56) on kyse suomen idiomista *olla pihalla*, ja muotoa voidaan pitää idiomissa kivettyneenä, eikä adessiivin taivutus päätettä tässä tapauksessa voi korvata ruotsin kielen prepositiolla ilman, että idiomien merkitys häviää. Ruotsin kielen vastaava idiom on *vara ute och cykla*.

Kokoavasti voisi todeta, että matriisikieli näyttää tässä tapauksessa antavan rakenteet paikallisuuden ilmaisemiselle koodinvaihdossa. Ruotsin kielen upotetut substantiivit taipuvat paikan adverbiaaleina Haaparannan ja Tukholman aineistossa matriisikielen eli suomen sisä- ja ulkopaikallissijoissa. Vastaavasti Helsingin aineistossa suomen upotetut sanat koodinvaihdossa esiintyvät paikan adverbiaaleina ruotsin prepositioulausekkeissa eli noudattavat matriisikielen lauserakennetta.

4. Verbien taivutus Haaparannan, Tukholman ja Helsingin aineistossa

Seuraavassa tarkastellaan verbien taivutusta koodinvaihdossa Haaparannan, Tukholman ja Helsingin aineistoissa. Haaparannan aineistossa verbejä on n. 10 % upotetuista ruotsin kielen sanoista. Upotetut ruotsin ja suomen verbit on taivutettu suomen kielen persoonissa, useimmiten yksikön 1. persoonassa. Verbit taipuvat koodinvaihdossa enimmäkseen infinitiivissä ja preesensissä. Moduksista koodinvaihdossa esiintyvät indikatiivi, konditionaali ja imperatiivi. Kuten esimerkeistä (57–60) voi havaita, ruotsin kielen upotetut verbit saavat infinitiivissä suomen kielen A-infinitiivin tunnuksen *-a* (vrt. VISK 2004: § 120). Ruotsin kielen infinitiivimuoto saa joko pitkän loppuvokaalin *-a* (57–58) tai *-ta*-päätteen (59–60). Päätteet ovat luultavasti kaksikielisten puhujien strategioita mukauttaa ruotsin verbit suomen kielen äännerakenteen ja morfologian mukaisiksi.

- (57) sitten ne meinaa *ja:ga*: siinä mettässä 'metsästää', ruots. 'sedan tänker de jaga [ja:ga] där i skogen' HA
(58) mää ainakaan halua *by:ta*: om tuolla 'vaihtaa vaatteita' ruots. 'jag vill åtminstone inte byta om [by:ta] där' HA
(59) saa nähä Kallea ja vähän *my:sata* sen kans 'nautiskella (yhdessäolosta)', ruots. 'får se Kalle och mysa [my:sa] lite med honom' HA
(60) kannattaa niinkö *prö:vata* 'kokeilla', ruots. *pröva* [prö:va] 'det lönar sig att pröva' HA

Seuraavat ruotsin verbit saavat Haaparannan aineistossa infinitiivissä suomen kielen infinitiivin mukaisen pitkän loppuvokaalin: *ja:ga*: 'metsästää', *skicka*: 'lähettää', *by:ta*: om 'vaihtaa vaatteita', *skipa*: 'jättää väliin'. Esimerkissä (58) ruotsin kielen partikkeliverbi *byta om* on säilyttänyt koodinvaihdossa myös partikkelin *om*. Seuraaviin ruotsin verbien infinitiivimuotoihin on lisätty suomen kielen infinitiivin *-ta*-päätte: *blandata* 'sekoittaa', *spe:lata* 'pelata', *my:sata* 'nautiskella (yhdessäolosta)', *jympata* 'voimistella', *tafsata* 'kähmiä' ja *prö:vata* 'kokeilla'. Esimerkeissä (61–62) ruotsin verbi taipuu suomen kielen MA-infinitiivissä suomen verbien *alkaa* ja *mennä* yhteydessä.

- (61) mitä sie meinaat alkaa *stude:ra:maan* 'opiskelemaan', ruots. 'va tänker du börja studera [stude:ra]?' HA
(62) eikö me saaha mennä *prao:a:maan* 'harjoittelemaan', ruots. 'får vi inte gå och praoa [prau:a]?' HA

Seuraavat MA-infinitiivimuodot esiintyvät Haaparannan aineistossa: *stude:ra:maan*, *fi:k:a:maan*, *prao:a:maan* ja *plugga:maan*. Näissä verbeissä on pitkä vartalovokaali ja voisi ajatella, että ne on sopeutettu *-ta*-ryhmään (VISK 2004: § 120). Esimerkissä (63) *hyra*-verbin infinitiivi esiintyy *käydä*-verbin jälkeen puhekielelle tyypillisessä MA-infinitiivin lyhennytyssä muodossa (vrt. Paunonen 2006: 37–38).

- (63) miehän voin nytkin käydä *hy:ra:n* koko viikoksi semmosen ponin 'vuokraamaan / vuokraan', ruots. 'jag kan ju redan nu gå och hyra [hy:ra] en sån ponny för en hel vecka' HA

Kahdessa tapauksessa (64–65) ruotsin verbi säilyttää oman infinitiivimuotonsa.

- (64) mun ois pitäny lainata Kaisalta hevosta niinkö *hy:ra* 'vuokrata', ruots. 'jag borde ha lånat en häst av Kaisa liksom hyra [hy:ra]' HA
(65) se meni yksin niinkö *checka ut* 'luovuttamaan huonetta', ruots. 'hen gick ensam för att liksom checka ut [checka u:t]' HA

Esimerkkilauseissa (64–65) upotettua sanaa edeltää sama suomen kielen suunnittelupartikkelin *niinku* murteellinen muoto *niinkö* (vrt. VISK 2004 § 862; Kolu 2016). Silloin kun ruotsin verbi ei ole mukautunut suomen kielen lauserakenteeseen, koodinvaihtoa näyttäisi edeltävän diskurssipartikkeli, kuten esimerkeissä (64–65). Diskurssipartikkeli merkitsee selkeää katkosta suomen syntaksiin, mikä voi olla puhujien koodinvaihdossa käyttämä strategia, joka helpottaa taivuttamattoman ruotsin sanan upottamista suomen kielen lauserakenteeseen. *Checka ut* on partikkeliverbi, joka luultavasti ei ehkä salli infinitiivin muuttamista. Toisaalta esimerkissä (67) partikkeliverbi *hänga på* taipuu suomen ensimmäisessä persoonassa preesensissä: *hängaan på*.

Ruotsin kielen verbi esiintyy Haaparannan aineistossa myös indikatiivin preesensissä (esimerkit 66–71).

- (66) mää ainakin *lämna:n* ne kaikki 'jätän', ruots. 'jag lämnar [lemnar] åtminstone dom alla' HA
(67) mää oon sun kaa mää *hänga:n på* 'tulen mukaan', ruots. 'jag är med dig, jag hänger på [heɲær po:]' HA
(68) spanskalla mää redan *sälja:n* kaikkia noita juttuja 'espanjassa (oppiaineessa) mää jo myyn', ruots. 'i (läroämnet) spanska säljer [seljær] jag redan alla dom där grejerna' HA
(69) *kolla:n* kun sinä *spe:la:t* simsiä 'katson', 'pelaat', ruots. 'jag kollar [kollar] när du spelar [spe:lar] sims' HA
(70) mutta kuka niitä sitten *ja:ga:* 'metsästää', ruots. 'men vem jagar [ja:gar] dom då?' HA
(71) siellähän tullee heti puhelimeen viestiä jos *skolk:a:* siellä 'pinnaa', ruots. 'där kommer ju genast ett meddelande på mobilen om man skolkar [skolkar] där' HA

Kuten esimerkeistä (66–71) voi havaita, ruotsin kielen upotetut verbit taipuvat preesensissä suomen kielen kaikissa yksikön persoonamuodoissa: *lämna:n* 'jätän', *hänga:n på* 'tulen mukaan', *sälja:n* 'myyn' (yks. 1. persoona), *spe:la:t* 'pelaat' (yks. 2. persoona), *ja:ga:* 'metsästää', *skolk:a:* 'pinnaa' (yks. 3. persoona). Pitkä vokaali viittaa supistumaverbitaivutukseen. Ruotsin upotettu verbi *hänga på* on säilyttänyt myös ruotsin kielen verbipartikkelin *på* koodinvaihdossa. Verbiä *sälja:n* edeltää myös ruotsin kielen adverbi *redan* 'jo'. Esimerkin (68) lauserakenne noudattaa suomen kielen sanajärjestyksiä. Ruotsin kielessä adverbiaali lauseen alussa kääntäisi sanajärjestyksen ja adverbiaali *redan* tulisi predikaattiverbin jälkeen: *I spanska säljer jag redan alla dessa prylar* 'espanjan oppiaineessa myyn jo kaikkia noita juttuja'.

Ruotsin kielessä kielto sana sijoitetaan päälauseessa predikaattiverbin jälkeen, esimerkiksi *jag joggar inte* 'en juokse'. Vastaavasti suomen kielessä kieltoverbi sijoitetaan esimerkkilauseiden (72–74) mukaisesti ennen pääverbiä. Preesensissä

persoonapäätteet tulevat kieltoverbiin (*en, et, ei, emme, ette, eivät*), joka on apuverbinä ja sen jälkeen seuraa pääverbi, josta käytetään ns. vokaalivartaloa (verbin vokaaliloppuinen vartalo), esimerkiksi *en jaks*a (VISK 2004: § 108). Haaparannan aineistossa kieltolauseet näyttävät noudattavan suomen kielen lauserakennetta. Esimerkiksi kieltoverbi *en* sijoittuu ennen ruotsin kielen pääverbiä, ja ruotsin verbi näyttää saavan kieltolauseessa pitkän loppuvokaalin, kuten esimerkistä (72–74) voi havaita. Ison suomen kieliopin (VISK 2004: § 109) mukaan ”pääverbin kieltomuoto on sama vartalo, joka edeltää indikatiivin 1. ja 2. persoonan päätteitä”, esimerkiksi *kerro-n, hyppää-t* (VISK 2004: § 109). Esimerkkien (72–74) upotetut ruotsin verbit taipuvat tämän säännön mukaan. Esimerkin (73) verbi *kolla* taipuu myönteisessä preesensissä 1. persoonassa *kolla:-n* (vrt. esimerkki 69) ja kielteisessä preesensissä *en kolla:* (esimerkki 73).

(72) *en mää mee sinne en ork:a: 'jaks*a', ruots. 'jag går inte dit, jag orkar [orkar] inte' HA

(73) *mää en kolla:* 'katso', ruots. 'jag kollar [kollar] inte' HA

(74) *mää en* kuitenkin *jogga:* niin täysii 'juokse', ruots. 'jag joggar [joggar] ändå inte så där för fullt' HA

Esimerkissä (75) kielteinen imperatiivilause passiivissa noudattaa suomen kielen lauserakennetta ja kielto sana sijoitetaan ennen verbiä.

(75) *ei tafsa* 'ei kähmitä!', ruots. 'tafsa inte!/' 'inte tafsa [tafsa]!' HA

Ruotsin kielen käskymuodossa kielto sana sijoitetaan yleensä verbin jälkeen: *tafsa inte!* Tosin ruotsin kielessäkin lauserakenne *inte tafsa* on mahdollinen imperatiivissa, mutta sitä käytetään yleensä vain kun puhutaan lapsille tai eläimille (SAG 4, Icke satsf. men. § 44). Myös verbi *tafsa* on saanut myös suomen kielen infinitiivin *ta-*päätteen.

Verbi *skolka* 'pinnata' esiintyy Haaparannan aineistossa paitsi preesensissä, myös myönteisenä ja kielteisenä imperfektinä (esimerkit 76 ja 77) sekä konditionaalissa (esimerkki 78).

(76) *mää skolk:asin* oikeesti 'pinnasin', ruots. 'jag skolkade [skolkade] på riktigt' HA

(77) *iskä ei* koskaan *skolkannu* 'pinnannut', ruots. 'pappa skolkade [skolkade] aldrig' HA

(78) *mitä sun isi sanois* jos sää *skolk:aisit* koko typ *kasin* 'pinnaisit', ruots. 'va skulle din pappa säga om du skolkade [skolkade] typ hela åttan?' HA

Ainoastaan muutamassa tapauksessa ruotsin kielen verbi taipuu ruotsin kielen syntaksin mukaan. Kahdessa tapauksessa verbi taipuu ruotsin partitiivin perfektissä, kuten esimerkissä (79). Tässä tapauksessa ruotsin ja suomen lauserakenteet poikkeavat suuresti toisistaan, mikä voi olla syynä siihen, että verbi taipuu koodinvaihdossa ruotsin kieliopin mukaisesti. Verbi taipuu ruotsin verbilausekkeen *få betalt* 'saada maksu' mukaan.

(79) *se saa beta:lt* siitä kun se menee sinne kirkkoon 'sille maksetaan siitä', ruots. 'hen får betalt [beta:lt] för det när hen går dit till kyrkan' HA

Esimerkissä (80) on ruotsin infinitiivimuoto, vaikka suomen verbi *mennä* vaatisi täydennykseksi suomen *MA*-infinitiivin *mennä opiskelemaan*. Ruotsin kielen verbiä *studera* edeltää diskurssipartikkeli *typ*. Partikkeli tekee katkoksen suomen syntaksiin ja se voi helpottaa ruotsin kielen mukaan taipuvan verbin upottamista suomen lauserakenteeseen (vrt. esimerkit 64–65).

(80) ois kiva mennä *typ stude:ra* jottain 'opiskelemaan', ruots. 'det skulle vara trevligt att börja typ studera [stude:ra] något' HA

Tukholman aineistossa ruotsin verbeillä on koodinvaihdossa vain yksittäisiä esiintymiä, joten aineistosta on mahdotonta tehdä yleisempiä johtopäätöksiä. Verbi *stretcha* 'venyttellä' taipuu suomen kielen imperfektimuodossa yksikön 1. persoonassa esimerkissä (81).

(81) mää niinku *stretchasin* 'venyttelin', ruots. 'jag liksom stretchade [stretʃade]' TU

Tukholman aineistossa on myös muutamia esimerkkejä upotetuista suomen kielen verbeistä ruotsinkielisissä lauseissa. Esimerkissä (82) suomen verbi *selittää* on infinitiivissä ruotsin kielen verbin *sluta* 'lopeta' jälkeen.

(82) sluta *selittää* 'lopeta selittäminen', ruots. 'sluta förklara' / 'sluta tjafsa' TU

Vastaavassa suomenkielisessä lauseessa verbi *selittää* esiintyisi verbin johdoksesta teonnimenä: *lopeta selittäminen*. Voidaan olettaa, että verbi *selittää* noudattaa esimerkissä (82) ruotsin kielen syntaksia, jonka mukaan *sluta*-verbin jälkeen toinen verbi tulee infinitiiviin. Esimerkissä (83) suomen kielen upotettu verbi taipuu suomen kielen mukaan yksikön 1. persoonassa preesensissä.

(83) ni vet vad jag *harrastan* 'te tiedätte mitä minä harrastan', ruots. 'ni vet vad jag sysslar med (på fritiden)' TU

Tukholman aineiston esimerkkilauseessa (84) on upotettu kokonainen verbilauseke objekteineen suomen kieleen ja verbi *hejar* taipuu ruotsin kielen preesensmuodossa. Myös tässä tapauksessa verbilauseketta edeltää kaksi suomen kielen suunnittelupartikkelia *niinku* ja *tavallaan* (VISK 2004: § 992), jotka luultavasti helpottavat ruotsin kielen aineksen integroimista suomen kieleen.

(84) nehän *niinku tavallaan hejar på det där laget* 'kannustaa sitä/tuota joukkuetta', ruots. 'de liksom på sätt och vis' TU

Helsingin aineiston koodinvaihdossa esiintyvistä upotetuista suomen kielen sanoista verbejä on n. 10 %. Esimerkeissä (85–91) suomen verbit taipuvat koodinvaihdossa samalla tavalla kuin ne taipuisivat vastaavissa suomenkielisissä lauseissa.

(85) jag kan inte *selittää* 'en osaa selittää', ruots. 'förklara' HE

(86) du få:r inte *kiusaa* 'et saa kiusata / kiusaa', ruots. 'reta' HE

(87) alla *haukkuu* dom 'kaikki haukkuvat / haukkuu niitä', ruots. 'sablär ner' HE

(88) som han själv sa: han måste *hengittää* 'kuten hän itse sanoi hänen täytyy hengittää', ruots. 'andas' HE

(89) vi har *nauhoitettu* den 'me ollaan nauhoitettu se', ruots. 'spelat in' HE

(90) han sku ha: *sulanu* 'hän olis sulanu', ruots. 'smält' HE

- (91) nå inte tror jag att man sku ha: *pelastanu* dom 'no en usko että niitä olisi pelastettu/ne olisi pelastanu', ruots. 'räddat' HE

Kaikissa esimerkkilauseissa (85–91) suomen kielen upotettu pääverbi on taivutettu suomen kielen vastaavan verbimuodon mukaan infinitiivissä, preesensissä ja perfektissä. Esimerkissä (38) suomen upotettu verbi taipuu imperfektissä *uppos*. Koodinvaihdossa esiintyy kaksi modusta: indikatiivi ja konditionaali. Esimerkeissä (86) ja (87) on Helsingin puhekielelle tyypillinen muoto *kiusaa* ja *haukkuu*, jossa on pitkä loppuvokaali ja joka voi vastata joko infinitiiviä tai preesensia (Paunonen & Paunonen 2000; Paunonen 2006: 37–38; Saari 2006: 150; Forsskåhl 2015: 63). Myös Helsingin ruotsin kielen verbien taivutuksessa preesensin loppu-*r* usein putoaa ja loppuvokaali ääntyy pitkänä, esim. *kasta*: 'heittää' (Höckerstedt 2006: 138). Höckerstedt (2006: 138) toteaa, että vastaava pitkä loppuvokaali suomen kielessä vahvistaa tätä kehitystä myös ruotsin kielessä.

Suomen kieli on ilmeisesti samanaikaisesti aktivoituna koodinvaihdossa, sillä muuten verbien taipumista suomen kieliopin mukaan ruotsinkielisissä lauseissa on vaikea selittää (vrt. esimerkit 25–27). Verbien upottamista helpottavat luultavasti yhdenmukaiset sanajärjestykset molemmissa kielissä. Tosin esimerkissä (88) sanajärjestys poikkeaa ruotsin kielen norminmukaisesta sanajärjestyksestä, jonka mukaan päälauseeseen tulee käänteinen sanajärjestys sivulauseen jälkeen: *som han själv sa måste han hengittää*. Todennäköisesti suomen kielen vaikutus näkyy lauseessa, koska se noudattaa suomen kielen sanajärjitystä.

Kaikki verbit eivät kuitenkaan taivu lauseissa kuten suomenkielisissä vastaavissa lauseissa. Esimerkeissä (92–96) esitetään ne viisi tapausta, joissa suomen kielen upotettu verbi taipuu koodinvaihdossa eri tavalla kuin se taipuisi vastaavassa suomenkielisessä lauseessa.

- (92) när jag he:lt *ojentaa* dom så hä:r ra:kt 'kun mä ihan ojennan ne näin suoriksi', ruots. 'sträcker ut' HE
(93) vi *selittää* de här fö:r alla 'me selitetään tämä / selitämme tämän nyt kaikille', ruots. 'förklarar' HE
(94) jag *sovitti* på dom 'sovitin niitä', ruots. 'provade' HE
(95) vi *säikähti* 'me säikähdettiin/säikähdimme', ruots. 'blev skrämnda' HE
(96) jag ha:r *harrastaa* de 'olen harrastanut sitä', ruots. 'sysslat med' HE

Esimerkeissä (92–93) ja (96) upotetut suomen kielen verbit ovat suomen kielen infinitiivissä, vaikka verbit taipuisivat preesensissä (92–93) ja perfektissä (96) sekä yksikön ja monikon 1. persoonamuodossa vastaavissa suomenkielisissä lauseissa. Nämä tapaukset voivat selittyä edellä mainitulla Helsingin puhekielelle tyypillisellä verbien pitkällä loppuvokaalilla (Höckerstedt 2006: 138). Myös Henricson (2015: 135) ottaa esiin saman ilmiön: Helsingin puhekielessä verbit saavat sekä suomen että ruotsin preesensmuodossa pitkän loppuvokaalin (esim. *hämää* ja *kollaa* 'katsoa', tarkistaa') ja samaa verbin kolmannen persoonan muotoa käytetään kaikissa persoonissa (*jag* 'minä', *du* 'sinä', *vi* 'me'). Todennäköisesti ruotsin ja suomen samanlainen verbien taivutus vahvistavat ilmiötä Helsingin suomen ja ruotsin puhekielessä. Myös esimerkeissä (94) ja (95) verbi taipuu imperfektin 3. persoonassa, vaikka subjektina on ruotsin kielen persoonapronomini *jag* 'minä'. Ehkä muodot *sovitti* ja *säikähti* ovat lähempänä ruotsin kielen tiettyjä imperfektimuotoja, jotka päättyvät kahden konsonantin jälkeen vokaaliin (esimerkiksi *hette*, *ledde*). Suomen kielen muoto *sovitin*, joka päättyy konsonantiin, olisi ruotsin morfologian vastainen imperfektimuoto. Toisaalta suomen kielen yksikön ensimmäisen persoonan

imperfektimuoto *sovitin* ja monikon ensimmäisen persoonan imperfektimuoto *sääkähdimme*, jotka ilmaisevat verbin persoonapääteellä tekijän (minä / me), jäävät ruotsin kielen lauseissa turhiksi, kun subjektina on *jag* 'minä' ja *vi* 'me'.

Helsingin aineistosta löytyi kolme upotettua suomen kielen verbiä kielteisissä lauseissa. Tässä tapauksessa on kiinnostavaa tarkastella, sijoittavatko puhujat ruotsin kieltosanan ruotsin kielen lauserakenteen mukaisesti predikaattiverbin jälkeen (päälauseessa) vai ennen verbiä suomen kielen syntaksin mukaisesti. Esimerkeissä (85–86) kieltosana *inte* esiintyy ruotsinkielisen apuverbin ja suomenkielisen pääverbin välissä, jolloin se noudattaa ruotsin kielen lauserakennetta: *jag kan inte selittää* 'en osaa selittää' (ruots. 'jag kan inte förklara'). Esimerkissä (97) esiintyy yksinkertainen predikaattiverbi *äänittää* yksikön 3. persoonassa ja kieltosana *inte* on sijoitettu ruotsin kielen lauserakenteen mukaisesti verbin jälkeen. Suomen kielen vastaavassa lauseessa kieltosana sijoitettaisiin ennen verbiä ja verbin kuuluisi olla kieltomuodossa: *mutta se ei äänitä* (VISK 2004: § 109).

(97) men den här *äänittää inte* på timmen 'mutta se ei äänitä tunnilla', ruots.
'spelar inte in' HE

Esimerkit (85–86) ja (97) osoittavat jälleen, että lauseensisäistä koodinvaihtoa voi tapahtua myös sellaisissa kohdissa, joissa suomen ja ruotsin sanajärjestys on erilainen, mutta koska esimerkkejä kielteisistä lauseista Helsingin aineistossa on vain muutama, voidaan olettaa, että puhujat suosivat yhdenmukaista sanajärjestystä koodinvaihtokohdissa.

Tutkimustuloksieni mukaan upotetut ruotsin ja suomen kielen verbit taipuvat koodinvaihdossa suomen verbintaivutuksen mukaan persoonissa, tempuksissa ja moduksissa sekä Haaparannan että Helsingin aineistossa matriisikielystä riippumatta. Tukholman aineistosta on vain muutama esimerkki verbien taivutuksesta koodinvaihdossa. Haaparannan aineistossa kieltosana on sijoitettu päälauseessa suomen syntaksin eli matriisikielen mukaisesti ennen pääverbiä, kun taas Helsingin aineistossa kieltosana on sijoitettu ruotsin pääverbin jälkeen, mikä noudattaa matriisikielen syntaksia.

5. Päätäntö

Tässä artikkelissa olen tarkastellut, miten suomen ja ruotsin upotetut substantiivit ja verbit taipuvat koodinvaihdossa kaksikielisten nuorten keskusteluissa kolmella eri paikkakunnalla: Haaparannassa, Tukholmassa ja Helsingissä. Haaparannan aineistossa matriisikieli on suomi ja ruotsin kielen substantiivit sekä verbit taipuvat pääasiassa matriisikielen kieliopin mukaan. Ruotsin kielen upotetut substantiivit taipuvat koodinvaihdossa suomen kielen sijoissa: partitiivissa, nominatiivissa ja genetiivissä sekä sisä- ja ulkopaikallissijoissa. Ruotsin verbit taipuvat pääasiassa suomen kieliopin mukaan persoonissa, tempuksissa ja moduksissa.

Tukholman vertailuaineistossa koodinvaihtoa tapahtuu enimmäkseen niissä keskusteluissa, joissa matriisikieli on suomi. Tukholman aineiston koodinvaihdossa on paljon samoja piirteitä kuin Haaparannan aineistossa; ruotsin kielen substantiivit saavat suomen kielen taivutuspäätteitä. Tukholman aineistossa ruotsin upotetut substantiivit ovat kuitenkin noin puolessa tapauksista ruotsin nominatiivissa ja koodinvaihdossa näkyy enemmän ruotsin kielen syntaksin vaikutusta kuin Haaparannan aineistossa. Upotettuja suomen ja ruotsin verbejä esiintyy Tukholman aineiston koodin-

vaihdossa vain muutama, joten niiden perusteella ei voi juurikaan tehdä johtopäätöksiä.

Helsingin vertailuaineistossa matriisikieli on ruotsi. Kaksikieliset nuoret käyttävät lauserakenteita ja sanajärjestystä, jotka ovat yhdenmukaisia molemmissa kielissä. Helsingin aineiston puhujat taivuttavat suomen kielen substantiiveja ja verbejä useimmiten suomen kieliopin mukaan, kuten ne taipuisivat vastaavissa suomenkielissä lauseissa. Poikkeuksena ovat upotetut suomen kielen substantiivit, jotka esiintyvät ruotsin prepositiolausekkeissa paikan adverbiaaleina. Helsingin aineistossa suomen kielen upotetut substantiivit saavat adverbiaalina sijapäätteiden sijaan nominatiivimuodon eteen preposition, kun taas Haaparannan ja Tukholman aineistoissa ruotsin kielen sanat taipuvat suomen sisä- ja ulkopaikallissijoissa. Matriisikieli näyttää paikallisuuden ilmaisemisessa antavan rakenteet upotetuille sanoille ja lausekkeille.

Poplackin (1980) yhdenmukaisuusrajoittimen sijaan voisi suomen ja ruotsin välisessä koodinvaihdossa puhua pikemminkin siitä, että kaksikieliset puhujat näyttävät suosivan sanajärjestyksen yhdenmukaisuutta. Tämän tutkimuksen kaksikieliset puhujat suosivat koodinvaihdossa yhdenmukaisia lauserakenteita, mutta koodinvaihtoa voi tarvittaessa tapahtua myös kohdissa, joissa suomen ja ruotsin sanajärjestys ja rakenteet eroavat toisistaan, kuten kieltolauseissa ja paikallisuuden ilmauksissa. Silloin puhuja joutuu koodinvaihdossa tekemään valinnan esimerkiksi kieltosanan paikan, ruotsin kielen prepositioiden tai suomen kielen sijapäätteiden välillä. Haaparannassa kaksikieliset puhujat noudattavat suomen kielen lauserakennetta ja sijoittavat kieltoverbin ennen ruotsin kielen pääverbiä päälauseessa sekä lisäävät ruotsin kielen substantiiveihin sijapäätteet ruotsin prepositioiden sijaan, kun taas Helsingin aineistossa nuoret sijoittavat kieltosanan pääverbin jälkeen ja prepositiot nominatiivimuotoisten suomen substantiivien eteen ruotsin lauserakenteen mukaisesti. Tukholman aineistossa ei puolestaan ole nähtävissä kummankaan kielen lauserakenteen selkeää suosimista.

Tarkasteluni pohjalta voi todeta, että kaksikieliset puhujat Haaparannassa, Tukholmassa ja Helsingissä käyttävät erilaisia strategioita integroidessaan toisen kielen ainesta matriisikieleen. Haaparannan ja Tukholman aineistossa ruotsin substantiiveja integroidaan suomen kieleen taivuttamalla niitä suomen sijamuodoissa. Haaparannan aineistossa yksi strategia integroida ruotsin substantiiveja suomen kieleen on lisätä niihin *i*-päätte: språ:kva:li 'kielivalinta' (ruots. *språkval*). Aineistossa on myös kaksi esimerkkiä kaksinkertaisesta morfologiasta monikollisissa sanoissa objektina, esimerkiksi sanassa *uppgiftereitä*.

Haaparannan aineistossa ruotsin verbejä integroidaan suomen kieleen taivuttamalla verbejä suomen persoonamuodoissa, tempuksissa ja moduksissa. Ruotsin verbejä integroidaan suomen kieleen myös pidentämällä verbien loppuvokaalien kestoja suomen äännerakenteen mukaiseksi, esimerkiksi *ja:ga:* (vrt. ruots. [ja:ga]). Koodinvaihdossa käytetään myös diskurssipartikkeleita, jotka tekevät katkoksen suomen kielen syntaksiin ja mahdollistavat ruotsin nominatiivimuotoisen substantiivin tai infinitiivimuotoisen verbin upottamisen suomen kieleen.

Vastaavasti Helsingin aineistossa suomen kielen sanoja integroidaan ruotsin kieleen laittamalla nominatiivimuotoisen suomen substantiivin eteen ruotsin epämääräinen artikkeli, prepositio tai pronomini. Suomen substantiivi voi saada myös ruotsin määräisen muodon loppuartikkelin, mikä on luultavasti strategia sopeuttaa suomen sanoja ruotsin morfologiaan, esimerkiksi *den första matkan* 'ensimmäinen matka'. Joissakin tapauksissa substantiivin loppuvokaalin kestoja lyhennetään ruotsin morfologian ja äännerakenteen mukaiseksi, esimerkiksi *till kässän* 'kässään'.

On mahdotonta tietää, mistä erot kolmen eri aineiston koodinvaihdon välillä johtuvat. Todennäköisesti ympäröivän yhteiskunnan, kodin ja koulun kieliympäristöllä on suuri vaikutus nuorten kielenkäyttöön. Haaparannan kahden kaksikielisen koulun kielistrategian tavoitteena on kasvattaa oppilaita aktiiviseen kaksikielisyyteen. Koulun opettajien mukaan alueelle muuttaa jatkuvasti uusia suomenkielisiä perheitä ja ruotsia opiskellaan yhä useammin toisena kielenä, mikä todennäköisesti osaltaan vaikuttaa koulun oppilaiden kielenkäyttöön. Myös ruotsinkielisen koulun oppilaista 75 %:lla on suomenkielistä taustaa. Haaparannan aineiston perusteella voi olettaa, että suomen kielen rooli keskusteluihin osallistuneiden kaksikielisten nuorten keskinäisessä kommunikaatiossa on vahva.

Tukholman kahdella ruotsinsuomalaisella koululla oppilaat käyttivät keskusteluissa keskenään pääasiassa ruotsin kieltä. Koodinvaihtoa tapahtui (ruotsiin) silloin, kun nuoret käyttivät keskenään suomen kieltä matriisikielenä, ei juurikaan päinvastoin. Aineistoni perusteella näyttääkin siltä, että ruotsin kielen asema Tukholman aineiston nuorten keskinäisessä kommunikaatiossa on vahva. Tämä tulee esille myös koodinvaihdoissa, jossa näkyy enemmän ruotsin syntaksin vaikutusta kuin Haaparannan aineistossa. Myös molempien ruotsinsuomalaisten koulujen opettajien mukaan oppilaat käyttävät keskenään enimmäkseen ruotsia.

Vastaavasti Helsingin aineistossa suomen kielen syntaksi näyttää olevan aktivoituna koodinvaihdoissa matriisikielen eli ruotsin syntaksin ohella, sillä upotetut suomen substantiivit ja verbit taipuvat pääasiassa suomen kieliopin mukaan.

Keskeisenä tutkimustuloksena voidaan pitää sitä, ettei koodinvaihto näyttäydä täysin samanlaisena Haaparannan, Tukholman ja Helsingin aineistoissa, vaikka yhteisiäkin piirteitä on. Suomen kieliopin vaikutus näkyy kuitenkin koodinvaihdoissa matriisikielystä riippumatta, mikä on ymmärrettävää, kun ottaa huomioon suomen kielen rikkaan sijamuotojärjestelmän. Seuraavana tutkimuskohteena on upotettujen adjektiivien ja adverbien taiputus suomen ja ruotsin koodinvaihdoissa samoissa kolmessa aineistossa. Alustavien havaintojen pohjalta voi todeta, että adjektiivit ja adverbis noudattavat koodinvaihdoissa useammin ruotsin kieliopin mukaista taiputusta kuin substantiivit ja verbit.

Lähteet

- Baker, Colin 2001. Foundations of bilingual education and bilingualism. Kolmas painos. Clevedon: Multilingual Matters.
- Bhatia, Tej K., William C. Ritchie 1996. Bilingual language mixing, Universal Grammar, and second language acquisition. – William C. Ritchie, Tej K. Bhatia (Eds.). The Handbook of Second Language Acquisition. San Diego/London: Academic Press, 627–688.
- Boeschoten, Hendrik 1998. Codeswitching, codemixing, and code alternation: what a difference – Rodolfo Jacobson (Ed.). Codeswitching Worldwide. Berlin: Mouton de Gruyter, 15–24.
- Clyne, Michael 1987. Constraints on code-switching: How universal are they? – Linguistics 25, 739–764.
- Edwards, Malcolm, Penelope Gardner-Chloros 2007. Compound verbs in code-switching: bilinguals making do? International Journal of Bilingualism, 11 (1), 73–91.
- Forsskähl, Mona 2015. Finlandssvensk slang. – Marika Tandefelt (Red.). Gruppsspråk, samspråk, två språk. Svenska i Finland – idag och i går 1:2. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Gardner-Chloros, Penelope 2009. Code-switching. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gardner-Chloros, Penelope 2010. Contact and Code-Switching – Raymond Hickey (Ed.). The Handbook of Language Contact. Oxford: Wiley-Blackwell, 188–207.

- Halmari, Helena 1997. Government and Code-Switching. Explaining American Finnish. Studies in Bilingualism Vol. 12. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia.
- Helsingin kaupungin tietokeskus 2014. Helsingin ja Helsingin seudun väestöennuste 2015–2050. Ennuste alueittain 2015–2024. Helsingin kaupungin tilastokeskuksen tilastoja 29. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Henricson, Sofie 2013. Svenska i finsk miljö. Interaktion, grammatik och flerspråkighet i samtal på svenska språköar i Finland. Doktorsavhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet, finska, finskugriska och nordiska institutionen.
- Henricson, Sofie 2015. Svenska och finska i samma samtal. I: M. Tandefelt (red.). *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland – idag och i går* 1:2. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Häkkinen, Kaisa 1997. Mistä sanat tulevat? Suomalaista etymologiaa. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Höckerstedt, Leif 2006. Helsingforssvenskan – vem är du? – Kaisu Juusela, Katariina Nisula (Toim.). Helsinki kieliyhteisönä. Helsinki: Helsingin yliopisto, suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, 123–139.
- Institutet för språk och folkminnen 2017. Vad finns det för typer av språk? <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/vad-ar-sprakvard/sprakvard-i-varlden/varldens-sprak/vad-finns-det-for-typer-av-sprak.html> (7.5.2017).
- Juurakko, Taina 1996. Prepositioner i finskspråkiga gymnasisters inläraarsvenska. Studia Philologica Jyväskyläensia 40. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kolu, Jaana 2016. Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors – Matrispråk, morfosyntaktisk integrering och anpassningsstrategier. – Anna W Gustafsson, Lisa Holm, Katariina Lundin, Henrik Rahm, Mechtild Tronnier (Red.). *Svenskans beskrivning* 34. Lund: Lunds universitet. Centre for Languages and Literature. Lundastudier i nordisk språkvetenskap Serie A 74, 299–312.
- Kovács, Magdolna (2001). Code-switching and Language Shift in Australian Finnish and Australian Hungarian. Åbo: Åbo Akademi Förlag.
- Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. 2009:724. <http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och-sfs-2009-724> (25.5.2016).
- Lainio, Jarmo 1996. Finskans ställning i Sverige och dess betydelse för sverigefinnarna – Jarmo Lainio (Toim.). *Finnarnas historia i Sverige* 3. Tiden efter 1945. Helsingfors, Stockholm: Finska historia samfundet, Nordiska museet, 255–310.
- MacSwan, Jeff 1999. A Minimalist Approach to Intrasentential Code Switching. New York: Garland Press.
- MacSwan, Jeff 2014. Grammatical Theory and Bilingual Codeswitching. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Muysken, Pieter 2000. Bilingual Speech. A typology of code-mixing. Cambridge: Cambridge University Press.
- Myers-Scotton, Carol 1992. Comparing code-switching and borrowing. – *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 13(1–2), 19–39.
- Myers-Scotton, Carol 1993. *Duelling Languages. Grammatical Structure in Code-switching*. Oxford: Clarendon Press.
- Park, Hyeon-Sook 2013. Kodväxling som fenomen – exemplet svenska koreanska. – Kenneth Hyltenstam & Inger Lindberg (Red.). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur, 281–309.
- Paunonen, Heikki, Marjatta Paunonen 2000. *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii*. Stadin slangin suursanakirja. Helsinki: WSOY.
- Paunonen, Heikki 2006. Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. – Kaisu Juusela, Katariina Nisula (Toim.). Helsinki kieliyhteisönä. Helsinki: Helsingin yliopisto, suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, 13–99.
- Pfaff, Carol 1979. Constraints on language-mixing: intrasentential code-switching and

- borrowing in Spanish-English. *Language* 55, 291–318.
- Poplack, Shana 1980. Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: Toward a typology of code-switching. *Linguistics*, 18, 581–618.
- Saari, Mirja 1989. Kodbyte och lån. *Folkmålsstudier* 32, 197–207.
- Saari, Mirja 2003. På väg mot ett blandspråk? Finska inslag i svenskan förr och nu. – Ann-Marie Ivars, Sari Maamies, Peter Slotte, Eivor Sommardahl, Marika Tandefelt (Toim.). *Boken om våra modersmål. Festskrift till Mikael Reuter på hans 60-årsdag den 17 maj 2003*. Esbo: Schildt, 294–308.
- Saari, Mirja 2006. Stadin ruotsi. Huomioita erään nuorisoryhmän koodin vaihtelusta. – Kaisu Juusela, Katariina Nisula (Toim.). *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, 142–161.
- SAG 2 1999 = Teleman, Ulf, Staffan, Hellberg, Erik Andersson: *Svenska Akademiens grammatik 2. Ord*. Stockholm: Svenska Akademien.
- SAG 4 1999 = Teleman, Ulf, Staffan, Hellberg, Erik Andersson: *Svenska Akademiens grammatik 4. Sats och meningar*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Sjöström, Sören 2006. *Språkets struktur, betydelse och användning*. Stockholm: Norstedts.
- Språklag 2009:600. <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20090600.htm> (6.3.2016)
- Statistiska centralbyrån <http://www.scb.se/sv/> (6.3.2016)
- Thomason, Sarah Grey 2001. *Language Contact: An Introduction*. Washington DC: Georgetown University Press.
- VISK 2004 = Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen, Irja Alho. 2004. *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php> (16.5.2016)

Is there Grammar in Code-switching between Finnish and Swedish? Nouns and Verbs in Finnish/Swedish Code-switching

JAANA KOLU
University of Jyväskylä

The aim of the present study is to research bilingual Finnish-Swedish and Swedish-Finnish adolescents' code-switching in Haparanda, Stockholm and Helsinki. In this article the main focus of the investigation is on the integration of embedded nouns and verbs in intrasentential code-switching from the point of view of grammar. The article investigates whether the code-switching is governed by Finnish or Swedish grammar, and how Swedish words are integrated into Finnish syntax and vice versa.

The theoretical framework is found in the field of code-switching research and grammatical aspects of language alternation. A central interest of researchers on code-switching grammar is the grammatical constraints on where code-switching can occur in a sentence and where it is not possible because of violating the syntactic structure. The present analysis of code-switched sentences is also concerned with Poplack's *equivalence constraint*, which predicts that code-switches will tend to occur at points where the juxtaposition of elements from the two languages does not violate a syntactic rule of either language.

The primary data was collected in 2014–2016 among bilingual adolescents at three junior high schools in Haparanda. The secondary data was collected in 2014 at a Swedish junior high school in Helsinki and in 2015–2016 at two Swedish-Finnish junior high schools in Stockholm. The data consists of video- and audio-recorded group and pair conversations. All the recordings were made outside lesson times. The analysis of the collected conversation data is qualitative.

The results of this investigation show that code-switching between Finnish and Swedish is mainly governed by Finnish grammar and Finnish is used in the different noun cases, regardless of the matrix language. Embedded Swedish nouns adopt Finnish inflectional endings in code-switching in Haparanda and Stockholm. However, there are also some exceptions, especially in the conversational data from Stockholm, where the nouns also can be in the base form or follow Swedish syntax.

Also, in the conversational data from Helsinki it is not the matrix language, i.e. Swedish, but the embedded language, Finnish, that provides the case suffixes for the embedded Finnish words. Expressions of locality are an exception: a prepositional phrase in code-switching can be made up of a Swedish preposition and a Finnish noun in the base form in the Helsinki data.

Swedish verbs are incorporated into the Finnish syntactic frame in the data from Haparanda. When a Swedish verb is incorporated into Finnish syntax, the verb gets a Finnish verb marker, e.g. an infinitive marker. In the Helsinki data, too, Finnish embedded verbs inflect in Finnish for tense, mode and person in code-switching. Code-switching actually tends to occur at points where the two languages have equivalent surface structures, although it is also possible at points where Finnish and Swedish have different surface structures, as in negative sentences.

Keywords: language contact; bilingualism; incorporating; matrix language; embedded language; equivalence constraint

III

**“MÄÄHÄN AINA NIINKU SEKOTAN TYP ENGELSKA
SVENSKA OCH FINSKA”. DISKURSPARTIKLAR SOM IN-
TERAKTIONELL OCH GRAMMATISK RESURS I TVÅSPRÅ-
KIGA UNGDOMSSAMTAL I HAPARANDA, STOCKHOLM
OCH HELSINGFORS**

av

Jaana Kolu

I: E. Sköldberg, H. Adamsson Eryd, M. Andreásson, F. Lindahl, S. Lindström, J. Prentice & M. Sandberg (red.). *Svenskans beskrivning 35*. Göteborgs universitet.

Publicerad med tillåtelse av redaktörerna av *Svenskans beskrivning 35*.

”Mää aina niinku sekotan kaikki kielet *typ* ibland engelska svenska och finska”

Diskurspartiklar som interaktionell och grammatisk resurs i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors

Jaana Kolu

1. Introduktion

Språklig kommunikation förutsätter samarbete mellan parterna i en samtalsituation. I samtal är både talande och lyssnande tätt bundna till varandra så att den som talar samtidigt fungerar som lyssnare. *Diskursmarkörer* är ett samlingsbegrepp för språkets minsta byggstenar som både talare och lyssnare använder för att detta samspel ska fungera (Lindström 2008:78). Enligt Lindström ”kan diskursmarkörer på ett avgörande sätt påverka mottagandet” (2008:78) av budskapet. Lindström (2008) indelar diskursmarkörer i *primära* (diskurspartiklar) och *sekundära* (t.ex. adverb och pronomen) utifrån deras funktioner. Diskurspartiklar har som primär eller enda funktion att reglera samtalet (t.ex. *vetdu*), medan adverb och pronomen (t.ex. *i varje fall, du*) även har andra funktioner än den diskursiva.

Olika språk och samhällen har egna konventioner kring hur talturer konstrueras och två- och flerspråkiga samtal erbjuder en möjlighet att studera hur språk-specifika konventioner tillämpas i de samtal där två eller fler språk används. Flerspråkiga talare har tillgång till hela sin språkrepertoar av diskurspartiklar när de reglerar, planerar, reparerar sitt tal och signalerar kontakt med varandra (se t.ex. Clyne 1972; Salmons 1990; De Bot & Schreuder 1993; Hlavac 2006; Svensson 2009; Henricson 2015). I och med att samhällen blir allt mer mångkulturella och flerspråkiga behövs det mer forskning kring hur flerspråkiga använder sina lingvistiska och interaktionella resurser i kommunikationen med varandra.

I kapitel 2 redogörs för syftet med studien och i kapitel 3 ges en kort redogörelse för svenska och finska diskurspartiklar och i synnerhet för de diskurspar-

tiklar som står i fokus i denna studie. I kapitel 4 beskrivs material och metod. Därefter redovisas och diskuteras resultaten av analysen i kapitel 5 och 6. I kapitel 7 avrundas diskussionen.

2. Syfte

Föreliggande studie granskar vissa svenska och finska diskurspartiklar som används i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors (2014–2016). Syftet är att utreda och jämföra vilka funktioner dessa diskurspartiklar har i interaktionen mellan 13–15 åriga ungdomar på de tre orterna. Artikeln fokuserar på diskurspartiklar i anslutning till kodväxling, dvs. alternerande användning av finska och svenska (jfr Wardhaugh 2015:85–86). Genom att jämföra hur diskurspartiklar används i kodväxling med samma språkpar på de tre geopolitiskt olika orterna kan jag hitta eventuella skillnader i användningen som inte beror på språktypologiska och lingvistiska faktorer. Även Gardner-Chloros (2009:109) konstaterar att det på detta sätt går att utreda hur de sociolingvistiska faktorerna syns i kodväxlingen: “The obvious way to do this is to make comparisons between cases where the same pairs of languages are combined in different sociolinguistic settings [...]”. Haparandasamtalen utgör dock det primära studieobjektet i denna undersökning, eftersom diskurspartiklar i Tornedalsungdomars språk är ett tämligen outforskat ämne.

3. Diskurspartiklar i svenskan och finskan

Lindström (2008:78–79) delar in de svenska och finlandssvenska diskurspartiklarna i fyra undergrupper: dialogreglerande (t.ex. *ja*), yttrandebestämmande (t.ex. *nå*), fokuserande (t.ex. *liksom*, *typ*) och modaliserande (t.ex. *ju*).

I likhet med den andra fokalpartikeln *liksom* är även *typ* syntaktiskt rörlig och kan ha flera olika funktioner i ett yttrande (Lindström 2008:93). Med dessa fokalpartiklar kan talaren planera sitt tal och fokusera ett led i ett yttrande. Enligt Lindström (ibid.) har *liksom* något kvar av den ursprungliga jämförande betydelsen, när talaren bedömer ”ett uttrycks eller en hel utsagas träffsäkerhet”. Även *typ* används i denna betydelse, men den fungerar ännu tydligare som exemplifierande markör (Lindström 2008:94). *Typ* är speciellt vanlig i svenskt ungdomsspråk (t.ex. Grönberg 2004; Kotsinas 2004; Svensson 2009).

I den stora finska grammatiken (VISK 2004 § 792) presenteras tio olika typer av partiklar i finskan. Av dem är de tre följande av intresse för denna studie: 1)

dialogpartiklar, t.ex. *ai, joo, no* 2) planeringspartiklar, t.ex. *niinku, eiku* 3) yttrande-partiklar, t.ex. *no (nä)*.

I finskan har planeringspartikeln *niinku* 'liksom' likadana funktioner som svenskans *liksom* och *typ* (jfr VISK § 792, 861). Dessutom används den även i refererande funktion, dvs. före anført tal (VISK § 861, 1486) och i självreparationer (VISK § 862, 1075). Även *eiku* används som reparationspartikel (ibid.).

Nä kan ha flera olika funktioner i ett yttrande. Dialogpartikeln *no/nä* kan ensam utgöra en taltur som en respons på en fråga (VISK § 1051). Den turinitierande yttrandepartikeln *no/nä* används t.ex. som en påskyndande partikel och föregår ofta en fråga: ”*nä* va ska vi tala om här?” (jfr VISK § 796; 856). *Nä* används även för att uppmana den andre att fortsätta att tala (Lindström 2008:84–85). Enligt Raevaara (1989:148) fungerar *nä* som en övergångsmarkör. Partikeln saknar någon direkt motsvarighet i dagens sverigesvenska. Carlson (1984:76–81) har påpekat att finskans *nä* och engelskans *well* delvis används i likadana kontexter.

I tidigare forskning (Kolu 2011:166–167) om finska inslag i svenska ungdomssamtal i Haparanda har det kommit fram att de tvåspråkiga ungdomarna i de inspelade samtalen från 2005–2007 använde finska diskurspartiklar, även om de i övrigt talade svenska. Högstadieläverna använde t.ex. den finska reparationsmarkören *eikö* (den dialektala formen av *eiku* 'nej utan') i samtalen, t.ex. ”jag tycker inte ris (.) *eikö* potatis passar med korvstroganoff”.

Finlandssvenska diskurspartiklar (t.ex. Green-Vänttinen 2001; Lehti-Eklund 2001; Henricson 2013, 2015) och diskurspartiklar i inläraresamtal i Finland (Green-Vänttinen & Lehti-Eklund 2007) har studerats i större omfattning än Sverigefinska. Green-Vänttinen (2001) har i sin doktorsavhandling granskat en grupp uppbackningsord, bl.a. *jå, mm, just de, ajjaha*, i Helsingforssvenska samtal. Resultaten visade att uppbackningsorden *jå* och *mm* dominerade i samtalen. Dessa två ord utgjorde 80 procent av alla uppbackningsord. *Jå* användes som uppbackning och som svar på frågor. Dessutom fungerade *jå* som turinledare. Det sverigesvenska *ja* var betydligt mindre vanlig i Green-Vänttinens (2001) material.

Henricson (2013) har studerat användning av diskurspartiklar i flerspråkiga samtal på fyra svenska språköar, dvs. i finskspråkiga städer som har en svenskspråkig minoritet i Finland. I språkösamtalen förekommer flera finska diskurspartiklar, t.ex. *eiku* 'nej, eller' och *siis* 'alltså' (Henricson 2013:162–172). Henricson (2013:149) konstaterar att ”de finska och gemensamma diskursmarkörerna utgör språkneutrala bryggor mellan svenska och finska”.

4. Material och metod

Primärmaterialet för denna studie utgörs av 14 videoinspelade vardagliga samtal i tre högstadieskolor mellan tvåspråkiga 14–15-åriga elever i Haparanda (2014–2015, ca 11 timmar, 25 samtalsdeltagare). Matrispråket i Haparandasamtalen är huvudsakligen finska och ungdomarna kodväxlar till svenska. Det ena jämförelsematerialet samlades in i två Sverigefinska skolor i Stockholms län 2015–2016 (11 samtal, ca 8 timmar, 22 samtalsdeltagare). I Stockholmsmaterialet använder ungdomarna för det mesta svenska med varandra, och det sker inte så mycket kodväxling från svenska till finska. Ungdomarna kodväxlar mer när de har finska som matrispråk: då bäddar de in svenska ord i sin finska. Det andra jämförelsematerialet samlades in i en svenskspråkig skola Helsingfors 2014 (10 samtal, ca 6 timmar, 10 samtalsdeltagare). I Helsingforsamtalen utgör svenska matrispråket och de tvåspråkiga ungdomarna kodväxlar från svenska till finska.

Alla videoinspelningarna gjordes utanför klassrummet så att ungdomarna fick sitta parvis eller i grupper av 3–7 personer i ett avskilt rum och tala fritt om sina egna samtalsämnen. De fick sitta för sig själva för att samtalsituationen skulle bli så avspänd och naturlig som möjligt. Ungdomarna fick avsluta samtalet när de ville och därför varierar inspelningstiden per talare och grupp från 15 minuter till en och en halv timme. Samtalsdeltagarna fick inga instruktioner för vilket språk eller vilka språk de skulle använda, utan de bads tala såsom de vanligtvis brukar tala med varandra och om sådana teman som de även annars brukar tala om.

Samtalen har grovtranskriberats och diskurspartiklarna och deras funktioner i anslutning till kodväxlingen har analyserats kvalitativt i den kontext och i det yttrande de förekommer i interaktionen. Diskurspartikeln kan ingå i de inbäddade inslagen i kodväxlingen eller den i sig kan utgöra det enda inbäddade elementet i yttrandet.

Även kvantitativa uppgifter ges om diskurspartiklarnas frekvenser i de tre delmaterialen. Det är dock viktigt att beakta att de tre delmaterialen är olika stora och att frekvenserna därför inte är jämförbara i de olika materialen. Dessutom finns stora skillnader mellan samtalen till och med på en och samma ort och speciellt mellan de enskilda talarna när det gäller användningsfrekvensen per respektive diskurspartikel. Frekvenserna ger dock en viss bild av hur frekventa diskurspartiklarna är i anslutning till kodväxling i varje material.

I föreliggande studie granskas svenskans fokalpartikel *typ* och finskans motsvarande *nänku* (och den dialektala *nänkö*) i tvåspråkiga samtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. Därtill studeras reparationsmarkören *eiku* (och den dialektala *eikö*) och partikeln *no/nå* som kan fungera både som dialogpartikel eller som yttrandepartikel i finskan och i finlandssvenskan. Enligt den stora finska grammatiken är *no* en av de vanligaste partiklarna i finskan (VISK § 808). Diskurspartiklarna valdes ut, antingen eftersom de är mest frekventa i minst ett

av de tre delmaterialen i anslutning till kodväxling (t.ex. *typ*) eller är gemensamma för två eller tre av materialen (t.ex. *typ*, *niinku*, *nå*, *eiku*).

5. Resultat

5.1 Fokalpartikeln *typ*

Fokalpartikeln *typ* är den vanligaste diskurspartikeln i samband med kodväxling i Haparandasamtalen där den har sammanlagt 170 belägg. Partikeln förekommer 47 gånger i helt svenska yttranden och 49 gånger i yttranden där det sker kodväxling (46 gånger från finska till svenska och 3 gånger från svenska till finska). Dessutom förekommer *typ* 74 gånger i för övrigt finska yttranden och utgör således det enda inbäddade elementet i yttrandet. Det bör dock påpekas att sex talare av de 25 Haparandaungdomarna svarar för majoriteten av beläggen på *typ* i Haparandasamtalen.

Diskurspartikeln *typ* används i samtalen i en exemplifierande funktion såsom i övrigt i svenskan (jfr Kotsinas 2004:87; Lindström 2008:94; Svensson 2009:177–178). Dessutom signalerar *typ* kodväxling från finska till svenska vilket illustreras i exempel (1)–(3). Denna markerade kodväxling kallas för *flagged switch* på engelska (jfr Gardner-Chloros 2009:107). Det finns sammanlagt 26 belägg på *typ* framför ett inbäddat inslag från svenska.

- (1) nehän mennee vaan semmoseen mihin ne pääsee *typ* vârd
'de går ju bara dit där de kommer in *typ* vârd'
- (2) se on semmonen *typ* en turkos burk
'det är en sån där *typ* en turkos burk'
- (3) ajattelle jos lentäis *typ* så där att man dör
'tänk om man skulle flyga *typ* så där att man dör'

Fokalpartikeln *typ* innebär ett avbrott i finskans syntax och gör integreringen av det efterföljande inbäddade inslaget smidig. *Typ* fungerar således som en brygga mellan den finska och svenska syntaxen. Det svenska inslaget som inte böjs enligt finskans syntax i exempel (4) och (5) bryter inte mot finskans syntax såsom det skulle göra om det förekom i samma finska yttrande utan partikel. Denna iakttagelse får stöd av exempel (6) och (7) där samma svenska ord utan *typ* har böjts enligt finskans syntax i partitiv.

- (4) mää aina niinku sekotan kaikki kielet *typ* ibland engelska svenska och finska
'jag blandar liksom alltid alla språk typ ibland engelska, svenska och finska'
- (5) niillä on *typ* matte
'de har typ matte'
- (6) meillähän on *engelskaa* lunchin jälkeen
'vi har ju engelska efter lunchen'
- (7) ku meillä on *mattea* tiistaisin
'då vi har matte på tisdagar'

Typ kan ta likadana positioner i finskan som i svenskan och fokusera ett nominalled (8), verbled (9), adjektivled (10) och räkneord (11). *Typ* har en exemplifierande funktion och före tidsbestämningar (11) betyder *typ* närmast 'ungefär'.

- (8) kerrotaan *typ* joitakin kysymyksiä
'vi ska ha typ några frågor'
- (9) me ollaan *typ* puhuttu kaikki mitä me aiotaan puhua tänä päivänä
'vi har typ talat om allt vad vi tänker tala om i dag'
- (10) sen tausta on semmonen *typ* glittrinen
'dess bakgrund är en sån där typ glittrig'
- (11) *typ* viiskyt päivää niin alkaa höstlov
'typ femti dagar så börjar höstlovet'

Även i Stockholmsmaterialet är fokalpartikeln *typ* frekvent, men förekommer bara i svenska yttranden med undantag av de tre belägg där *typ* utgör det enda inbäddade elementet från svenskan i finska yttranden (12).

- (12) mää oon *typ* allerginen metsälle
'jag är typ allergisk mot skog'

Fokalpartikeln *typ* är inte alls lika vanlig i Helsingforsmaterialet som i Haparanda- och Stockholmsmaterialet och förekommer i Helsingforsamtalen sammanlagt 17 gånger, varav 16 gånger i helt svenska yttranden i två samtal. Endast en gång förekommer *typ* i samband med den finska och finlandssvenska dialogpartikeln *jä* 'ja' (13).

- (13)
- 1 Anna: att han sku ha sulanu
'att han sku ha smält'
 - 2 Maria: *typ* jä

5.2 Fokalpartikeln *niinku/niinkö*

I Haparandasamtalen används även den dialektala formen *niinkö* av finskans planeringspartikel *niinku* 'liksom' för att signalera kodväxling från finska till svenska. Partikeln tycks således användas som *typ* i ansutning till kodväxling. *Niinkö* har 81 belägg i Haparandamaterialet och föregår kodväxling i 62 av fallen. Den kan fokusera ett svenskt nominalled (14), adjektivled (15) eller ett verbalt led (16) som direkt följer efter *niinkö*. Partikeln har dessutom en exemplifierande funktion.

- (14) sofia puhuu *niinkö* finlandssvenskaa men ändå
'sofia talar liksom finlandssvenska men ändå'
- (15) jotakin *niinkö* kryddstarkt
'något liksom kryddstarkt'
- (16) kannattaa *niinkö* pröövata
'det lönar sig liksom att pröva'

I likhet med fokalpartikeln *typ* utgör även *niinkö* ett avbrott i finskans syntax och gör det möjligt att bädda in ett svenskt ord i dess svenska form i finsk syntax som i exempel (17).

- (17) voitko sää *niinkö* fräga
'kan du liksom fråga'

I Stockholmsmaterialet finns 19 belägg på *niinku*. I nio fall föregår ordet ett inbäddat svenskt ord i finskan och i två fall åtföljs *niinku* av ett finskt ord i svenskan. I exempel (18) åtföljs *niinku* av det inbäddade finska substantivet *bankia* 'gäddor', och ordet har böjts enligt finskans grammatik i partitiv plural.

Även här kan det antas att *niinku* gör det lättare att bädda in det finska kasusböjda substantivet i svenskans syntax.

- (18) sen brukar jag fiska *niinku haukia*
'liksom gäddor'

I Helsingforsmaterialet använder ungdomarna inte *niinku* i samband med kodväxling, men det finns två belägg på den svenska fokalpartikeln *liksom* precis före kodväxlingen till finska. I exempel (19) åtföljs *liksom* av det finska ordet *nyrkkeilysäkkiä* 'boxningssäck'. Det finska inbäddade ordet böjs enligt finskans grammatik i partitiv i såsom det skulle böjas i motsvarande finska yttrande.

- (19) jag har aldrig slått nåt annat än *liksom nyrkkeilysäkkiä*
'boxningssäck'

I Helsingforsmaterialet använder de tvåspråkiga ungdomarna inte lika mycket diskurspartiklar i samband med kodväxling, utan de inbäddade finska substantiven får i stället svenska bestämningar som artiklar och pronomen såsom i exempel (20).

- (20) alla har en *sån där ikäräjä*
'åldersgräns'

I likhet med diskurspartiklar kan artiklar och pronomen således fungera som anpassningsstrategier att inkorporera finska ord i svenskans morfosyntax (jfr Kolu 2016a, 2016b). Betydelsen hos pronomenet *en sådan där* är dessutom exemplifierande, så pronomenet kan tänkas ha likadana funktioner som diskurspartiklarna *typ* och *niinku*. Den talspråkliga formen *semmonen* av finskans motsvarande pronomen *semmoinen* 'en sådan där' föregår ordet *typ* i exempel (2) och (10) i Haparandamaterialet.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att både *typ* och *niinku/niinkö* kan "flagga" för kodväxling både från finska till svenska och från svenska till finska och fungera som en anpassningsstrategi i integreringen av de inbäddade elementen. Diskurspartiklar tycks således bilda såväl en metalingvistisk som en grammatisk resurs i de tvåspråkiga samtalen.

5.3 Yttrande- och dialogpartikeln *nå*

Den finska och den finlandssvenska *nå* förekommer i alla de tre delmaterialen. I Haparandamaterialet har *nå* 27 belägg, i Stockholm 14 och i Helsingfors 5 belägg. Partikeln fungerar både som yttrandepartikel och som dialogpartikel. Som yttrandepartikel placeras *nå* i början av en tur eller ett yttrande (VISK § 1036). I exempel (21) från Helsingfors används *nå* i partikelkedjan *nå niin* 'då så' som

fungerar som en uppmanande lystringssignal för att väcka lyssnarnas uppmärksamhet.

(21) *nå* *nün* †lyssna nu

Dialogpartikeln *nå* används även som respons på frågor i alla de tre materialen. I exempel (22) ur Stockholmsmaterialen bildar det första och andra yttrandet ett tätt bundet yttrande där det första ledet utgörs av Elin:s fråga *vet ni va dom i medeltal tjänar i Polen* och det andra ledet består av Johannas respons *nå* som hon upprepar. Det andra *nå* uttalas med något starkare eftertryck. Här fungerar dialogpartikeln *nå* som Johannas svar på Elin:s fråga som uppmanar Johanna att gissa svaret på frågan (jfr VISK § 1051). Med *nå* signalerar Johanna att hon vill att Elin själv ska svara på sin egen fråga.

(22)

1 Elin: vet ni va dom i medeltal tjänar i Polen
2 Johanna: *nå* (.) †*nå*

I exempel (23) från Helsingfors inleder *nå* på rad tre Teas svar på Annas fråga *va var ert medeltal*. Enligt VISK § 1036 förekommer *no* (*nå*) ofta i ritualiserade uttryck såsom i svar på intervjufrågor. Eftersom Tea har ett lägre medeltal i betydelse än Mikaela, kan *nå* även tolkas som något slags uttryck för ett icke-prefererat svar på frågan (jfr VISK § 1036).

(23)

1 Anna: va var ert medeltal
2 Mikaela: de var åtta komma två
3 Tea: *nå* sju komma sex

5.4 Planeringspartikeln *eiku/ eikö*

När de tvåspråkiga Haparandaungdomarna reparerar sitt tal, använder de 19 gånger den dialektala varianten *eikö* av den finska planeringspartikeln *eiku* 'nej utan' i samtalen. *Eikö* förekommer såväl i *sjölvreparationer* (jfr Schegloff 2007:101) som i reparationer som samtalspartnern gör såsom i exempel (24).

(24)

1 Mia: miten sää uskot että se sun prov meni
'hur tror du att ditt prov gick?'
2 Ella: ai engelskan
'(du menar) engelskans?'
3 Mia: *eikö* no typ

'nej utan NO typ'

I Stockholmsmaterialet används *eiku* bara en gång i ett finskt yttrande. I Helsingforsmaterialet finns tre belägg på *eiku* i svenskan. I exempel (25) gör först Sofia en reparation på rad två genom att byta ut Elinas tidsangivelse *femton minuter* till *en halv timme*. Elina skyndar sig att själv reparera med *eiku halv timme* 'nej utan halv timme'. Hon påpekar dessutom att hon menade *en halv timme*.

(25)

- 1 Elina: då har vi ju redan talat femton minuter
- 2 Sofia: en halv timme
- 3 Elina: *eiku* halv timme jag menar en halv timme

6. Diskussion

I tvåspråkiga samtal i Haparanda kan en och samma diskurspartikel ha flera olika funktioner och några av funktionerna kan realiseras samtidigt. Funktionerna är delvis desamma som i enspråkiga samtal, men det som utmärker partiklarna *typ* och *niinku* i Haparandasamtalen är att de även kan signalera kommande kodväxling. Utöver den metalingvistiska funktionen tycks diskurspartiklarna bilda en grammatisk resurs i tvåspråkiga samtal. Henricson (2013:149) kallade diskurspartiklarna i språkösamtalen för "språkneutrala bryggor mellan svenska och finska". Jag kallar dessutom diskurspartiklarna *typ* och *niinku* som "syntaktiska bryggor" mellan svenska och finska. Båda partiklarna utgör ett avbrott i matrispråkets syntax före kodväxlingssekvensen och fungerar som "krockkuddar" som "dämpar stöten" mot det inbäddade inslaget, i synnerhet när det "främmande" elementet inte böjs enligt matrispråkets grammatik.

Sammantaget verkar Haparanda-, Stockholms- och Helsingforsungdomarna delvis använda gemensamma diskursmarkörer i likadana kontexter; det gäller t.ex. partikeln *nä* som fyller flera olika interaktionella funktioner i samtalen. Den för de sverigesvenska ungdomssamtalen typiska diskurspartikeln *typ* förefaller vara mest utmärkande för kodväxlingen i Haparandamaterialet. *Typ* är frekvent även i Stockholmsmaterialet, men inte i anslutning till kodväxling. Det sker i överlag mindre kodväxling mellan svenska och finska i Stockholmsamtalen än i Haparanda, och svenskan dominerar i Stockholmsmaterialet. Att *typ* inte är så vanlig i Helsingforsmaterialet beror däremot troligen på att de tvåspråkiga Helsingforsungdomarnas språk fått mer inflytande från finskt än sverigesvenskt ungdomsspråk (jfr Höckerstedt 2006:123).

Nå och *eiku* är frekventa partiklar i finskan och saknar direkta och lika korta motsvarigheter i sverigesvenskan vilket i sin tur kan bidra till att orden används både i sverigefinska ungdomssamtal och tvåspråkiga samtal i Helsingfors.

7. Avslutning

I denna artikel har jag granskat hur tvåspråkiga ungdomar i Haparanda, Stockholm och Helsingfors använder vissa finska och svenska diskurspartiklar i kodväxling. Av resultatet att döma verkar diskurspartiklarna bilda en interaktionell, metalingvistisk och grammatisk resurs som de tvåspråkiga talarna använder sig av enligt principen ”man tager vad man haver”: bortsett från *typ* som så tydligt är den mest frekventa diskurspartikeln i anslutning till kodväxling i Haparandasamtalen, är det omöjligt att se någon tydlig preferens för diskurspartiklar från det ena eller andra språket i samband med kodväxling. Fokalpartikeln *typ* är ofta förekommande i anslutning till kodväxling i Haparandamaterialet, men även *ninku* används i samma funktioner både i Haparanda- och Stockholmssamtalen. De finska och svenska diskurspartiklarna tycks således bilda en gemensam tvåspråkig resurs. I de flesta fall tycks avgörande för valet av diskurspartikeln inte vara samtalets matrisspråk eller samhällets majoritetsspråk, utan diskurspartikelns funktion. T.ex. *nå* fyller många viktiga funktioner i interaktionen och saknar dessutom en direkt motsvarighet i Sverigesvenskan.

Mycket har hänt sedan jag gjorde de första inspelningarna i Haparanda 2005–2007. Å ena sidan använder Haparandaungdomarna mycket mer finska i materialet från 2014–2015 som ligger till grund för denna studie, å andra sidan har det lilla svenska ordet *typ*, som lyste med sin frånvaro 2005–2007, vunnit terräng t.o.m. i finskan. Det blir intressant att följa utvecklingen och det krävs vidare forskning kring användning och eventuell etablering av olika typer av diskurspartiklar i två- och flerspråkiga samtal.

8. Litteratur

- Carlson, Lauri 1984. “Well” in dialogue games: A discourse analysis of the interjection “well” in idealized conversation. *Pragmatics & Beyond*, 5. Amsterdam: John Benjamins.
- Clyne, Michael 1972. Some (German-English) language contact phenomena at the discourse level. I: Firchow, Evelyn S., Kaaren Grimstad, Nils Hasselmo & Wayne O’Neil (red.), *Studies for Einar Haugen*. The Hague: Mouton, s. 132–144.
- De Bot, Kees & Robert, Schreuder 1993. Word production and the bilingual lexicon. In: Schreuder, Robert & Bert Weltens (red.), *The bilingual lexicon*. Amsterdam: John Benjamins, s. 191–214.

- Gardner-Chloros, Penelope, 2009. *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Green-Vänttinen, Maria 2001. *Ljyssnaren i fokus: En samtalsanalytisk studie*. (Studier i Nordisk Filologi 79.) Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Green-Vänttinen, Maria & Hanna Lehti-Eklund 2007. Självreparationer i svenska som S1 och S2. I: Lehti-Eklund, Hanna (red.), *Att växa till lärare - svensk lärarutbildning i utveckling*. Helsingfors: Helsingfors universitet, s. 53–81.
- Grönberg, Anna Gunnarsdotter 2004. *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. (Nordistica Gothoburgensia 27.) Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis.
- Henricson, Sofie 2013. *Svenska i finsk miljö. Interaktion, grammatik och flerspråkighet i samtal på svenska språköar i Finland*. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Henricson, Sofie 2015. Svenska och finska i samma samtal. I: Tandefelt, Marika (red.), *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland - i dag och i går 1:2*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 127–142.
- Hlavac, Jim 2006. Bilingual discourse markers: Evidence from Croatian-English code-switching. *Journal of Pragmatics* 38, s. 1870–1900.
- Höckerstedt, Leif 2006. Helsingforssvenskan - vem är du? I: Juusela, Kaisu & Katariina Nisula (red.), *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsingfors: Institutionen för finska språket och litteraturen vid Helsingfors universitet, s. 123–141.
- Kolu, Jaana 2011. Språkkontaktdrag i Haparandaungdomars muntliga och skriftliga kommunikation. I: Edlund, Ann-Catrine & Ingmarie Mellenius (red.), *Svenskans beskrivning 31*. Umeå: Institutionen för språkstudier, Umeå universitet, s. 161–169.
- Kolu, Jaana 2016a. Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors. Matrisspråk, morfosyntaktisk integrering och anpassningsstrategier. I: Gustafsson, Anna W., Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm & Mechtild Tronnier (red.), *Svenskans beskrivning 34*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap Serie A74.) Lund: Lunds universitet, s. 299–312. <<http://konferens.ht.lu.se/svebe34/konferensvolym>>. Hämtat 12 november 2016.
- Kolu, Jaana 2016b. Onko suomen ja ruotsin koodinvaihdolla kielioppia? Substantiivien ja verbien taivutus Haaparannan, Tukholman ja Helsingin kaksikielissä keskusteluissa. I: Laakso, Johanna, Maria-Maren Linkgreim, Kirsti Siitonen, & Katre Öim (red.), *Lähivertailuja* 26. s. 182–221. <<http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/issue/view/LV26>>. Hämtat 20 november 2016.
- Kotsinas, Ulla-Britt 2004 [1994]. *Ungdomsspråk*. 3 uppl. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Lehti-Eklund, Hanna 2001. Om *att* som diskursmarkör. I: *Språk och stil* NF 11. s. 81–118.

- Lindström, Jan 2008. *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Myers-Scotton, Carol 1993. *Duelling languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Raevaara, Liisa. 1989. No - vuoronalkuinen partikkeli. I: Hakulinen, Auli (red.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I*. (Kieli vol. 4.) Helsingfors: Institutionen för finska språket, Helsingfors universitet, s. 147–161.
- Salmons, Joe 1990. Bilingual discourse marking: Codeswitching, borrowing and convergence in some German-American dialects. *Linguistics* 28, s. 453–480.
- Schegloff, Emanuel A. 2007. *Sequence Organization in Interaction. A Primer in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Svensson, Gudrun 2009. *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. (Lundstudier i nordisk språkvetenskap Serie A67.) Lund: Lunds universitet.
- VISK = Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho 2004. *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. <<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>>. Hämtat 8 september 2016.
- Wardhaugh, Ronald 2015. Sjätte upplagan. *An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford: Basil Blackwell.

Transkriptionsnyckel

- (.) en kort paus
↑ *nå* ordet sägs med högre ton än omgivande tal
hvsna sägs med emfas

Jaana Kolu
Jyväskylän universitet
Humanistiska fakulteten
Institutionen för språk
jaana.kolu@jyu.fi

IV

TRANSLANGUAGING AS A MULTILINGUAL PRACTICE - THE NEGOTIATION OF MEANING IN BILINGUAL ADOLES- CENTS' CONVERSATIONS IN HAPARANDA AND IN HEL- SINKI

av

Jaana Kolu (under utg. a)

I: A. Ziegler (red.). *Jugendsprachen. Aktuelle Perspektiven internationaler
Forschung*. ['Youth languages. Current perspectives of international rese-
arch']. De Gruyter.

Publicerad med tillåtelse av Arne Ziegler.

Translanguaging as a multilingual practice – The negotiation of meaning in bilingual adolescents’ conversations in Haparanda and Helsinki

Jaana Kolu

Abstract

The main focus of this study is an exploration of informal conversations among bilingual adolescents at three junior high schools in Haparanda, a Swedish town on the country’s northeastern border with Finland. Besides this, a brief comparison is made with interaction among bilingual adolescents at a Swedish-speaking junior high school in Helsinki, the capital of Finland. The aim of the study is to increase our knowledge of bilingual adolescents’ interaction practices and particularly adolescents’ use of their language repertoires, i.e. *translanguaging*, in the negotiation of meaning.

The theoretical framework is found in the field of *translanguaging*, which aims to describe bilingual language use and interactional practices rather than focusing on the languages themselves. In translanguaging, research on interaction has the *multilingual speaker* as the norm, not the monolingual individual. The analysis of the collected conversation data (2014–2015) is qualitative.

The analysis of the bilingual adolescents’ conversations in Haparanda, reveals patterns in their translanguaging practices in negotiating meaning. The interlocutors fluidly and flexibly make use of their language resources in their interaction, which means that not only are Standard Swedish and Finnish used in the negotiation processes, but also *Meänkieli*,¹ local dialectal features, youth slang, and English. They *translanguaging* in order to make sense beyond the resources of any one particular single language. Examined from the viewpoint of translanguaging, similar patterns could be found in Haparanda and Helsinki.

Keywords: youth language; bilingual adolescents; translanguaging; negotiation of meaning; code-switching; Finnish; Swedish; Meänkieli

1. Introduction

Translanguaging is a fairly recent and developing umbrella term for people using languages bilingually in interactions (Lewis et al. 2012a: 652). Originally, translanguaging was studied as a classroom phenomenon, but now the term is used in broader contexts (Lewis et al. 2012b: 667). García (2009: 45) considers translanguaging to be the normal way for bilingual individuals to communicate. García

¹ Meänkieli is the official name used of the language “located close to the far northern dialects of Finnish spoken in the Swedish parts of the Torne Valley and its surroundings” (Arola et al. 2015)

(2009: 45, italics García's own) concludes that "*translanguagings are multiple discursive practices* in which bilinguals engage in order to *make sense of their bilingual worlds*. Translanguaging therefore goes beyond what has been termed *code-switching* [...] although it includes it [...]". García (2011: 1) argues that translanguaging takes a different position from traditional code-switching research, which has considered a bilingual's two languages to be two separate monolingual systems.

Baker (2011: 288, italics mine) states that translanguaging is "*the process of making meaning, shaping experiences, gaining understanding and knowledge through the use of two languages.*" Gutiérrez, Baquedano-López and Alvarez (2001: 128) call translanguaging "hybrid language use" and a "sense-making process". As the aim of this article is to observe interactional practices, particularly bilingual adolescents' hybrid language use in the negotiation of meaning, translanguaging provides a relevant theoretical framework for this study. In practice this means that languages and multiple varieties like dialect and slang are understood as *one* multilingual repertoire from which the adolescents select features, like words, to communicate effectively (cf. García 2011: 1; García & Wei 2014: 22). Even though the names of particular languages or varieties, like Finnish and Swedish, are used in the analysis, it is bilingualism and hybrid language use that is in focus, not the individual languages as separate systems.

The adolescents in this investigation are bilingual in Finnish and Swedish and live in Haparanda, in Tornedalen in northern Sweden; those in the comparison group live in Helsinki, in southern Finland. Making comparisons between interaction practices in the same pair of languages, Finnish and Swedish, in different language settings gives us some insight into the impact of the language environment on translanguaging, e.g. we can see if the translanguaging patterns differ in two different sociolinguistic sites.

Haparanda is a small town in Tornedalen, on Sweden's northeastern border with Finland. It has approximately 10,000 inhabitants. Haparanda is on a second place in the top list of municipalities by. According to Statistics Sweden (2017) over 50 percent of the inhabitants in Haparanda have a foreign background. According to the Finnish radio in Sweden, *Sisuradio* (2015) 80 percent of the population of Haparanda have some Finnish roots, i.e. at least one grandparent was born in Finland, and approximately 40 percent of the population are born in Finland.

Today Meänkieli and (Standard) Finnish are official minority languages in

Tornedalen (SOU 1997: 192, SOU 1997: 193) and the local attitudes towards Meänkieli and (Standard) Finnish are positive (Huss 2003: 226). As late as the 1960's it was still forbidden to use Finnish in schools (Hansegård 1990). Nowadays an increasing amount of pupils study Finnish as their L1 (First Language) and Swedish as L2 (Second Language), according to the teachers at the three junior high schools (there is no official language registration in Sweden). There is one Swedish-speaking junior high school in Haparanda and two bilingual junior high schools, in which pupils can choose bilingual tuition.

In the recordings from Haparanda (2014–2015), Finnish is the matrix language, i.e. the base language in eleven of the fourteen conversations. About ten years ago, when I made my first recordings in Haparanda (2005–2008), Swedish was the matrix language in all ten conversations and the adolescents used mainly individual Finnish words in their Swedish. In the collected conversational data from 2014–2015, then, the relationship between the languages in the conversations is the reverse.

The population of Helsinki is today predominantly Finnish-speaking. Helsinki has a population of 624,000, approximately 6 percent of whom are Swedish speaking (City of Helsinki 2014). There are six Swedish junior high schools in Helsinki. The Swedish-speaking minority often lives in a Finnish and bilingual everyday reality in bilingual families (Finnäs 2013: 23–24). According to Höckerstedt (2006: 123–141), the most salient feature of the Swedish language in Helsinki is its position as a minority language and its loss of domains. The influence of the Finnish language on Swedish in Helsinki shows in the number of loan words and code-switching, especially among adolescents (Saari 2003: 294; Höckerstedt 2006: 123, 133). There are some groups in Helsinki who take a negative attitude towards Swedish, but Höckerstedt (2006: 136) argues that negative attitudes toward the Swedish language among the majority, Finnish-speaking population are exaggerated.

Group conversations among bilingual adolescents have recently been studied from the viewpoint of Swedish speech islands in Finland (Henricson 2013). The aim of Henricson's doctoral dissertation was to explore marked and unmarked language alternation. Henricson (2013) concludes that "in these bilingual settings, the speakers can either choose to avoid using one of their common languages, i.e. Finnish, or to activate all their common resources in the conversations".

Lehtonen's (2015) doctoral thesis examined language use in interaction among adolescents from several ethnic backgrounds in Eastern Helsinki. The thesis analyzes

the ways in which the pupils in two junior high schools position themselves and each other with regard to different social categories. The thesis focuses on the linguistic resources used in positioning (ibid.).

Muhonen (2013) has investigated language alternation and multilingual repertoires in radio programs in both Sweden and Finland. Muhonen (2013) states that speakers have different kinds of language repertoires and use them for various functions, such as humor.

2. The research questions

The research questions in this study are as follows:

- 1) Are there patterns to be discerned in bilingual adolescents' language use in negotiation of meaning in Haparanda?
- 2) Are there similarities between the language use and interactional practices of bilingual adolescents in the co-construction of mutual understanding in Haparanda and in Helsinki?

3. Translanguaging and the negotiation of meaning

The theoretical framework of the investigation is based on translanguaging, which aims to investigate and describe bilingual and multilingual discourse practices (García 2011: 1). As García (2009: 44, italics mine) states, "Translanguaging, or engaging in bilingual or multilingual discourse practices, *is an approach to bilingualism that is centered, not on languages as has been often the case, but on the practices of bilinguals.*" García (2009: 44) suggests that translanguaging should be seen as "the normal mode of communication". García (2011: 2) also points out that "the most important language practice of bilinguals now and especially in the future is their ability to use language fluidly, to translanguage in order to make meaning beyond one or two languages". Translanguaging focuses on language in *action* and *practice, languaging bilingually* and that is why translanguaging uses an -ing form (García 2011: 1).

Code-switching is a related term which is included in translanguaging. Code-switching is often defined as the alternate use of two or several languages within the same conversation (Park 2014: 281). The terms code-switching and translanguaging overlap, but are different in that code-switching research has traditionally studied the alternate language use of bilinguals from the perspective of two separate language systems, e.g. grammars of the languages (cf. Alvarez-Cáccamo 1998: 36), whereas

translanguaging is essentially interactional and can only be properly analyzed and understood as negotiated and contextualized (Lewis et al. 2012b: 656). Lewis et al. (2012b: 667) argue that translanguaging “is sufficiently different from code-switching” and requires “its own developing definition and usage.” Lewis et al. (2012b: 659) point out that there is also an ideological difference in the point of view: code-switching has traditionally dealt with “language separation” while translanguaging “celebrates and approves flexibility in language use.” According to García and Wei (2014: 22) “translanguaging differs from the notion of code-switching in that it refers not simply to a shift or a shuttle between two languages, but to speakers’ construction and use of original and complex interrelated discursive practices that cannot be easily assigned to one or another traditional definition of a language, but that make up the speakers’ complete language repertoire.”

This study examines hybrid language use *in action*, i.e. in interaction among adolescents, from the viewpoint of translanguaging and negotiation. Therefore in this paper the term *translanguaging* is applied to the adolescents’ utilization of their language repertoire in the negotiation of meaning. In this study not only are different languages considered to be part of adolescents’ language resources, but also varieties such as slang and dialect are studied as an *equal* language resource in adolescents’ co-construction of mutual understanding.

In this article, the term *meaning* is used in the definition proposed by Thomas (1992: 22 italics mine): “meaning is not something which is *inherent in words alone*, nor is it produced by the speaker alone, nor by the listener alone. Making meaning is a dynamic process, involving the *negotiation of meaning* between speaker and hearer, the context of utterance (physical, social, linguistic) and the meaning potential of an utterance” (ibid.). McKay (2009: 230) states that in *negotiation of meaning* “listeners must continually seek to understand a particular utterance in context.” and that “the language use is always open to negotiation”. In the bilingual conversations in Haparanda and in Helsinki the negotiation of meaning often has a clearly identifiable starting point, for example when one of the participants signals that he or she does not understand the utterance or points out that the speaker’s utterance is some way unacceptable. One of the interlocutors might also ask how to express something in Finnish or Swedish. The negotiation process usually ends when mutual understanding is achieved, but the issue can also remain unresolved.

When bilingual speakers meet, one issue for negotiation might be which language

to use as the base language (matrix language) of the discussion (Henricson 2013). Another issue for negotiation might be the best way to express something. In some conversations the most important point might not be which language to use, but mutual understanding - in any language; sometimes there is an explicit need to express something in one specific language.

4. Data, participants and methods

4.1 Data collection

The primary data consists of close to eleven hours of video- and audio-recorded group and pair conversations. The data was collected in 2014–2015 among bilingual adolescents at three junior high schools in Haparanda. Each of the fourteen conversations continued for fifteen minutes to one and a half hours. The secondary data, comprising about six hours of bilingual adolescents' informal conversations, was collected in 2014 at a Swedish junior high school in Helsinki. According to the web site of the school, the school's curriculum emphasizes the pupils' mother tongue, Swedish, in the tuition. The seven group conversations in Helsinki lasted for between twenty minutes and one and a half hours.

All the recordings were made outside of the classroom. The participants could converse among themselves during the breaks in recordings or during lessons, but they went elsewhere to do this. This was to make the conversation situation as undisturbed, relaxed and “natural” as possible. The interlocutors were not told what language to use or what subjects to talk about, just to talk as “normally” as possible. The conversations turned out to cover such subjects as school, future plans, hobbies, leisure time, films, and music. Additionally, a questionnaire was used to assess the adolescents' language background. This questionnaire included questions about the languages they used at home with their parents and siblings, friends, schoolmates and in the social media, and also what languages they had studied at school. The results of the questionnaires, i.e. the participants' language backgrounds are presented below.

4.2 Participants

A total of thirty-five pupils participated in the video-recordings, twenty-five in Haparanda and ten in Helsinki. Their mother tongues are shown in Table 1.

Table 1 Language backgrounds of the participants in Haparanda and in Helsinki

Site	Total number of participants (N)	Bilingual	Finnish as the mother tongue	Swedish as the mother tongue
Haparanda	25	8	15	2
Helsinki	10	8	1	1

As Table 1 shows, fifteen of the twenty-five pupils in Haparanda said in the questionnaire that Finnish is their mother tongue. Eight of the pupils consider themselves to be bilingual, and two pupils have Swedish as their mother tongue. Twelve of the fifteen pupils with Finnish as their mother tongue use only Finnish at home; the other three use both languages more or less equally there. Eleven of the fifteen pupils with Finnish as their mother tongue said that they use as much Finnish as Swedish at school during the breaks, three of them use more Swedish than Finnish, and only one of them uses more Finnish than Swedish at school with their friends during their breaks. Eight of the twenty-five respondents said they are bilingual in Finnish and Swedish. Of them, five use Finnish and Swedish to more or less the same extent at home, two use more Finnish than Swedish, and only one of them uses more Swedish than Finnish at home. Three of the eight bilinguals use both languages, Finnish and Swedish, more or less equally during the breaks at school, three of them use more Swedish, and the remaining two use more Finnish. Two pupils with Swedish as their mother tongue use mostly Swedish at home and at school. Only these two pupils have Swedish-speaking parents; all the others have at least one Finnish-speaking or bilingual parent. For all the pupils the language of instruction at school is Swedish or Swedish and Finnish (bilingual instruction), and they study Finnish or Swedish as L1.

As Table 1 shows, eight of the ten pupils who participated in the video-recorded conversations in Helsinki are bilingual. Seven of them are bilingual in Finnish and Swedish and one is bilingual in Swedish and English. One considers Swedish to be his/her mother tongue and one pupil has Finnish as his/her mother tongue. Six of the ten have at least one Finnish-speaking parent or one parent who is bilingual in Finnish and Swedish and one parent is English-speaking. Five of the ten pupils use mostly Finnish at home. Two pupils use both languages more or less equally at home, and two of them use mostly Swedish at home. One of the ten uses both Swedish and English at

home. Six bilinguals use both languages to more or less the same extent during the breaks at school, and four pupils use mostly Swedish with their friends during the breaks at school. All the participants were asked to suggest a pseudonym for themselves, and these are the names used in this paper.

4.3 Analysis

The analysis of the recordings is qualitative. The examples from the data are given in a “traditional”, rough orthographic transcription and the transcripts contain only those features which are relevant for the analysis (see Gardner-Chloros 2009: 185; Gumperz & Berenz 1993). In this traditional transcription there is a short introduction giving details of the speakers and the subject of the conversation (Gardner-Chloros 2009). In only one example is the phonetic transcription used, to show the Finnish or Swedish pronunciation of the Swedish word *repetition* ‘test’ (Example 4). In the examples the different linguistic resources that come from different languages or varieties are marked: **bold** is used for Finnish and Meänkieli elements and underlining for Swedish elements. Each speaker’s turn begins on a new line and there is a free translation of each utterance. Italics are used to indicate the different language resources and negotiation of meaning which are studied. The conversations are analyzed from the viewpoint of the participants’ translanguaging and meaning making, and the transcribed data is analyzed moment-by-moment in those sequences during which any relevant negotiation is going on in order to find patterns in adolescents’ language use.

5. Results

5.1 Translanguaging in the negotiation of meaning in Haparanda

In all the bilingual conversations which were videotaped in Haparanda (2014–2015) there were at least small interruptions in the interactions between the adolescents. They could be caused by a lack of understanding or by different opinions concerning the right word in the context, or the meaning of a word, for example. This can probably partly be explained by individual language biographies, abilities and preferences. This came out indirectly in the conversations when the interlocutors made statements like “what, say please say it in Finnish” (see Example 1) or “not understand” and “poor Finnish” (see Example 4). Some interlocutors insisted on talking one particular language regardless of the other interlocutor’s language preferences (see Example 3).

In the first example from the data from the bilingual school in Haparanda, one of the bilingual boys (Janne), asks the interlocutors to speak Finnish because he does not understand the meaning of the utterance. This starts a negotiation process, in which the interlocutors try to express the Swedish utterance in Finnish so that Janne can understand.

Example 1

[Context: Three boys, Micke, Emil and Janne and three girls, Minna, Elin and Sara are talking about a boy who has made threats against Janne. Micke, Emil, Janne, Minna, Elin and Sara are not their real names.]

1 Micke:	<u>han vill nita de e en fajt-</u> ()
'he wants to bash you /it's a fight-' ((unintelligible))
2 Janne:	<u>va sano sanopa suomeksi</u>
'what say please say it in Finnish'
3 Micke:	jos se haluaa niinkö <u>va fan e nita</u>
'if he wants to /like/ what the hell is bash'
4 Minna:	hakata sinut
'give you a beating'
5 Emil:	[piestä]
'beat up'
6 Elin:	[murhata] ei piestä
'murder, no/beat up'

In line 1 Micke begins in Swedish and, talking about a boy who is threatening to beat Janne up, says: *han vill nita*, 'he wants to bash you'. Janne does not understand and asks Micke to say it in Finnish. In line 2 Janne says the interrogative in Swedish, *va*, 'what', but after that he switches to Finnish, *sano sanopa suomeksi*, 'say please say it in Finnish'. In line 3 Micke begins in Finnish, *jos se haluaa*, 'if he wants to', and uses the dialectal form of the Finnish discourse particle *niinkö* (*niinku*), 'like', which often precedes content words and can also precede a pause and be a part of the planning process (Suojala 1990: 121). *Niinku* (in the dialect in Haparanda *niinkö*) often occurs at the beginning of the repair (Suojala 1990: 121–122). After the discourse particle *niinkö* Micke switches back to Swedish and asks the other interlocutors what the word *nita* (the Swedish slang word for 'beat up') is in Finnish: *va fan e nita*, 'what the hell is bash?' In line 4 Minna suggests that it is *hakata sinut*, 'give you a beating', in Finnish. Emil's and Elin's answers overlaps and Emil suggests the Finnish word *piestä*, 'beat up', while Elin first suggests the Finnish word *murhata*, 'murder', but after Emil's utterance Elin corrects (self-repair) it by saying *ei piestä*, 'no (I mean) beat up'. Elin replaces the word *murhata*, 'murder', with the same Finnish word that Emil has

suggested: *piestä* ('beat up'). The word seems to be accepted by all the interlocutors since the subject is dropped at this point.

During the conversation and negotiation process the interlocutors use or suggest four different words for expressing the meaning of 'beat up': 1. *nita* (Swedish slang), 2. *hakata* (Standard Finnish), 3. *piestä* (colloquial Finnish) and 4. *murhata* (Standard Finnish), and the process involves several of varieties of the adolescents' linguistic resources, from Swedish slang to colloquial and Standard Finnish. The Finnish words *hakata* and *piestä* could be equivalents of the Swedish slang word *nita*, but *murhata*, 'murder', not. The example shows how the bilingual interlocutors employ translanguaging, i.e. share their range of language resources, for co-constructing meaning and for successful communication in interaction. Translanguaging can also benefit those who might have difficulty following and participating in the conversation if only one of the linguistic varieties would be used. The same mode of communication can also be seen in Example 2, with the same group of teenagers. In this negotiation process it does not seem so important which particular language is used for gaining the mutual understanding in the group.

Example 2

[Context: The interlocutors are talking about house parties.]

1 Emil:	<i>sitten siellä on/ niillä on festarit siellä niin isä on mukana</i>
'then they have a party there so the father is there too'
2 Janne:	<i>isä on mukana</i>
'the father is there too'
3 Minna:	<i>festarit festarit festival</i> ((tauntingly))
'festarit festarit festival'
4 Janne:	<i>niillä on festit siellä niin sen isä on mukana</i>
'they have a party there so his father is there too'
5 Emil:	<i>dom har party där så hans pappa är också där se on mukana</i>
'(when) they have a party there so his father is there too/ he is there too'

In line 1 Emil begins in Finnish and uses the Finnish colloquial or slang word *festarit* for 'party': *sitten siellä on/ niillä on festarit siellä niin isä on mukana*, 'then (when) they have a party there so his father is there too'. In line 2 Janne repeats like an echo the end of Emil's utterance in Finnish, *isä on mukana*, 'father is there too'. In line 3 Minna signals disapproval of the word *festarit* in the context, since she comments tauntingly that *festarit* means 'festival' (in most cases 'music festival') in Swedish. Nevertheless, slang word data from Haparanda collected in 2005–2014 by means of a questionnaire shows that the word *festarit* is actually used for 'party' in the local Haparanda slang (Kolu 2014). *Festarit* is also quite close to the Swedish word *fest*

‘party’. In line 4 Janne repeats Emil’s utterance in Finnish, but uses the Meänkieli or Sweden Finnish word *festit* for ‘party’. Finally, in line 5 Emil repeats the same utterance as in line 1, but this time in Swedish, and he uses the established Swedish slang word *party*, which seems to be accepted by the interlocutors, since the subject is then closed. In the end, Emil switches to Finnish and repeats the *rheme* in his utterance once more in Finnish, *se on mukana*, ‘he (father) is there too’.

In this example negotiation of the meaning of ‘party’ involves several linguistic varieties and shared lexical resources: 1. *festarit* (colloquial Finnish/Tornedalen slang), 2. *festit* (Meänkieli/ Sweden Finnish) and 3. *party* (Swedish slang). The last word, *party*, can be classified as a Swedish word since it is in the official dictionary of the Swedish language, the *SAOL* (SAOL 13). Nowadays it has been established in Swedish as a slang word for ‘party’ (Kotsinas 2002: 53). It is also the most popular slang word for ‘party’ in Haparanda (2005–2014), according to the slang word data from Haparanda (Kolu 2014: 115–125). Example 2 shows that different linguistic varieties are involved in negotiation, and that many of the words are shared between varieties. However, Finnish words in Haparanda can have different meanings for different interlocutors, as the word *festarit* shows. In Finnish (in Finland) the word is used for ‘festival’, but in the local slang in Haparanda it is also used for ‘party’. New families are constantly moving from Finland to Haparanda (Statistics Sweden 2012) and adolescents with a Finnish background may have a different opinion about the meaning of Finnish words. In such a case a Swedish word, an English word, or a more established and widespread slang word, like *party*, can have the function of “neutralizing” and clarifying the meanings.

In Example 3 from Haparanda it seems that the negotiation participants have different language preferences. During the whole discussion (1 hour 23 minutes) Anna uses almost exclusively Finnish whereas Mia uses Swedish as well, even though it is mainly single words:

Example 3

[Context: Two bilingual girls, Anna and Mia, are talking about a Finnish pop-artist, Robin]

1	Anna:	alle kuukausi robinin konserttiin/mää olin silleen- muistaks sää
‘less than a month to Robin’s concert/ I was like-/do you remember’
2		joku vuosi sitten mie en ollu robinfani mutta sen jälkeen tuota niin
‘about a year ago I wasn’t a Robin fan but after that’
3		olin mie silleen että se on ihan hyvä tälleen/sit mie oon tykänny siitä
‘I was like he is quite good and so/ after that I have liked him’

- 4 **mut nyt se on taas vähän sillee niinkö haih- tai niinkö silleen**
 ‘but now it has a little bit fade- or something like that’
- 5 Mia: () **eikö**
 ((unintelligible)) ‘no I mean’
- 6 Anna: **mikä se on**
 ‘what is it’
- 7 Mia: minskat
 ‘has become less’
- 8 Anna: **niin**
 ‘yes’
- 9 Mia: minska/ nää
 ‘has become less /no’
- 10 Anna: **haihtunu tai jotain**
 ‘has faded or something’
- 11 Mia: **ei se ny oo haihtunu**
 ‘it hasn’t faded’
- 12 Anna: **voi kai sitä sanoa vähentyny tai jotenki tälleen**
 ‘you could perhaps say become less or something like that’
- 13 Mia: minskat
 ‘has become less’
- 14 Anna: **no joo/ joo kuitenkin sää tajuat mitä mä meinaan**
 ‘yes all right/yes anyway you get what I mean’

In Example 3 Anna remarks in Finnish that there is less than one month to Robin’s concert. She recalls that she was not a Robin fan at first, but she eventually began to like him. Now she has become less interested again. Anna speaks Finnish, but cannot find the Finnish word for ‘become less’. Presumably in line 4 she is going to say the Finnish word *haihtua*, ‘fade’, but she breaks off in the middle. Nevertheless, she uses the word *haihtunu* ‘faded’ later in the conversation, in line 10. In line 5 Mia is about to say something which remains unintelligible and she corrects herself with the Finnish dialectal discourse marker *eikö*, ‘no, I mean’ (self-repair). In line 6 Anna asks *mikä se on*, ‘what is it’, in Finnish; probably she means to ask what is the Finnish word meaning ‘become less’. Mia suggests the Swedish verb *minskat*, ‘has become less’. Anna agrees at first by saying *niin*, ‘yes’, in line 8. Mia is still uncertain about the Swedish word *minska* in line 9 as she uses self-repair *nää*, ‘no’, in Swedish after the word. In line 10 Anna uses the Finnish word *haihtunu*, ‘faded’. However, she expresses uncertainty by saying *tai jotain*, ‘or something’, in Finnish after the word. Mia objects saying *ei se ny oo haihtunu*, ‘it hasn’t faded’, in Finnish. Anna reformulates her utterance, but still chooses to express herself in Finnish and says, *voi kai sitä sanoa vähentyny tai jotenki tälleen*, ‘you could perhaps say become less or something like that’, and Mia points out that it is the word she has already suggested in Swedish: *minskat*. Finally, Anna appeals to their mutual understanding and closes the subject by saying, *no joo/ joo kuitenkin sää tajuat mitä mä meinaan*, ‘yes, all right,

anyway, you get what I mean’.

The process of finding the right way to describe the changes in Anna’s feelings towards Robin and his music draws on both speakers’ linguistic repertoires. Anna uses 1) the word *haihtua*, ‘fade’ (Standard Finnish), which Mia disapproves of in this context, although the word could be used in this context in Finnish. Mia suggests 2) the Swedish word *minska*, ‘become less’, which also would be the equivalent word in Swedish: one could for instance say that *intresset har minskat*, ‘interest has become less’. However, Anna prefers 3) the Finnish word *vähentynyt*, ‘become less’, which is the equivalent word in the same utterance in Finnish **mielenkiinto on vähentynyt** ‘interest has become less’. It seems that the girls have different language preferences in this conversation, but the most important thing in the interaction seems to be co-constructing mutual understanding, as Anna signals at the end of the negotiation, and this can be achieved by translanguaging: *kuitenki sää tajuat mitä mä meinaan* ‘anyway you get what I mean’.

In most cases the negotiation processes have some kind of success, e.g. the interlocutors come up with a suitable expression that they seem to be satisfied with, but sometimes it can be difficult to find the “right” word in the other language, particularly if the expression demands cultural knowledge, which the speakers may not have. In the following example the negotiation process seems to remain unresolved:

Example 4

[Context: Two bilingual girls in Haparanda, Emma and Noora, are talking about the test they have had.]

- 1 Emma: **kuitenkin raija laittaa että mulla meni *dåligt***
‘anyway raija (teacher) will write to me that it went poorly’
- 2 Noora: **mm mut-**
‘mm but-’
- 3 Emma: **mää olin *typ feilaillu* ku mää olin lukenu niitä kysymyksiä enkä**
4 **niitä-**
‘I had like failed when I had read those questions and not those-’
- 5 Noora: **mulla meni koko *hela hoito-***
‘for me the whole thing went-’
- 6 Emma: ***hä***
‘what’
- 7 Noora: ***hela hoito meni i skogen***
‘the whole thing went badly wrong’
- 8 Emma: mmm
- 9 Noora: **mut ihan oikeesti**
‘but I mean seriously’
- 10 Emma: **se oli vaan *repetition*** [repeti|jon] (phonetic transcription, the Swedish word with Swedish pronunciation)
‘It was only a test’
- 11 Noora: **»*repetition*«** [repetition] (phonetic transcription, the Swedish word with Finnish pronunciation)

- 12 Emma: 'test'
 »*repetition*« [repetition] (phonetic transcription, the Swedish word with Finnish pronunciation)
- 13 Noora: 'test'
mikä on repetition suomeksi [repetiʃon] (Swedish pronunciation)
 'what is test in Finnish' ((bursts out laughing))
- 14 Emma: *mmm eikö se oo en mää tiä repetition en mää tiä mmm repetition*
 [repetiʃon], (phonetic transcription, the Swedish word with Swedish pronunciation)
- 15 Noora: *ei ymmärrä*
 'not understand'
- 16 Emma: *ei*
 'no'
- 17 Noora: *huono Suomi*
 'poor Finnish'
- 18 Emma: *joo* (2.0) *repetition* [repetiʃon], (phonetic transcription, the Swedish word with Swedish pronunciation)
 'yes test'

In Example 4 Emma and Noora are talking about a test they have had. In line 1 Emma begins in Finnish, *kuitenkin raija laittaa että mulla meni*, 'anyway Raija (teacher) writes to me that it went...' and she switches to Swedish *dåligt*, 'poorly'. In line 3 Emma also uses Finnish at first, *mää olin*, 'I had', and then she uses the Swedish discourse marker *typ*, which is typical of youth language in Sweden (Lindström 2008: 94), and after that she uses the slang word *feilailu* 'failed'. *Olin feilailu* is the inflected form of the English loan word *feilata* in Finnish slang. In line 5 Noora says *hela hoito meni i skogen*, 'the whole thing went badly wrong'. The phrase *hela hoito* 'the whole thing' is colloquial Finnish. The verb *meni*, 'went', is Finnish, but *i skogen* is Swedish. Literally *i skogen* means 'in the woods', but the Swedish colloquial expression, *gå åt skogen*, and the equivalent idiom in Finnish *mennä metsään* have the same meaning, 'go badly wrong'. This example shows well how Noora employs her bilingual repertoire. In line 10 Emma notes that it was a question of a test only, not a real exam. Then they start negotiating the Finnish equivalent of the Swedish word *repetition*, [pronunciation: repetiʃon, phonetic transcription], 'test'. First in line 11 and 12 both girls pronounce the word in Finnish: [repetition, phonetic transcription], without [ʃ], but they seem uncertain whether the word really is Finnish. In line 13 Noora asks *mitä repetition on suomeksi*, [repetiʃon, phonetic transcription], 'what is test in Finnish?' and bursts out laughing. Emma suggests that it is the same word in Finnish and repeats the word *repetition* [repetiʃon, phonetic transcription], as if trying out how the word sounds in Finnish: *mmm eikö se oo/ en mää tiä repetition/ en mää tiä repetition*, 'mmm isn't it/ I don't know *repetition*/ I don't know *repetition*'. This time she pronounces the word *repetition* in Swedish. There are clear hesitation

markers, like *mmm* in Emma's utterance. She also expresses uncertainty by repeating *en mää tiää*, 'I don't know', in Finnish. The Finnish equivalent of the Swedish word *repetition* would be *kertaus*. At the end of the sequence the girls start commenting their knowledge of Finnish. Emma says in grammatically incorrect Finnish, *ei ymmärrä*, 'not understand' instead of saying in correct Finnish, *en ymmärrä* 'I don't understand'. Noora backs Emma up: *ei*, 'no'. Emma continues *huono suomi*, 'poor Finnish', in line 17. Lehtonen (2015), who examined language use in interaction in two junior high schools in Helsinki, found similar stylized "bad Finnish performances", where the adolescents imitated and "carnevalize[d]" the stereotypical representation of "non-native Finns". In line 18 Emma agrees: *joo*, 'yes', and after that she repeats the Swedish word (with Swedish pronunciation) *repetition* as if she was still wondering if it is the right word in Finnish. This time the negotiation remains unresolved.

It is only natural that the girls do not know the equivalent of the Swedish word *repetition* 'test' in Finnish. The Swedish curriculum is taught at their school in Haparanda and the instruction is given mainly in Swedish. Pupils therefore use Swedish words for school subjects, like *SO* 'social studies' and *NO* 'natural science', even when they are speaking Finnish. As García (2009: 48) concludes, "bilinguals usually have differentiated use and competence in the languages in which they translanguage, having had exposure to various language practices." The language settings impact on adolescents' language use and translanguaging. In the following section, we will briefly compare adolescents' language use in Haparanda with bilingual adolescents' translanguaging in the negotiation of meaning in Helsinki.

5.2 Translanguaging in negotiation of meaning in Helsinki

Haparanda adolescents' use of bilingual language resources in negotiation of meaning in their conversations seems to be quite similar to that of Finnish-Swedish bilinguals in Helsinki. However, the matrix language in Haparanda is in general Finnish and it seems that the participants in Haparanda more often searched for Finnish expressions for Swedish words. In all the seven conversations from Helsinki the interlocutors generally used Swedish as a matrix language and searched for Swedish words more often.

Example 5

[Context: Three bilingual girls, Maria, Nora and Tea are talking about a Finnish rap artist, Cheek. Maria and Tea went to his concert the previous weekend, Nora did not go.]

- 1 Maria: vet du vem de är
'do you know who he is'
- 2 Nora: cheek den där-
'cheek that-'
- 3 Maria: **poski poski** ((points at her own cheeks)) *cheek* det är ju poski alltså
4 *cheek*
'poski poski cheek that is poski you know cheek'
- 5 Tea menmenmenmen
'butbutbutbut'
- 6 Maria: han fick namnet-
'he got his name-'
- 7 Tea: han har stora leuat int posket
'he has big jaws not cheeks'
- 8 Maria: han har bra kindmuskler inte kindmuskler utan kindben
'he has good cheek muscles not cheek muscles but cheekbones'
jag vet inte om man säger så *cheekbones*
'I don't know if you can say so cheekbones'

In line 1 Maria begins in Swedish and asks Nora if she knows who Cheek is. Before Nora has time to finish her answer, Maria points at her own cheeks and repeats the word **poski** in Finnish, and notes that **poski** means 'cheek' in English. She repeats the Finnish noun **poski**, 'cheek', and the English noun *cheek*, but otherwise she uses Swedish, det är ju poski alltså *cheek*, 'it is *poski* you know *cheek*'. In line 5 Tea objects to the use of the Finnish word **poski**, 'cheek', in this context by repeating the Swedish conjunction men, 'but', which signals an apparent contradiction. In line 7 Tea starts in Swedish, han har stora 'he has big' and then switches to Finnish, **leuat**, 'jaws', and uses the Swedish negative inte, 'not', before switching back to Finnish with **posket**, 'cheeks'. In line 8 Maria continues in Swedish, han har bra kindmuskler, 'he has good cheek muscles', and corrects herself by saying, inte kindmuskler utan kindben, 'not cheek muscles but cheekbones'. In line 9 Maria still expresses her uncertainty in Swedish, jag vet inte om man säger så, 'I don't know if you can say so', and as if in order to maximize understanding she also says the word in English, *cheekbones*. In this negotiation process there does not seem to be any explicit preference for one language over another, even though the conversation occurs mainly in Swedish. All the words except the nouns are in Swedish. It seems that the negotiation generally involve content words, mostly nouns and sometimes verbs.

The negotiation process involves six suggestions for words from different language varieties: 1. **posket** (Finnish), 2. *cheek* (English), 3. **leuat** (Finnish), 4. kindmuskler

(Swedish), 5. *kindben* (Swedish) and 6. *cheekbones* (English). Also body language and gestures are used in order to achieve mutual understanding.

Example 6

[Context: The same three bilingual girls, Maria, Nora and Tea are talking about films they like. Tea says she likes the film *Titanic*.]

- 1 Tea: vi har nauhoitettu den till en sån där gammal juttu jag vet inte va de
 2 heter
 'we have taped it on to a kind of old thing I don't know what it is called'
 3 Maria: vhs-
 4 Noora: [vhs]
 5 Maria: [vhs]
 6 Tea: säkert något sânt där
 'certainly something like that'
 7 Maria: vhs kassett kassett-
 'vhs cassette cassette'
 8 Tea: -inte sån där kassetti utan en sån där-
 'not like cassette but like'
 9 Maria: -digibox
 10 Tea: nä nä de e en sån där juttu man behöver inte sätta nån laite dit in
 'no no it is a kind of thing you don't have to put any device inside'
 11 Maria: så de e tallennus/de e digibox
 'so it is recording/ it is digital TV recorder'
 12 Tea: säkert nåt sânt där
 'certainly it is something like that'
 13 Maria: de e digibox jag har (de) också
 'it is a digital TV recorder I have one too'

In line 1 Tea starts in Swedish and says that they have taped the film *Titanic* on some sort of old thing. She does not know what the “thing” is called. She uses Swedish except for the words *nauhoitettu*, ‘taped’ and *juttu*, ‘thing’, which are Finnish. The word *juttu*, ‘thing’, is an established loan word in Swedish in Finland (af Hällström & Reuter 2000). Both Maria and Noora suggest that it is *vhs* (The Video Home System) and Tea agrees at first and says in Swedish säkert något sânt där ‘certainly something like that’. But when Maria goes on to say in Swedish that *vhs* means recording the film on cassette, Tea protests and says inte sån där kassetti utan en sån där- ‘not like a cassette but like-’. She speaks Swedish but uses the Finnish word *kassetti* for ‘cassette’. Maria suggests in Swedish that it is a digibox, ‘a digital TV recorder’, but Tea keeps protesting in Swedish nä nä de e en sån där juttu att man behöver inte sätta nån laite dit in, ‘no no it is a kind of thing you don’t have to put any device inside’. She again uses the loan word *juttu*, ‘thing’, and the Finnish word *laite*, ‘device’. Maria insists that it is a digibox, i.e. a digital TV recorder, and as if in order to convince Tea she says the word *tallennus*, ‘a recording’, in Finnish and then explains that it is the same

as a *digibox*: *så de e tallennus de e digibox*, ‘it is a recording/ it is a digital TV recorder’. Tea repeats the phrase she used before in Swedish, *säkert något sånt där*, ‘certainly something like that’, but Maria will not give up and repeats *de e digibox jag har (de) också* ‘it is a digital TV recorder I have one too’. Tea does not respond to this and the subject is dropped.

Besides their flexible use of their language repertoire, another pattern in bilingual adolescents’ interaction in both Haparanda and Helsinki can be discerned: they often seem to repeat the same message or utterance in both Swedish and Finnish and sometimes even in English. In Example 4 Maria repeats the word *cheek* in Finnish and in English *de e ju poski alltså cheek*, ‘it is *poski* you know *cheek*’, and later repeats the Swedish word *kindben* in English *cheekbones*. In Example 5 Maria repeats *så de e tallennus de e digibox*, ‘so it is recording/ it is a digital TV recorder’, in order to convince Tea that it is the same thing. In Example 2 Emil begins in Swedish, *så hans pappa är också där*, and then repeats the same message in Finnish, *se on mukana* ‘he is there too’.

6. Discussion

An analysis of bilingual adolescents’ conversations in Haparanda reveals some patterns in their translanguaging practices in interaction. A comparison with the language use of adolescents in Helsinki shows similar patterns.

Firstly, bilingual adolescents in both Haparanda and Helsinki seem to have multiple language varieties at their disposal in the negotiation of meaning. Their linguistic repertoire consists not only of Standard Swedish and Finnish, but also Meänkieli (in Haparanda), the local dialect, English, and slang. As García (2009: 42) states, bilingual children tend to have metalinguistics skills that can contribute to mutual understanding in a group of interlocutors with different language biographies: bilingual adolescents can translanguage for their classmates and friends who perhaps would not be fully capable of following the conversation if only one language variety would be used (see Example 1).

Secondly, the negotiation process can be concerned with *the meaning* of the message; the specific language of the expression that is finally found to be most suitable may not be so important (see Examples 2, 5 and 6). The negotiation process may involve various suggestions for expressions from different language varieties and lexical resources, which shows that the adolescents’ language repertoire is being

effectively utilized. In such negotiation there does not generally appear to be a preference for any one particular language; what may be more important is the co-construction and maximization of mutual understanding. In these cases it really does appear that all the language resources of the group - not only one individual participant's language resources, but the language repertoires of everyone in the group - are shared in the negotiation as a common language resource. This is what translanguaging is all about.

Thirdly, as García (2009: 48 italics García's own) has concluded, "*Bilinguals are not double monolinguals.*" Bilinguals do not have the same level of language competence in all of their languages in all domains (Cenoz and Genesee 1998: 27). It can be assumed that this differentiated competence has an impact on the use of languages (cf. García 2009: 48). Even though the adolescents had not been told what subjects they should talk about, they knew that the study was focusing on their bilingualism, so they often talked about their bilingualism and their language abilities. In one group of three young people in Helsinki, two of the bilingual participants considered their knowledge of Finnish to be better than their knowledge of Swedish. One of the girls could not say. Nevertheless, all three of them agreed that their languages had different functions. For example, one of the girls said that she does mathematics only in Swedish, which is natural since they go to a Swedish-speaking school. The adolescents seem to have differentiated use and competence in their languages in which they translanguage (cf. García 2009: 48)

The respondents in Haparanda and Helsinki also noted in questionnaire responses (2014–2015) that they use a Finnish word when speaking Swedish when they cannot come up with the word in Swedish at that moment, and vice versa. There are, however, naturally other reasons too for bilingual language use. The adolescents in Haparanda and Helsinki also reported in the questionnaires that they thought that some words in Finnish or Swedish were more appropriate or apposite in a particular context. They can also translanguage just for fun - there does not need to be any reason at all for hybrid language use. The adolescents say that their bilingual language use comes naturally and is often unconscious.

Nevertheless, the negotiation process can also sometimes be concerned with finding the most suitable or correct word in the context *in one specific language* (see Example 4), and different speakers may have different language biographies and/or preferences and different points of view about the right expression (see Examples 1 and 3).

Bilinguals can have difficulties finding the “right” word in one of their languages, especially if they lack relevant cultural knowledge (see Example 4). This differentiated use and competence presumably has, at least in part, something to do with the language settings. The adolescents have had exposure to different language practices in Haparanda and in Helsinki. The pupils in Haparanda use the Swedish names for school subjects, like *SO* (as *samhällsorienterande ämnen*) for ‘social studies’, even though they speak Finnish, since the words are used in their Swedish (or bilingual) school. In Helsinki it is the opposite: there, pupils sometimes use for instance the Finnish words *kässä* for ‘crafts’, or *hissa* for ‘history’. On the whole, it seems that interlocutors in Haparanda often search for Finnish expressions for Swedish words (see Examples 1, 3 and 4), while in the data from Helsinki the interlocutors generally use more Swedish and search for Swedish words more often (see Examples 5 and 6). There may be several reasons for this, including for example the sociolinguistic setting, individual language biographies, and personal preferences. The aim of the curriculum in two of the junior high schools in Haparanda is to develop functional bilingualism. In the Swedish-speaking junior high school in Helsinki that participated in this study, Swedish is emphasized in the curriculum. It can be assumed that the sociolinguistic factors, such as the language policies of the schools and the language environment as a whole in the society, show in the results, e.g. in which language the adolescents mostly use in their interaction with each other.

Fourthly, a common translanguaging practice in both Haparanda and Helsinki is that bilinguals repeat the same message or word using their bilingual language resources (see Examples 2, 4, 5 and 6). In Helsinki one bilingual speaker asked another: *är du där när du har liksom koulua/på skolmorgon*, ‘are you there (at your father’s place) when you have like school/on a school morning?’ Apart from this the speaker uses Swedish, but she first uses the word *koulua* for ‘school’ in Finnish and says *skolmorgon* ‘school morning’ in Swedish. This seems to be a discourse practice that bilingual adolescents employ to achieve and maximize mutual understanding. It can be presumed that the message gets across better when the statement is repeated in different languages and benefits those pupils who would not be able to fully understand a monolingual conversation.

7. Conclusion

This article describes how bilingual adolescents employ their language repertoires to achieve and maximize mutual understanding in the negotiation of meaning in Haparanda. A brief comparison with bilingual adolescents' interaction in Helsinki is also made. Translanguaging is a mode of communication which seems to include and benefit all the interlocutors when they have a range of different language biographies. As García (2009: 47) concludes, there are no clear-cut boundaries between the languages of bilinguals in translanguaging. From the analysis of the conversations in Haparanda and Helsinki we could add that there are also no clear-cut boundaries between languages and dialectal varieties and slang, in adolescents' interaction. However, in some conversations there is an explicit need to express something in one specific language.

The examples from the research data above have shown that negotiation processes are co-constructed and negotiated with the interlocutors in each case, and that their entire common language repertoire is utilized. The benefits of using the viewpoint of translanguaging in this study (instead of code-switching) is that all the language resources could be studied as equally important linguistic resources in hybrid language use and negotiation of meaning, and no difference had to be made between different types of practices (like code-switching and borrowing).

In the future we need to investigate bilingual adolescents' interactions and hybrid language use in different domains, for example at home and in the classroom. In one conversation in Haparanda, two bilingual adolescents estimated that there is even more translanguaging during lessons, since there are pupils who are monolingual in Swedish. These two bilingual girls used mostly Finnish with each other, but they noted that they could not do that in the classroom; there they had to "translanguage" more so that their monolingual Swedish classmates could understand what they were saying. An exploration of such differences in practices would shed light on the differences in translanguaging that come about in different social contexts.

One of the teachers in Haparanda said in an e-mail (22.10.2015) that in the past year, 2015, they had received a large number of new pupils from all over the world at their Swedish-speaking junior high-school: from Afganistan, Iraq, Iran, Syria, Eritrea, Somalia, Ethiopia, Thailand and elsewhere. In some classes, 90% of the pupils do not have Swedish as their mother tongue. Research into bilingual and multilingual language use in interaction, i.e. translanguaging, seems therefore to be a more current topic than ever.

Key to Transcription Symbols

Bold	Finnish/ Meänkieli
<u>Underline</u>	Swedish
[Left brackets indicate the point at which the current speaker's talk overlaps with another's talk.
]	Right brackets indicate the point at which two overlapping utterances end.
()	Empty parentheses indicate the transcriber's inability to hear what was said.
(())	Double parentheses contain the author's descriptions
-	A hyphen after a word or part of a word indicates a cutoff or self interruption.
»repetition«	Indicates the speaker is emphasizing or stressing the speech

References,

- Alvarez-Cáccamo, Celso. 1998. From 'switching code' to 'code-switching': towards a reconceptualization of communicative codes. In Peter Auer (ed.), *Code-switching in Conversation: Language, Interaction and Identity*, 29–50. London: Routledge.
- Arola, L, Kunnas, N & Winsa B. *Meänkieli in Sweden: An Overview of a Language in Contact*, Working Papers in European Language Diversity 6. http://www.academia.edu/22256907/Me%C3%A4nkieli_in_Sweden_An_Overview_of_a_Language_in_Context (7 May, 2017).
- Baker, Colin. 2001. *Foundation of Bilingual education and Bilingualism*. Third edn. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Baker, Colin. 2011. *Foundation of Bilingual Education and Bilingualism*. Fifth edn. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- City of Helsinki. Facts about the city. <http://www.hel.fi/www/uutiset/en/helsinki/populaiton-grew> (22 May, 2016).
- Cenoz, Jason & Fred, Genesee. 1998. Psycholinguistic Perspectives on Multilingualism and Multilingual Education. In Jason Cenoz & Fred Genesee (eds.), *Beyond bilingualism. Multilingualism and Multilingual Education*, 16–32. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Cruz-Ferreira, Magdalena. 2010. Multilingualism, language norms and multilingual contexts. – In Magdalena Cruz-Ferreira (eds.), *Multilingual Norms*, 1–17. Frankfurt: Peter Lang.
- García, Ofelia. 2009. *Bilingual Education in the 21 st Century A global Perspective*. Wiley-Blackwell. United Kingdom.
- García, Ofelia. 2011. Theorizing Translanguaging for Educators. In Christina Celic & Kate Seltzer (eds.), *Translanguaging: A CUNY-NYSIEB Guide for Educators*. New York: CUNY-NYSIEB, The Graduate Center, The City University of New York.
- García, Ofelia & Li Wei. 2014. *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. London and New York: Palgrave Macmillan.
- Gumperz, John J. & Nonine Berenz. 1993. Transcribing conversational exchanges. In Jane A. Edwards & Martin D. Lampert (eds.), *Talking data: Transcription and Coding in Discourse Research*, 91–121. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Gutiérrez, Kris D., Patricia Baquedano-López & Hector H. Alvarez. 2001. "Literacy as Hybridity: Moving beyond Bilingualism in Urban Classrooms." – María de la Luz Reyes and John J. Halcón (eds.), *The Best for Our Children: Critical Perspectives on Literacy for Latino Students*,

- 122–141. Teachers College Press, New York.
- Finnäs, Fjalar. 2013. *Finlandssvenskarna 2012 – en statistisk översikt*. Svenska Finlands folkting. Helsinki.
- Hansegård, Nils-Erik. 1990. *Den norrbottensfinska språkfrågan. En återblick på halvspråkighetsdebatten*. Uppsala Multiethnic Papers 19. Uppsala.
- Henricson, Sofie. 2013. *Svenska i finsk miljö. Interaktion, grammatik och flerspråkighet i samtal på svenska språköar i Finland*. Doctoral thesis. Finska, finsk-ugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet. Helsinki: University of Helsinki.
- Huss, Leena. 2003. "We'll havet o take it back!" Reclaiming Meänkieli in a Tornedalian school in Sweden. In Leena Huss, Grima Antoinette Camilleri & Kendall A. King (eds.), *Transcending Monolingualism: Linguistic Revitalisation in Education*, 225–240. Lisse, The Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- af Hällström, Charlotta & Mikael Reuter. 2000. *Finlandssvensk ordbok* (första upplagan). Helsingfors: Schildts.
- Höckerstedt, Leif. 2006. Helsingforssvenskan – vem är du? In Kaisu Juusela, Katariina Nisula (eds.), *Helsinki kieliyhteisönä*, 123–139. Helsinki: Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Kolu, Jaana. 2014. Allmångods och nykomlingar i svenskt ungdomsspråk och svensk slang. In: Riitta Kosunen, Kirsi Lepistö, Paula Rossi (eds.), *Svenskan i Finland 14*. Oulu: University of Oulu: Studia Humaniora Ouluensia 14.
- Kotsinas, Ulla-Britt. 2002. Engelska i nordisk slang. In Eli-Marie Drange, Ulla-Britt Kotsinas & Anna-Brita Stenström (eds.), *Jallaspråk slanguage og annet ungdomsspråk i Norden*, 37–61. Høyskoleforlaget AS – Norwegian Academic press. Kristiansand.
- Lehtonen, Heini. 2015. Tyylitellen: *Nuorten kielelliset resurssit ja kielen indeksoisuus monietnisisessä Helsingissä*. Doctoral thesis. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaiden kielten ja kirjallisuuden laitos.
- Lewis, Gwyn, Bryn Jones & Colin, Baker. 2012a. Translanguaging: Origins and development from school to street and beyond. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*, 641–654. UK: Routledge.
- Lewis, Gwyn, Bryn Jones & Colin Baker. 2012b. Translanguaging: developing its conceptualisation and contextualisation. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*, 655–670. UK: Routledge.
- Lindström, Jan. 2008. *Tur och ordning Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- McKay, Sandra Lee. 2009. Pragmatics and EIL pedagogy. – Farzad Sharifian (ed.), *English as an international language: New Perspectives and Pedagogical Issues*, 227–241. Bristol, UK, Buffalo, NY: Multilingual Matters.
- Muhonen, Anu. 2013. *Error error lataa patteri: from language alternation to global multilingual repertoires in Finnish youth radio programs in Finland and Sweden*. Doctoral thesis. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Jyväskylä studies in humanities.
- Park, Hyeon-Sook. 2013. Kodväxling som grammatiskt fenomen – exemplet svenska-koreanska. In Kenneth Hyldenstam & Inger Lindberg (eds.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*, 281–309. Lund: Studentlitteratur.
- Saari, Mirja. 2003. På väg mot ett blandspråk? Finska inslag i svenskan förr och nu. In Ann-Marie Ivars et al. (eds.), *Boken om våra modersmål. Festskrift till Mikael Reuter på hans 60-årsdag den 17 maj 2003*, 294–308. Helsingfors: Schildt.
- Sisuradio 2015. Haparanda - Sveriges finskaste stad 'Haparanda the most Finnish town in Sweden'. <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/595924?programid=4853> (7 May 2017).
- SOU 1997: 192. Betänkandet från Minoritetsspråkskommittén. Stockholm: Jordbruksdepartementet.
- SOU 1997: 193. Betänkandet från Minoritetsspråkskommittén. Stockholm: Jordbruksdepartementet.
- Statistics Sweden. 2017. Available at: <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/topplistor-kommuner/andel-personer-med-utlandsk-bakgrund/>
- Suojala, Marja. 1990. Partikkelit ja muut kiteytymät vuoroissa, varaukset. In Auli, Hakulinen (eds.),

Suomalaisen keskustelun keinoja I, 115–146. *Kieli 4* (Second edition). Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Yliopistopaino, Helsinki.

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket (SAOL) 2006: trettonde upplagan.

Thomas, Jenny 1995. *Meaning in interaction*. An Introduction to Pragmatics. London and New York: Longman.

V

**“JUST DE NILLÄ OLI SOVMORGON” KULTURELLA OCH
PRAGMATISKA ASPEKTER PÅ KODVÄXLING I TVÅSPRÅ-
KIGA UNGDOMSSAMTAL I HAPARANDA, STOCKHOLM
OCH HELSINGFORS**

av

Jaana Kolu (under utg. b)

I: B. Melander, C. Norrby, M. Thelander & C. Östman (red). *Språk och stil* NF 27.

Publicerad med tillåtelse av redaktörerna av *Språk och stil* NF 27.

»just de niillä oli sovmorgon»

Kulturella och pragmatiska aspekter på kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors

Av JAANA KOLU

Abstract

Kolu, Jaana, jaana.kolu@jyu.fi, Junior Lecturer, Ph.D. student, Department of Languages and Communication Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences; University of Jyväskylä: "Cultural and pragmatic aspects of code-switching in bilingual adolescents' conversations in Haparanda, Stockholm and Helsinki". *Språk och stil* NF 27, 2017, pp. xx–xx.

The aim of the study is an exploration of situational, cultural and pragmatic factors that might trigger code-switching during informal conversations outside of the classroom at school among bilingual adolescents in Haparanda, Helsinki and Stockholm. An attempt is made to clarify different functions of code-switching, i.e. why bilingual adolescents code-switch from Swedish to Finnish and vice versa.

The conversational data, consisting of video-recorded group and pair conversations, was collected in 2014–2015 at six junior high schools in Haparanda, Helsinki and Stockholm. The analysis of the data is qualitative. The theoretical framework is found in the field of translanguaging, which aims to describe bilingual language use and interactional practices (including code-switching).

Similar patterns and functions of switching could be found in Haparanda and Helsinki, e.g. *referential* function (i.e. reference to culture specific phenomena), but the relationship between the languages in the switches is reverse. In the conversational data from Stockholm the interlocutors switch more between languages, if they use Finnish as a base language. The pupils in Stockholm seem to switch between languages when they introduce a new activity. In that case, the switch has a *situational* function. *Quotation* means that the messages are quoted in the language in which it was heard or read. Switching to slang words has a *metaphorical* and *expressive* function.

It can be assumed that the sociolinguistic factors, such as the language environment of the schools and as a whole in the society, show in the results e.g. in which language the adolescents use in their interaction with each other and in the functions of the code-switching.

Keywords: Translanguaging, bilingualism, Swedish, Finnish, referential, situational, metaphorical, expressive function of code-switching, quotation.

Språklig socialisation hos tvåspråkiga barn sker i en aktiv interaktion med andra människor i olika sociala sammanhang. Baker (2011 s. 5) kallar dessa kontexter *language targets* och de består bl.a. av familj, vänner, lärare, medier

2 Jaana Kolu

och hela den språkliga omgivningen. García (2012 s. 4) har introducerat begreppet *dynamisk tvåspråkighet* (eng. *dynamic bilingualism*) som syftar på den repertoar av olika språkpraktiker som den tvåspråkiga individen har till sitt förfogande och som hen kan utveckla tillsammans med andra tvåspråkiga individer genom socialisation. Språkanvändningen mellan tvåspråkiga individer bestäms t.ex. av språkanvändarnas kommunikativa och affektiva syften i interaktionen, och språkbruket är inte förutbestämt utan varierar i olika situationer (jfr García 2009 s. 47).

Syftet med föreliggande artikel är att granska tvåspråkiga ungdomars kodväxling ur ett kulturellt och pragmatiskt perspektiv i sex högstadieskolor i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I studien kartläggs vilka kontextuella och kulturella faktorer som utlöser kodväxling i informella tvåspråkiga samtal på de tre orterna. Dessutom redogörs för de kommunikativa syften som kodväxlingen kan tänkas ha i ungdomarnas interaktion med varandra. Tvåspråkigas användning av sina språkresurser påverkas bl.a. av följande faktorer (se t.ex. Grosjean 1982 s. 136; Reyes 2004): samtalsdeltagare (t.ex. språkkunskaper, preferens för språk), samtalssituation (plats och grad av formalitet och intimitet), samtalsämne och samtalsfunktion (t.ex. att skapa social samhörighet eller distans). Alla dessa faktorer är inblandade i föreliggande studie där jag kartlägger företeelsen *triggering*, dvs. utlösande faktorer till kodväxling (Clyne 2003). Vidare utreds om de s.k. kulturspecifika talkontexterna ger upphov till längre kodväxlingssekvenser.

Denna studie rör sig inom det tämligen nya forskningsfältet *translanguaging* som studerar socialt konstruerade drag i tvåspråkigas kommunikationspraktiker och språkliga repertoar (jfr García & Wei 2014 s. 2–3). Termen *kodväxling* används om den konkreta språkhandlingen, dvs. växlande bruk av två (eller flera) språkresurser i ett och samma samtal, medan *translanguaging* erbjuder en ideologisk syn på kodväxling. Kodväxling ingår i tvåspråkigas språkpraktiker, men medan traditionell kodväxlingsforskning ofta har behandlat de inblandade språken som två separata system, betraktar *translanguaging* språken som en integrerad helhet, en språkresurs som tvåspråkiga flexibelt kan använda sig av. I tidigare studier har jag visat att de lingvistiska resurser som tvåspråkiga har till sitt förfogande består t.ex. av lexikon, som omfattar både innehållsord och funktionsord som artiklar och diskurspartiklar (Kolu 2016a; 2016b; Kolu under utg. a), grammatiska strukturer, syntax och morfologi (Kolu 2016a; 2016b), fonologi (Kolu & Kuronen 2015) och alla de språkpraktiker som tvåspråkiga använder i interaktionen med varandra (Kolu under utg. b).

Materialet som ligger till grund för denna studie består av inspelade informella samtal mellan 13–15-åriga tvåspråkiga ungdomar i sex olika högstadieskolor på de tre orterna och enkäter om ungdomarnas språkliga bakgrund och deras egna tankar kring sitt språkbruk.

Kodväxling i Haparanda, Stockholm och Helsingfors utgör ett intressant forskningsobjekt ur ett jämförelseperspektiv för det kan antas att miljöerna skapar olika kodväxlingsstilar och kommunikationsmönster. Genom att undersöka samma språkpar, svenska och finska, i en likartad miljö, dvs. skolan, men i språkligt, kulturellt och geopolitiskt olika kontexter, får vi kunskaper om huruvida den språkliga och kulturella omgivningen syns i de tvåspråkigas kodväxling.

1. Den teoretiska referensramen och de centrala begreppen

Det övergripande teoretiska ramverket för denna studie utgörs av *translanguaging*. García (2009 s. 1) påpekar att det handlar om en lingvistisk repertoar som tvåspråkiga kan utnyttja för att effektivt kunna kommunicera med varandra (kursiveringen Garcías egen): »bilinguals have *one linguistic repertoire* from which they select features strategically to communicate effectively». I enlighet med translanguaging uppfattas tvåspråkighet som *en dynamisk tvåspråkighet*, som García & Wei (2014 s. 14) definierat enligt följande: »dynamic bilingualism suggests that language *practices* of bilinguals are complex and interrelated; they do not emerge in a linear way or function separately since there is only one linguistic system».

I föreliggande studie uppfattas termen *kodväxling* som tvåspråkigas aktiva bruk av sina språkresurser inom en och samma diskurs. Även om det i artikeln talas om växling mellan två språk, dvs. svenska och finska, är det viktigt att hålla i minnet att de språkliga resurserna bildar en integrerad helhet i de tvåspråkigas interaktion och att ungdomarna inte nödvändigtvis själva är medvetna om att de växlar mellan två separata språkliga system. De behandlar kanske inte alls t.ex. ordförråden i de inblandade språken som åtskilda utan de utnyttjar hela sin ordrepertoar i interaktionen och använder sig av de ord som de först har till sitt förfogande eller som de anser bäst passar i kontexten. Detta har kommit fram även i min tidigare enkätundersökning om finska inslag i Haparandasvenskan (Kolu 2009 s. 108). I enkätundersökningen svarade t.ex. en in-

4 Jaana Kolu

formant på frågan om huruvida hen blandar finska ord i sin svenska (när hen talar med andra tvåspråkiga i Haparanda) enligt följande: »ibland använder jag finska ord (i svenskan), men vet inte vilka ord jag använder. Det kommer så naturligt». En annan informant skrev så här: »många olika (ord). Kommer inte ihåg, för man tänker inte på det».

I denna artikel ligger fokus på pragmatiska och kulturella aspekter av kodväxling. Det finns skäl att anta att speciellt kulturbundna kontexter fungerar som *triggers*, dvs. får den tvåspråkiga talaren att ty sig till vissa kulturspecifika ord som hen har till sitt förfogande för att kunna syfta på vissa företeelser i sin omgivning (jfr Appel & Muysken 2005 s. 118). Studien har således även ett *pragmatiskt* perspektiv som fokuserar på hur och varför ungdomarna använder vissa av sina tvåspråkiga resurser för olika kommunikativa syften i interaktionen med varandra (jfr Mey 2001). Antagligen är det inte alltid fråga om språkkompetens, utan tvåspråkiga kan ha olika preferenser för olika språkliga resurser, t.ex. ordförråd inom olika domäner.

Kodväxling brukar delas in i tre typer (t.ex. Appel & Muysken 2005 s. 118). I *intrasententiell* kodväxling använder talaren t.ex. enskilda svenska ord eller uttryck i sin finska, t.ex. »meillä on vähän niinku lov» 'vi har liksom ett lov'. I *intersententiell* kodväxling sker kodväxlingen mellan sats- och meningsgränser. Denna typ av kodväxling används t.ex. i återgivande av tal på originalspråket: »Anna oli sanonu *det kommer inte att vara likadant utan det kommer att vara såhär chill*» 'Anna hade sagt...'. Den tredje typen utgörs av så kallade *tags*, påhängsväxling, dvs. växling med utrop och fristående fraser, t.ex. »*vitsi jag är trött*» 'tusan'. I Blom & Gumperz (1986) klassiska studie indelas kodväxling i två huvudkategorier: *situationell* och *metaforisk* kodväxling. Situationell kodväxling orsakas av förändringen i talsituationen, t.ex. när någon introducerar ett nytt samtalsämne. Metaforisk kodväxling uppfyller en stilistisk och expressiv funktion i ett samtal, t.ex. när tvåspråkiga Helsingforsungdomar använder finska slangord och svordomar i svenska för att orden upplevs som tuffa (jfr Höckerstedt 2006 s. 132).

Det är omöjligt att dra en skarp gräns mellan kodväxling och inlåning (eng. *borrowing*), och i likhet med flera andra forskare (för en översikt över diskussionen om skillnaden mellan kodväxling och inlåning, se Gardner-Chloros 2009 s. 12; 30–31) anser jag att det är fråga om ett kontinuum, dvs. olika utvecklingsstadier av samma företeelse. Såsom Gardner-Chloros (2009 s. 12) påpekar har alla lånord första gången dykt upp i kodväxling. Det går inte heller i denna studie att göra en tydlig skillnad mellan kodväxling och lånord t.ex. på basis av grad av morfologisk integration av orden i matrispråket (jfr Poplack 1980 s. 584), eftersom samma ord kan följa både finskans och

svenskans morfosyntax i samtalen beroende på talaren och kontexten, t.ex. »missä on *rasten?*» 'var är rasten?', »nyt on *rasti* loppunut» 'nu är rasten slut'. I det första exemplet böjs ordet *rast* i svenskans bestämda form och ordet uttalas enligt svenskans uttal. I det andra har ordet integrerats i finskan.¹ Ett och samma ord kan till och med ha tre olika böjningssätt i samma funktion i kodväxlingen, t.ex. *uppgifter*, *uppgiftejä*, *uppgiftereitä* i finskans pluralis partitiv (mer om morfosyntaktisk integrering av ord i kodväxling, se Kolu 2016a; 2016b). Såsom Aikhenvald (2002 s. 197) konstaterar: »What appears to be a nonce borrowing, or an occasional code-switch, for one speaker, could be an established morpheme for another speaker. Each speaker needs to be evaluated individually [...]» Enligt min uppfattning kan mer etablerade ord vara en inkörsport för nya ord och erbjuda färdiga böjningsmodeller för de nya orden i kodväxlingen. I varje fall bildar alla dessa ord olika lingvistiska resurser eller koder att välja mellan för tvåspråkiga talare, på samma sätt som t.ex. slangord och dialektala uttryck för enspråkiga talare, och med tanke på det utvalda perspektivet (translanguaging) i denna studie är det inte relevant att göra en skarp avgränsning mellan kodväxling och lånord. Vissa ord i Helsingforsmaterialet finns dock medtagna i *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström & Reuter 2000) som etablerade lånord och behandlas som sådana även i denna studie, t.ex. *keikka* 'spelning, gig'.

Matrisspråk är det språk som utgör huvudspråket på morfemfrekvensnivå under en viss diskurs (jfr Myers-Scotton 1993, 2002). Tvåspråkiga individer kan byta matrisspråk under samtals gång, t.ex. när de introducerar ett nytt samtalsämne. *Trigger* är ett ord eller samtalsämne som kan antas fungera som en utlösande faktor i kodväxlingen (Grosjean 1982 s. 152; Clyne 2001; Kotsinas 2005 s. 49).

Begreppet *modersmål* används i denna studie i betydelsen det språk som respondenterna först lärt sig, dvs. första språket (jfr Lainio 2013 s. 276–279). I frågeformuläret har ungdomarna svarat på frågor om sin språkliga bakgrund och de har själva fått uppge sitt eller sina modersmål/första språk. Modersmålet syftar även på begreppet modersmål i läroplanen för grundskolan (2011) i Sverige och i Finland. Enligt läroplanen och timplanen för grundskolan i Haparanda kan eleverna läsa finska som modersmål och svenska som andraspråk i kommunens skolor.

Diskurs hänvisar till den aktuella och konkreta språkbrukskontexten (jfr Blommaert 2005 s. 235) där ett visst samtalstema behandlas under en viss

¹ Att lägga till en vokal i slutet av ordet är ett vanligt sätt att integrera ord från andra språk i finskan (Häkkinen 1997 s. 259).

talsekvens med början och slut. *Talkontexten* påverkas av flera faktorer, t.ex. samtalsdeltagare och deras språkkunskaper, den sociala och kulturella omgivningen, institutioner och deras ideologier, värderingar, traditioner, seder och språkanvändning (se Hymes 1972 s. 59; Pitkänen-Huhta 1999 s. 272–273; 278–279). Ett närliggande begrepp är *domän* som generellt definieras som verksamhets- och aktivitetsområde där olika faktorer, t.ex. ämne, lokal och deltagare styr individens sociala beteende, t.ex. språkval i en viss kommunikationssituation (Fishman 1972). Begreppet *domän* används här om skolan som ett aktivitetsområde där tvåspråkiga elever brukar ha ett visst språkligt beteende. I denna studie utgörs domänen för de inspelade samtalen av skolan utanför klassrummet och lektionerna (se avsn. 3 Material och metod).

En *kultur* består av många olika komponenter som t.ex. av kunskaper, attityder, idéer, trosuppfattningar, traditioner, seder och bruk. Även kommunikativa praktiker som förmedlar kultur är en del av kulturen (för tolkningen av begreppet kultur se Grosjean 1982 s. 157; Riley 2007 s. 40). Med *kulturbundna kontexter* och *ord* avses i denna studie de talkontexter och ord som är starkt förknippade med alla dessa ovannämnda kulturkomponenter, dvs. den språkliga och kulturella omgivningen i skolan och samhället.

2. Sambandet mellan talkontext och kodväxling

Tidigare forskning har visat att tvåspråkiga individer ofta kodväxlar i samband med ord och uttryck som hör till en viss domän i deras liv och där de använder ett annat språk än det som det aktuella samtalet förs på. Exempelvis Baker (2011 s. 108, fet stil är författarens egen) påpekar:

If a person does not know a word or a phrase in a language, that person may **substitute** a word in another language. [...] This lexical gap often happens because bilinguals use different languages in different domains of their lives. A young person may, for instance, switch from the home language to the language used in school to talk about a subject such as mathematics or computers.

Kodväxling sker ofta i anslutning till särskilda samtalsämnen som kräver kulturspecifika ord som inte har någon motsvarighet i den andra kulturen (t.ex. Fantini 1978 s. 286; Baker 2011 s. 108). Enligt *Encyclopedia of Bilingual Education* (2008 s. 144) utlöses kodväxling ofta av ett visst samtalsämne (eng. *topic*). Talaren kan sakna en motsvarighet till ett visst ord på det ena

språket eller ett visst ord kan väcka associationer till känslor eller upplevelser som är förknippade med det andra språket vilket utlöser kodväxling till detta språk:

Switching is often triggered by the topic being discussed. Friends discussing their experiences in school may unconsciously switch to the school language or intersperse vocabulary relevant to the school context for which they may have no native-language equivalent. [...] particular words in one language may evoke emotional or experiential associations that trigger a switch into that language. (Encyclopedia of Bilingual Education 2008 s. 144)

Saari (2006 s. 142–160) har studerat en grupp Helsingforsungdomar som kodväxlade mycket i samband med temat bilar och bilsport och påpekar att det kunde bero på att de behärskade ordförrådet bättre på finska inom denna domän. År 1999, då samtalet som ligger till grund för studien spelades in, var det endast möjligt att följa Formel 1-sport på tv på finska i Finland och det svenska ordförrådet inom temat Formel-1 kunde vara främmande för ungdomarna. Deras kompetens inom denna domän hade antagligen förfinskats (Saari 2006 s. 156). En äldre kodväxlingsstudie, gjord av Saari (1989 s. 202), visade att svenskspråkiga och tvåspråkiga Helsingforstalare mest använde enstaka finska ord i sin svenska. Saari (1989 s. 203–204) delade in ordmaterialet i två huvudkategorier: 1) uttryck för företeelser och institutioner, t.ex. *etuseteli* 'sedel för extra förmån' och 2) emotiva ord och fraser som fungerar närmast som slang, t.ex. *jännä* 'spännande', *juttu* 'historia' och *keikka* 'artistuppträdande'.

Det är också vanligt att tvåspråkiga barn återger det som de har hört på originalspråket och att de använder ett visst begrepp för att de har lärt sig begreppet på det ena språket eller har upplevt aktiviteten på språket i fråga (t.ex. Gumperz 1982 s. 76–80; Berglund 2008 s. 209). Kodväxling har *en referentiell funktion*, när talaren kodväxlar för att kunna hänvisa till en viss företeelse (Appel & Muysken 2005 s. 118). Oftast kodväxlas med substantiv, som bär på den referentiella information som talaren vill hänvisa till (s. 170–171). Kodväxlingen behöver dock inte betyda att talaren inte förmår säga något utan att kodväxla (t.ex. Appel & Muysken 2005 s. 118; Kotsinas 2005 s. 49). Det kan dock antas att tvåspråkiga oftare kodväxlar då samtalsämnet rör en domän där talaren vanligen använder ett visst språk. Orsaken till kodväxling kan vara att talaren i talögonblicket först har tillgång till ett ord som härstammar från ett annat språk än det som är samtalets huvudspråk (jfr Kotsinas 2005 s. 49). Flera informanter i denna studie har skrivit i sina frågeformulär att de blandar språken om de inte kommer ihåg vad orden heter på finska eller på svenska: »jag använder

finska ord när jag inte kommer på dom svenska orden som jag ska säga». Vissa ord kan även utlösa en längre kodväxlingssekvens (eng. *triggering*), så att samtalspråket byts och talaren fortsätter att tala samma språk eller en annan talare gör det (Kotsinas 2005 s. 49). Det kan dessutom ske kodväxling om orden i de inblandade språken inte helt fullt ut semantiskt/ stilistiskt/pragmatiskt motsvarar varandra.

Till slut är det viktigt att påpeka att det alltid finns flera kontextuella faktorer inblandade i de två- och flerspråkigas kommunikation och kodväxling. Det finns t.ex. situationer där en enskild samtalsdeltagare, exempelvis en som just flyttat in i en ny språkomgivning och som inte hunnit bli påverkad av den, kan inverka på de andra talarnas språkval och kodväxling mer än språkomgivningen eller samtalsämnet.

3. Material och metod

Materialet för föreliggande studie utgörs av inspelningar som gjordes 2014–2016 i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. Primärmaterialet till föreliggande studie utgörs av 14 inspelade samtal (ca 11 timmar) mellan 14–15-åriga elever på tre olika högstadieskolor i Haparanda från 2014–2015. Som jämförelsematerial används inspelade samtal från två sverigefinska skolor i Stockholms län (2015–2016) och från en svenskspråkig högstadieskola i Helsingfors (2014). Stockholmsmaterialet omfattar 11 samtal med grupper av 13–15-åriga tvåspråkiga elever (ca 8 timmar). Helsingforsmaterialet innehåller 10 samtal (ca 6 timmar) med olika grupper av 14–15-åriga ungdomar. Samtalens längd varierar från 15 minuter till en och en halv timme. Både eleverna och elevernas föräldrar hade genom ett brev på förhand blivit informerade om min undersökning kring tvåspråkighet och mitt besök i skolan, och de elever som ville ingå i undersökningen hade fått ett skriftligt tillstånd från föräldrarna att delta i inspelningarna. Jag träffade alla respondenterna personligen, men under inspelningarna fick ungdomarna vara för sig själva för att samtalssituationen skulle bli så avspänd som möjligt. Ungdomarna som kände varandra sedan tidigare fick sitta i ett separat rum eller i skolans korridorer eller matsal under rasterna och under lektionstid och de fick instruktioner att tala så normalt som möjligt om sådana ämnen som de brukar tala om. Inspelningarna på alla de tre orterna kompletterades med ett frågeformulär om ungdomarnas språkliga bakgrund och deras egna tankar kring sin språkanvändning.

I föreliggande artikel används både kvalitativ och kvantitativ analys och materialet analyseras utgående från mina syften med studien. De vanligaste kodväxlingskontexterna indelas i olika temaområden och ordgrupper. Dessutom ges kvantitativa uppgifter om den genomsnittliga kodväxlingsfrekvensen och om olika temaområden och ordgrupper som oftast förekommer i samband med kodväxlingen. Även om detta inte är en samtalsanalytisk studie, erbjuder samtalsanalysen vissa verktyg och begrepp för analysen av materialet. De inspelade samtalen har grovtranskriberats (se transkriptionsnyckeln) så att transkriptionerna i exemplet följer svenskans ortografi i de svenskspråkiga sekvenserna och finskans ortografi i de finska. De inbäddade svenska orden uttalas för övrigt enligt svenskans uttal, men de finska böjningsändelserna, t.ex. finskans kasusmarkörer, följer finskans ortografi och uttal. Den långa vokalen t.ex. i kasusändelsen *-iin* skrivs som i finskan med två *i*: *proviin* [pru:vi:n] ’till provet’.

4. Undersökningsorter, skolor och informanter

Sammanlagt 57 elever deltog i inspelningarna i sex högstadieskolor i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I tabell 1 presenteras undersökningsorterna, antalet informanter och informanternas modersmål.

Tabell 1. Undersökningsorter, antalet informanter och informanternas modersmål.

Ort	Antalet informanter (N = 57)	tvåspråkiga (i fi/sv)	finska	svenska
Haparanda	25	8	15	2
Helsingfors	10	7	1	2 ²
Stockholm	22	5 ³	12	5

Enligt Statistiska centralbyrån (2014) är Haparanda den kommun i Sverige som relativt sett har flest finskspråkiga invånare. Av befolkningen är cirka 40 % födda i Finland. Kontakterna mellan svenska Haparanda och finska Torneå är livliga och städerna delar en gemensam stadskärna och en gemensam språkskola där hälften av eleverna kommer från Haparanda och den andra hälften från Torneå. Sammanlagt 25 elever deltog i inspelningarna i de tre Haparandaskolorna 2014–2015 (12 pojkar och 13 flickor). Av de 25 eleverna har åtta

² En informant i Helsingfors är tvåspråkig i svenska och engelska.

³ En informant i Stockholm är flerspråkig i finska, svenska och engelska.

elever uppgett att de är tvåspråkiga i finska och svenska, två har svenska som modersmål och femton har finska som modersmål. De 15 elever som har finska som modersmål kommer från familjer där båda föräldrarna är finskspråkiga. Sju elever kommer från familjer där den ena föräldern är svenskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska och den andra föräldern är finskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska. De två eleverna med svenska som modersmål har svenskspråkiga föräldrar. En elev kommer från en familj där den ena föräldern är finskspråkig och den andra föräldern är ryskspråkig. Av de 25 eleverna har 16 ungdomar uppgett att de använder båda språken lika mycket på rasterna i skolan. Sex informanter har uppgett att de oftast använder svenska på rasten. Tre informanter har uppgett att de oftast använder finska på rasten. Alla 25 eleverna deltar i den svenskspråkiga undervisningen, men 20 av dem har läst finska 2–9 år i skolan cirka 170 minuter per vecka. De läser svenska 200–260 minuter i veckan och finska 130–140 minuter i veckan. En elev har uppgett att hen »nyss börjat» med finskan.

Enligt Stockholms stads egna hemsidor bor uppskattningsvis 73 000 sverigefinnar i Stockholm. Fyra av de 22 elever (16 flickor och 6 pojkar) som deltog i inspelningarna i Stockholm har uppgett att de är tvåspråkiga i finska och svenska och en är flerspråkig i svenska, finska och engelska. Fem har uppgett att de har svenska som modersmål och tolv har finska som modersmål. Nio elever kommer från familjer där den ena föräldern är svenskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska och den andra föräldern är finskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska. Tio elever har finskspråkiga föräldrar. Tre elever kommer från familjer där den ena föräldern är finskspråkig och den andra föräldern är engelskspråkig eller har något annat modersmål. Fjorton av de 22 ungdomarna har uppgett att de oftast använder svenska på rasterna i skolan. Sex elever har uppgett att de använder båda språken lika mycket på rasterna. Två elever med finska som modersmål använder oftast finska på rasterna i skolan. Alla de 22 eleverna deltar i den svenskspråkiga undervisningen och alla har även läst finska i skolan 5–10 år. I årskurserna 1–6 läser eleverna finska 240–270 minuter i veckan och i årskurserna 7–9 150–180 minuter i veckan. I årskurserna 1–6 läser eleverna svenska 210–240 minuter i veckan och i årskurserna 7–9 180–240 minuter i veckan.

Enligt Helsingfors stads faktacentral (2014) är de svenskspråkigas andel i Helsingfors ca 6 % av befolkningen. Det finns nästan 36 000 svenskspråkiga i Helsingfors. Den högstadieskola som deltog i undersökningen är en svenskspråkig skola där modersmålet svenska betonas i verksamheten. Sammanlagt tio ungdomar, åtta flickor och två pojkar, deltog i inspelningarna. Undervisningsspråket i skolan är svenska. I frågeformuläret om språklig bakgrund har

sju av de tio ungdomarna som deltog i inspelningarna uppgett att de är tvåspråkiga i finska och svenska. En är tvåspråkig i svenska och engelska. En elev har svenska som modersmål och en elev har finska som modersmål. Sju elever kommer från familjer där den ena föräldern är finskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska och den andra föräldern svenskspråkig eller tvåspråkig i svenska och finska. En elev kommer från en familj där modern är engelskspråkig och fadern är svenskspråkig. En elev som har finska som modersmål kommer från en familj där båda föräldrarna är finskspråkiga. En elev som har svenska som modersmål har svenskspråkiga föräldrar. Sex elever har uppgett att de använder både svenska och finska lika mycket på rasterna i skolan. Fyra informanter har angett att de använder mest svenska på rasterna. Alla de tio eleverna deltar i den svenskspråkiga undervisningen, men de har även läst finska i skolan 5–8 år 120–180 minuter i veckan.

5. Kodväxlingsfrekvens och samtalsämnen i de tre materialen

I Haparandasamtalen är matrisspråket finska i elva av de fjorton samtalen enligt morfemfrekvenskriteriet (jfr Myers-Scotton 1993, 2002), men ungdomarna kodväxlar från finska till svenska i medeltal fem gånger per minut. I Stockholmsmaterialet förs två av de elva samtalen nästan helt och hållet på svenska. Fyra av de elva samtalen förs både på svenska och på finska, men svenska utgör matrisspråket den största delen av tiden och ungdomarna kodväxlar från finska till svenska och inte så mycket från svenska till finska. Finska utgör matrisspråket i tre samtal. I ett av samtalen har en av de tre samtalsdeltagarna nyligen flyttat från Finland till Sverige och kan enligt sin egen bedömning inte tala svenska så bra, vilket kan antas påverka talsituationen. Talarna använder för det mesta finska med varandra. Den nyinflyttade talaren använder endast finska under samtalet, medan de två andra talarna, som är födda i Sverige, kodväxlar till svenska i medeltal en gång per minut. Även i ett annat samtal med finska som matrisspråk kodväxlar de tre talarna till svenska i medeltal en gång per minut. I det tredje samtalet där matrisspråket utgörs av finska kodväxlar eleverna mellan finska och svenska cirka tre gånger i minuten. I två av de elva Stockholmsamtalen använder eleverna båda språken ungefär lika mycket och matrisspråket byts flera gånger under samtalet. Det sker kodväxling mellan språken cirka 2,5 gånger i minuten.

I Helsingfors är samtalens matrispråk svenska och kodväxlingen sker från svenska till finska. Helsingforslevern kodväxlar i medeltal två gånger per minut.

Samtalsdeltagarna fick själva bestämma vilka ämnen de talade om. Av tabell 2 framgår de olika samtalsämnena i de tre materialen.

Tabell 2. Undersökningsorter, antalet samtal och noterade samtalsämnena.

Ort	Antalet samtal (N = 35)	Samtalsämnena
Haparanda	14	skola, studier, klasskamrater, familj, hem, vardagssysslor, vänner, hobbyer, fritid, sociala medier, tv-program, filmer, böcker, musik, språk, mat, resor, årstider, väder, sommarjobb, invandrare, husdjur, sjukdomar, pengar, kläder, utseende, fordon, olika händelser i livet
Stockholm	11	skola, studier, klasskamrater, familj, hem, boende, vardagssysslor, vänner, hobbyer, fritid, sociala medier, tv-program, filmer, musik, språk, skrivregler, mat, rökning, resor, Finland, utseende, mens, sällskapande, barn, fester, julklappar, pengar, bilar, olika händelser i livet
Helsingfors	10	skola, familj, hem, vardagssysslor, vänner, hobbyer, fritid, sport, tv-program, filmer, böcker, musik, språk, mat, flyktingar, kläder, kroppsdelar, vitsar, olika händelser i livet, t.ex. pinsamma situationer

6. De vanligaste talkontexterna i samband med kodväxling i tvåspråkiga samtal på de tre orterna

I det följande presenteras de tre vanligaste talkontexterna som utlöser kodväxling i Haparandamaterialet. Jag har valt utdrag som jag anser fungera som representativa exempel på kodväxling inom typiska talkontexter som fungerar som *triggers*. I samband med varje kategori tar jag dessutom upp eventuella funktioner som kodväxlingen kan tänkas uppfylla i kontexten. Antagligen påverkar dock flera faktorer samtidigt i talsituationen och det är omöjligt att definitivt fastställa *en* faktor som utlöser kodväxlingen. Jag utgår från Haparandamaterialet, eftersom det utgör mitt primärmaterial och jämför därefter resultatet med materialen från Stockholm och Helsingfors. De vanligaste talkontexterna som utlöser kodväxling i Haparandamaterialet har delats in i tre huvudkategorier: 1) skola och studier 2) tidsangivelser och räkneord och 3) återgivande av den skriftliga och muntliga kontexten. Till slut presenteras 4) andra vanliga talkontexter som utlöser kodväxling i de tre materialen.

6.1 Skola och studier

De samtalsämnen som oftast utlöser kodväxling från finska till svenska i Haparandamaterialet är förknippade med skola och studier. Haparandaeleverna kodväxlar över 200 gånger i anslutning till skoltemat i de 14 samtalen i Haparanda. I exempel 1 från Haparandamaterialet diskuterar Noora och Emma hur det känns att gå i årskurs 8 i grundskolan. Samtalets matrisspråk utgörs av finska och de svenska inslag som bäddas in i finskan anknyter huvudsakligen till skolan och skolans verksamhet.

Haparanda (2014), exempel 1: *Prao*

- 01 Noora: miltä tuntuu olla kasiluokalla kohta on ysi (0.2) *nian och sen går vi ut*
[grundskolan
'hur känns det att gå i åttan snart är det nian'
- 02 Emma: [hyväلتä koska *spanskalla* mää *redan säljaan* kaikkia nuita juttuja että me lähetään
03 sinne
- 04 *språkresalle* ja ((harklar sig)) me tehhään se ysillä niin haloo pääsis sinne
mutta sitten *nationellat* niin-
'bra eftersom jag i spanska redan säljer alla dom där grejerna så att vi ska åka på en språkresa och vi gör det i nian så hallå om jag bara fick åka dit men nationella så-'
- 05 Noora: niin *nationellat* ja *typ allt sånt där att man ska söka gymnasium* ja
'ja nationella och typ allt sånt där att man ska söka gymnasium och'
- 06 Emma: mut se on kivvaa eikö me saaha siinä välillä lähtä *praoaan* muuten
'men det är roligt får vi inte gå och praoa där emellan'
- 07 Noora: saahaan
'ja, det får vi'
- 08 Emma: kauan se on
'hur lång är den'
- 09 Noora: me saadaan nyt lähtä [*praoamaan*
'vi får gå och praoa nu'
- 10 Emma: [niin kauan se on
'ja hur lång är den'
- 11 Noora: de e ja-
- 12 Emma: millonkahan se ees on
'när e den ens'
- 13 Noora: mää meen *typ apoteekiin*
'jag ska typ på apoteket'
- 14 Emma: mää en tiä minne mää meen
'jag vet inte vart jag ska gå'
- 15 Noora: mää haluaisin *apoteekiin*
'jag skulle vilja gå på apoteket'
- 16 Emma: mää en ainakaan mee minnekään *hampurilaisrestaurangiin* vaan-
'jag går åtminstone inte på nån hamburgerrestaurang utan-'
- 17 Noora: vähän noloa
'lite pinsamt'
- 18 Emma: niin
'ja'

På rad 1 inleder Noora sin fråga på finska: »miltä tuntuu olla kasiluokalla kohta on ysi» 'hur känns det att gå i åttan, snart är det nian'. Därefter kodväxlar hon till svenska och upprepar ordet *nian* på svenska och påpekar att det innebär att skolan är slut: »*sen går vi ut grundskolan*». På rad 2 svarar Emma på finska att det känns bra och berättar att hon i läroämnet spanska redan har börjat sälja olika föremål för att kunna samla in pengar till språkresan. Emma talar för övrigt finska, men hon använder det svenska ordet *spanska* om läroämnet men böjer ordet i finskans yttre lokalkasus adessiv *spanskalla* (jfr Kolu 2016a, 2016b). Dessutom använder hon det svenska tidsadverbialet *redan* och verbet *sälja* men böjer verbet enligt finskans böjningsmönster i presens i första person singular *säljaan*. Emma kodväxlar till svenska även i samband med orden *språkresa* och *nationella*. Ordet *språkresa* har fått finskans kasusändelse *-lle*⁴ och *nationella* böjs i finskans nominativ plural *nationellat*. På rad 5 backar Noora upp på finska och inleder sin tur med ordet *niin* 'ja' på finska och upprepar ordet *nationellat*. Efter det finska bindeordet *ja* 'och' fortsätter Noora på svenska »*typ allt sånt där att man ska söka gymnasium*» som åtföljs av det finska *ja* 'och'. På rad 6 konstaterar Emma på finska att det är roligt och undrar om de däremellan får gå och praoa: »*mut se on kivvaa eikö me saaha siinä välillä lähtä praoaan muuten*» 'men det är roligt, får vi inte gå och praoa där emellan?'. Hon använder det svenska verbet *praoa*, men böjer det i den talspråkliga förkortade formen av finskans infinitivform (jfr Kolu 2016b). På rad 9 använder även Noora verbet *praoa* och böjer ordet i finskans infinitivform: *praoamaan*⁵ '(för) att praoa'. På rad 13 fortsätter Noora att tala finska och säger att hon tänker göra arbetspraktiken på apoteket: »*mää meen typ apoteekiin*» 'jag ska typ på apoteket'. Hon använder det svenska ordet *apotek*, men böjer ordet i finskans inre lokalkasus *illativ* som uttrycks med ändelsen *-iin*⁶. Hon upprepar samma ord i samma form på rad 15. På rad 16 påpekar Emma på finska att hon inte tänker gå och praoa på någon hamburgerrestaurang: »*mää en ainakaan mee minnekään hampurilaisrestaurangiin vaan*» 'jag tänker åtminstone inte gå på någon hamburgerrestaurang utan-'. Hon har bildat ett slags hybridord, dvs. en sammansättning av finskans förled *hampurilais* 'hamburger-' och svenskans efterled *restaurang* som hon böjer i finskans lokalkasus *illativ*: *hampurilaisrestaurangiin* (jfr Mickwitz 2010 s. 43).

I exempel 1 anknyter alla de inbäddade svenska ordinslagen till skolan, skolans verksamhet eller prao-praktik utom tidsadverbialet *redan*. Antagligen har kodväxlingssekvenserna »*nian och sen går vi ut grundskolan*» och »*typ allt sånt där att*

⁴ Finskans lokalkasus allativ motsvarar ofta svenskans preposition *på* eller *till*.

⁵ Denna form kallas för finskans *MA-infinitiv* i Iso Suomen kielioppi (ISK) 2004 ('Den stora finska grammatiken').

⁶ Finskans lokalkasus *illativ* motsvarar ofta svenskans preposition *till* eller *på*.

man ska söka gymnasium» en referentiell funktion till den svenskspråkiga tal-kontexten i skolan där dessa teman behandlats. Även ord som *nationella*, *spanska*, *språkresa* och *prao* är förknippade med den svenskspråkiga skolkontexten. *Nationella* och *prao* beskriver vissa företeelser i det svenska skolsystemet och orden har inga direkta motsvarigheter i finskan. Eftersom skolorna i Haparanda följer den svenska läroplanen och skolarbetet för det mesta utförs på svenska, är det inte oväntat att skolkontexterna ger upphov till kodväxling i ungdomarnas interaktion. Motsvarande skolord på finska som *valtakunnalliset kokeet* 'nationella prov' och *TET-harjoittelu (työelämään tutustuminen)* 'praktisk arbetslivsorientering' är antagligen okända för Haparandaeleverna. Dessutom skulle de finska orden inte heller semantiskt motsvara den svenska skolverkligheten (eng. *semantic mismatch*). Därför är det inte motiverat att påstå att kodväxlingen skulle fylla några lexikala luckor (jfr Baker 2011 s. 108) i ungdomarnas ordförråd i finska, när de använder de ord som verkligen är de enda orden som semantiskt hänvisar till den svenskspråkiga skolverkligheten. Deras ordförråd inom skoldomänen har försvenskats (jfr Saari 2006 s. 156), men så har även deras upplevelsevärld. Resultatet ligger i linje med vilka enstaka ord som bäddas in i kodväxlingen. I Haparandasamtalen förekommer sammanlagt 212 svenska skol- och studieord i för övrigt finska ytt-randen. Det innebär att över en tredjedel av de enstaka svenska orden som bäddas in i finskan i Haparandasamtalen har någon anknytning till det vanligaste tema-området skola. Jag har indelat skolorden i fyra undergrupper: 1) skolämnen, 2) skolans schema och aktiviteter 3) skoluppgifter, prov och betyg 4) fortsatta studier och gymnasieval. Dessa ordgrupper överlappar i vissa fall varandra och några ord skulle givetvis kunna höra till flera av dessa underkategorier.

Haparandaungdomarna använder svenska ord för olika läroämnen vilket är förståeligt, eftersom alla de tre skolorna följer den svenska läroplanen. *SO* och *NO* är förkortningar av samhällsorienterande och naturorienterande ämnen som inte har några direkta motsvarigheter på finska, t.ex »mitä meillä on *so*: ssa?» 'vad har vi i so?'. En gång påpekar dock en elev i ett samtal (som för det mesta förs på finska) att det inte heter *SO* utan *maantiето* 'geografi' på finska. Benämningarna på läroämnena i Sverige och i Finland motsvarar dock inte direkt varandra. *Språkval*, som betyder att eleverna kan välja mellan olika språk som de vill läsa i grundskolan, har inte heller någon direkt motsvarighet i finskan. En Haparandaelev frågar de andra i samtalet: »Onko meillä *språkvalia* aamulla?» 'har vi språkval i morgon bitti?' Även andra skolämnen som står på schemat förekommer i kodväxlingen. Sammanlagt kodväxlar Haparandaele- verna 47 gånger med svenska skolämnen. Orden böjs oftast enligt finskans böj- ningsmönster, t.ex. i partitiv singular: *språkvalia*, *engelskaa*, *mattea*, *spanskaa*, *idrottia*, *gympaa*, *so:ta*, *svenskaa* (Kolu 2016b).

I Haparandasamtalen förekommer även 69 andra ord som är förknippade med skolans schema, aktiviteter (t.ex. idrottsaktiviteter och utflykter) och läsår, t.ex. »mää en muista yhtään meidän *schemaa*» 'jag kommer inte alls ihåg vårt schema' och »just de niillä oli *sovmorgon*» 'just det de hade sovmorgon'. En stor grupp skolord som förekommer i kodväxlingen i Haparanda utgörs även av olika slags skol- och hemuppgifter, prov och betyg, t.ex. »ootko sää tehnyt sen *upplysningenin*» 'har du gjort den där upplysningen' eller »ärsyttävää me saatiin enemmän niitä *glosoreita annalta*» 'irriterande vi fick ännu fler glosor av anna'. Sammanlagt finns det 52 ord som betecknar olika slags skoluppgifter, prov och betyg i kodväxlingen i Haparandamaterialet.

Eleverna går i årskurs 8 eller 9 och de talar flitigt om sina framtidsplaner, och ord som berör gymnasieval och fortsatta studier utlöser kodväxling 40 gånger, t.ex. »sehän ei oo semmonen *högskoleförberedande*» 'det är ju inte en sån där högskoleförberedande'. Andra ord som förekommer i kodväxlingen handlar t.ex. om gymnasieval, t.ex. *samhälls, natur, hotell- och turism, handels, vård, ekonomi*. Orden kan anses vara tätt förknippade med det svenska gymnasiesystemet, eftersom gymnasieutbildningen i Finland inte har motsvarande linjer.

I Stockholmsmaterialet kodväxlar eleverna elva gånger i anslutning till skola och studier, t.ex. »mikä on *taktvärde?*» 'vad är taktvärde?' och »mutta että se on kirjoitettu silleen *gestaltningar*» 'men att det är skrivet så där (med) *gestaltningar*' och »mää ainakin meen opiskelemaan *ekonomiaa*» 'jag tänker åtminstone börja studera ekonomi'. Överlag använder Stockholmseleverna inte så många enstaka svenska skol- och studieord i sin finska, utan matrispråket varierar under samtalen efter aktiviteten så att en längre sekvens förs på svenska eller finska. På alla de tre orterna var ungdomarna medvetna om att jag var intresserad av deras tvåspråkighet, men i sju av de elva Stockholmssamtalen tar ungdomarna uttryckligen upp att de kände sig förpliktade att även tala finska under inspelningarna och det blir ofta tydligt avgränsade sekvenser på antingen svenska eller finska i samtalen. Kodväxlingen är således av den situationella typen som inträffar i samband med att situationen förändras eller »omdefinieras» (Saville-Troike 1989 s. 59). I en inspelning i Stockholm låtsas två elever vara lärare. De står framför vita tavlan och vill lära ut finskans grammatik för den tredje samtalsdeltagaren som får ta elevens roll i rolleken. De två andra eleverna skriver finska ord på tavlan och den tredje eleven ska komma på vad som är fel i stavningen. I denna »undervisningssituation» använder de tre eleverna enbart finska. Antagligen har de anammat ordförrådet och övningen från finskläraren, eftersom den ena »läraren» t.o.m. nämner namnet på den riktiga finskläraren vars lektion det är frågan om. Samma elev riktar sig mot den som har rollen som elev och säger t.ex. att alla ord med en *-inen*-ändelse skrivs ihop

i finskan: »muista kaikki -inen-loppuiset kirjoitetaan yhteen tämä on tärkeää» 'kom ihåg att alla ord med *-inen*-ändelsen skrivs ihop, detta är viktigt'. I en annan situation leker samma elever gissningsleken Hänga gubbe. Spelet går ut på att gissa bokstäver i ett ord vars bokstäver först är helt dolda och spelarna ska gissa vilka de är. Denna lek sker på svenska, och när en av spelarna under spelet på finska föreslår att de ska tala finska, påpekar en annan av spelarna på finska att »ei oo ehkä niin fiksu idea» 'kanske inte en så smart idé' (när själva orden i gissningsleken är på svenska) och fortsätter därefter att tala svenska. Det är antagligen viktigt att på förhand bestämma vilket språk som används i spelet, eftersom vissa bokstäver uttalas helt olika på svenska och finska.⁷

I jämförelsematerialet från Helsingfors sker det inte så mycket kodväxling i samband med temat skola. Resultatet är inte oväntat med tanke på att samtalen huvudsakligen förs på svenska i en svenskspråkig skola. Det är naturligt att skolteman diskuteras på svenska. En elev påpekar även under ett samtal att hen annars använder mer finska än svenska, men att hen t.ex. »räknar matte på svenska». De enda undantagen i Helsingforsmaterialet utgörs av de finska talspråkliga orden för olika skolämnen som antagligen är gemensamma för de tvåspråkiga och finskspråkiga eleverna i Helsingfors, t.ex. ska vi till *kässän?* 'slöjd'. Ordet *kässä* har dock en kort vokal i slutet före *n*-ändelsen, så ordet kan antas ha anpassats till svenskans morfosyntax och bestämdhet. På finska skulle ordet ha en lång vokal före *-n*: *kässään* 'till slöjden'. *Kässä* är en talspråklig förkortning av finskans *käsityö*(tunti) 'slöjd(lektion)'. Helsingfors eleverna omnämner skolämnen 30 gånger, varav 12 gånger på svenska och 8 gånger på finska, t.ex. *enkkä* 'engelska' och *kässä* 'slöjd'. Dessutom använder eleverna finlandssvenska talspråkliga ord för skolämnen 10 gånger, t.ex. *relläläraren* 'religionläraren', men inte i samband med kodväxling.

6.2 Tidsangivelser och räkneord

Även tidsangivelser och räkneord utlöser kodväxling i Haparandamaterialet, t.ex. »mie oon ollu siellä *sommar höst ja vinter*» 'jag har varit där sommar, höst och vinter', »se ihminen saa *trehundredratusen*» 'den där människan får trehunderatusen' och »*typ* siitä on varmaan *tre år*» 'typ det har gått tre år sedan dess'. Haparandaeleverna kodväxlar 60 gånger i samband med tidsangivelser och räkneord. De tvåspråkiga eleverna omnämner i synnerhet klockslag på svenska, även om de för övrigt talar finska. I exempel 2 talar de tre eleverna Jenny, Anna och Lasse om när lektionen slutar:

⁷ T.ex. finskt *u* uttalas som svenskt *o* i *sol* och finskt *o* uttalas som svenskt *å*.

Haparanda (2014), exempel 2: Meillä on *nie tie rast* 'vi har nie tie rast'

- 01 Jenny: kauanko me ollaan oltu koska meillä loppuu *sen*
 'hur länge har vi varit (här) när slutar vi sen'
 02 Anna: *tie tie*
 03 Lasse: meillä on *nie tie rast*
 'vi har nie tie rast'
 04 Anna: ei oo ko *nie*
 'nej (det har vi inte) utan nie'
 05 Lasse: no olkoo sitte
 'nå låt vara då'

På rad 1 undrar Jenny på finska hur länge de har suttit i inspelningen och när lektionen slutar: »kauanko me ollaan oltu koska meillä loppuu *sen*» 'hur länge har vi varit (här) när slutar vi sen'. Hon talar för övrigt finska, men använder tidsadverbialiet *sen* på svenska. Anna svarar på svenska: *tie tie*, varefter Lasse inleder på finska *meillä on* 'vi har' men kodväxlar till svenska *nie tie rast*. Anna protesterar och säger på finska: *ei oo ko* 'nej (det har vi inte) utan', men säger klockslaget på svenska *nie*. Hela sekvensen där Jenny, Anna och Lasse förhandlar om när rasten börjar förs annars på finska, men alla tidsangivelser och ordet *rast* omnämns på svenska. Skolans schema kan antas styra elevernas vardag och det tar sig uttryck i deras kodväxling. Eleverna talar om vad som står på schemat, vilken tidpunkt en viss lektion börjar eller slutar och hänvisar till tidpunkterna på svenska. Eftersom skolan är svenskspråkig, använder eleverna och lärarna antagligen svenska i anslutning till schema och klockslag. Schema och tidsangivelser är dessutom ett vanligt förekommande samtalsämne i skolan. Kodväxlingen har en referentiell funktion.

Även i Berglunds undersökning (2008 s. 280) kodväxlade de tvåspråkiga barnen från finska till svenska i samband med räkneord och tidsangivelser. Berglund (s. 280) antar att det berodde på att de finska räkneorden är längre och böjningen av ordningstalen är mer komplicerad än i svenskan. Detta kan givetvis vara en orsak till kodväxlingen med räkneorden även i Haparandamaterialet. Det är dock svårt att tro att användningen av svenska tidsangivelser och räkneord skulle bero på elevernas språkkompetens i finska, eftersom ungdomarna tycks tala finska helt obehindrat och de använder även finska tidsuttryck.

I Stockholms- och Helsingforsmaterialet kodväxlar eleverna inte i samband med tidsuttryck. I Stockholmsmaterialet använder talarna såväl svenska som finska i tidsangivelser och räkneord allt efter matrisspråket. I Helsingfors använder ungdomarna svenska i samband med tidsbestämningar och räkneord.

6.3 Återgivande av den muntliga eller skriftliga kontexten

Den tredje typen av kontext i Haparandainspelningarna som tycks utlösa kodväxling är ett slags citerande av den muntliga eller skriftliga kontexten på originalspråket (jfr Berglund 2008 s. 215). Det kan vara allt från vad någon har sagt på svenska t.ex. i teve: »se vaan *jag tror att jag fick blackout*» 'hon ba jag tror att jag fick blackout' (jfr Kotsinas 2007 s. 81–82) eller vad det har stått på svenska i en reklam, t.ex. »siinä luki että *päylyllinen på måndag*» 'det stod att påfyllning på måndag'. Det sker kodväxling i samband med citat 13 gånger i Haparandasamtalen.

I Stockholmsmaterialet finns ett belägg på kodväxling från svenska till finska i samband med återgivande av ett citat på finska i ett samtal där svenska utgör matrispråket: »det e de här klassiska *mitä sinä teet*» 'det är det här klassiska vad gör du'. Talaren hänvisar till vad någon har sagt på finska utanför skolan. I Helsingforsamtalen förekommer denna typ av kodväxling 14 gånger, och varje gång citerar talaren en muntlig eller skriftlig finskspråkig kontext utanför skolan. Eleverna återger t.ex. vad det har stått om något program i en tv-tablå på finska: »och sen *onnellinen loppu* det här var ingen *onnellinen loppu*» 'och sen ett lyckligt slut det här var inget lyckligt slut'.

I exempel 3 talar de tre Helsingforsflickorna Nina, Jessica och Sara om en känd finsk artist som heter Geek och om hans sista spelning före en paus på ett år. Nina och Jessica har varit på Geeks konsert, men Sara har inte varit där.

Helsingfors (2014), exempel 3: Geeks *keikka*

- 01 Nina: var du på geeks *keikka*
'gig'
(Jessica nickar))
- 02 Nina: jag var också där
- 03 Jessica: jag vet
- 04 Sara: var det bra
- 05 Nina: jo (0.4) *se oli aika surullinen*
'den var ganska sorglig'
- 06 Jessica: jo
(Nina gnolar))
- 07 Nina: varför tar han männe *tauko*
'paus'
- 08 Jessica: jag vet int för att (0.2) så han- som han själv sa han måste *hengittää* int vet ja
'andas'
- 09 eller *kuulemma* han behöver en paus
'lär'
- 10 Nina: *tauko* (0.2) eller han har ju länge säkert varit så där- *ehkä se tekee ihan hyvää*
'en paus' 'kanske det gör helt gott'
- 11

På rad 1 frågar Nina Jessica om hon hade varit på Geeks *keikka* 'gig'. Ordet *keikka* är ett vardagligt finskt ord som har lånats in i finlandssvenskan och finns medtaget i *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström & Reuter 2000). På rad 4 frågar Sara om spelningen var bra och Nina svarar på finska att »*se oli aika surullinen*» 'den var ganska sorglig'. Jessica instämmer. På rad 7 undrar Nina varför Geek behöver ta en paus: »Varför tar han männe *tauko*». Hon talar för övrigt svenska, men använder det finska ordet *tauko* för 'paus'. Det kan antas att Nina hänvisar till den finska talkontexten där den finskspråkiga Geek har berättat att han tar en paus från konserterna. På rad 8 svarar Jessica på svenska, men använder det finska ordet *hengittää* 'andas' när hon återger vad Geek själv har sagt om varför han behöver en paus: »som han själv sa han måste *hengittää*». Därefter konstaterar Jessica att hon inte riktigt vet, men att Geek lär behöva en paus: »eller *kuulemma* han behöver en paus» 'eller han *lär* behöva en paus'.

Det kan antas att resultatet återspeglar språkens dominansförhållanden utanför skolan i det omgivande samhället på de tre orterna. Haparandaungdomarna hänvisar till den svenskspråkiga verkligheten utanför skolan genom att kodväxla från finska till svenska och i Helsingfors är situationen den motsatta. I Stockholmsmaterialet kodväxlar ungdomarna inte lika mycket i samband med citat av tal. Resultatet är inte oväntat med tanke på att ungdomarna i de två sverigesvenska skolorna i Stockholm använder mycket svenska med varandra i skolan och även omgivningen i samhället är övervägande svenskspråkig.

6.4 Andra vanliga talkontexter i kodväxling

På alla de tre orterna kodväxlar ungdomarna med hobbyord. I Haparandasamtalen kodväxlar ungdomarna 15 gånger i samband med fritidsaktiviteter, t.ex. »*sää menisit nybörjargruppiin*» 'du skulle gå till nybörjargruppen' och »*eikö se ollu teidän ridlektionilla*» 'var hon inte med på er ridlektion'. Kodväxling har åter en referentiell funktion till den svenskspråkiga kontexten. Antagligen utövas hobbyverksamheten, ridlektioner, på svenska i Haparanda. Även Berglunds avhandling (2008) visade ett samband mellan kodväxling och fritidsaktiviteten som utövas på ett visst språk. I Stockholmsmaterialet förekommer kodväxling från finska till svenska sexton gånger i samband med hobbyord. En talare räknar upp sina hobbyer: »*mää oon pelannu innebandya [...] basketia*» 'jag har spelat innebandy...'. Talaren använder svenska ord för sina idrottsaktiviteter, men böjer båda orden enligt finskans grammatik i partitiv. En

annan talare i samma samtal hänvisar till sin idrottsträning: »nyt tulee se *konditionsträning*» 'nu börjar den där konditionsträningen'. I ett annat samtal talar tre Stockholmsflickor om sina hobbyer, och två av flickorna sysslar med *cheerleading*. En av flickorna, som är flerspråkig i svenska, finska och engelska, påpekar först att hon aldrig skulle använda det svenska ordet *hejklackstjej*. En annan av talarna, som är tvåspråkig i svenska och finska, konstaterar att hon inte heller skulle använda det finska ordet *kannustustyttö* 'hejklackstjej'. Detta visar att talarna verkligen väljer mellan olika ord bland de olika alternativen och att känner till motsvarande ord både på svenska och på finska men ändå väljer att inte använda dem. Troligen motsvarar varken *hejklackstjej* eller *kannustustyttö* semantiskt fullt ut det engelska ordet *cheerleader*. Orden *hejklackstjej* och *kannustustyttö* väcker antagligen inte samma associationer hos talarna som ordet *cheerleader*. Till slut börjar den ena flickan räkna upp vilka olika former av *cheerleading* som finns, t.ex. *high school cheer* och språket byts till engelska.

Medan Stockholmstalarna använder ordet *basket*, talar Helsingforsungdomarna om *koris* 'basket': »spelar du ännu *koris*?». En förklaring till detta kan vara att aktiviteten ordnas på finska. Dessutom delar finsk- och svenskspråkiga ungdomar i Helsingfors ofta samma talspråkliga ord och uttryck. *Koris* är en förkortad och vardaglig form av finskans ord *koripallo*. I Helsingforsmaterialet förekommer kodväxling från svenska till finska i samband med hobbyord sex gånger.

Ungdomarna kodväxlar även med uttryck för företeelser och institutioner i Sverige och i Finland (jfr Saari 1989 s. 203). I Haparandasamtalen förekommer t.ex. orden *studiebidrag* (4) och *långvård* i anslutning till kodväxling. I Helsingfors kodväxlar ungdomarna två gånger med det talspråkliga ordet *ripari* för finskans *rippikoulu* 'konfirmationsskola'. I Finland kallas kyrkans dopundervisning före konfirmationen för *skriftskolan* och den har fortfarande en stark ställning i Finland bland 15-åriga ungdomar. Enligt Evangelisk-lutherska kyrkan går cirka 90 procent av alla 15-åringarna årligen i skriftskolan i Finland. Sådana här kulturspecifika ord som *ripari* har en stark association till den finska institutionen och det är naturligt att talarna använder ord som *ripari* när de hänvisar till företeelsen i fråga.

Stockholmsungdomarna kodväxlar några gånger när de syftar på hemmets sfär eller livet i Finland. En talare i Stockholm hänvisar t.ex. till den stora tomt som familjen bor på och säger: »de e så här it is a pain in the ass att ta hand om den och liksom så här städa och du vet *haravoida*» 'kratta'. I samma samtal talar ungdomarna om livet i sommarstugan i Finland och en av samtalsdeltagarna

påpekar: »sen brukar jag fiska niinku *haukia*» 'sen brukar jag finska liksom gäddor'. Det kan hända att talaren använt orden *haravoida* 'kratta' och *haukia* 'gäddor' i samband med aktiviteten och att hen inte har tillgång till motsvarande ord på svenska. I ett samtal från Haparandamaterialet börjar en talare på finska: »eilen oli aika vittumainen juttu ko piti-» 'igår var en ganska fittig grej när jag skulle-', men hen avbryter och frågar efter en paus: »vad är kubikmeter?». Hen får ingen hjälp från den andra talaren och fortsätter: »piti kuusi *kubiikkimetriä* puita vaihtaa- piti niille vaihtaa paikkaa piti niinkö *staaplata* ne» '(jag) skulle byta- byta plats för sex kubikmeter ved och stapla dem'. På finska heter *kubikmeter kuutiometri* och *stapla* heter *latoa* eller *pinoa*, men det finns skäl att tro att sådana här ordbildningar som *kubiikkimetri* och *staplata* relativt ofta fyller lexikala luckor i ungdomarnas språkbruk. Antagligen har talarna lärt sig vissa begrepp i samband med en viss aktivitet på ett av sina språk (jfr Berglund 2008 s. 209).

Ungdomarna kodväxlar även med ord som kan anses vara typiska för ungdomsspråk och ungdomskultur på de tre orterna. Diskurspartikeln *typ* är typisk för ungdomsspråket i Sverige och ordet används frekvent i kodväxlingen i Haparandasamtalen. *Typ* har sammanlagt 170 belägg i materialet. Partikeln förekommer 47 gånger i helt svenska yttranden och 49 gånger i yttranden där det sker kodväxling. I 26 fall introducerar *typ* kommande kodväxling, t.ex. »mää aina niinku sekotan kaikki kielet *typ* *ibland engelska svenska och finska*» 'jag blandar alltid liksom alla språk *typ* *ibland engelska svenska och finska*'. Dessutom förekommer *typ* 74 gånger i för övrigt finska sekvenser, där det inte förekommer några andra inslag från svenska, t.ex. »*typ* se ärsyttää kun isoveljen ei tarvi ikinä tehdä mittään» 'typ det irriterar då storebror aldrig behöver göra nåt'. *Typ* är frekvent även i Stockholmsmaterialet och har sammanlagt 149 belägg i samtalen, men förekommer inte i anknytning till kodväxling utöver de tre beläggen på *typ* där ordet utgör det enda svenska ordinslaget i finska yttranden: »täällä käydään *typ* adjektiivēja läpi» 'här går man igenom *typ* adjektiv'. I Helsingforsmaterialet används ordet *typ* endast 17 gånger och inte alls i samband med kodväxling.

Ungdomarna på alla de tre orterna kodväxlar med slanguttryck och svordomar och vissa ord är gemensamma för de tre materialen, t.ex. det finska sväroordet *vittu*, som är vanligt i både finskt och svenskt ungdomsspråk i Finland, förekommer i alla de tre materialen. Även mina tidigare undersökningar kring slangordförråd i Haparanda har visat att Haparandaungdomar ofta svär på finska. Kodväxling med slangord och svordomar förmedlar det känslomässiga budskapet och uttrycker talarens förhållningssätt till själva yttrandet (jfr Kolu

2010 s. 168–169; Kolu 2014 s. 117). Finskans *juttu* 'grej' förekommer i åtta olika sammansättningar i Haparandasamtalen, t.ex. i gymnasiejuttuun 'till gymnasiegrejen' och i *so-juttu* 'so-grejen'. Även i Stockholm kodväxlar eleverna med ordet *juttu* 'grej' i svenskajuttu 'svenskagrej' och novelljuttu 'novellgrej'. *Juttu* förekommer 13 gånger i kodväxling i Helsingforsmaterialet, t.ex. i *mamujuttu* 'invandrargrej' och *gruppjuttuna* 'grupparbetena' (jfr Saari 1989). I Helsingforssamtalet använder ungdomarna även följande slangord i sin svenska: *bii-sinä* 'låtarna' och *bileet* 'fest'. Orden kan anses vara typiska ord för både finskt och svenskt ungdomsspråk i Helsingfors (jfr Forsskåhl 2005; Kolu 2014). Ungdomsord och slang har antagligen flera olika funktioner i de tvåspråkiga samtalen på de tre orterna. Med de kodväxlade ungdomsorden signalerar talarna antagligen även sin tvåspråkiga ungdomsidentitet. Ungdomsorden har en metaforisk och expressiv funktion i kodväxlingen (jfr Appel & Muysken 2005).

Till slut är det viktigt att påpeka att det oftast är flera faktorer inblandade i kodväxlingen och det är omöjligt att tillskriva kodväxlingen en entydig funktion. Kodväxlingen kan samtidigt fylla olika funktioner och det finns alltid utrymme för olika tolkningar (jfr Börestam & Huss 2001).

7. Triggering

Vissa samtalsämnen och ord som anknyter till en viss domän kan även utlösa en längre kodväxlingssekvens på svenska i Haparandamaterialet och språket har då antagligen en referentiell funktion (jfr Grosjean 1982). Haparandaungdomarna kan t.ex. lyfta fram något tema, och i samband med bytet av temat byts även språket i samtalet under en viss diskurs. Det verkar vara lättare för ungdomarna att diskutera ett visst ämne på det språk som de är vana vid att använda inom denna domän, t.ex. skoluppgifter. I det följande presenteras två exempel på situationer där ett ord kan antas fungera som en *trigger* som utlöser en längre kodväxlingssekvens. I exempel 4 frågar Anna Jenny vad *satir* är för något. De har fått i hemuppgift att utreda vad ordet betyder.

Haparanda (2014), exempel 4: *Satir*

- 01 Anna: mikä se *satir* on
 `vad är satir för något`
02 Jenny: *satir* oota mi- se on jotakin että *man ska försöka skriva så där snällt men ändå så*
03 *har man annan mening fast-*
 `satir vänta va- det är något att`

Anna talar för övrigt finska på rad 1, men säger ordet *satir* på svenska: »mikä se *satir* on» 'vad är satir för något'. Jenny upprepar ordet *satir* på svenska på rad 2, men börjar förklara på finska: »oota mi- se on jotakin että» 'vänta va- det är något att'. Därefter går hon över till svenska. Antagligen har hon gjort uppgiften på svenska och har lättare att förklara ordet på samma språk.

I exempel 5 talar de två Haparandaflickorna, Tiina och Sanna, om vad de har gjort under den gångna sommaren.

Haparanda (2014), exempel 5: *PDOL*

- 01 Tiina: kävitkö sää jossain pitetorilla
'var du någonstans på pitetorg'
02 Sanna: meinasin käydä piteåssa kun siellä oli *pdol*
'jag tänkte besöka piteå när de hade pdol'
03 Tiina: vad är det för nånting
04 Sanna: pite dansar och ler
05 Tiina: jaha okej
06 Sanna: det är en sån här festival

På rad 1 frågar Tiina på finska om Sanna hade varit på Piteå torg under sommaren: »kävitkö sää jossain pitetorilla». 'var du någonstans på Pite torg'. På rad 2 svarar Sanna på finska: »meinasin käydä piteåssa kun siellä oli *pdol*» 'jag tänkte besöka piteå när de hade pdol'. Hon uttalar dock bokstäverna i *PDOL* på svenska och det fungerar antagligen som en utlösande faktor för kodväxlingen i samtalet, då Tiina frågar på svenska: »vad är det för nånting». Sanna förklarar att förkortningen *PDOL* betyder »Pite dansar och ler». Tiina signalerar att hon förstår: *jaha okej*. Till slut tillägger Sanna på svenska: *det är en sån här festival*. Även själva temat, ett kulturevenemang som ordnas på svenska, kan vara en orsak till kodväxling (jfr Riehl 2005). Motsvarande exempel går att hitta även i Helsingfors- och Stockholmsmaterialen, och i synnerhet i Stockholmsamtalen byts språket även efter elevernas aktivitet och det kan antas att det finns ett samband både mellan samtalsämne och språkval och mellan aktivitet och språk. Det bör dock hållas i minnet att det ofta kan finnas flera orsaker inblandade när det gäller växling av språket, t.ex. saknade ord i språket eller morfologiskt komplexa böjningar.

8. Sammanfattning och avslutande diskussion

I denna studie har jag undersökt en specifik aspekt på kodväxling, nämligen hur kontextuella och i synnerhet kulturella faktorer utlöser kodväxling i de tvåspråk-

kiga samtalen i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I Haparandamaterialet dominerar finska i de tvåspråkigas samtal, men eleverna kodväxlar flitigt mellan finska och svenska. Haparandaungdomarna använder svenska ord för att kunna hänvisa till den svenskspråkiga verkligheten i skolan och i samhället och den största gruppen enstaka ord som eleverna kodväxlar med handlar om skolan. Kodväxlingen har således en referentiell funktion. Det är givetvis naturligt att eleverna talar om skolteman, när de befinner sig i skolan, för beträffande kodväxling återspeglar resultatet antagligen de språkliga omständigheterna. I jämförelsematerialet från den svenskspråkiga skolan i Helsingfors använder eleverna svenska som matrisspråk med varandra, och de verkar inte ha ett lika stort behov av att kodväxla med skolord, även om de också använder finskspråkiga talspråkliga ord för skolämnen vid sidan av de svenska. I Helsingfors-samtalen syftar de svenska och finska orden ändå på samma företeelser i det finska skolsystemet. Undervisningsspråket i den svenskspråkiga skolan är svenska, så det är väntat att eleverna inte kodväxlar så mycket inom denna domän när de talar svenska.

Det som är gemensamt för kodväxlingen i Haparanda- och Helsingfors-materialen är att talarna ofta kodväxlar när de citerar vad de har hört eller läst på originalspråket. Språkparen i kodväxlingen har dock motsatta roller, vilket kan antas reflektera språkens dominansförhållanden och den språkliga verkligheten utanför skolan.

I Stockholmsmaterialet förekommer inte kodväxling i alla de elva samtalen, utan vissa samtal sker helt och hållet på svenska. I de samtal där eleverna använder finska ser situationen likadan ut som i Haparanda: När de sverigefinska eleverna i Stockholm talar finska med varandra, kodväxlar de i anslutning till den svenska verkligheten i omgivningen. I Stockholm tycks de tvåspråkiga ungdomarna leva i en ganska svenskdominerad verklighet både i skolan och i det omgivande samhället, även om de går i den sverigefinska skolan. Enligt Stockholmselevernars enkätsvar använder 14 av de 22 ungdomarna mest svenska på rasterna i skolan. Eleverna verkar dock växla mellan språken allt efter aktiviteterna. Kodväxling är av den situationella typen som orsakas av förändringen i talsituationen, t.ex. när ett nytt tema eller en ny aktivitet introduceras. Även samtalsdeltagarna kan påverka språkvalet: om en av talarna inte behärskar svenska så väl, använder ungdomarna mer finska, men då sker det även mer kodväxling, när finska utgör matrisspråket.

De tvåspråkiga eleverna i Haparandamaterialet kodväxlar även med tidsangivelser och räkneord, i synnerhet i anslutning till skolans schema och klockslag. Det kan antas att även kodväxling till klockslag och andra tidsangivelser

har en referentiell funktion då ungdomarna t.ex. talar om skolans schema. Det finns inga belägg på kodväxling i samband med tidsangivelser i Stockholms- och Helsingforsmaterialen.

På alla de tre orterna förekommer även ord som är typiska för ungdomskultur i anslutning till kodväxling. Diskurspartikeln *typ* är typisk för ungdomsspråk och ungdomskultur i Sverige. I Haparandamaterialet signalerar ordet kodväxling från finska till svenska och *typ* kan även utgöra det enda svenska ordinslaget som bäddas in i ett finskt yttrande. Även om *typ* är frekvent i Stockholmssamtalen, finns det bara tre belägg på *typ* i finska yttranden. I Helsingforsamtalen används *typ* i ett av samtalen och ordet förekommer inte i samband med kodväxling. Partikeln *typ* har antagligen inte så stor spridning i svenskt ungdomsspråk i Helsingfors där tvåspråkiga ungdomar får mer inflytande från finskt ungdomsspråk. På alla de tre orterna förekommer även slangord och svordomar i anknytning till kodväxling, t.ex. återfinns det finska könsordet *vittu*, som förlorat sin ursprungliga betydelse och som frekvent används som svordom i både finskt och svenskt ungdomsspråk i Finland, i samtliga de tre materialen. Med slangord och svordomar signalerar talarna antagligen sin tillhörighet till gruppen tvåspråkiga ungdomar. Kodväxling med slangord och svordomar har således en metaforisk och expressiv funktion.

Det kan antas att ungdomarnas språkanvändning ur ett mikroperspektiv åter speglar svenskans och finskans status- och dominansförhållanden i de tre olika språksamhällena, eftersom språken har olika roller som minoritets- och majoritetsspråk i dessa miljöer. Det gick dock inte att på förhand förutspå hur kodväxlingen skulle se ut på orterna. I Haparanda har finskan status som minoritetsspråk, medan svenska är det huvudsakliga undervisningsspråket i skolan och det samhällsbärande språket i Sverige. Något oväntat dominerar finska i de tvåspråkiga ungdomarnas samtal i Haparandamaterialet. Situationen var den motsatta när jag började med inspelningarna i samma skolor 2005. Då talade de tvåspråkiga ungdomarna nästan bara svenska med varandra och använde några enstaka ord och diskurspartiklar från finska.

Svenskan i Helsingfors har en ställning som minoritetsspråk och finska är det dominerande majoritetsspråket i samhället. Trots det fungerar svenska som matrisspråk i de tvåspråkiga elevernas samtal i den svenskspråkiga skolan. Det finns skäl att tro att inspelningsplatsen har en viss betydelse: ungdomarna är vana vid att använda svenska i skolmiljön. De tvåspråkiga eleverna i Helsingforsmaterialen kodväxlar dock ofta till finska, i synnerhet när de hänvisar till den finskspråkiga verkligheten utanför skolan och t.ex. när de talar om sina hobbyer eller återger det som de har hört eller läst på finska.

Det kan antas att de behandlade språkkontexterna och de tvåspråkiga språkpraktikerna är relativt etablerade i skolorna i Haparanda och i Helsingfors. Stockholmsmiljön tycks ha mest instabila kommunikationsmönster när det gäller kodväxling och språkval. Språkmiljöerna i de två sverigefinska skolorna i Stockholms län är tämligen nyetablerade jämfört med skolorna i Haparanda och Helsingfors, vilket kan påverka resultatet. Trycket att använda svenska i skolan i Stockholm, där omgivningen utanför skolan är övervägande svensk-språkig, är antagligen större än i skolorna i Haparanda där gränsen till Finland ligger så nära och kontakterna med de finskspråkiga är mycket livliga. Dessutom ökar inflyttningen från Finland hela tiden.

Den övergripande funktion som växling mellan de tvåspråkiga resurserna verkar ha i de tre materialen är att den erbjuder talarna möjligheten att flexibelt hänvisa till den språkliga och kulturella verkligheten i omgivningen. Dessutom innebär den en extra lingvistisk resurs för talaren att kunna uttrycka sina känslor. Det är det som translanguaging handlar om, att skapa meningsfull interaktion med de språkresurser man har. Språken har delvis olika funktioner i de tre olika kulturella, språkliga och geopolitiska kontexterna och detta syns även i kodväxlingen.

Litteratur

- Aikhenvald, Alexandra Y, 2002: *Language Contact in Amazonia*. Oxford: Oxford University Press.
- Appel, René & Muysken, Pieter, 2005: *Language Contact and Bilingualism*. Institute for General Linguistics. University of Amsterdam.
- Baker, Colin, 2011: *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. 5th Edition. Clevedon: Multilingual Matters.
- Berglund, Raija, 2008: Ett barns interaktion på två språk. En studie i språkval och kodväxling. (Acta Wasaensia nr 190, Språkvetenskap 37.) Vasa: Vasa universitet.
- Blom, Jan-Petter & Gumperz, John J., 1986: Social Meaning in Linguistic Structure: Code-switching in Norway. I: *Directions in sociolinguistics*, red. av John J. Gumperz & Dell H. Hymes. New York m.fl. S. 407–434.
- Blommaert, Jan, 2005: *Discourse: Key Topics in Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Börestam, Ulla & Huss, Lena, 2001: *Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Clyne, Michael, 2001: Constraints on Code-Switching: How Universal Are They? I: *The Bilingualism Reader*, red. av Li Wei. London: Routledge. S. 257–280.
- Clyne, Michael, 2003: *Dynamics of Language Contact: English and Immigrant languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Encyclopedia of Bilingual Education, 2008, red. av González, Josué M. Los Angeles: Sage.
- Evangelisk-lutherska kyrkan.
<http://evl.fi/EVLsv.nsf/Documents/CF56B6C02B4E468AC22570670044BB0F?OpenDocument&lang=SV>
 (nedladdad 12.10.2016)
- Fantini, Alvino E, 1978: Bilingual behavior and social cues: Case studies of two bi lingual children. I: Aspects of bilingualism, red. av Michel Paradis. Columbia, SC: Hornbeam Press. S. 285–301.
- Fishman, Joshua A, 1972: Domains and the relationship between micro- and macro sociolinguistics. I: Directions in Sociolinguistics The ethnography of Communication, red. av John J. Gumperz and Dell H. Hymes. New York: Holt Rinehart and Winston. S. 435–453.
- Forsskåhl, Mona, 2005: Mitt emellan eller strax utanför: Språkkontakt i finlandssvensk slang. Helsingfors: Helsingfors universitet, institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur. Nordica Helsingiensia.
- García, Ofelia & Wei, Li, 2014: Translanguaging. Language, Bilingualism and Education. New York: Palgrave Macmillan.
- García, Ofelia, 2009: Bilingual Education in the 21 st Century A global Perspective. Wiley-Blackwell. United Kingdom.
- García, Ofelia, 2012: Theorizing translanguaging for educators. I: Translanguaging: A CUNY-NYSIEB - Guide for educators, red. av Christina Celic and Kate Seltzer. New York: CUNY-NYSIEB, The Graduate Center, The City University of New York. S. 1–6.
- Gardner-Chloros, Penelope, 2009: Code-switching. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grosjean, François, 1982: Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism. Harvard Cambridge, MA: University Press.
- Gumperz, John J., 1982: Discourse strategies. Studies in Interactional Sociolinguistics 1. Cambridge m.fl.
- af Hällström, Charlotta & Reuter, Mikael, 2000: Finlandssvensk ordbok (första upplagan). Helsingfors: Schildts.
- Häkkinen, Kaisa, 1997. Mistä sanat tulevat? Suomalaista etymologiaa. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Helsingfors stads faktacentral 2014. Befolkningsprognos för Helsingfors och Helsingforsregionen 2015–2050. Prognoser områdesvis 2015–2024. Helsingfors.
- Höckerstedt, Leif, 2006: Helsingforssvenskan - vem är du? I: Helsinki kieliyhteisönä, red. av Kaisu Juusela, Katariina, Nisula. Helsingfors: Institutionen för finska språket och litteraturen vid Helsingfors universitet. S. 123–141.
- Hymes, Dell H., 1972: Models of Interaction of Language and Social Life. I: Directions of Sociolinguistics, The Ethnography of Communication, red. av John J. Gumperz & Dell H. Hymes. New York m.fl. S. 269–293.
- ISK 2004 = Iso suomen kielioppi. Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen, Irja Alho. 2004. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kolu, Jaana & Kuronen, Mikko, 2015: Vokalerna /y/ och /a/ vid kodväxling hos Hap-

- a_randaungdomar. I: *Svenskan i Finland* 15, red. av Mona Forsskåhl, Marja Kivilehto, Johanna Koivisto & Pasi Metsä. Tammerfors: Tampere University Press. S. 156–172.
- Kolu, Jaana, 2009: Finska inslag i svenska ungdomssamtal i Haparanda. I: *Svenskan i Finland* 11, red. av Lotta Collin & Saara Haapamäki. (Skrifter från svenska institutionen vid Åbo Akademi 7.) Åbo: Uniprint. S. 105–114.
- Kolu, Jaana, 2010: Språkkontaktdrag i Haparandaungdomarnas muntliga och skriftliga kommunikation 2010. I: *Svenskans beskrivning* 31, red. av Ann-Catrine Edlund & Ingmarie Mellenius. Umeå: Umeå universitet. S. 161–169. <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:457680/FULLTEXT01.pdf> (nedladdad 18.10.2016)
- Kolu, Jaana, 2014: Allmångods och nykomlingar i svenskt ungdomsspråk och svensk slang. I: *Svenskan i Finland* 14, red. av Riitta Kosunen & Kirsi, Lepistö & Paula Rossi. (Studia humaniora ouluensia 14.) Uleåborg: Uleåborgs universitet. S. 115–125.
- Kolu, Jaana, 2016a: Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors. *Matrisspråk, morfosyntaktisk integrering och anpassningsstrategier*. I: *Svenskans beskrivning* 34, red. av Anna W. Gustafsson, Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm & Mechtild Tronnier. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap Serie A74.) Lund: Lunds universitet. S. 299–312. <http://konferens.ht.lu.se/svebe34/konferensvolym> (nedladdad 12.10.2016)
- Kolu, Jaana, 2016b: Onko suomen ja ruotsin koodinvaihdolla kielioppia? Substantiivien ja verbien taivutus Haaparannan, Tukholman ja Helsingin kaksikielisissä keskusteluissa. *Lähivertailuja* 26. S. 182–221. <http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/issue/view/LV26> (nedladdad 20.11.2016)
- Kolu, Jaana, under utg. a: »Määhän oon *typ* sjuk oikeestiki». Småord på vift i tvåspråkiga samtal i Haparanda, Helsingfors och Stockholm. I: *Svenskans beskrivning* 35. Göteborgs universitet.
- Kolu, Jaana, under utg. b: *Translanguaging as a Multilingual Practice – The Negotiation of Meaning in Bilingual Adolescents’ conversations in Haparanda and Helsinki*. Helsinki: Uralica Helsingensia.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 2005: *Invandrarsvenska*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 2007: *Ungdomsspråk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Lainio, Jarmo, 2013. *Tvåspråkighet och språkkontakter i Sverige*. I: Sundgren, E. (red.). *Sociolingvistik*. 2 uppl. Stockholm: Liber.
- Lewis, Gvyn, Bryn, Jones & Baker Colin, 2012: *Translanguaging: developing its conceptualisation and contextualisation*. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*. UK: Routledge. S. 655–670.
- Lokala styrdokument för grundskolan i Haparanda. <http://www.haparanda.se/haparandastad/utbildningochforskola/lokalastyrdokument.4.2878092e13187d87223800049.html> (nedladdad 17.10.2016).
- Mey, Jacob, 2001: *Pragmatics. An Introduction*. Oxford: Blackwell.
- Mickwitz, Åsa, 2010: *Anpassning i språkkontakt. Morfologisk och ortografisk anpassning av engelska lånord i svenskan*. Helsingfors: Helsingfors universitet. Finska, finskugriska och nordiska institutionen.

- Myers-Scotton, Carol, 1993: *Duelling languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, Carol, 2002: *Contact Linguistics: bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford: Oxford University Press.
- Pitkänen-Huhta, Anne, 1999: Vieraalla kielellä lukemisen tutkimus. I: *Kielenoppimisen kysymyksiä. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*, red. av Arja Piirainen-Marsh & Kari, Sajavaara. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. S. 229–288.
- Poplack, Shana, 1980: »Sometimes I'll start a sentence in Spanish Y TERMINO EN ESPAÑOL»: Toward a Typology of Code-Switching. I: *Linguistics* 18. S. 581–618.
- Reyes, Iliana, 2004: Functions of Code Switching in School Children's Conversations. *Bilingual Research Journal*, 28(1), 77–98.
- Riehl, Claudia Maria, 2005: Code-switching in Bilinguals: Impacts of Mental Processes and Language Awareness. I: *Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism*, red. av James Cohen, Kara T. McAlister, Kelie Rolstad & Jeff Mac Swan. Somerville, MA: Cascadilla Press. S. 1945–1957.
- Riley, Philip, 2007: *Language, Culture and Identity: An Ethnolinguistic Approach*. London: Continuum, *Advances in Sociolinguistics Series*.
- Saari, Mirja, 1989. *Kodbyte och lån*. *Folkmålsstudier* 32. S. 197–207.
- Saari, Mirja, 2006: *Helsinki kieliyhteisönä*, red. av Kaisu Juusela & Katariina Nisula. Helsingfors: Institutionen för finska språket och inhemsk litteratur. S. 142–161.
- Saville-Troike, Muriel, 1989: *The ethnography of communication. An introduction. Language in Society* 3. 2nd edition. Oxford.
- Statistiska centralbyrån (SCB). <http://www.scb.se/sv/> / Nedladdad 2016-01-17
- Stockholms stad. *Minoriretsfrågorna i Sverige*. <http://www.stockholm.se/OmStockholm/Nationella-minoriteter/Bakgrund-till-svensk-minoritetspolitik/> / Nedladdad 2016-01-17
- Timplan för grundskolan i Haparanda, finskspråkiga elever <http://www.haparanda.se/download/18.61e1a741474ed29c5012e3/1413535120245/Timplan+fo%CC%88r+grundskolan,+finskspra%CC%8Akiga+elever.pdf> (nedladdad 17.10.2016)

Transkriptionsnyckel

- (.) en kort paus under 0,2 sekund
 (()) längre paus mätt med sekund
 [] anger var överlappning inleds
]] anger var överlappning slutar
 (()) transkriberarens kommentarer